

รายงานการวิจัย

เรื่อง

เครือข่ายวัฒนธรรมชุมชนรอบอ่าวทุ่งคา – สวี
เพื่อเสริมสร้างแนวทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยชุมชน

Cultural Network Tounkha – Sawee Project

วีระชัย วีระนันทะชาติ

วิยะนา นาวานุกูล

Abstract

This research the researcher use process to study community (RRA) and participatory of research to blend with process of a meeting are use AIC.

Process of participatory to study consist of study community work team amount 20 persons join collect data and take data arrange criticize stage 3 stages; have the person who join 3 stages amount 71 persons and arrange a big stage have the person who join amount 50 persons compile all of data and look in the future use by cultures' data and environment for culture manner tourism which be able to summarize 2 big points as follows :

1. Changing development manner of community this area relate with changing and the nation important event abundantly community such as war condition affect with culture were depend on oneself be high group. Base of structure development : train, school, road have effect to change prosper of country such as Thayang market Thatapoel reduce harbour importance that is economy areas to economy areas train foot and road canal foot culture career that concern with the river change to service trade tourism service. At the same time about environment have tendency decadent both of river quality in river and canal marine coast that commerce boat in and out abundantly amount all effect to coast ecology.

2. This area culture be in stage receive adjust and integrate with new culture that period enter such as : culture who live in Radchaburi province Petburi province. And Chinese emigrate by train cause of culture exchange mix be harmonious with together. Buddhist temple, Joss house, Thai school and School tech Chinese were marry cross culture which each part remain culture as before oneself. When a big culture also maintain such as : language, foods, amusement, recreation and activity base of social.

3. The thing found that all of community have resource for tourism that interesting and have importance that community until be able to format development. Culture manner tourism by community have 2 ways whole in the future may be join cooperation form another member both in community class and supporter class can embroil culture manner tourism cooperate tourism strategic in Chumporn province.

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ใช้กระบวนการการมีส่วนร่วมในการศึกษาชุมชน โดยใช้กรอบศึกษาที่เรียกว่า RRA (Rapid Rural Appraisal) ผสมผสาน กับกระบวนการประชุมที่ใช้ AIC (Appreciation Influence Control) เข้าด้วยกัน

กระบวนการมีส่วนร่วมในการศึกษา ประกอบด้วยทีมงานศึกษาชุมชนจาก ๔ ชุมชนจำนวน ๒๐ คน เข้าร่วมการเก็บข้อมูล และนำข้อมูลจัดเวทีการวิจารณ์ ๓ เวที โดย มีผู้เข้าร่วมทั้ง ๓ เวที ๖๖ คน และจัดเวทีใหญ่ ๑ เวที ผู้เข้าร่วม ๕๐ คน (ทั้งนี้จำนวนผู้เข้าร่วมในแต่ละครั้งไม่นับรวมทีมวิจัย ๒ คนและทีมศึกษาชุมชน ๒๐ คน) เพื่อรวบรวมข้อมูลทั้งหมด และมองภาพไปในอนาคต ด้วยการใช้ข้อมูลวัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม เพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ซึ่งสามารถสรุปได้ ๓ ประเด็นใหญ่ ดังนี้

๑. การเปลี่ยนแปลงเชิงพัฒนาของชุมชนแถบนี้ สัมพันธ์กับการเปลี่ยนแปลงและเหตุการณ์สำคัญของชาติ ชุมชนมาก เช่นภาวะสงครามมีผลต่อวัฒนธรรมที่ต้องพึ่งพาตนเองเป็นกลุ่มก้อนสูงมาก การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน รถไฟ โรงเรียน ถนน มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงความเจริญของบ้านเมือง เช่น ตลาดท่ายาง ท่าตะเภา ลดความสำคัญของท่าเรือที่เป็นเขตเศรษฐกิจสู่เขตเศรษฐกิจริมรถไฟและถนน วัฒนธรรมริมคลอง อาชีพที่เกี่ยวข้องกับแม่น้ำเปลี่ยนเป็นอาชีพบริการ ค้าขาย บริการการท่องเที่ยว ขณะเดียวกันด้านสิ่งแวดล้อมมีแนวโน้มเสริม โทรม ทั้งคุณภาพน้ำในแม่น้ำลำคลอง ชายฝั่งทะเลที่เรือพาณิชย์ เข้าออกจำนวนมาก ล้วนกระทบต่อระบบนิเวศชายฝั่ง

๒. วัฒนธรรมแถบนี้ อยู่ในสภาพตั้งรับ ปรับตัวและผสมผสานกับวัฒนธรรมใหม่ที่เข้ามา เป็นช่วงๆ เช่นวัฒนธรรม คนใน (คนจังหวัดราชบุรี เพชรบุรี) และคนจีนอพยพ โดยรถไฟ ทำให้มีการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมผสมกลมกลืนไปด้วยกัน มีวัดไทย และศาลเจ้า มีโรงเรียนไทยและโรงเรียนสอนภาษาจีน มีการแต่งงานข้ามวัฒนธรรม ซึ่งแต่ละส่วนยังคงวัฒนธรรมเดิมตนเองไว้ได้ ขณะที่วัฒนธรรมใหญ่ยังคงดำรงไว้ได้เช่นกัน เช่น ภาษา อาหาร การละเล่น สันทนาการ กิจกรรมพื้นฐานทางสังคม

๓. ทุกชุมชนมีทรัพยากรเพื่อการท่องเที่ยวที่น่าสนใจ และมีความสำคัญต่อชุมชนนั้นจนสามารถพัฒนาเป็นรูปแบบ การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยชุมชนได้ อย่างน้อย ๒ เส้นทาง

ประกาศคุณูปการ

รายงานผลการศึกษาเครือข่ายวัฒนธรรมชุมชนรอบอ่าวทุ่งคา – สวี นี้ เป็นการศึกษาแบบมีส่วนร่วมจากชุมชนที่สนใจ เข้าใจและต้องการเรียนรู้ของกันและกัน จึงขันอาสาเข้าทำงานร่วมกัน ด้วยการพยายามอย่างถึงที่สุด จึงได้ผลิตงานออกมาตามที่กำหนด และด้วยความตั้งใจมุ่งมั่นในระหว่างการศึกษา ทีมงานได้ทำงานร่วมกันอย่างใกล้ชิด ทำให้คุ้นเคย รู้จักแนวคิดกันและกันมากขึ้นเรื่อยๆ ก่อรูปเป็นทีมงานคุณภาพหรือเป็นเครือข่ายระหว่างชุมชนในระดับหนึ่ง เพื่อประสานงานเครือข่ายต่อไปภายภาคหน้า

ผลงานเกือบทั้งหมดนี้ อาจเป็นคุณูปการเพื่อการถกแถลงทางวิชาการเพิ่มเติม ข้อมูลและแง่มุมต่างๆ เสริมการเรียนรู้ให้มากยิ่งขึ้น ยังหวังว่ารายงานนี้จะเป็นประโยชน์ต่อไปภายหลัง โดยเฉพาะการกระจายสู่เยาวชนในระบบ โรงเรียน และประการสุดท้าย ผู้วิจัยต้องขอบพระคุณผู้ให้ข้อมูลทุกท่านในบุคลากรนุกรม ทีมศึกษาชุมชนทั้ง ๒๐ ท่าน องค์การบริหารส่วนตำบลหาดทรายรี ตำบลปากน้ำ และเทศบาลตำบลท่ายาง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง คุณเทศบาลตำบลท่ายางซึ่งให้การสนับสนุนงบประมาณในการจัดประชุมเวทีใหญ่ ๔ ชุมชน กำหนดผู้ใหญ่บ้านทั้ง ๔ ตำบล ตลอดจนคุณสุวรรณิ ธรรมวุฒิ ซึ่งให้กำลังใจและสนับสนุนทีมวิจัยตลอดโครงการ ขอบพระคุณ ท่านนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดชุมพร คุณอำนาจ บัวเขียวซึ่งให้การสนับสนุนในการสานต่องานเพื่อให้เกิดผลปฏิบัติจริงในอนาคต

ท้ายที่สุด ผู้วิจัยขอขอบคุณ คุณพงษ์สวัสดิ์ ตันติเจริญกิจ และ คุณนุชนารถ สิงห์ภูติ ที่ช่วยเหลือเป็นที่เลื่องทีมศึกษาชุมชนและการพิมพ์รายงาน ขอขอบพระคุณ ศาสตราจารย์ชวน เพชรแก้ว และ พี่เคซ พุ่มคชาที่กรุณาให้คำปรึกษา แนะนำและให้กำลังใจในการศึกษาครั้งนี้ ขอขอบคุณสำนักวิจัยและส่งเสริมวัฒนธรรมวิถีชน สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงวัฒนธรรมที่สนับสนุนงบประมาณ

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อ	ก
ประกาศคุณูปการ	ข
บทที่ ๑ บทนำ	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	3
ขอบเขตของการศึกษา	4
วิธีดำเนินการศึกษา	5
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	8
บทที่ ๒ เอกสารและการเล่าเรื่อง โดยชุมชนที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา	9
การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์	9
การมีส่วนร่วมของประชาชน	12
ความรู้เกี่ยวกับจังหวัดชุมพร (โดยเฉพาะเรื่องทรัพยากรการท่องเที่ยว)	14
๑. สภาพทั่วไป	14
๑.๑ ข้อมูลทั่วไป	14
๑.๒ ลักษณะภูมิประเทศ	14
๑.๓ ทรัพยากรการท่องเที่ยว	15
๑.๓.๑ ทรัพยากรท่องเที่ยวทางธรรมชาติ	15
๑.๓.๒ ทรัพยากรท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม	18
๒ พัฒนาการทางประวัติศาสตร์	66
๒.๑ การตั้งถิ่นฐาน	66
๒.๑.๑ ที่ตั้งเมือง	70
๒.๑.๒ ที่มาของชื่อว่าชุมพร	75
๒.๒ เหตุการณ์สำคัญของท้องถิ่น	75
๒.๒.๑ การย้ายถิ่น	75
๒.๒.๒ การย้ายชุมชน	76

	หน้า
๒.๒..๓ การต่อสู้กับทหารญี่ปุ่น	76
๒.๒.๔ การเกิดพายุไต้ฝุ่นเกย์	79
ความรู้เกี่ยวกับอ่าวทุ่งคาสวี	80
๑. ลักษณะทางภูมิประเทศ	80
๒. ลักษณะภูมิอากาศ	81
๓. บริบทของ ๔ ชุมชนเป้าหมายในอ่าวทุ่งคา-สวี	82
๓.๑ สภาพทั่วไป	82
๓.๒ การเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมใน ตำบลท่ายาง ตำบลหาดทรายรี ตำบลปากน้ำ และตำบลนาทุ่ง	85
๓.๓ วัฒนธรรมในชุมชน ท่ายาง หาดทรายรี ปากน้ำ และนาทุ่ง	87
ประวัติศาสตร์และศิลปวัฒนธรรมชุมชน ข้อมูลจากการเล่าโดยชุมชน	92
๑. ตำบลท่ายาง	92
๒. ตำบลหาดทรายรี	96
๓. ตำบลปากน้ำ	96
๔. ตำบลนาทุ่ง	96
บทที่ ๓ วัฒนธรรมชุมชนกับการเปลี่ยนแปลงแบบแผนการดำรงชีวิตของชุมชน	97
รอบอ่าวทุ่งคา – สวี จากอดีตถึงปัจจุบัน	
พัฒนาการการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมชุมชนยุคก่อนประวัติศาสตร์สู่ช่วงยุคเริ่มต้นประวัติศาสตร์	97
พัฒนาการการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมยุคประวัติศาสตร์นครรัฐและการช่วงชิงอำนาจ (ยุคสุโขทัย – ยุครัตนโกสินทร์ตอนต้นรัชสมัยรัชกาลที่ ๓ ตอนต้น)	98
พัฒนาการการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมยุคชุมชนร่วมสร้างบ้านแปลงเมือง (พ.ศ. ๒๓๖๕ ปลายรัชสมัยรัชกาลที่ ๓- พ.ศ.๒๔๘๓ รัชสมัยรัชกาลที่ ๘)	99
พัฒนาการการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมยุคสงครามโลกครั้งที่๒ (พ.ศ.๒๔๘๔- ๒๔๘๖) และการพัฒนาเมืองหลังสงครามโลกครั้งที่๒ (พ.ศ.๒๔๘๗-๒๕๑๐)	101

	หน้า
พัฒนาการการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมยุคพัฒนาชุมชน (พ.ศ.๒๕๑๐-๒๕๔๐)	101
พัฒนาการการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมยุคกระจายอำนาจ (พ.ศ.๒๕๔๐-๒๕๕๐)	102
บทที่ ๔ การเสริมสร้างเครือข่ายวัฒนธรรมของชุมชนรอบอ่าวทุ่งคา – สวี เพื่อการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยชุมชน	104
กระบวนการทำงานเพื่อเสริมสร้างเครือข่ายและกระบวนการก่อเกิด และพัฒนาการของเครือข่าย	104
ขั้นตอนที่หนึ่ง	104
ขั้นตอนที่สอง	104
ขั้นตอนที่สาม	105
ขั้นตอนที่สี่	107
ขั้นตอนที่ห้า	108
ขั้นตอนที่หก	110
แนวทางการการเสริมสร้างเครือข่ายวัฒนธรรมของชุมชนรอบอ่าวทุ่งคา – สวี เพื่อการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยชุมชน	110
บทที่ ๕ การสร้างแนวทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบยั่งยืน อันจะเป็นวิถีทางหนึ่งของการสร้างชุมชนเข้มแข็ง	113
กระบวนการสร้างแนวทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบยั่งยืน	113
ขั้นตอนที่หนึ่ง นำเสนอข้อมูลสรุปผลการวิเคราะห์ศักยภาพของชุมชนท่ายาง หาดทรายรี ปากน้ำ และนาทุ่ง	113
ขั้นตอนที่สอง การร่วมวิเคราะห์ข้อมูล	113
ผลการวิเคราะห์จากที่ประชุม	114
๑. สรุปผลการวิเคราะห์จุดอ่อน จุดแข็ง ของชุมชนท่ายาง หาดทรายรี ปากน้ำ และนาทุ่ง	114
๒. ข้อเสนอเบื้องต้นเกี่ยวกับรูปแบบและแนวทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยชุมชน	117
๓. แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน เพื่อนำสู่การสร้างชุมชนเข้มแข็ง โดยชุมชน	117

	หน้า
บทที่ ๖ สรุปผลการศึกษา อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	120
สรุปผลการศึกษา	120
อภิปรายผล	128
ข้อเสนอแนะ	130
บรรณานุกรม	131
ภาคผนวก	133
รายชื่อผู้ให้ข้อมูล	133
รายชื่อผู้เข้าร่วมประชุมแลกเปลี่ยนและเชื่อมต่อข้อมูล	134
รายชื่อผู้เข้าร่วมประชุมใหญ่ 4 ชุมชนเมื่อวันที่ 11-12 มีนาคม 2550	138
แผนที่จังหวัดชุมพร	142

บทที่ ๑

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ในช่วงระยะเวลา 10 กว่าที่ผ่านมา กระแสความนิยมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยชุมชน (Community – cultural Based Tourism) ได้เกิดขึ้นแบบไร้ทิศทาง ตามแง่มุมมองและแนวคิดของผู้จัดบริการการท่องเที่ยวแต่ละท้องถิ่น ทั้งที่การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยชุมชนควรถูกคาดหวังให้เป็นรูปแบบการสนับสนุนการอนุรักษ์วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม สามารถก่อประโยชน์แก่คนท้องถิ่นอย่างสมดุลและยั่งยืนได้

ภาคใต้นับว่า เป็นภูมิภาคที่มีศักยภาพด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยชุมชนเป็นอย่างสูง มีทรัพยากรการท่องเที่ยว เช่น ภูเขา ป่าไม้ ป่าชายเลน ชายฝั่งทะเล เกาะแก่งต่าง ๆ วัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิตที่หลากหลายของชุมชน ตลอดจนองค์ความรู้ ภูมิปัญญาต่าง ๆ ประกอบกับกระแสการส่งเสริมไทยเที่ยวไทย ทำให้ผู้คนจำนวนมากเริ่มให้ความสำคัญ ทั้งจากหน่วยงานพื้นที่ เช่น อบต. เทศบาลตำบล อบจ. สถาบันการศึกษา องค์กรชุมชน มีความคิดริเริ่มจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม ซึ่งจำนวนหนึ่งมักเป็นไปตามกระแสการลอกเลียนแบบ ดังรูปธรรม การคูหิงห้อย ชมพิพิธภัณฑสถานร่วมกิจกรรมสินค้าพื้นเมือง (OTOP) เป็นต้น ทำให้ขาดเนื้อหาสาระของวัฒนธรรมที่เป็นแก่นหลักของชุมชน

การประสานความร่วมมือ ผนึกกำลัง ต่อเติมความรู้ในงานวัฒนธรรมชุมชนเป็นไปแบบแผ่วเบา มีเพียงส่วนหนึ่งเท่านั้นที่สามารถทำได้อย่างลึกซึ้ง เช่น ชุมชนกลุ่มเขาหลวง จ.นครศรีธรรมราช ชุมชนรอบอ่าวบ้านดอน จ.สุราษฎร์ธานี เป็นต้น

สำหรับจังหวัดชุมพร โดยภาพรวม มีชายฝั่งทะเลยาว ๒๒๒ กิโลเมตร ความยาวครึ่งหนึ่งจะอยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติหมู่เกาะชุมพร ครอบคลุม ๔๑ เกาะ ดังนั้นจึงมีความอุดมสมบูรณ์ด้วยป่าบก ป่าชายเลน ป่าชายหาด หาดโคลน ภูเขาทะเล แนวปะการัง และพันธุ์ไม้ พันธุ์สัตว์หลากหลายชนิด จนได้รับประกาศเป็น ๑ ใน ๕ ของอุทยานที่ยังมีความอุดมสมบูรณ์ และได้ประกาศเป็นพื้นที่ชุ่มน้ำนานาชาติ อ่าวทุ่งคา – สวี ครอบคลุมพื้นที่ ต.สะพลี อ.ปะทิว, ต.ปากน้ำ, ต.ท่ายาง, ต.หาดทรายรี, ต.ทุ่งคา, ต.วิสัยเหนือ อ.เมือง, ต.วิสัยใต้, ต.ค่านสวี, ต.ท่าหิน อ.สวี, ต.ปากตะโก อ.ทุ่งตะโก, ต.บางน้ำจืด อ.หลังสวน

จ.ชุมพร รวม ๑๕๘,๑๒๕ ไร่ โดย ๘๐.๕% ของพื้นที่เป็นพื้นที่น้ำ^๑ เฉพาะที่ อ.เมืองชุมพร มีประชาชนเข้ามาอยู่อาศัยบริเวณชายฝั่ง ทำประมงพื้นบ้าน ทำสวนมะพร้าว บ้านเรือนจำนวนมากตั้งอยู่รอบอ่าว ดำรงชีวิตอยู่บนฐานทรัพยากรป่าชายเลนและทรัพยากรชายฝั่งทะเล ทูงคา-สวี ณ จุดนี้จึงเป็นศูนย์กลางที่สำคัญของอ่าว ในขณะที่เดียวกันการขยายตัวทางเศรษฐกิจผ่านมาในรูปแบบการท่องเที่ยวกระแสนัก (Mass Tour) การเพาะเลี้ยงชายฝั่ง ประมงพาณิชย์ การขยายตัวของเมืองล้วนจำเป็นต้องใช้ทรัพยากรในเขตป่าชายเลนและป่าชายฝั่งทะเลมากขึ้นเรื่อย ๆ จึงยากที่วิถีชีวิตชาวประมงพื้นบ้านและชุมชนรอบอ่าวจะทรงตัว รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง ทันกับการรุกคืบสู่ความเจริญทางวัตถุและมองข้ามวัฒนธรรมเดิมไป ซึ่งขณะนี้ก็มีนักวิชาการท้องถิ่นที่ประกอบด้วย ครูในโรงเรียน ๔ โรงเรียนในเขตอำเภอเมืองได้ตระหนัก เข้าใจ และเข้าร่วมประสานความร่วมมือหลายฝ่าย เพื่อสร้างจิตสำนึกต่อวิถีชีวิต วัฒนธรรมประมงพื้นบ้านและสิ่งแวดล้อมของชุมชน โดยทำกิจกรรมค่ายเด็ก-เยาวชนอนุรักษ์ป่าชายเลนและทะเลชุมพร แต่ประเด็นหลักยังคงเน้นที่การเรียนรู้ลักษณะธรรมชาติศึกษามากกว่าวัฒนธรรมศึกษา

อนึ่งบริเวณปากน้ำ-ชุมพร จะมีแม่น้ำสายสั้น ๆ คือ แม่น้ำท่าตะเภา ซึ่งคั่นน้ำอยู่บริเวณเทือกเขาใน อ.ปะทิว จ.ชุมพร ใกล้ชายแดนไทย-พม่า ไหลลงอ่าวทูงคา-สวี ผ่านพื้นที่เกษตร สวนยางพารา สวนผลไม้ ป่าจากริมฝั่งน้ำบางพื้นที่ที่มีการใช้ยาฆ่าแมลง สอร์โอมินและสารเคมีต่าง ๆ ถูกปล่อยผ่านสู่แม่น้ำ แม้ว่าขณะนี้ยังไม่มีข้อบ่งชี้ว่าจะเกิดมลพิษทางน้ำ แต่ในอนาคตการเติบโตของเมือง-ชุมชน ประมงพาณิชย์ จะรุกเข้าสู่การใช้ทรัพยากรชายฝั่งและแม่น้ำ ที่อาจส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของชุมชนรอบบริเวณปากอ่าว ดังนั้นชุมชนริมแม่น้ำและรอบอ่าวต้องร่วมกันสร้างแนวทาง มาตรการเรียนรู้ที่จะรองรับในระยะยาว เพื่อดูแล เฝ้าระวังวัฒนธรรมที่ส่งผ่านจากกิจกรรมเศรษฐกิจในรูปแบบต่าง ๆ ที่จะรุนแรงมากขึ้นเรื่อย ๆ

ดังนั้นในปีพ.ศ.๒๕๔๕ สำนักงานวัฒนธรรมแห่งชาติจึงได้สนับสนุนการวิจัย เรื่อง “เครือข่ายวัฒนธรรมชุมชนรอบอ่าวทูงคา – สวีเพื่อเสริมสร้างแนวทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยชุมชน” ซึ่งในช่วงแรกได้ศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้อง พบว่า ๔ ตำบลที่เป็นพื้นที่ศึกษา มีศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมมากพอสมควร แต่ละตำบลต่างมีเอกลักษณ์ของตน เป็นแหล่งประวัติศาสตร์ชุมชนในโบราณ เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่

^๑ สำนักงานอุทยานแห่งชาติ กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช “อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะชุมพร” คู่มือท่องเที่ยวอุทยานแห่งชาติทางทะเล ลำดับที่ ๘๕ หน้า ๕-๑๑, ๒๕๖๖

หลากหลาย สวยงาม เป็นศูนย์กลางการค้าขายทางทะเลทั้งในอดีตจนถึงปัจจุบัน จึงสามารถเชื่อมโยงสำหรับเส้นทางในอนาคตได้

ระหว่างการศึกษาภาคสนาม โดยคณะทำงานของแต่ละตำบล คณะผู้ศึกษาได้นำข้อมูลที่จัดเก็บได้มาแลกเปลี่ยน ต่อเติมร่วมกันเป็นระยะ แม้ว่าจะไม่เป็นภาพที่สมบูรณ์ ต่อเนื่องทุกมิติ แต่กระบวนการศึกษานี้ทำให้คณะทำงานมีความภาคภูมิใจในเอกลักษณ์ กระตุ้นเตือนสำนึกท้องถิ่น มีบุคคลที่ตั้งใจมุ่งมั่นจะพัฒนาข้อมูลการศึกษาเพิ่มเติมแตกออกไปอีกหลายแขนง มีความพยายามจะรวบรวมภาพเก่าของชุมชนมาแสดงและเล่าถึงวิถีชีวิตในแต่ละยุคสมัย ได้พบบุคคล กลุ่มทอผ้าพื้นเมืองของชุมชนไทยทรงดำที่ยังคงสืบสานวัฒนธรรมสู่ลูกหลานได้

จนเมื่อถึงที่สุดภายหลังจากจัดเวทีแลกเปลี่ยนข้อมูลทั้ง ๔ ตำบล ได้แก่ ตำบลนาทุ่ง ตำบลท่ายาง ตำบลปากน้ำ และตำบลหาดทรายรีเพื่อวางแผนการท่องเที่ยวโดยชุมชน ทำให้เกิดความร่วมมือขององค์กรปกครองท้องถิ่น ได้แก่ เทศบาลตำบลท่ายางและองค์การบริหารส่วนตำบลหาดทรายรี พร้อมจะให้เงินสนับสนุนองค์กรชุมชนที่สนใจที่จะพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยมีแผนที่ชัดเจน ๒ แผนที่ชัดเจน คือ แผนการฟื้นฟูและส่งเสริมผลิตภัณฑ์ชุมชน และแผนการประสานความร่วมมือหน่วยงานภายนอกเพื่อวิจัยศึกษาต่อเนื่องของภาพอดีตเมืองโบราณชุมพร

อนึ่งผลการศึกษาวิจัยยังพบว่า ตำบลนาทุ่งซึ่งเป็นชุมชนใหม่อาณาเขตติดต่อกับตำบลท่ายางและ เทศบาลเมืองชุมพร ได้มีการเปลี่ยนแปลงผู้นำทำให้การศึกษาต้องหยุดชะงักระยะหนึ่ง กระบวนการมีส่วนร่วมอาจไม่ชัดเจนมากนัก ซึ่งคณะศึกษาได้พยายามแก้ไข โดยการศึกษาเพิ่มเติมด้วยตนเอง

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑. เพื่อศึกษาวิจัยวัฒนธรรมชุมชนกับการเปลี่ยนแปลงแบบแผนการดำรงชีวิตของชุมชนรอบอ่าวทุ่งคา – สวี จากอดีตถึงปัจจุบัน
๒. เพื่อเสริมสร้างเครือข่ายวัฒนธรรมของชุมชนรอบอ่าวทุ่งคา – สวี เพื่อการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยชุมชน
๓. เพื่อสร้างแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบยั่งยืน อันจะเป็นวิถีทางหนึ่งของการสร้างชุมชนเข้มแข็ง

ขอบเขตของการศึกษา

๑. ขอบเขตด้านเนื้อหา

๑.๑ พัฒนาการเปลี่ยนแปลงของชุมชนรอบอ่าวทุ่งคา-สวี จากอดีตสู่ปัจจุบัน ในมิติของวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม

๑.๒ องค์ประกอบหรือปัจจัยการดำรงอยู่ของวัฒนธรรมชุมชนรอบอ่าวทุ่งคา-สวี ในยุคโลกไร้พรมแดน

๑.๓ การเสริมสร้างเครือข่ายวัฒนธรรมของชุมชนรอบอ่าวทุ่งคา – สวี เพื่อการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยชุมชน

๑.๔ รูปแบบการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบยั่งยืน และมีแนวทางการดำเนินการในอนาคต

๒. ขอบเขตด้านพื้นที่และประชากร

๒.๑ ตำบลท่ายาง ครอบคลุมทั้งตำบลซึ่งเป็นผลจากการหารือกับเทศบาลตำบลท่ายาง กำนันผู้ใหญ่บ้าน ซึ่งเห็นว่าควรศึกษาภาพรวมของทั้งตำบล

๒.๒ ตำบลหาดทรายรี จากการประชุมร่วมกับองค์การบริหารส่วนตำบลและกำนันผู้ใหญ่บ้าน เห็นเช่นเดียวกับตำบลท่ายางคือ ให้ใช้ชุมชนตำบลเป็นขอบเขตการศึกษา

๒.๓ ตำบลปากน้ำ และตำบลนาทุ่ง มีข้อจำกัดเรื่องความสนใจของชุมชนเนื่องจากมีลักษณะเป็นชุมชนเมืองสูง จึงใช้วิธีการกำหนดชุมชนร่วมกับปลัดตำบล โดยพิจารณาจากพื้นที่ที่อยู่ติดริมชายฝั่ง มีศักยภาพที่จะพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยว และเป็นพื้นที่เป้าหมายของตำบลในการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวอยู่แล้วในแผนพัฒนาตำบลสามปี โดยตำบลปากน้ำเลือกพื้นที่ หมู่ ๔ บ้านคอหมู ส่วนตำบลนาทุ่งเลือกหมู่ ๗ บ้านปากคลอง

๓. ขอบเขตด้านเวลา

การศึกษาครั้งนี้มีระยะเวลา ๑ ปี ตั้งแต่เดือนมิถุนายน ๒๕๔๙ ถึง เดือน พฤษภาคม ๒๕๕๐

วิธีดำเนินการศึกษา

๑. ใช้วิธีการศึกษาแบบมีส่วนร่วม (Participatory) โดยมีกระบวนการหลักดังนี้

๑.๑ ประชุมกับองค์การบริหารส่วนท้องถิ่นและกำนันผู้ใหญ่บ้านในตำบล เป้าหมาย เพื่อทำความเข้าใจโครงการและกำหนดขอบเขตพื้นที่การศึกษาร่วมกัน

๑.๒ การสร้างความสัมพันธ์กับชุมชน ค้นหาคณะทำงานศึกษาชุมชน ๑ ทีม เข้าร่วมการศึกษาชุมชน โดยได้อาสาสมัครจากตำบลท่ายาง ๘ คน จากตำบลหาดทรายรี ๑ คน จากตำบลปากน้ำ ๓ คนและตำบลนาทุ่ง ๒ คน ประกอบด้วย

ตำบลท่ายาง	ตำบลปากน้ำ
กำนันเฉลิม มณีสุข	นายพงษ์ศักดิ์ จารูมา
นายวิเชียร พานิช	นายชาญยุทธ สังข์ทอง
มล.สุชาดา กฤดากร	นายอนันต์ ชายสะแกราช
นายอมร ศรียาภัย	ตำบลหาดทรายรี
น.ส.สุนิตรา สุขจีบ	นายพินิจ จุ้ยเอี่ยม
นางวนิดา อ้อยแดง	นายพลากร พรหมใจ
นางทับ สมตัน	นางอภัสรา ส่องศรี
นายทะนง เพชรรัตน์	นางสารภี เคชสวัสดิ์
ตำบลนาทุ่ง	นายกฤตพร แซ่ลิ่ม
นายชูเกียรติ นวลศรี	นายทวี จีวพงศ์
นายเลิศเชาว์ ลือชัย	นายพิทักษ์ น้อยญาติ

๑.๓ ร่วมกันเก็บข้อมูล ขั้นตอนนี้เป็นการสร้างความร่วมมือ ร่วมใจ ร่วมเรียนรู้ และมีการพบปะพูดคุยอย่างไม่เป็นทางการ โดยใช้เครื่องมือการศึกษาชุมชนแบบเร่งด่วน (Rapid Rural Appraisal-RRA)

๑.๔ จัดเวทีประชุมกับชุมชนเพื่อนำเสนอข้อมูลที่ได้จากการวิจัย และนำข้อมูลมาวิเคราะห์อย่างมีส่วนร่วม เพื่อมองถึงศักยภาพของชุมชน

๑.๕ จัดเวที ๔ ชุมชนเพื่อนำข้อมูลที่ได้จากการวิจัยมาใช้ในวิเคราะห์เพื่อดูศักยภาพและข้อจำกัดของชุมชนโดยประยุกต์ใช้กรอบ SWOT และร่วมกำหนดแนวทางการดำเนินการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมโดยประยุกต์ใช้เครื่องมือ AIC (Appreciation Influence Control)

๒. เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา

๒.๑ ผู้วิจัยเป็นเครื่องมือ

เนื่องจากการศึกษานี้เป็นกระบวนการแบบมีส่วนร่วมที่เก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ ซึ่งการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพนี้ ผู้วิจัยจะเป็นเครื่องมือที่สำคัญ ซึ่งต้องมีคุณสมบัติผู้เก็บ รวบรวม และเป็นวิทยากรกระบวนการ อันเป็นบทบาท ๒ ด้านที่ยาก เพราะต้องเอื้ออำนวยให้คนที่เกี่ยวข้องเกิดการเรียนรู้กับข้อมูลไปพร้อมกัน ดังนั้นทักษะพื้นฐานของผู้วิจัยจึงควรเป็นผู้ที่มี ๑) มนุษยสัมพันธ์ที่ดี ๒) ทักษะการเป็นวิทยากรกระบวนการ (Facilitator Skill) ๓) ทักษะการฟัง สื่อสาร และเชื่อมโยงข้อมูล เนื้อหาต่าง ๆ ได้ ๔) ทักษะการเก็บข้อมูล และการจัดเก็บข้อมูล ดังนั้นผู้วิจัยจึงต้องมีการเตรียมการก่อนทำงานในภาคสนาม

๒.๒ ทีมศึกษาชุมชน

ทีมศึกษาชุมชนเป็นเครื่องมือที่สำคัญ ทีมจึงต้องประกอบด้วยผู้ที่สนใจข้อมูลวัฒนธรรม สิ่งแวดล้อมภายในชุมชน ซึ่งต้องมีการเตรียมความพร้อมดังนี้

- ๑) ชี้แจงวัตถุประสงค์ กรอบการศึกษา แนวทางการศึกษา และระยะเวลาการศึกษา
- ๒) เผยแพร่แนวคิดการศึกษาแบบมีส่วนร่วม การเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ เช่นการสัมภาษณ์เจาะลึก การสนทนากลุ่ม การบันทึกข้อมูล
- ๓) แบ่งงานกันทำและนัดหมายประชุมเป็นระยะ ๆ

๒.๓ การบันทึกภาคสนาม

เป็นการจดบันทึกผลจากการสัมภาษณ์ การสัมภาษณ์เจาะลึก การสนทนากลุ่ม การประชุม และการสังเกต ซึ่งทีมศึกษาชุมชนจะจดบันทึกสิ่งที่เกิดขึ้นจริง หลังจากการบันทึกระยะหนึ่งจึงมีการตรวจสอบข้อมูลเพื่อความถูกต้องยิ่งขึ้น

๓. การเลือกแหล่งข้อมูล

แหล่งข้อมูลจากการศึกษาครั้งนี้มาจาก ๒ แหล่งได้แก่

๓.๑ ข้อมูลปฐมภูมิ คือ ข้อมูลที่มาจากการเข้าร่วมสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participatory Observation) โดยการสังเกตการทำงานของกลุ่มองค์กรชุมชนต่าง ๆ เช่น กลุ่ม อสม. กลุ่มประมง กลุ่มออมทรัพย์ เป็นต้น ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ไม่เป็นทางการ (Informal Interview) ทั้งสัมภาษณ์เดี่ยวและสัมภาษณ์กลุ่ม และข้อมูลจากเวทีประชุมต่าง ๆ

๓.๒ ข้อมูลทุติยภูมิ เป็นข้อมูลจากเอกสารท้องถิ่น รายงาน บทความ และข้อเขียนต่าง ๆ

๔. การเก็บรวบรวมข้อมูล

๔.๑ การศึกษาข้อมูลทุติยภูมิ ผู้วิจัยและทีมศึกษาชุมชนได้ศึกษาจากเอกสารท้องถิ่น รายงานการศึกษา เว็บไซต์ โดยเน้นเรื่องข้อมูลพื้นฐาน ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมเป็นหลัก โดยเฉพาะข้อมูลเรื่องประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมจำเป็นต้องใช้ข้อมูลทุติยภูมิเป็นหลัก เนื่องจากภูมิรัฐของชุมชนขาดการถ่ายทอด และผู้วิจัยและทีมศึกษาได้ใช้ข้อมูลเหล่านี้เองในการกระตุ้นชุมชนให้เกิดการตระหนักและอยากเรียนรู้รากเหง้าของตนเองมากขึ้น

๔.๒ เป็นการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยการสนทนาแบบมีวัตถุประสงค์ ให้ผู้ให้ข้อมูลเล่าเรื่อง ประสบการณ์ ข้อเท็จจริงกับเรื่องที่ทีมศึกษาชุมชนต้องการตามคำถามหลัก ๆ ที่เตรียมไว้ ทั้งนี้เพื่อกระตุ้นให้ผู้ให้ข้อมูลเล่าเรื่องอย่างเป็นธรรมชาติ พบว่าการสนทนาอย่างไม่เป็นทางการนี้ทำให้ได้ข้อมูลข้อเท็จจริงมากกว่าการสนทนาอย่างเป็นทางการ และเมื่อสิ้นสุดการสัมภาษณ์ต้องมีการทบทวนข้อมูล

๔.๓ การสนทนากลุ่มหรือสัมภาษณ์กลุ่ม (Focus Group) ทีมศึกษาชุมชนได้นัดหมายผู้สนทนาหรือผู้ให้สัมภาษณ์กลุ่มประมาณ 4-8 คน และสัมภาษณ์ตามประเด็นคำถามที่ทีมศึกษาชุมชนต้องการ การสนทนากลุ่มต้องสร้างบรรยากาศให้เป็นกันเอง และทีมศึกษาชุมชนต้องคอยกระตุ้นให้ทุกคนแสดงความคิดเห็น และมีการบันทึกข้อมูลทั้งหมดเมื่อสิ้นสุดการสัมภาษณ์ต้องมีการทบทวน

๔.๔ การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participatory Observation) หมายถึง ทีมศึกษาชุมชนอยู่ร่วมและดำเนินวิถีชีวิต กิจกรรมในชุมชนเป็นปกติ แต่ทีมศึกษาชุมชนจะดำเนินการสังเกต โดยสังเกตจากการกระทำในชุมชน แบบแผนการดำเนินกิจกรรม ซึ่งจะแสดงถึงการกระทำหรือพฤติกรรมอย่างเป็นขั้นตอน และกระบวนการเรียนรู้ต่าง ๆ เช่น ขนบธรรมเนียมประเพณี บทบาท หน้าที่ และความหมาย (Meaning) ของกิจกรรมนั้น ๆ ตลอดจนเรียนรู้ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนที่เกี่ยวข้องกันระหว่างคนกับคน คนกับสิ่งแวดล้อม เป็นต้น ในการสังเกตนี้ทีมการศึกษาได้กำหนดประเด็นการสังเกตไว้กว้าง ๆ ได้แก่ เหตุการณ์สำคัญ ๆ ภายในกลุ่มหรือชุมชน การเปลี่ยนแปลงใหม่ ๆ ในชุมชน นวัตกรรมความคิดใหม่ในชุมชน ซึ่งทีมศึกษาชุมชนได้จับบันทึกไว้

๕. การวิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิเคราะห์ข้อมูล ทีมศึกษาชุมชนใช้วิธีการจัดเวที ๒ เวที คือ

๕.๑ จัดเวทีนำเสนอข้อมูล และวิเคราะห์ศักยภาพชุมชน

ขั้นตอนนี้เป็นการนำข้อมูลที่ได้จากการวิจัยไปใช้ร่วมกับชุมชน โดยทีมศึกษาชุมชนจะใช้วิธีนัดหมายประชุมเพื่อนำเสนอข้อมูลกับชุมชน และวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อค้นหาศักยภาพของชุมชนร่วมกันกับชุมชน ซึ่งสามารถนัดหมายประชุมวิเคราะห์ข้อมูลร่วมกันกับชุมชน ๓ ครั้ง คือ เวทีการต่อเติมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูล ครั้งที่หนึ่ง จัดที่ศาลาเอนกประสงค์องค์การบริหารส่วนตำบลหาดทรายรี เมื่อวันที่ ๑๗ ธันวาคม ๒๕๔๕ ครั้งที่สอง จัดที่สถานีอนามัยตำบลท่ายาง เมื่อวันที่ ๒๐ ธันวาคม ๒๕๔๕ ครั้งที่สาม จัดที่บ้านนายเกษตรมนตรีตำบลท่ายาง เมื่อวันที่ ๑๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๐ โดยในครั้งนี้มีกิจกรรมล่องเรือเพื่อศึกษาเส้นทางเดินเรือสินค้าในอดีต และเส้นทางเดินเรือเชื่อมต่อไปยังอำเภอหลังสวนและจังหวัดสุราษฎร์ด้วย

๕.๒ การจัดเวทีเพื่อกำหนดแนวทางการดำเนินการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วม

เป็นการจัดประชุมเพื่อนำเสนอข้อมูลศักยภาพของชุมชนในด้านการท่องเที่ยว ที่ได้จากขั้นตอนที่ ๕ โดยผู้วิจัยและทีมศึกษาชุมชนจะเป็นผู้ดำเนินการและควบคุมเวทีด้วยการประยุกต์ใช้ SWOT ควบคู่กับกระบวนการ AIC ซึ่งทำให้ผู้เข้าร่วมทุกคนได้ร่วมแสดงความคิดเห็นตลอดเวลาการประชุม

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

๑. ชุมชนเกิดความตระหนักรู้จากการพิจารณา ทบทวน สถานการณ์วัฒนธรรมของชุมชนด้วยตนเอง

๒. เป็นการรวบรวมข้อมูลชุมชนในด้านวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม เพื่อนำไปใช้อย่างน้อย ๒ ด้าน คือ การศึกษาของเยาวชนรุ่นใหม่ และการถ่ายทอดต่อบุคคลที่มาจากภายนอก

๓. เกิดการถกเถียงเกี่ยวกับข้อมูลอย่างกว้างขวางในชุมชน เพื่อค้นหาข้อมูลต่าง ๆ เพิ่มเติมต่อไป

บทที่ ๒

เอกสารและการเล่าเรื่องโดยชุมชนที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา

โครงการการศึกษาเรื่อง เครือข่ายวัฒนธรรมชุมชนรอบอ่าวทุ่งคา – สวี เพื่อเสริมสร้างแนวทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยชุมชน ได้ศึกษาเอกสารและเรื่องเล่าที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

๑. การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์
๒. การมีส่วนร่วมของประชาชน
๓. ความรู้เกี่ยวกับจังหวัดชุมพร (โดยเฉพาะเรื่องทรัพยากรการท่องเที่ยว)
๔. ความรู้เกี่ยวกับอ่าวทุ่งคาสวี
๕. เรื่องเล่าเกี่ยวกับประวัติศาสตร์และศิลปวัฒนธรรมชุมชนโดยชุมชน

การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

การท่องเที่ยว หมายถึง กิจกรรมเชิงนันทนาการที่เกี่ยวข้องกับการเดินทางไปยังสถานที่อื่น โดยมีวัตถุประสงค์หลักในการผ่อนคลายความตึงเครียดจากกิจกรรมงานประจำ การท่องเที่ยวในปัจจุบันมีหลายรูปแบบแต่การศึกษานี้เน้นการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมซึ่งจากการศึกษาเอกสารพบว่าการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมถือเป็นส่วนหนึ่งของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ฉะนั้นในหัวข้อการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องจึงใช้คำว่า **การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์แทนหัวข้อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม**

การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ หมายถึง การท่องเที่ยวทางธรรมชาติทุกรูปแบบและการท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรม ประเพณี รวมทั้งวิถีชีวิตชุมชนที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศทางธรรมชาตินั้นๆ โดยส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ร่วมกับผู้ที่เกี่ยวข้องภายใต้การจัดการที่ถูกต้อง เหมาะสมอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น เพื่อมุ่งให้เกิดจิตสำนึกต่อการรักษาระบบนิเวศทางธรรมชาติที่ดึงดูดใจของชุมชน บนพื้นฐานแห่งระบบนิเวศนั้นอย่างยั่งยืน ในขณะที่เดียวกันก็เป็นการสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจ โดยการสร้างงานสร้างรายได้ กระจายงานกระจายรายได้ ซึ่งส่งผลต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอันดีงาม อันก่อให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชนท้องถิ่น และสังคมโดยรวม^๒

^๒ สมชัย วิเศษมงคลชัย:แนวทางการจัดการความรู้เพื่อพัฒนาระบบมาตรฐานการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชน.หน้า

องค์ประกอบของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ประกอบด้วย

๑. เป็นการท่องเที่ยวที่เกี่ยวเนื่องกับธรรมชาติเป็นหลัก โดยมีแหล่งท่องเที่ยวที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น

๒. มีกิจกรรม และกระบวนการการท่องเที่ยวที่เอื้อต่อกระบวนการเรียนรู้ โดยมีการให้การศึกษาเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมเพิ่มพูนความรู้ ประสบการณ์ และความประทับใจ และสามารถสร้างความตระหนักรู้ต่อตัวนักท่องเที่ยวและชุมชน

๓. เป็นการท่องเที่ยวที่คำนึงถึงการมีส่วนร่วมของชุมชนตลอดกระบวนการ เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์ร่วมกัน ได้แก่ การกระจายรายได้ การยกระดับคุณภาพชีวิต และได้รับการตอบแทนเพื่อการบำรุงรักษาแหล่งท่องเที่ยว

๔. มีการจัดการแหล่งท่องเที่ยว ที่รับผิดชอบ ไม่กระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสังคม มีการจัดการที่ยั่งยืน ครอบคลุมกิจกรรมการอนุรักษ์ทรัพยากร การใช้ประโยชน์^๓

การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ จึงถือว่าเป็นแนวทางหรือวิธีหนึ่งที่พยายามก้าวไปสู่ การพัฒนาที่ยั่งยืน ดังนั้น การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์นี้จึงมีองค์ประกอบที่สำคัญ 3 ประการ คือ ๑) การสร้างจิตสำนึกเกี่ยวกับการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ๒) ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว และ ๓) การมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นและการกระจายรายได้

กล่าวเฉพาะการท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรม ประเพณี รวมทั้งวิถีชีวิตชุมชนที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศทางธรรมชาตินั้นๆ หรือนิยมเรียกกันว่า การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม มีผู้ให้ความหมายว่า เป็นการเดินทางจากที่หนึ่งไปยังแหล่งท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรม เพื่อสัมผัสเรียนรู้และร่วมกิจกรรม เพื่อให้เกิดการสร้างเสริมประสบการณ์ทางวัฒนธรรม โดยผ่านกระบวนการและรูปแบบของการท่องเที่ยว ไม่ว่าจะเป็นการเยี่ยมชม การเรียนรู้ การร่วมกิจกรรม หรือแม้กระทั่งการรับความบันเทิงจากการดูหรือชมการแสดงทางวัฒนธรรม เป็นต้น^๔ ซึ่งการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมสามารถแบ่งเป็นประเภทได้ดังนี้

- ๑) โบราณสถาน ทั้งในรูปของแหล่ง หรือหลักฐานทางโบราณคดี ย่าน ชุมชน โบราณ และเมืองประวัติศาสตร์ เช่น แหล่งโบราณคดีบ้านเชียง จ.อุดรธานี อุทยานประวัติศาสตร์ผาแต้ม จ. อุบลราชธานี เวียงกุมกามจ.เชียงใหม่ อุทยาน

^๓ พจนาน ศวนศรี, คู่มือการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน. หน้า ๑๐-๑๖ กรุงเทพฯ: โครงการท่องเที่ยวเพื่อชีวิตและธรรมชาติ ๒๕๔๖

^๔ งานส่งเสริมแหล่งท่องเที่ยววัฒนธรรม, กองส่งเสริมแหล่งท่องเที่ยว, การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม หน้า ๓-๔ เอกสารตำนาน, ๒๕๕๐

ประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย กำแพงเพชร
ศรีสัชนาลัย ปราสาทหินพิมาย จ. นครราชสีมา ปราสาทหินพนมรุ้ง จ. บุรีรัมย์
 เป็นต้น

- ๒) ศาสนาสถาน เช่น วัด เจดีย์ สถูป ปราสาท มัสยิด โบสถ์ ในศาสนาต่าง ๆ
- ๓) พระราชวัง
- ๔) ผลงานทางศิลปกรรม เช่น สถาปัตยกรรม สิ่งก่อสร้าง, จิตรกรรม, ประติมากรรม, การแสดง เป็นต้น
- ๕) ชุมชน วิถีชีวิต ภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น วิถีชีวิตชาวมอญ, วิถีชีวิตชาวสวน
ชาวนา ชาวประมง, วิถีชุมชนตลาดน้ำ เป็นต้น
- ๖) พิพิธภัณฑ์สถานทางวัฒนธรรมทั้งในระดับประเทศ เมือง ชุมชนท้องถิ่น
- ๗) กิจกรรมความสนใจพิเศษที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรม เช่นการท่องเที่ยวทาง
ศาสนา มวยไทย อาหารไทย รำไทย นวดแผนไทย เป็นต้น
- ๘) กิจกรรมงานเทศกาลประเพณี เช่น เทศกาลสงกรานต์ เทศกาลลอยกระทง งาน
ประเพณีบวชช้างหาคัดเสี้ยว จ. สุโขทัย งานปอยต่างล่อง จ. แม่ฮ่องสอน งาน
แผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์ จ. ลพบุรี เป็นต้น
- ๙) เส้นทางท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม เช่น เส้นทางท่องเที่ยวทางน้ำ เส้นทาง
ท่องเที่ยววัฒนธรรมขอม เส้นทางไหว้พระเก้าวัด เส้นทางศึกษาบูชาพระนอน
เส้นทางไหว้พระธาตุตามปีเกิด เส้นทางคารมรอยพระแก้วมรกต เป็นต้น

ในแง่การส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ วัฒนธรรม จากการศึกษาพบว่าเริ่มกัน
ตั้งแต่ พ.ศ.2506 หน่วยงานภาครัฐและเอกชนในประเทศไทย ให้ความสนใจและ
ความสำคัญกับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ด้วยเหตุผล 2 ประการ ได้แก่ ความเสื่อมโทรม
ของแหล่งท่องเที่ยว ทั้งสิ่งแวดล้อม สังคม วัฒนธรรม และความตื่นตัวของนักท่องเที่ยว ที่
ตระหนักต่อปัญหาสิ่งแวดล้อม^๔

^๔ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, กองอนุรักษ์. แผนปฏิบัติการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแห่งชาติ. หน้า ๑ กรุงเทพฯ: อัสสา,
๒๕๔๔

การมีส่วนร่วมของประชาชน

หมายถึง กระบวนการที่ผู้ได้รับประโยชน์จากการพัฒนามีโอกาส และใช้โอกาส ในการแสดงความรู้สึก บ่งบอกความต้องการและประสานสิ่งเหล่านี้ทั้งหมด เพื่อให้เกิด แผนและดำเนินงานให้เป็นไปตามแผนเพื่อบรรลุเป้าหมาย

การมีส่วนร่วมนั้นเป็นหลักการของการทำงานพัฒนาในเกือบทุกด้านของสังคม เพราะเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับชุมชนหรือหมู่คนจำนวนมาก ซึ่งลักษณะการมีส่วนร่วม ประกอบด้วย ๑) การมีส่วนร่วมของประชาชนครอบคลุมการสร้างโอกาสที่เอื้อให้ สมาชิกทุกคนมีกิจกรรมร่วม ซึ่งนำไปสู่กระบวนการการพัฒนาต่อไป ๒) การมีส่วนร่วม ต้องเป็นไปโดยสมัครใจ และเท่าเทียม มีการแบ่งสรรผลประโยชน์ ร่วมกำหนดเป้าหมาย แผนงาน ในทุกมิติการพัฒนา ๓) การมีส่วนร่วมเป็นตัวเชื่อมระหว่างส่วนที่ประชาชนลง แรงและทรัพยากรภายในชุมชนและนอกชุมชน เพื่อก่อให้เกิดการเชื่อมโยงระดับชุมชน ท้องถิ่น ภูมิภาค และประเทศชาติ^๑

ในการทำงานเพื่อสร้างการมีส่วนร่วมมีเครื่องมือที่จะช่วยอยู่หลายชนิดด้วยกัน แต่ ในที่นี้ได้เลือกใช้เครื่องมือ ๒ ชนิด คือ

๑. การประเมินสถานะชนบทแบบเร่งด่วน (Rapid Rural Appraisal: RRA)
๒. AIC (Appreciation Influence Control)

๑. การประเมินสถานะชนบทแบบเร่งด่วน (Rapid Rural Appraisal: RRA)^๒ เป็นเครื่องมือที่ใช้ในงานพัฒนาชนบท ซึ่งคิดค้น โดยคณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น นำมาใช้ครั้งแรกเมื่อพ.ศ. ๒๕๓๖ และเผยแพร่สู่หน่วยงานต่าง ๆ ทั่วประเทศ RRA เป็นผลของความพยายามค้นหาทางสายกลางระหว่างงานวิจัยแบบ ประเพณีนิยมที่ยุ่งยาก ใช้เวลานานกว่าจะรู้ผลการศึกษา กับการศึกษาอย่างหยาบ ๆ ซึ่งแม้ จะได้ผลแต่อาจไม่ถูกต้อง RRA จึงเป็นเทคนิคที่สามารถช่วยให้เรียนรู้สถานะชนบทอย่าง ถูกต้องด้วยระยะเวลาอันสั้น มีการใช้วิธีการศึกษาและเครื่องมือย่อย ๆ หลายอย่าง ประกอบกัน และเพื่อให้เข้าใจชนบทดียิ่งขึ้น RRA จึงเน้นการแลกเปลี่ยนความรู้ ประสบการณ์ ของผู้วิจัยหลายสาขา รวมทั้งของชาวบ้าน RRA มีลักษณะที่สำคัญคือ

^๑ พงษ์สวัสดิ์ ดันดีเจริญกิจ, คู่มือการดำเนินงานจัดตั้งคณะกรรมการที่ปรึกษาระดับตำบล เพื่อสนับสนุนการจัดการ ท้องถิ่นโดยชุมชนเพื่อการจัดการทรัพยากรชายฝั่ง, หน้า ๒๔ กรุงเทพฯ: โครงการส่งเสริมเครือข่ายการจัดการท้องถิ่นโดยชุมชนเพื่อการ จัดการทรัพยากรชายฝั่ง, ๒๕๔๕

^๒ ปาริชาติ วลัยเสถียร และคณะ, คู่มือการพัฒนาชุมชน หน้า ๑๒๖, กรุงเทพฯ, อุนาการพิมพ์, ๒๕๓๕

๑.๑ การเปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม

๑.๒ การเก็บข้อมูลด้วยเครื่องมือหลายชนิด เช่น ข้อมูลทัศนคติ การสัมภาษณ์ การสังเกต การถ่ายภาพ การประชุม สัมมนา แผนที่รอบนอก
โครงสร้างทั้งบุคคลและกลุ่ม การสังเกต การถ่ายภาพ การประชุม สัมมนา แผนที่รอบนอก
รอบใน พหุภาษาตระกูล ปฏิทินกิจกรรม เป็นต้น

๑.๓ การใช้ทีมที่มีผู้รู้หลายด้าน หรือที่เรียกว่าสหวิทยาการ

ทีมวิจัยได้นำ RRA มาประยุกต์ใช้ในขั้นตอนของการเก็บรวบรวมข้อมูล

AIC (Appreciation Influence Control)^๔ เป็นเทคนิคที่พัฒนามาจากแนวคิดของ
สถาบันเอกชนชื่อ Organization for Development an Institutional Institute (ODII) ซึ่ง
เขียนโดย Ms. Turid Sato และ Pr. William E Smith กระบวนการนี้นำมาเผยแพร่โดย
ODII ร่วมกับ สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย (TDRI) และสมาคมพัฒนา
ประชากรและชุมชน (PDA)

AIC เป็นกระบวนการที่ศึกษาสภาพในการสร้างพลังและกระตุ้นสมาชิกในชุมชน
โดยเฉพาะชาวบ้านให้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนของตนเองอย่างได้ผล เทคนิค
AIC ใช้แนวคิดบนพื้นฐานของความเสมอภาค โดยเอาคนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา เทคนิค
AIC มี ๓ ขั้นตอนคือ

๑) ขั้นตอนการสร้างความรู้ (Appreciation หรือ ขั้น A) เป็นขั้นของกระบวนการ
เรียนรู้และแลกเปลี่ยนประสบการณ์ เปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมทุกคน แสดงความคิดเห็น รับ
ฟัง และหาข้อสรุปในเชิงจุดมุ่งหมายร่วมกัน โดยใช้การวาดรูปเป็นสื่อในการแสดงความคิด
ให้เห็น

๒) ขั้นตอนการสร้างแนวทางการทำงาน (Influence หรือ ขั้น I) ขั้นตอนนี้เป็น
ขั้นตอนการหาแนวทางในการดำเนินงานให้เป็นไปตามจุดมุ่งหมายที่คิดไว้ในขั้นตอน A
เป็นช่วงของการค้นหามาตรการและผู้ที่เกี่ยวข้องในการทำงาน และค้นหาเหตุผล แนวคิด
ใหม่ ๆ ตลอดจนการจัดลำดับความสำคัญของแนวทางโดยที่ประชุม

๓) ขั้นตอนการสร้างแนวปฏิบัติ (Control หรือ ขั้น C) เป็นขั้นตอนนำเอาแนวทาง
ที่สรุปในขั้น I มาสู่การปฏิบัติและหาผู้รับผิดชอบ ซึ่งจะแบ่งผู้รับผิดชอบเป็นสองกลุ่มคือ
ระดับบริหารจัดการและระดับผู้ปฏิบัติ

^๔ ปาริชาติ วลัยเสถียร และคณะ, คู่มือการพัฒนาชุมชน หน้า ๑๒๗, อ้างแล้ว

ความรู้เกี่ยวกับจังหวัดชุมพร

๑. สภาพทั่วไป

๑.๑ ข้อมูลทั่วไป

จังหวัดชุมพรเป็นจังหวัดเหนือสุดของภาคใต้บริเวณคอคอดกระ อยู่ห่างจากกรุงเทพฯ ๗ ตามทางหลวงหมายเลข ๔ (เพชรเกษม) ประมาณ ๕๐๐ กิโลเมตรและตามทางรถไฟสายใต้ประมาณ ๔๘๐ กิโลเมตร มีอาณาเขตติดต่อกับจังหวัดใกล้เคียงคือ

ทิศเหนือ ติดต่อกับ อำเภอบางสะพานน้อย จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ และประเทศพม่า

ทิศตะวันออก ติดต่อกับ อ่าวไทยหรือทะเลจีนใต้

ทิศใต้ ติดต่อกับ อำเภอท่าชนะ จังหวัดสุราษฎร์ธานี

ทิศตะวันตก ติดต่อกับ จังหวัดระนอง และประเทศพม่า

จังหวัดชุมพรมีลักษณะพื้นที่ยาว และแคบคล้ายรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า มีความยาวตามแนวชายฝั่งทะเลประมาณ ๒๒๐ กิโลเมตร มีความกว้างประมาณ ๔๐ กิโลเมตร มีพื้นที่ประมาณ ๓.๗๕ ล้านไร่ หรือประมาณ ๖,๐๑๐ ตารางกิโลเมตร

๑.๒ ลักษณะภูมิประเทศ

ด้านทิศตะวันตกมีเทือกเขาตะนาวศรี และเทือกเขาภูเก็ต เป็นแนวกันเขตแดนระหว่างประเทศไทยกับประเทศพม่า จึงมีลักษณะเป็นพื้นที่สูงลาดเขาจากทิศตะวันตกสู่พื้นที่ต่ำทางทิศตะวันออก ประกอบด้วยภูเขาและป่าไม้ เป็นแหล่งกำเนิดต้นน้ำลำธารที่สำคัญสายสั้น ๆ หลายสาย ไหลลงสู่ที่ต่ำทางด้านทิศตะวันออกเช่น แม่น้ำตะเภา แม่น้ำหลังสวน และแม่น้ำสวี เป็นต้น

บริเวณตอนกลางของจังหวัดมีลักษณะเป็นที่ราบ ลูกคลื่นและที่ราบลุ่มแม่น้ำ มีความอุดมสมบูรณ์เหมาะแก่การเพาะปลูก มีพื้นที่ประมาณหนึ่งในสี่ของพื้นที่จังหวัด ด้านทิศตะวันออก มีลักษณะเป็นที่ราบตามแนวชายฝั่งทะเลของอ่าวไทย ชายหาดค่อนข้างเรียบ หาดทรายกว้างมีความโค้งเว้าน้อย สวยงามมาก จึงเป็นสถานที่พักผ่อน และเป็นสถานที่ท่องเที่ยวสำคัญของจังหวัด

^๑<http://www.tv5.co.th/service/mod/heritage/nation/oldcity/chumporn> วันที่ ๗ ธ.ค. ๒๕๔๕

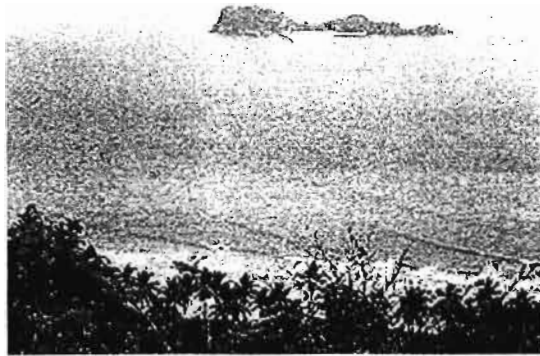
^๒<http://www.tv5.co.th/service/mod/heritage/nation/oldcity/chumporn> วันที่ ๗ ธ.ค. ๒๕๔๕ อ้างแล้ว

๑.๓ ทรัพยากรการท่องเที่ยว**

จังหวัดชุมพร มีทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ และมีค่าทั้งบนบกและในทะเล ได้ชื่อว่าเป็นเมืองอยู่ข้างอ่าวน้ำของภาคใต้เมืองหนึ่ง ทรัพยากรดังกล่าว ได้แก่ ทรัพยากรแร่ ธาตุ ป่าไม้ ประมง ทรัพยากรทางทะเล ทรัพยากรทางการเกษตร และทรัพยากรการท่องเที่ยว แต่ในการศึกษาคั้งนี้จะเน้นการศึกษาเฉพาะทรัพยากรการท่องเที่ยวเท่านั้น

๑.๓.๑ ทรัพยากรท่องเที่ยวทางธรรมชาติ

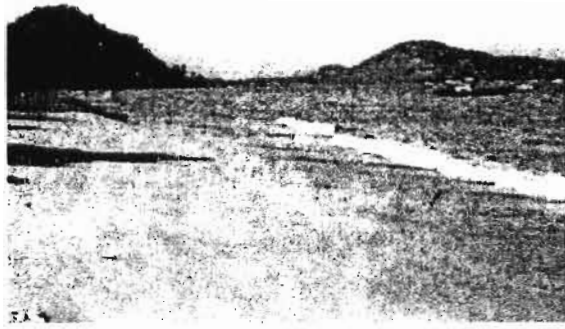
ป่าเขา ๑) เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า มีอยู่สี่แห่งด้วยกันคือ **เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าอุทยานเสด็จในกรมหลวงชุมพร** ด้านทิศเหนืออยู่ในเขตอำเภอท่าแซะ อำเภอบางสะพานน้อย, **เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าอุทยานเสด็จในกรมหลวงชุมพร** ด้านทิศใต้ อยู่ในเขตอำเภอท่าแซะ และอำเภอเมือง ฯ และค่อไปยังอำเภอกระบุรี จังหวัดระนอง, **เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าทุ่งระยะนาสัก** อยู่ในเขตอำเภอสวี และอำเภอเมือง และ **เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าควนแม่ยายหม่อม** อยู่ในเขตอำเภอพะโต๊ะ ๒) อุทยานแห่งชาติ มีอยู่สองแห่งด้วยกันคือ **อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะชุมพร** (เดิมชื่อหาดทรายรี) ครอบคลุมพื้นที่บริเวณชายฝั่งทะเลอ่าวไทย ตอนกลางด้านตะวันตก ทิศเหนือจรดเกาะจรเข้ ตำบลสะพลี อำเภอปะทิว ทิศใต้จรดบ้านห้องครก ตำบลบางน้ำจืด อำเภอหลังสวน ทิศตะวันออก

จรดเกาะง่ามใหญ่ ตำบลปากน้ำ อำเภอเมือง ฯ ทิศตะวันตกจรดป่าชายเลน คลองวิสัย ตำบลวิสัยเหนือ อำเภอเมือง ฯ อุทยาน ฯ ประกอบด้วยพื้นน้ำทะเล หาดทราย อ่าว ป่าชายเลน ภูเขา และเกาะน้อยใหญ่มากกว่า ๔๐ เกาะ และมีระบบนิเวศน์เป็นป่าชายหาด ป่าชายเลน พื้นที่ชุ่มน้ำ รวมทั้งแนวปะการัง ในเขตอำเภอปะทิว อำเภอเมือง ฯ อำเภอสวี อำเภอทุ่งตะโก และอำเภอหลังสวน ที่มีหาดและแนวปะการังสวยงาม เป็นสิ่งสำคัญของการ

** <http://www.tv5.co.th/service/mod/heritage/nation/oldcity/chumporn> วันที่ ๗ ธ.ค. ๒๕๕๕ อ้างแล้ว

ท่องเที่ยวทางทะเลในจังหวัดชุมพร อุทยานแห่งชาติน้ำตกหงาว อยู่ในเขตอำเภอทุ่งตะโก และอำเภอสวี และครอบคลุมไปถึงเขตจังหวัดระนอง ๓) วนอุทยาน มีอยู่เพียงแห่งเดียว คือ วนอุทยานน้ำตกกะเปาะ อยู่ในเขตอำเภอบ้านนาสาร ๔) ป่าสงวนแห่งชาติ มีอยู่ ๒๖ แห่ง กระจายอยู่ทั่วเขตจังหวัด

หาดทรายงาม เช่น หาดคอสน หาดภราดรภาพ หาดผาแดง หาดทรายรี อ่าวทุ่งมะขาม ในเขตอำเภอเมือง และหาดทะเลงามในเขตอำเภอละแม

หาดคอเขา เช่น อำเภอปะทิวมีหาดบ่อเมา หาดแหลมแท่น หาดสะพลี หาดทุ่งวัวแล่น อำเภอทุ่งตะโก มีหาดอรุโณทัย อำเภอหลังสวนมีหาด เกาะพิทักษ์ อำเภอละแมมีหาด ตะวันฉาย

เกาะแก่งทางทะเล เช่น อำเภอเมือง ฯ มีเกาะเสม็ด เกาะมัดตรา (เกาะตั้งกวย) เกาะทะลุ เกาะมะพร้าว เกาะแรด เกาะทองหลาง อำเภอปะทิวมีเกาะไข่ เกาะจรเข้ เกาะง่ามใหญ่ เกาะง่ามน้อย

ภูเขา ถ้ำ น้ำตกและวนอุทยาน เช่น อำเภอเมือง ฯ มีถ้ำสนุกสุขารมณฺ์ ถ้ำขุนกระทิง
วนอุทยานเขาพัง อำเภอหลังสวนมีถ้ำเขาเงิน ถ้ำเขาเกรียบ น้ำตกห้วยเหมือง น้ำตกผา
เมือง อำเภอสวีมีถ้ำพิศดาร อำเภอท่าแซะมีถ้ำรับร่อ (เทพเจริญ) วนอุทยานน้ำตกกะ
เปาะ อำเภอปะทิวมีถ้ำพิศดาร ถ้ำเขาทะเลทรัพย์ ถ้ำเขาคินเป็ด น้ำตกทุ่งยอ ถ้ำลับแล (ถ้ำ
นางทอง) อำเภอพะโต๊ะมีน้ำตกเหลวไหลม แก่งปกไฟ อำเภอทุ่งตะโกมีน้ำตกทับช้าง
อำเภอละแมมีบ่อน้ำร้อน และถ้ำเขาพลู

หาด ได้แก่ *หาดบ่อเมา* อยู่ในอ่าวบ่อเมา ในเขตอำเภอปะทิว เป็นหาดทรายขนาด
กลาง ริมหาดมีหมู่บ้านชาวประมง *หาดคอสน* อยู่ในเขตอำเภอเมือง ฯ เป็นหาดทรายผสม
ดินเลน มีหอยทะเลชุกชุม *หาดภราดรภาพ* อยู่ในเขตตำบลปากน้ำ อำเภอเมือง ฯ เป็น

หาดทรายยาวประมาณ ๓ กิโลเมตร สวยงาม ทอดขนานไปกับทุ่งมะพร้าว *หาดผาแดง* อยู่
ถัดจากหาดภราดรภาพไปทางใต้อีกประมาณ ๑ กิโลเมตร เป็นบริเวณที่มีลักษณะเป็นหน้า
ผาดินสีแดงสูงประมาณ ๑๐ เมตร จากจุดนี้สามารถมองเห็นทิวทัศน์ท้องทะเล เกาะแก่ง
และหาดทรายในบริเวณนั้นได้ดี *หาดทรายรี* อยู่ในเขตตำบลหาดทรายรี อำเภอเมือง ฯ อยู่

ถัดจากหาดผาแดงไปทางใต้ประมาณ ๑ กิโลเมตร เป็นหาดทรายสีขาวสะอาดตา เป็นสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ กล่าวคือ พลเรือเอกพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมหลวงชุมพรเขตอุดมศักดิ์ ได้เสด็จมาประทับ และสิ้นพระชนม์ ณ ตำบลหาดทรายรีแห่งนี้ เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๖๖ มีอนุสรณ์สถานสำคัญคือ ศาลกรมหลวงชุมพร ฯ สวนสมุนไพรมอพร และเรือรบกรมหลวงชุมพร **หาดทรายรีสวี** อยู่ในเขตตำบลท่าหิน อำเภอสวี เป็นหาดทรายขนาดใหญ่ ทอดตัวยาวขนานกับทิวมะพร้าวที่มีอยู่มากมายในบริเวณนั้น เหมาะแก่การพักผ่อนหย่อนใจ **หาดอรุโณทัย** อยู่ในเขตตำบลปากน้ำตะโก อำเภอทุ่งตะโก เป็นหาดทรายขนาดใหญ่ ยาวประมาณ ๖ กิโลเมตร ถัดจากหาดทรายขึ้นไปเป็นทิวสนขึ้นอยู่หนาแน่น ส่วนทางด้านเหนือเป็นแนวของต้นมะพร้าว **หาดคอเขา** อยู่ในเขตตำบลนาพญา อำเภอหลังสวน เป็นหาดที่สะอาด เหมาะสำหรับผู้ที่ชอบธรรมชาติและท้องทะเล ถัดจากหาดทราย

ขึ้นมาเป็นเนินเขา ที่เต็มไปด้วยต้นไม้ขนาดมหึมา **หาดตะวันตก** อยู่ในเขตตำบลละแม อำเภอละแม เป็นหาดทรายยาวเต็มไปด้วยทิวมะพร้าวมีความงดงามตามธรรมชาติเหมาะแก่การพักผ่อน **หาดทะเลงาม** อยู่ที่หมู่บ้านคอนแค้น ตำบลสวนแดง อำเภอละแม เป็นหาดทรายที่ทอดตัวยาว ๘ กิโลเมตร มีทิวมะพร้าวขึ้นขนานไปกับแนวชายหาด อยู่ติดกับอำเภอท่าชนะ จังหวัดสุราษฎร์ธานี มีสถานที่พักผ่อนตากอากาศ

๑.๓.๒ ทรัพยากรท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

แหล่งโบราณคดี หมายถึงพื้นที่ที่ปรากฏหลักฐานเป็นวัตถุ หรือร่องรอยประกอบกิจกรรมหรือการอยู่อาศัยของมนุษย์ในอดีต ทั้งที่อยู่เหนือผิวดิน และใต้น้ำโดยไม่มีอาคารสิ่งก่อสร้างชัดเจน แหล่งที่อยู่อาศัยของมนุษย์ก่อนประวัติศาสตร์ ซึ่งปรากฏตามแนวถ้ำของเทือกเขาทางด้านทิศตะวันตกของจังหวัดชุมพร เรียงลำดับจากทิศเหนือลงสู่ทิศใต้คือ อำเภอปะทิว อำเภอเมือง ฯ อำเภอสวี และอำเภอทุ่งตะโก มีดังนี้ **ถ้ำดินเป็ด** ตั้งอยู่ในเขตตำบลเขาไชยราช อำเภอปะทิว ถ้ำตั้งอยู่ทางด้านทิศตะวันตกของเขาดินเป็ด ปากถ้ำหันไปทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ กว้างประมาณ ๖ เมตร ภายในถ้ำมีคูหาขนาดใหญ่และขนาดเล็ก

พื้นถ้ำเป็นดินจากการขุดลอกพื้นถ้ำพบเศษภาชนะดินเผาเนื้อหยาบ และกระดูกสัตว์เป็นจำนวนมาก สันนิษฐานว่า ถ้ำแห่งนี้เป็นที่อยู่อาศัยของมนุษย์สมัยก่อนประวัติศาสตร์หินใหม่ ถ้ำสนุกสูขารมย์ อยู่ในเขตตำบลบ้านนา อำเภอเมือง ฯ ตัวถ้ำอยู่ที่เขาท้ายค่านซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มภูเขาหินปูนทางทิศตะวันตกของจังหวัด เป็นถ้ำขนาดใหญ่ประกอบด้วยคูหาใหญ่สองคูหา ภายในมีทางเดินทะลุถึงกันได้ผนังถ้ำบางส่วนมีการเขียนภาพเกี่ยวกับพุทธประวัติ สันนิษฐานว่า เคยถูกใช้เป็นที่พำนักของมนุษย์สมัยก่อนประวัติศาสตร์ พบเศษภาชนะดินเผาตกแต่งด้วยลายเชือกทาบ และแบบผิวเรียบ เนื้อภาชนะหยาบมีเม็ดทรายปน เนื้อไม่แกร่ง ผิวนอกสีน้ำตาล ภายในมีพระพุทธรูปปางไสยาสน์ขนาดใหญ่หนึ่งองค์ และพระพุทธรูปขนาดเล็กอีกหลายองค์ประดิษฐานอยู่ ถ้ำขุนกระทิง อยู่ในเขตตำบลขุนกระทิง อำเภอเมือง ฯ ตัวถ้ำอยู่ทางทิศใต้ของเพิงผาด้านตะวันออกของเขานาพร้าว ภายในถ้ำประดิษฐานพระพุทธรูปปางไสยาสน์ ยาวประมาณ ๕ เมตร และพระพุทธรูปอื่น ๆ อีกเป็นที่เคารพสักการะของคนทั่วไป บริเวณหน้าเพิงผามีภาพเขียนสมัยก่อนประวัติศาสตร์เป็นภาพลายเส้นบนผนังหิน เขียนด้วยสีแดง มีลายเส้นตรง เส้นหยักและวงกลมเขียนต่อกัน หรือเป็นส่วนภาพเดียวกัน ในวันขึ้นสองค่ำเดือนห้า จะมีงานประเพณีขึ้นถ้ำ ปิดทองพระพุทธรูปปางไสยาสน์เป็นประจำทุกปี ถ้ำน้ำลอดน้อย ตั้งอยู่ในเขตตำบลพระยา อำเภอสวี เป็นแหล่งโบราณคดีสมัยก่อนประวัติศาสตร์ประเภทถ้ำ และเพิงผา ตัวถ้ำมีน้ำลอดผ่านตลอด มีลักษณะเป็นถ้ำธารขนาดเล็ก ที่หน้าพระประธานในถ้ำมีการเก็บรวบรวมชิ้นส่วนโบราณวัตถุได้แก่ เศษภาชนะดินเผาผิวเรียบและลายเชือกทาบ ภาชนะดินเผาประเภทหม้อสามขา ชิ้นส่วนกระดูกสัตว์ แสดงให้เห็นว่า ณ ที่แห่งนี้เคยเป็นที่อยู่อาศัยของมนุษย์สมัยก่อนประวัติศาสตร์ยุคหินใหม่ อายุประมาณ ๔,๐๐๐ ปีลงมา เขาสามแก้ว อยู่ในเขตตำบลนาชะอำ อำเภอเมือง ฯ เป็นแหล่งโบราณคดี

แหล่งใหญ่ที่สำคัญ ซึ่งแสดงหลักฐานการตั้งถิ่นฐานของชุมชนโบราณ สมัยแรกเริ่มประวัติศาสตร์ จากการสำรวจได้พบหลักฐานได้แก่กลองมโหระทึกสำริด หุ่นจำลองรูปคน สัตว์ (ช้าง ม้า กวาง) สำริด เครื่องมือเหล็กรูปหอกใบข้าว รูปขวาน ขวานหินขัด แท่นหินบด มีลายสลักรูปตัดทอนส่วนของสถูปและธรรมจักร ลูกปัดและกำไลทำจากหินและ

แก้ว เครื่องประดับทองรูปพรรณมีแหวน และแผ่นทอง ลูกปัดคาร์เนเลียนแกะสลักอักษร
โบราณ นับว่าเป็นชุมชนแรกของจังหวัดชุมพร ที่เคยเป็นแหล่งติดต่อค้าขายกับต่างชาติมา
แต่โบราณ *เขาดานเรน* อยู่ในเขตอำเภอทุ่งตะโก เป็นเพียงผาหันหน้าไปทางทิศตะวันตก

เฉียงเหนือ ยาวประมาณ ๓๐ เมตร บริเวณด้านหน้ามีลำธารเล็ก ๆ ไหลผ่าน เป็นเขาหินปูน
ในกลุ่มเทือกเขาสลักชันระหว่างอำเภอสวี อำเภอทุ่งตะโก และเขตอำเภอละอุ่น
จังหวัดระนอง สํารวจพบเศษภาชนะดินเผากระจายอยู่ในถ้ำ และบริเวณเพียงผาประมาณ
๓๗๐ ชั้น มีเนื้อหยาบ มีเม็ดทรายปนมาก เผาด้วยอุณหภูมิต่ำขึ้นรูปด้วยมือ พบทั้งส่วนปาก
ส่วนก้น ส่วนตัว และส่วนขาเป็นภาชนะประเภทหม้อสามขา กับเครื่องมือหินประเภท
ขวานหินขัด สันนิษฐานว่า เคยเป็นที่อยู่อาศัยของมนุษย์ก่อนประวัติศาสตร์สมัยยุคหิน
ใหม่ *ถ้ำรับร่อ* อยู่ในเขตตำบลท่าข้าม อำเภอท่าแซะ ภายในถ้ำมีพระพุทธรูปปูนปั้นองค์

ใหญ่ปางมารวิชัย ชาวบ้านเรียกว่า พระปู่หลักเมือง ประดิษฐานอยู่กลางถ้ำ รอบถ้ำมี
พระพุทธรูปปางไสยาสน์สององค์ และพระพุทธรูปแกะสลักจากไม้จำนวนนับร้อยองค์
หน้าถ้ำมีพระพุทธรูปปูนปั้นปางมารวิชัยสามองค์ สร้างสมัยอยุธยาตอนปลาย หรือสมัย
รัตนโกสินทร์ตอนต้น ที่ศาลารายภูรสามัคคี มีรอยพระพุทธรูปบาทแกะสลักจากหินทราย
แดง สลักภาพมงคล ๑๐๘ ประการ ส่วนของภาพกิจกรรมของกลุ่มชนในท้องถิ่น
สันนิษฐานว่า เคยเป็นที่อยู่อาศัยของมนุษย์ตั้งแต่สมัยประวัติศาสตร์ เนื่องจากพบเครื่องมือ
ขวานหินขัด และเศษภาชนะดินเผาภายในถ้ำต่าง ๆ ซึ่งแสดงให้เห็นว่า บริเวณนี้มีมนุษย์

อาศัยอยู่มาแล้วไม่น้อยกว่า ๒,๐๐๐ ปี กรมศิลปากรได้ประกาศขึ้นทะเบียนเป็น โบราณสถานของชาติ เมื่อปี พ.ศ.๒๔๗๕

แหล่งประวัติศาสตร์ มีอยู่สองแห่งด้วยกันคือ หนึ่ง**ถ้ำเขาเงิน** ตั้งอยู่ที่เขาเงิน ในเขตตำบลท่ามะปลา อำเภอหลังสวน บนเขาเงินมีถ้ำอยู่สามถ้ำ ถ้ำกลางอยู่ต่ำกว่าอีกสองถ้ำ ปากถ้ำหันหน้าไปทางทิศใต้ เมื่อปี พ.ศ.๒๔๗๒ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้เสด็จ ฯ มาที่ถ้ำเขาเงิน และทรงจารึกพระปรมาภิไธยย่อ จ.ป.ร. ไว้ที่ผนังถ้ำกลางด้าน ขวามือ ที่ชะง่อนหินหน้าถ้ำริมฝั่งแม่น้ำหลังสวนมีเจดีย์ที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า เจ้าอยู่หัว ได้โปรดเกล้า ฯ ให้บูรณะเจดีย์องค์เก่า แล้วโปรดเกล้า ฯ ให้บันทึกข้อความ กล่าวถึงการเสด็จ ฯ ทางชลมารคมาที่ถ้ำเขาเงินด้วย **สองเนิน ๔๕๑** ตั้งอยู่ ณ พื้นที่รอยต่อ ระหว่างพรมแดนไทยกับประเทศพม่า ในเขตตำบลรับร้อ อำเภอท่าแซะ เมื่อ ๑๕ ก.พ. ๒๕๑๕ พม่าได้ส่งกำลังเข้ายึดบริเวณรอบเนิน ๔๕๑ อันเป็นการละเมิดอธิปไตยของ ประเทศไทย รัฐบาลไทยได้ใช้วิธีการทูตเจรจา จนพม่าต้องถอนกำลังกลับไป ปัจจุบัน จังหวัดชุมพรได้พัฒนาเนิน ๔๕๑ ให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวในฐานะซึ่งเป็นจุดเชื่อมต่อ พรมแดน

รูปปั้น อนุสาวรีย์

พระรูปพลเรือเอกพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมหลวงชุมพร ฯ พระองค์เป็นที่เคารพสักการะของชาวจุมพรและประชาชนโดยทั่วไป จึงมีพระรูปและอนุสรณ์สถานหลายแห่ง ทั้งที่ประดิษฐานอยู่ในสถานที่เกี่ยวข้องกับพระประวัติของพระองค์ เช่น บริเวณที่ดินส่วนพระองค์ พระตำหนักที่สิ้นพระชนม์ สถานที่สำคัญ ฯ ทั้งที่เป็นของทางราชการและเอกชน พระอิริยาบถที่ปรากฏโดยทั่วไป ทรงเครื่องแบบเจ้ากรมยุทธศึกษาทหารเรือ ประทับยืนอยู่ บนแท่น มีขนาดแตกต่างกันไปดังเช่น พระรูปประดิษฐานในสวนสาธารณะเทศบาลเมือง สร้างเมื่อประมาณปี พ.ศ.๒๕๐๒ พระรูปประดิษฐานในพระตำหนักกรมหลวงชุมพร ฯ บ้านหาดทรายรี อำเภอเมือง ฯ หล่อด้วยสำริด จำนวนสององค์ องค์เล็กสูง ๕๐ เซนติเมตร

สร้างเมื่อปี พ.ศ.๒๕๐๗ องค์ใหญ่ขนาดเท่าองค์จริง สร้างเมื่อปี พ.ศ.๒๕๑๘ พระรูปที่ศาล
กรมหลวงชุมพร ตั้งอยู่ที่หาดอรุโณทัย อำเภอทุ่งตะโก หล่อด้วยสำริด ขนาดเท่าองค์จริง
สูง ๑๗๓ เซนติเมตร ประดิษฐาน เมื่อปี พ.ศ.๒๕๒๒ **รูปปั้นหลวงปู่สงฆ์** หลวงปู่สงฆ์เป็น

พระภิกษุที่มีจริยวัตรงดงาม เป็นเกจิอาจารย์ที่มีชื่อเสียงโด่งดัง มีเมตตาธรรมสูง เป็นที่พึ่ง
แก่ทุกคนทั้งทางโลกและทางธรรม เป็นที่เคารพศรัทธาของชาวมุขมพรและจังหวัด
ใกล้เคียง รูปปั้นของท่านจึงมีให้ประชาชนได้สักการบูชาทั่วไปในจังหวัดชุมพร ทั้งภายใน
วัดวาอาราม เช่น ที่วัดเจ้าฟ้าศาลาลอย ตำบลบางลึก อำเภอเมือง ฯ และตามสถานที่ราชการ
ต่าง ๆ โรงเรียน โรงพยาบาล และตามหิ้งพระของชาวบ้าน รูปปั้นของท่านส่วนใหญ่อยู่ใน
ท่านั่งขัดสมาธิ ขนาดแตกต่างกันไปตามความเหมาะสมของแต่ละสถานที่

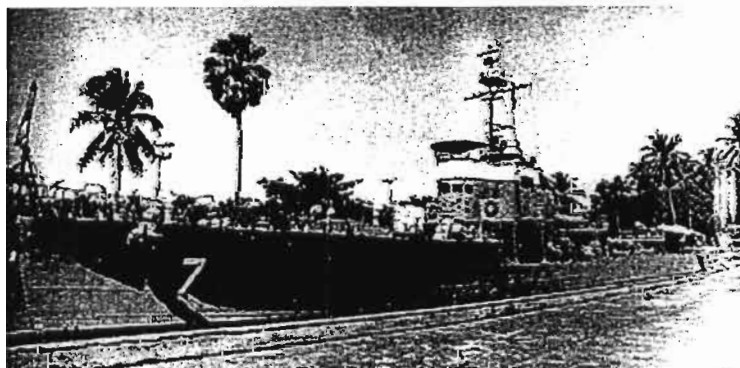

อนุสาวรีย์ยุวชนทหาร ตั้งอยู่ที่เขตตำบลบางหมาก อำเภอเมือง ฯ ใกล้สะพานท่านางสังข์
สร้างขึ้นเพื่อเป็นที่ระลึกถึงวีรกรรมของทหารกองพันที่ ๓๘ ตำรวจ และยุวชนทหารหน่วย
ที่ ๕๒ ณ โรงเรียนศรีราษฎร์ ที่ได้รวมกำลังกันต่อสู้กับกองทัพญี่ปุ่นที่ยกพลขึ้นบกที่หาดคอ
สน ตำบลท่ายาง อำเภอเมือง ฯ ในสมัยสงครามมหาเอเชียบูรพา เมื่อวันที่ ๘ ธันวาคม พ.ศ.
๒๔๘๔ ตัวอนุสาวรีย์เป็นรูปยุวชนทหาร ถือปืนเล็กยาวในท่าเตรียมแทงด้วยดาบปลายปืน
ตั้งอยู่บนฐานหินอ่อนสีขาว เหนือฐานหินอ่อนเป็นฐานทรงกลมสูง ๓ เมตร กว้าง ๖ เมตร
รอบฐานมีแผ่นจารึกวีรกรรมและชื่อของทหาร ยุวชนทหาร และประชาชนผู้เสียชีวิต เป็น
อนุสรณ์เตือนใจให้อนุชนรุ่นหลัง ได้รำลึกถึงวีรกรรมของผู้เสียสละชีวิต ในการปกป้อง

แผ่นดินไทย อนุสรณ์สถานเสด็จในกรม ฯ พลเรือเอกพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงชุมพร ฯ พระองค์ทรงเป็นพระลูกยาเธอในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

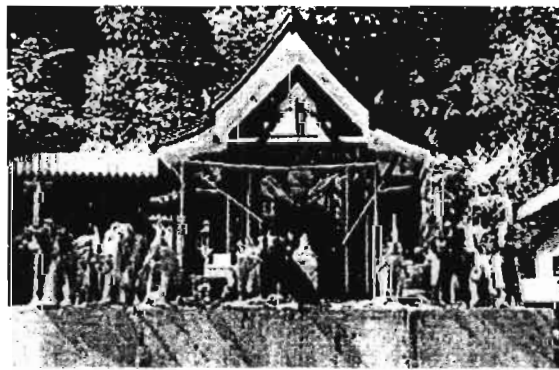
ประสูติเมื่อปี พ.ศ.๒๔๒๓ ทรงสำเร็จการศึกษาวิชาการทหารเรือจากประเทศอังกฤษ ทรงปรับปรุงกิจการทหารเรือให้เข้าขั้นมาตรฐานสากล ทรงวางหลักสูตรและก่อตั้งโรงเรียนนายเรือ ทรงก่อตั้งฐานทัพเรือสัตหีบ ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญของกองทัพเรือ เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๖๖ พระองค์ได้กราบถวายบังคมลาราชการ เพื่อไปพักผ่อนรักษาพระองค์ในปีเดียวกัน โดยมาประทับที่หาดทรายรี และประชวรสิ้นพระชนม์ในปีเดียวกันนั้น พระองค์เป็นปุชนิยมบุคคลที่ชาวชุมพรเคารพสักการะ เป็นมิ่งขวัญและกำลังใจของชาวชุมพร จึงได้ร่วมใจกันสร้างอนุสรณ์เพื่อระลึกถึงพระองค์ ทั้งที่เป็นศาล พระตำหนัก และพระรูปประดิษฐานไว้บริเวณหาดทรายรี อนุสรณ์สำคัญอีกประการหนึ่งคือ เรือหลวงชุมพร ที่กองทัพเรือได้มอบให้แก่จังหวัดชุมพรตามที่ประชาชนร้องขอเพื่อนำไปประดิษฐานเป็นอนุสรณ์แด่เสด็จในกรมหลวงชุมพร โดยทำพิธีมอบ เมื่อปี พ.ศ.๒๕๒๓ เพื่อเป็นการระลึก

ถึงพระองค์จึงได้จัดให้มีพิธีและงานเทิดพระเกียรติ ถือเป็นงานประจำปีจัดขึ้นระหว่างวันที่ ๑๕ - ๒๗ ธันวาคม ของทุกปี ศาลหลักเมือง ตั้งอยู่หน้าศาลากลางจังหวัดเก่า เป็นอาคารทรงปราสาท หลังคาจตุรมุขยอดทรงปราสาท ภายในประดิษฐานเสาหลักเมือง ซึ่งเป็นไม้แกะสลักลวดลายไทยลงรักปิดทองไม้ที่นำมาเป็นเสาหลักเมืองได้จากต้นราชพฤกษ์แห่งวัดถ้ำรับร่อซึ่งเป็นดินแดนที่เชื่อถือกันว่าเป็นที่ตั้งของเมืองอุทุมพร หรือเมือง

ชุมพรดั้งเดิม มีอายุประมาณร้อยปี เชื่อกันว่าเป็นไม้มงคลสูงสุดในหมู่ไม้ทั้งหลาย และได้
รูปพรรณสัณฐานตามตำราที่กล่าวไว้ โดยทำพิธีตัด เมื่อปี พ.ศ.๒๕๓๕ สมเด็จพระเทพ
รัตนฯ ได้เสด็จฯ มาทรงเป็นองค์ประธานพิธีเปิดศาลหลักเมือง ในปี พ.ศ.๒๕๓๕
ศาลหลักเมืองโบราณ ตั้งอยู่ในเขตตำบลตากแดด อำเภอเมืองฯ ใกล้กับวัดประเคิม ตั้งอยู่
ในวัดเสื่อเมือง ซึ่งเป็นวัดเก่า สภาพเดิมของศาลเป็นศาลาไม้มุงสังกะสี ต่อมาบูรณะใหม่
เป็นอาคารคอนกรีต ภายในมีแท่นหินทรายและหลักไม้ เรียกว่า พระทรงเมือง พื้นของวัด
ประเคิมและศาลเสื่อเมือง มีผู้สันนิษฐานว่า เป็นชุมชนเก่าของเมืองชุมพร มีอาณาเขตจาก
ทำน้ำชุมพร ระหว่างวัดพระขวางทางด้านทิศตะวันตกกับวัดประเคิม ทางด้านทิศ
ตะวันออก โดยได้พบอิฐก่อสร้างอาคารขนาดใหญ่กระจายอยู่ทั่วไป **เสาหลักเมืองปะ
ทิว** อยู่ในเขตตำบลปากคลอง อำเภอปะทิว ห่างจากสถานีรถไฟมาบอำมฤตไปทางทิศ
ตะวันออกประมาณ ๗ กิโลเมตร อยู่ใกล้วัดหน้าค่าย มีอายุประมาณร้อยปี ปัจจุบันได้มีการ
สร้างอาคารครอบเพื่อรักษาโบราณสถานแห่งนี้ไว้ **พ่อตาหินช้าง** อยู่ในเขตตำบลสลุย

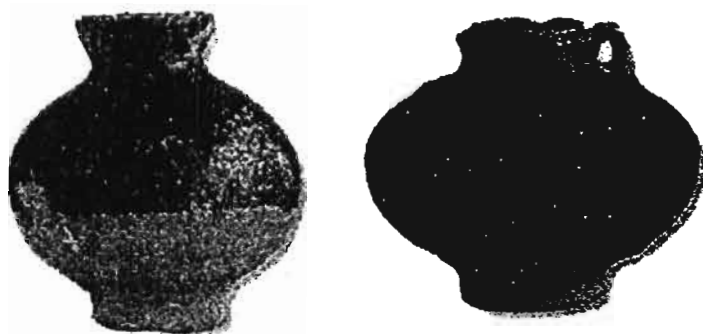
อำเภอท่าแซะ ติดกับทางหลวงหมายเลข ๔ (เพชรเกษม) ระหว่างหลักกิโลเมตรที่ ๔๕๓ -
๔๕๔ ศาลพ่อตาหินช้างนี้จำลองมาจากหินช้าง ซึ่งเป็นหินมีรูปลักษณะเหมือนช้างมี ๑๐
เศียร ซึ่งอยู่บริเวณคลองท่าแซะ ห่างจากศาลแห่งนี้ประมาณ ๕๐๐ เมตร ชาวจังหวัดชุมพร
มีความเชื่อว่า พ่อตาหินช้างเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เป็นที่เคารพเพื่อความเป็นสิริมงคล ผู้ที่เดิน
ทางผ่านเส้นทางนี้ จะต้องแวะทำความเคารพด้วยการจุดประทัด เพื่อขอให้เดินทางด้วย
ความปลอดภัย

ความหลากหลายทางวัฒนธรรม เนื่องจากชุมพรเป็นพื้นที่หนึ่งซึ่งมีชนเผ่าอพยพเข้ามาอยู่ จึงมีชนกลุ่มน้อยอยู่หลายกลุ่ม แต่มีชนกลุ่มน้อยกลุ่มหนึ่งที่ยังพยายามรักษาวัฒนธรรมของตนเอง *กลุ่มลาวโซ่ง* ซึ่งอพยพมาจากจังหวัดเพชรบุรี และจังหวัด

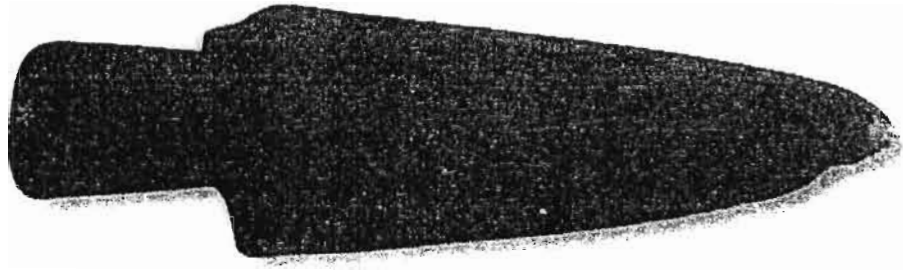

ราชบุรีมาตั้งถิ่นฐานอยู่ที่บ้านคอนรวบ ตำบลบางหมาก และบ้านบางหลง หมู่ ๕ ตำบลท่ายาง อำเภอเมือง ๑ ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม มีวัฒนธรรมของตนเองอย่างต่อเนื่อง เช่นการแต่งกายชุดพื้นเมืองเรียกว่า ชุดไทยทรงดำ ซึ่งส่วนใหญ่จะใส่ในงานเทศกาลสงกรานต์ ในงานนี้จะมีการฟ้อนรำชุดไทยทรงดำ โดยใช้แคนเป็นเครื่องดนตรีประกอบการรำ และยังมีการเล่นแคนของบรรดาชายหนุ่ม โดยไปเล่นเป่าแคนที่บ้านของหญิงสาวหมู่บ้านอื่น

โบราณวัตถุ โบราณวัตถุเป็นสังหาริมทรัพย์ที่เป็นของโบราณ ไม่ว่าจะเป็

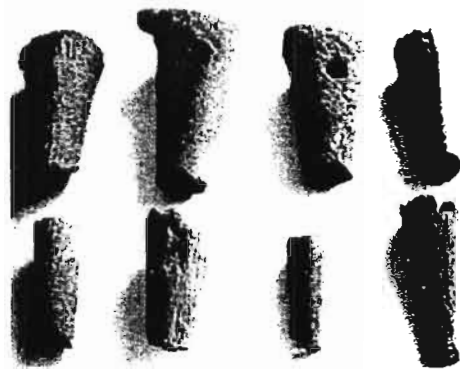
สิ่งประดิษฐ์หรือสิ่งที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ หรือที่เป็นส่วนหนึ่งของโบราณสถาน ซากมนุษย์หรือซากสัตว์ ซึ่งโดยอายุหรือลักษณะแห่งการประดิษฐ์ หรือโดยหลักฐานเกี่ยวกับประวัติของสังหาริมทรัพย์นั้น เป็นประโยชน์ในทางศิลปะ ประวัติศาสตร์ หรือโบราณคดี โบราณวัตถุที่พบในเขตจังหวัดชุมพร แยกเป็นกลุ่ม ๆ ได้ดังนี้ *กลุ่มอาวูธ* เช่น หอก คาบ ของอดีตเจ้าเมืองชุมพร

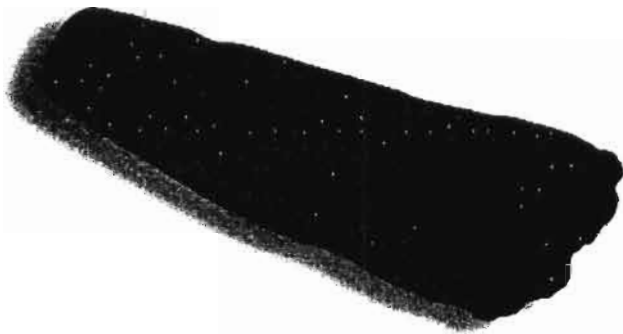
กลุ่มเครื่องมือเครื่องใช้ สมัยก่อนประวัติศาสตร์ เช่น ขวานหินกะเทาะ ขวานหินขัด ภาชนะดินเผา ซึ่งพบตามถ้ำต่าง ๆ ในเขตจังหวัดชุมพร สมัยต้นประวัติศาสตร์ เช่น กลองมโหระทึก พบที่แหล่งโบราณคดีเขาสามแก้ว อำเภอเมือง ฯ สมัยประวัติศาสตร์ เช่น เครื่องถ้วยสมัยสุโขทัย เครื่องถ้วยจีน เครื่องถ้วยเวียดนาม ภาชนะใส่อาหาร จากยุโรป เรือโบราณ เป็นต้น

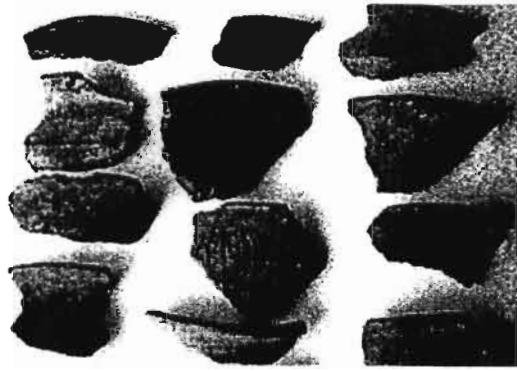
กลุ่มพระพุทธรูปและศาสนวัตถุ เช่น ใบเสมาหินทราย เศียรพระพุทธรูปหินทราย และรอยพระพุทธรูปจำลองสมัยอยุธยา กลุ่มเครื่องประดับ เช่น ลูกปัดหินและแก้ว กำไลแก้ว กำไลสำริด พบที่แหล่งโบราณคดีเขาสามแก้ว อำเภอเมือง ฯ กลุ่มเอกสารโบราณ เช่น สมุดไทย เล่าเรื่องนิทานพื้นบ้าน ตำรายา ตำราการขุดเรือ และตำราโหราศาสตร์ เป็นต้น กลุ่มศิลปหัตถกรรมและงานช่างท้องถิ่น ประกอบด้วยผลงานด้านประติมากรรม จิตรกรรม สถาปัตยกรรม และงานช่างประติมากรรม ได้แก่ งานปั้นและงานแกะสลัก ได้แก่ ภาชนะดินเผาประเภทหม้อสามขา พบในพุทธสถานถ้ำน้ำลอดคน้อย ตำบลทุ่งระยะ

อำเภอสวี เป็นภาชนะที่มนุษย์สมัยก่อนประวัติศาสตร์ยุคหินใหม่ นิยมใช้เป็นภาชนะหุงต้ม มีอายุอยู่ประมาณ ๒,๐๐๐ - ๔,๐๐๐ ปี ที่หน้าพระประธานในถ้ำมีการเก็บรวบรวมชิ้นส่วน โบราณวัตถุ ได้แก่ เศษภาชนะดินเผาผิวเรียบและลายเชือกทาบ ภาชนะดินเผา ประเภท หม้อสามขา ชิ้นส่วนกระดูกสัตว์ วัตถุโบราณเหล่านี้เก็บมาจากถ้ำหลายแห่งในหมู่เขาถ้ำ ลอดนี้ ภาชนะดินเผาประเภทหม้อสามขาและขวานหินขัด พบในถ้ำบริเวณเพิงผาภูเขา

ฉานเรนตำบลตะโก อำเภอยุ้งตะโก ภูเขาสูงนี้เป็นภูเขาหินปูน ในกลุ่มเทือกเขาอัน สลับซับซ้อน ระหว่างเขตอำเภอสวี กับอำเภอยุ้งตะโก จากการสำรวจพบเศษภาชนะ กระจายอยู่ในถ้ำและบริเวณเพิงผา เป็นภาชนะดินเผาเนื้อหยาบ มีเม็ดทรายปนมาก เผาใน อุณหภูมิต่ำ ขึ้นรูปด้วยมือ และเครื่องมือหินประเภทขวานหินขัด โบราณวัตถุที่พบมีอายุอยู่ ประมาณสมัยก่อนประวัติศาสตร์ยุคหินใหม่ ประมาณ ๒,๐๐๐ - ๔,๐๐๐ ปี มาแล้ว ภาชนะ ดินเผา พบในถ้ำเขาตีนเป็ด ตำบลเขาไชยราช อำเภอ ปะทิว เป็น โบราณวัตถุจำพวกเศษ ภาชนะดินเผาเนื้อหยาบ เผาด้วยอุณหภูมิต่ำ ขึ้นรูปด้วยมือ ส่วนปากเนื้อหยาบ ใสในคำ

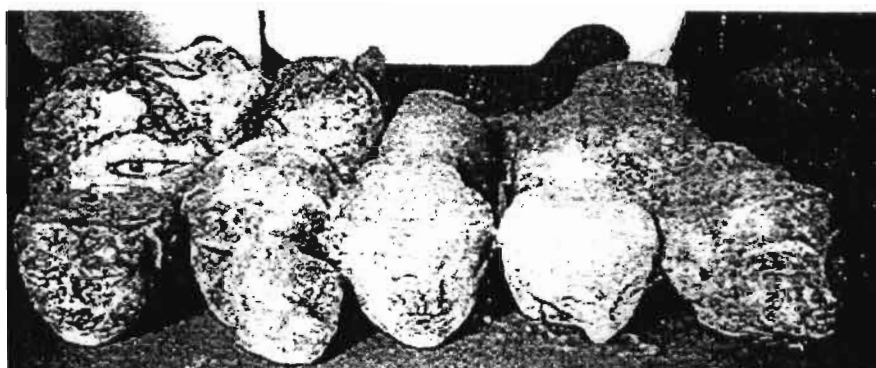
มีเม็คกรวดทรายปน ผิวเรียบ ส่วนลำตัว เนื้อหยาบ ใสในคำ มีเม็คทรายปน เรียบเผาใน อุณหภูมิต่ำ ผิวนอกสีน้ำตาลอ่อน ส่วนกัน เนื้อหยาบ ใสในคำ มีเม็คทรายปน เผาใน อุณหภูมิต่ำ ผิวสีเทา น้ำตาลอ่อน และสีเหลืองอ่อน แหล่งโบราณคดีนี้อยู่ทางทิศตะวันออก ของเขาตื้นเป็ด คงเป็นแหล่งที่อยู่อาศัยของมนุษย์สมัยก่อนประวัติศาสตร์ยุคหินใหม่ กลอง มโหระทึก เมื่อปี พ.ศ.๒๕๒๓ ได้ขุดพบลูกปัดหินบนเขาสามแก้ว ตำบลนาชะอัง อำเภอ เมือง ฯ นอกจากนั้นยังขุดได้กลองมโหระทึกสามใบ มีขนาดใหญ่และขนาดเล็กตามลำดับ

กลองดังกล่าววางหงายอยู่ บรรจุหินอัญมณีเครื่องประดับประมาณครึ่งใบ ชาวบ้านที่ขุด พบเรียกว่าหม้อ กลองเหล่านี้ทำด้วยสำริด สลักลวดลายบนหน้ากลองและขอบข้างกลอง งดงาม กลองมโหระทึกใบใหญ่และใบเล็กมีอายุประมาณ ๑,๗๐๐ - ๒,๐๐๐ ปี พระข่อย อยู่ใกล้เขตวัดประเคิม เป็นพระพุทธรูปหินทราย ซึ่งฝังอยู่ในดิน เหลือเพียงส่วนพระเศียร ที่โผล่พ้นดินขึ้นมา เมื่อนานเข้าถูกลม ฝน กัดเซาะ เกิดการผุกร่อนจนกลายเป็นคล้ายหิน ทราย ชาวบ้านเรียกว่า พระข่อย เนื่องจากมีดินข่อยปกคลุมอยู่ รอยพระพุทธรูปหิน ทราย ยาวประมาณ ๑ เมตร ประดิษฐานอยู่ที่ศาลาบริเวณเชิงเขาวัดเทพเจริญ อำเภอท่า

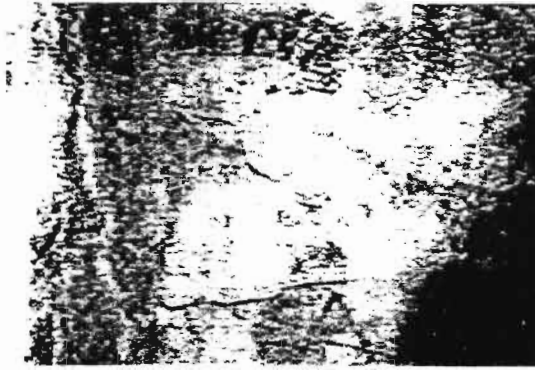

และ รอยพระพุทธรูปสลักด้วยลวดลายคล้ายสัญลักษณ์ของราชวงศ์ปฐมวงศ์ ของพระเจ้าศรีธรรมมาโศกราช แห่งนครศรีธรรมราช มีรูปแพะ สัญลักษณ์ของเมืองชุมพร ซึ่งตามตำนานเมืองนครศรีธรรมราช มีเมืองสิบสองนักษัตรเป็นเมืองขึ้น สันนิษฐานว่า รอยพระพุทธรูปหินทรายนี้น่าจะสร้างในสมัยอยุธยาตอนต้นหรือไม่ก็ไปกว่าพุทธศตวรรษที่ ๑๕ เศียรพระพุทธรูปหินทราย ประดิษฐานอยู่ในอุโบสถวัดประเดิม ตำบลตากแดด

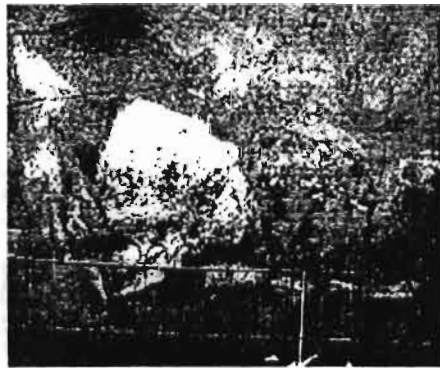

อำเภอเมือง ฯ เหนือฐานชุกชีที่ประดิษฐานพระพุทธรูป พบส่วนเศียรพระพุทธรูปหินทราย จำนวนเกือบยี่สิบเศียร และส่วนพระหัตถ์พระพุทธรูปสำริด ซึ่งเป็นของพระพุทธรูปที่อยู่ในวัดมาแต่เดิม ลักษณะเศียรพระพุทธรูปรับอิทธิพลศิลปะสมัยอยุธยา

จิตรกรรม ศิลปะการวาดรูประบายสีที่พบในจังหวัดชุมพร เป็นจิตรกรรมฝาผนัง ซึ่งปรากฏที่ผนังถ้ำบริเวณศาสนสถาน และที่ประกอบอยู่ในสมุดไทย อายุของภาพเหล่านี้ มีทั้งเก่าแก่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ จิตรกรรมฝาผนัง ที่สำคัญมีอยู่สามแห่งด้วยกัน เรียงตามลำดับอายุได้ดังนี้ ภาพเขียนสีบนเพิงเขาหน้าพร้าว อยู่ที่เขานาพร้าว (เขาขุนกระทิง)

อำเภอเมือง ฯ เป็นศิลปกรรมบนเพิงหิน กับความสัมพันธ์ต่อการดำรงชีพ ของกลุ่มชนกลุ่มแรกเริ่มในชุมชน เป็นสิ่งสะท้อนถึงจิตวิญญาณ ความคิดที่เป็นนามธรรมของมนุษย์สมัยก่อนประวัติศาสตร์ ภาพเขียนนี้เขียนด้วยสีแดง เป็นลายเส้นแบบลายเรขาคณิต สันนิษฐานว่า เขียนขึ้นเพื่อตอบสนองความรู้สึกเชิงสุนทรียะ หรือใช้เป็นส่วนหนึ่งของพิธีกรรม ความเชื่อในกลุ่มชน ภาพเขียนถ้ำอ้ายเตย อยู่ที่เขารับร่อ เขตวัดถ้ำเทพเจริญ

ตำบลท่าข้าม อำเภอท่าแซะ ภายในถ้ำมีภาพเขียนสีสมัยประวัติศาสตร์ เขียนเป็นรูปพระพุทธรูปไสยาสน์ อยู่สูงจากพื้นถ้ำประมาณ ๔๐ เซนติเมตร ภาพองค์พระยาว ๔,๘๐๐ เมตร กว้าง ๒ เมตร พระเศียรหันไปทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ พระพักตร์หันไปทางทิศตะวันออก ตัดเส้นสีแดง - ดำ เป็นโครงร่าง รอบองค์พระลงสีเป็นส่วน ๆ พระเศียรและพระเกศสีดำ พระพักตร์และพระกรลงสีขาว พระวรกายครองผ้าลงสีเหลืองแบบเดียวกับสีผ้าครองของสงฆ์ ไม่แสดงรายละเอียดของพระเนตร พระนาสิก และพระโอษฐ์ ซึ่งมีรูปค่อนข้างเหลี่ยม มีพระอุษณีย์นูนสูง ต่อด้วยเปลว ซึ่งลงสีขาวตัดสีดำ ส่วนปลายพระบาทไม่ชัดเจน จิตรกรรมฝาผนังอุโบสถวัดสามแก้ว เขียนขึ้นเมื่อประมาณปี พ.ศ.๒๔๗๑ - ๒๔๗๒ โดยอำมาตย์ตรีพระยาอนุสาทรจิตรกร ช่างเขียนมีชื่อในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นภาพพุทธประวัติและภาพเทพเจ้าต่าง ๆ อันเนื่องด้วยคติพราหมณ์ผสมผสาน

กับคติทางพระพุทธศาสนา เป็นจิตรกรรมที่ผสมผสานระหว่างภาพไทยโบราณ และการให้แสงเงาแบบศิลปะตะวันตก แสดงให้เห็นถึงอิทธิพลของศิลปะตะวันตกในสมัยนั้น มีข้อความบันทึกไว้ในโบสถ์เกี่ยวกับการเขียนภาพเหล่านี้ ที่เขียนขึ้นด้วยความศรัทธาในพระพุทธศาสนา เพื่ออุทิศถวายแด่สมเด็จพระรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราวุธ ฯ

จิตรกรรมในสมุดไทย จิตรกรรมจากสมุดหรือที่ชาวบ้านเรียกว่า **หนังสือมุด** เท่าที่มีอยู่ในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติชุมพร มีดังนี้ จิตรกรรมสมุดไทย ภาพประกอบในวรรณกรรม

เรื่องไชยเชษฐ

สถาปัตยกรรม สิ่งก่อสร้าง ถาวรวัตถุซึ่งเป็นหลักฐานสำคัญที่แสดงถึงสถานะชุมชน เช่น ที่อยู่อาศัย โบสถ์ วิหาร เจดีย์ มีดังนี้ **เรือนพื้นดิน** ในจังหวัดชุมพรสมัยก่อนสำหรับชาวบ้านทั่ว ๆ ไปมีรูปทรงง่าย ๆ ใช้วัสดุในท้องถิ่น เช่น ไม้เลื้อยเป็น

แผ่นหรือฟาก ฝากระดานไม้แผ่นหรือไม้ไผ่สาน หรือจาก หลังคามุงจาก ตัวบ้านมักยกสูงมีสองระดับ คือ เกย และระเบียบ เกยจะยกพื้นสูงกว่าระเบียบ และอยู่ทางทิศใต้หรือหัวนอน ระเบียบอยู่ทางทิศเหนือหรือปลายดิน หน้าบ้านหันไปทางทิศตะวันออก มีประตู และบันได ลงพื้นดินตรงระเบียบ ต่อหลังคาเป็นเพิงยื่นไปทางทิศตะวันออก มีแคร่หน้าบ้านไว้รับรองแขก ในตัวบ้านบนเกยกันห้องหนึ่งห้องทางซีกตะวันตก นอกจากนั้นเปิดโล่งระเบียบด้านตะวันตก มีประตูเปิดออกไปครัวเรือนอีกหลังหนึ่ง หรือเป็นเพิงต่อกัน นอกจากนั้นยังมีซุ้มข้าวหรือคุกข้าวอีกหนึ่งหลัง เพื่อใช้เก็บข้าวเปลือก **อาคารเรียนปฏิบัติธรรมวัดประเดิม** อยู่ในเขตตำบลตากแดด อำเภอเมือง ฯ สร้างเมื่อปี พ.ศ.๒๔๗๓ ถึง พ.ศ. ๒๔๘๐ เป็นอาคารแบบเรือนปั้นหยา ขอบค้ำชายคาตกแต่งด้วยไม้ฉลุ และไม้กลึงลวดลาย

แบบพื้นเมืองอาคารนี้แบ่งพื้นที่การใช้สอยออกเป็นสามส่วนคือ แบ่งออกเป็นสองห้อง โดยมีชานเป็นส่วนเชื่อมต่อ ระเบียบจะอยู่ลดระดับต่ำจากชานประมาณ ๓๐ เซนติเมตร เป็นอาคารใต้ถุนโปร่ง **อุโบสถวัดสามแก้ว** ตั้งอยู่บนเนินเขาสามแก้ว ตำบลนาชะอัง อำเภอเมือง ฯ เป็นสถาปัตยกรรมที่มีลักษณะรูปทรงแปลกจากที่อื่นคล้ายคล่องสี่เหลี่ยมลายไทย

หลังคาไม่มีช่อฟ้าในระกา เป็นอาคารทรงไทยผสมอิสลาม หลังคาแบนราบ เป็นสถาปัตยกรรมร่วมสมัยในสมัยก่อนสงครามมหาเอเชียบูรพา พระธรรมวโรดม (เซ่ง อุตต

โม) อธิปไตยสงฆ์วัตรราชาธิวาสสมัยนั้น ได้ชักชวนญาติโยมจากกรุงเทพ ฯ อันมีหม่อมใหญ่ เทวกุล และทายาทเป็นผู้นำและอุปการะในการสร้าง

ภาษาและวรรณกรรม

ภาษาถิ่นชุมพร เป็นภาษาที่กระชับสั้น ๆ มีการตัดพยางค์ทำให้คำสั้นลงและมีสำเนียงท้องถิ่น เนื่องจากจังหวัดชุมพรมีอาณาเขตติดต่อกับภาคกลาง ภาษาถิ่นชุมพรจึงมีความผสมผสานกลมกลืนกันระหว่างภาษาภาคกลางและภาษาภาคใต้ ทำให้ภาษาชุมพรฟังง่าย มีผู้กล่าวว่าคนชุมพรถิ่นอ่อน คือ สามารถที่จะพูดสำเนียงคนจังหวัดอื่นได้ใกล้เคียงกับเจ้าของภาษามาก จนไม่ทราบว่าเป็นคนจากต่างถิ่น วรรณกรรม วรรณกรรมท้องถิ่นมีภาษาถิ่นเป็นองค์ประกอบสำคัญ เพื่อให้สมาชิกในสังคมสามารถเข้าใจตรงกัน ไม่ต้องเสียเวลาตีความ จำนวนที่นำมาใช้มักใช้คำถิ่นกลาง ๆ เข้าใจง่าย มักแทรกคำคมสุภาษิตและอุทาหรณ์ไว้ได้อย่างกลมกลืน มีการสอดแทรกบทกลอนไว้ซึ่งมักมีความหมายสองแง่สองง่าม ปลอ่ยให้ผู้ฟังหรือผู้อ่านตีความเอาเอง

๑) วรรณกรรมมุขปาฐะ สืบทอดโดยการเล่าสืบต่อกันมา ไม่ได้บันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรได้แก่ ปริศนา คำทาย คำนาน นิทาน เรื่องเล่า คำนาน มีทั้งคำนานสถานที่ คำนานวัดและพระธาตุสำคัญ เช่น *คำนานอ่าวพังกัดกและบ้านหุรอ* มีความว่า มีหญิงสาวนางหนึ่งชื่อ นางตรรก อายุประมาณ ๒๕ ปี ได้เดินทางรอนแรมมายังถ้ำแห่งหนึ่งอยู่ในป่า มีสัตว์ชุกชุม ในถ้ำมีฤๅษีตนหนึ่งบำเพ็ญภาวนาอยู่ เมื่อนางตรรกพบกับฤๅษี ก็ได้เล่าเรื่องของนางให้ฟัง ฤๅษีได้ฟังแล้วก็มีความสงสาร แต่จะให้อยู่ด้วยกันก็เกรงข้อครหา จึงให้นางตรรกไปอาศัยอยู่ที่เกาะพร้าว และบอกให้นางบำเพ็ญศีลภาวนา หมั่นทำแต่ความดี นางตรรกก็ปฏิบัติตามคำแนะนำ พร้อมกับตั้งสัตย์อธิษฐานให้ได้พบกับชายที่ตนรัก นางได้ตั้งคาเฝ้าคอยดูเรือที่ผ่านมาในอ่าวอยู่นาน คอยเอาหูฟังเสียงเรือ แต่ก็ไม่ได้ข่าวสารจากคนรัก ต่อมาวันเข้า ท้องที่แถบนั้นมีผู้คนมาอาศัยมากขึ้น ทั้งฤๅษีและนางตรรกก็หายสาบสูญไป หลังจากนั้นอ่าวนี้ก็ได้ชื่อว่า อ่าวนางตรรก ต่อมาเพี้ยนเป็นอ่าวพังกัดก ส่วนหมู่บ้านที่มาตั้งใหม่ก็ได้ชื่อว่า บ้านหุรอ *พระธาตุสวี* มีความว่า เมื่อประมาณปี พ.ศ.๑๕๐๓ กองทัพอโยธยา โดยการนำของท้าวพิไชยเทพเรืองพวา (ท้าวอุทองหรือพระเจ้าไชยแสน) ได้กรีธาทัพไปรุกรานอาณาจักรไตรศรีธรรมราช ในสมัยพระเจ้าศรีธรรมมาโคกราชที่แปด เมื่อไปถึงเมืองกำเนิดคนพคุณ ได้ทราบข่าวพระเจ้าศรีธรรมมาโคกราชที่แปด ได้ยกทัพขึ้นมา ด้รบพุ่งกัน เมื่อเสร็จสงครามแล้ว พระเจ้าศรีธรรมมาโคกราชที่แปดจึงยกทัพกลับ ขณะที่ทัพกรีพลอยู่ในเขตอำเภอสวีปัจจุบัน ปรากฏว่าสถานที่นั้นเป็นที่ตั้งวัดร้างเก่า มีเจดีย์โบราณชำรุด

ปรักหักพังมีกาฝูงหนึ่งต่างกระพือปีก และส่งเสียงร้องแข็งแรงแเป็นที่น่ารำคาญ จึงให้ทหารไล่ฝูงกา นั้นไป แต่ไม่ได้ผล เมื่อออกไปดูบริเวณนั้น พบว่ามีกาเผือกรวมอยู่ด้วยตัวหนึ่ง และเมื่อให้ทหารรื้อกองอิฐของเจดีย์ที่หักพังออก ก็พบเจดีย์ใหญ่ ภายในบรรจุพระบรมสารีริกธาตุไว้พระองค์จึงสั่งให้ระดมกำลังทหารทำอิฐเผาบูรณะเจดีย์จนเสร็จเรียบร้อย จึงนำพระบรมสารีริกธาตุมาบรรจุไว้ แล้วจัดงานฉลองสมโภช ประทานนามเจดีย์นั้นว่า พระบรมธาตุกาวิปัก ต่อมาคำว่า ปัก ถูกตัดหายไป จึงเรียกว่า พระธาตุกาวิ ต่อมาประมาณปี พ.ศ.๒๓๗๕ ได้มีเมืองสวี่ ขึ้นต่อเมืองชุมพร จึงได้เรียกชื่อพระธาตุแห่งนี้ตามชื่อเมือง เป็นพระบรมธาตุสวี่ **วัดพะงุ้น** เป็นวัดเก่าแก่ดั้งเดิมของอำเภอสวี่ เดิมเรียกว่า กะหุ่งน ตามชื่อของลำคลอง เหตุที่เรียกว่า กะหุ่งน เพราะมีกะหุ่งนอยู่ตามลำคลอง กะหุ่งนมีลักษณะคล้ายจอมปลวกดินสีขาว ผุดโผล่ขึ้นพื้นน้ำเวลาน้ำลด ชาวบ้านถือว่าเป็นของกายสิทธิ์ และมีชุมทรัพย์อยู่ เพราะปรากฏมีลายแทงว่ากล่าวเป็นปริศนาไว้ คำว่า พะงุ้น เป็นคำที่เรียกกันภายหลัง **บ้านรับร่อ** อยู่ในเขตอำเภอท่าแซะ มีเรื่องเล่าว่า ได้มีทหารพม่าเข้ามา เมื่อคอนพม่ายกกองทัพเข้ามาทำสงครามกับไทย ฝ่ายพม่าต้องการเข้าในวัด ๆ หนึ่งชื่อวัดถ้ำเทพเจริญ อยู่ในเขตตำบลทุ่งข้าม ใกล้ ๆ กับตำบลรับร่อ ภายในถ้ำมีสิ่งสำคัญและสิ่งมหัศจรรย์คือ มีพระพุทธรูปเรียกว่า พระปู่หลักเมือง พม่าได้ขุดหาทองใต้ฐานพระ แต่จะด้วยเหตุใดไม่ปรากฏ ทหารพม่าเกิดเจ็บไข้ได้ป่วยล้มตายเป็นมาก จากนั้นทหารพม่าก็เดินทางมารอทัพที่เขาใกล้บ้านรับร่อ และใช้ใบตะลึงตั้งข้าง ปูนอน เกิดอาการคันอย่างรุนแรง จึงคิดว่าไทยมีของศักดิ์สิทธิ์ที่น่าเกรงขาม ทหารพม่าเข้ามาทางปากน้ำชุมพร มารอทัพอยู่ที่หมู่บ้านนี้ จึงเรียกว่า บ้านรอทัพ หรือ ทัพรอ ต่อมาได้เพี้ยนไปเป็นบ้านรับร่อ **บ้านหินสามก้อน** ในเขตตำบลท่าหิน อำเภอสวี่ ที่บ้านแห่งนี้มีบ่ออยู่แห่งหนึ่ง ที่ปากบ่อมีหินอยู่สามก้อน ที่ก้นบ่อซึ่งไม่ลึกนักมีไหกระเทียมใส่ทองอยู่ ปากไหใช้ผ้าผูกไว้ มีเรื่องเล่าว่า ถ้าใครขุดบ่อเพื่อเอาไหทอง ผ้าที่ผูกไหมจะกลายเป็นปลิง ทำให้ไม่มีใครกล้าไปขุดบ่อน้ำนี้เมื่อถึงหน้าแล้ง ในขณะที่บ่อน้ำอื่น ๆ แห่งหมด บ่อน้ำนี้จะไม่แห้ง **วัดเขาล่ม** อยู่ในเขตตำบลวังไผ่ อำเภอเมือง ฯ มีเรื่องเล่าว่า มีงูใหญ่อยู่สองตัวเฝ้าถ้ำวัดเขาล่มอยู่ ในถ้ำเคยมีหลวงปู่แดงอาศัยอยู่ด้วย วันใดหลวงปู่แดงออกไปบิณฑบาต ท่านจะสั่งให้งูใหญ่ทั้งสองเฝ้าถ้ำไว้ จนกว่าท่านจะกลับ วันหนึ่ง ท่านลืมนั่งงูใหญ่ทั้งสองจึงได้ออกจากถ้ำไปอาละวาดกับราษฎร เมื่องูใหญ่เลื้อยออกจากถ้ำ ทำให้ถ้ำบางส่วนทรุดถล่มลงมาอย่างเห็นได้ชัด เมื่อหลวงปู่แดงกลับมาพบ ท่านจึงสั่งให้งูใหญ่ทั้งสองเข้าไปอยู่ในถ้ำ อย่าออกไปไหนอีก ปัจจุบันที่หน้าถ้ำมีรูปงูใหญ่ที่เป็นหินเฝ้าอยู่ ส่วนหลวงปู่แดงก็จำศีลภาวนาต่อมาจนเป็น

หินอยู่ด้วย **บ้านท่าตะเภา** ตั้งอยู่บนฝั่งซ้ายของแม่น้ำท่าตะเภา ห่างจากปากน้ำชุมพร ประมาณ ๑๓ กิโลเมตร ในสมัยโบราณมีเรือสำเภานขนาดใหญ่ จากต่างแดนแล่นเข้าออก ซื้อสินค้าได้ และมาจอดที่บริเวณท่าที่ตั้งตลาด จึงเรียกบริเวณนี้ว่า ท่าตะเภา และเรียก แม่น้ำสายนี้ว่าแม่น้ำท่าตะเภา **วัดคูขุด (สุวรรณนที)** อยู่ในเขตตำบลบางหมาก อำเภอ เมือง ฯ มีเรื่องเล่าว่าเมื่อพม่ายกทัพมาตีกรุงศรีอยุธยาได้เข้ามาประชุมทัพอยู่ที่เมืองชุมพร เกิดรบกับชาวชุมพรและเป็นฝ่ายชนะจึงได้จับชาวชุมพรมัดมือมัดเท้า แล้วขุดคลองจับชาว ชุมพรเผาทั้งเป็น แต่เกิดปรากฏการณ์คือ เกิดพายุและฝนตกหนักที่เกาะจำเพียง บนเกาะมี ถ้ำแห่งหนึ่งปากถ้ำอยู่ใกล้ระดับน้ำ เมื่อฝนตกและมีพายุทำให้น้ำเกิดเป็นคลื่นกระทบเข้า ไปในถ้ำ ทำให้เกิดเสียงดังคล้ายเสียงปืนใหญ่ยิงมา ทัพพม่าคิดว่าทางเมืองหลวงส่งกำลัง มาช่วย ก็พากันหนีกลับไป โดยไม่ทันได้เผาชาวชุมพร คลองที่พม่าขุดไว้จึงได้ชื่อว่า คูขุด และเมื่อสร้างวัดขึ้น ณ ที่นั้นจึงให้ชื่อว่า วัดคูขุด **สลูยและบ้านวังครก** มีที่ตั้งติดต่อกับเขต แคนพม่า มีช่องทางเดินถึงกันได้เรียกว่า ช่องทัพ - ดันไทร เป็นที่พักแรมของทหารไทยที่ ไปรักษาเขตแดน มีการเตรียมเสบียงอาหาร และตั้งฉางข้าวไว้ระหว่างทาง และได้จัด เกณฑ์ชาวบ้านมาตำกับข้าวไว้เลี้ยงทหารไทย ชาวบ้านได้นำครกตำข้าว ที่ทำด้วยไม้เป็น จำนวนมากมาช่วยตำข้าว วันหนึ่งขณะที่ตำข้าวอยู่นั้น กองรักษาด่านทัพดันไทรบอกว่ามีทหารพม่าจำนวนมากยกทัพมา ชาวบ้านตกใจพากันวิ่งหนีไป ทิ้งซากตำข้าวจำนวนมาก ไว้ ณ บริเวณนั้น ภาษาชาวบ้านเรียกว่า สากลุย พื้นที่ดังกล่าวได้ตั้งเป็นหมู่บ้านเรียกว่า หมู่บ้านสากลุย ต่อมาเพี้ยนเป็นสลูย เป็นชื่อตำบลมาจนทุกวันนี้ ส่วนครกตำข้าว เห็นว่าถ้า ทิ้งไว้จะเป็นประโยชน์แก่ข้าศึก จึงช่วยกันนำครกเหล่านั้นไปทิ้งในคลองท่าแฉะ ครกลอย ไปตามลำคลองจนถึงวังน้ำวน ก็ลอยวนอยู่ในวังน้ำวน ชาวบ้านเรียกว่า วังครก **บ้านเขาว** สมัยโบราณการเดินทางใช้สัตว์เป็นพาหนะและต้องเดินทางผ่านป่าเป็นส่วนใหญ่ ครั้ง หนึ่งได้มีพระมหากษัตริย์เสด็จผ่านมาในสถานที่แห่งหนึ่ง พร้อมด้วยไพร่พลมากมายและ จะเสด็จลงไปทางใต้ การเสด็จครั้งนี้พวกไพร่พลต้องขนทองคำไปด้วย การเสด็จและการ ขนทองคำในครั้งนั้นใช้วอเป็นที่ประทับ และเป็นที่ใส่ทองรวมด้วยกันสามเล่ม เมื่อเสด็จ ผ่านหมู่บ้านแห่งหนึ่งก็เกิดอาเพศ วอทั้งสามเล่มร้าว ยอดวอหัก จึงคิดกันว่าจะนำวอและ ทองคำไปซ่อมที่ใดดี เมื่อพบถ้ำโพรงถ้ำที่เขาลูกหนึ่ง พระราชาจึงให้ทหารเอาวอและ ทองคำไปฝังไว้ในถ้ำนั้น ขณะเดียวกันเสบียงอาหารก็หมดลงไพร่พลอดอาหารเสียชีวิต แล้วเกิดมีก้อนหินตกลงมาปิดปากถ้ำสนิท และไม่มีผู้ใดสามารถขุดเอาทองคำเหล่านั้นได้ เขาลูกนั้นต่อมาจึงได้ชื่อว่า เขาว อยู่ในตำบลบ้านควน อำเภอหลังสวน **เกาะมัดโพน** เหตุ

ที่เรียกว่าเกาะมัดโพน เพราะสมัยก่อนชาวบ้านได้นำตะโพนมามัดรวมกันไว้ที่เกาะจึงเรียกเกาะนั้นว่า เกาะมัดโพน อีกประการหนึ่งกล่าวว่า ในเมืองชุมพรมีสิ่งของที่ขึ้นชื่อด้วยคำว่ามัด คือมัดทิว มัดโพน มัดกา มัดหวาย รวมกันเรียกว่า มัดโพน คำนี้ต่อมาได้เพี้ยนมาเป็นมัดโพน **สระยายชีและตาเถร** มีเรื่องเล่าว่านานมาแล้ว ยังมีสองสามีภรรยาคู่หนึ่งมีฐานะมั่งมีแต่หัวแข็ง วันหนึ่ง ๆ ถ้าไม่ได้พนักอะไรกัน หรือไม่ได้โต้เถียงกัน แล้วแทบจะนอนไม่หลับ วันหนึ่งฝ่ายสามีพูดว่า อยู่กันมานานแต่หาบิบุตรไม่ เราควรออกถือบวชเป็นชีปะขาวจะดีหรือไม่ ภรรยาก็ตอบตกลง และทำพนักว่าใครจะอยู่ในผ้าขาวได้นานกว่ากัน ทั้งสองจึงพากัน ไปออกบวชเป็นตาเถรกับยายชี วันหนึ่งยายชีไปหาตาเถร ทำพนักว่าให้มาขุดสระแข่งกัน ใครขุดได้กว้างใหญ่กว่าเป็นฝ่ายชนะ ตาเถรก็ตอบตกลงรับคำทำ ทั้งสองขุดสระกันไปจนแก่เฒ่า จึงนำมาเปรียบเทียบกัน เมื่อรู้แพ้ชนะกันแล้วต่างก็เอาทรัพย์สินสมบัติฝังไว้ใต้ดินสระทั้งคู่ สระทั้งสองดังกล่าวยังปรากฏอยู่จนปัจจุบันอยู่ที่วัดปากสระ ตำบลปากสระ ตำบลปากคลอง อำเภอปะทิว บึงน้ำที่กว้างใหญ่มีพื้นที่ประมาณ ๘ ไร่ น้ำลึกมีศาลาอยู่กลางน้ำมีคันประกง และพีชน้ำอื่น ๆ ขึ้นปกคลุมคือ สระที่ชาวบ้านเรียกว่า สระยายชี ส่วนสระที่อยู่ทางด้านเหนือ น้ำคันมีพื้นที่ประมาณ ๓ ไร่ มีคันเสม็ดขึ้นปกคลุมชาวบ้านเรียกว่า สระตาเถร **บ้านทุ่งวัวแล่น** มีเรื่องเล่าว่า เดิมบริเวณบ้านทุ่งวัวแล่นเป็นป่าใหญ่ติดชายทะเล มีบ้านคนอยู่ไม่กี่หลังคาเรือน มีสัตว์ป่าชุกชุม เวลากลางคืน ชาวบ้านต้องคอยระวังสัตว์เลื้อย เช่น วัว ควาย เพราะมีเสือเข้ามาคาบไปกินเสมอ กิตติศัพท์ความชุกชุมของสัตว์ทำให้มีพรานจากที่ต่าง ๆ เข้ามาล่าอยู่เสมอ แต่ทุกครั้งแม้พรานจะยิงถูกที่ลำคอก แต่สัตว์ที่ถูกยิงก็สามารถหลบหนีไปได้อย่างปลอดภัย วันหนึ่งพวกพรานได้ยิงวัวป่าขนาดใหญ่ล้มลง แต่ลุกขึ้นวิ่งหนีไปได้ พรานเหล่านั้นจึงติดตามรอยเลือดไป และล้อมยิงจนวัวป่าตาย จากนั้นได้ช่วยกันถลกหนังได้ครึ่งตัว วัวป่าตัวนั้นก็ลุกขึ้นวิ่งหายเข้าไปในป่า พวกพรานได้นำเรื่องมาเล่าต่อ ๆ กันไป บริเวณนี้จึงเรียกว่า ทุ่งวัวแล่น **บ้านสะพลี** เป็นตำบลหนึ่งของอำเภอปะทิว มีเรื่องเล่าว่าเดิมบริเวณนี้เป็นที่รกทึบ มีสัตว์ป่าชุกชุมและไม่ผู้คนอยู่อาศัย ต่อมาในสมัยอยุธยาตอนกลางในรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราชพระองค์ได้กรีธาทัพไปตีหัวเมืองทางใต้ ได้เดินทัพผ่านพื้นที่นี้เป็นเวลาค่ำพอดี จึงให้ทหารปลูกที่ประทับ เพื่อพักการเดินทางชั่วคราวเป็นค่านักย่อม ๆ ริมคลองน้ำเล็ก ๆ สายหนึ่ง และให้ออกล่าสัตว์มาเป็นอาหาร ทหารออกไปล่าสัตว์ห่างจากค่านักไปทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือ เข้าเขตป่าที่บริเวณเขาดินสอและภูเขาอื่น ๆ คิดกันเป็นพืดตามแนวยาวเดียวกัน แต่ไม่ได้สัตว์แม้แต่ตัวเดียว ก่อนกลับมีทหารคนหนึ่งยิงเนื้อทรายล้มลงก็พากันวิ่ง

ไปยังเนื้อทรายนั้น แต่เนื้อทรายตัวนั้นกลับลุกขึ้นวิ่งหนีไปได้ และเมื่อตามไปยังข้างจันทน์
ลงอีก พอวิ่งเข้าไปจับเนื้อทรายก็ลุกขึ้นวิ่งหนีไปได้อีกเป็นอยู่เช่นนี้หลายครั้ง
ในที่สุดทหารผู้หนึ่งมีความรู้เกี่ยวกับทิศทางของป่านี้บ้างพอสมควร จึงชวนทหารทั้งหมด
ตามไปในทิศทางที่เนื้อทรายวิ่งหนีจนพบสระน้ำแห่งหนึ่ง จึงได้ทำพิธีพลีสระน้ำตาม
ธรรมเนียม การล่าสัตว์โบราณจนถึงบ่ายวันรุ่งขึ้น พวกล่าสัตว์ก็เดินทางมาที่สระน้ำนี้
และทำพิธีพลีสระน้ำ หลังจากนั้นก็ปรากฏว่าล่าเนื้อได้มากมาย ข่าวการล่าสัตว์ดังกล่าวได้
แพร่กระจายออกไป จนทำให้นักล่าสัตว์ทั้งหลาย เมื่อมาหาเนื้อครั้งใดในพื้นที่นี้ จะต้อง
ขึ้นไปบนภูเขาเดินสอย แล้วทำพิธีพลีสระน้ำก่อนทุกครั้ง จึงจะได้สัตว์ สระพลีนี้ต่อมาได้
เพี้ยนไปเป็น สะพลี ตรงตามชื่อตำบล อีกตำนานหนึ่งกล่าวว่า สะพลีเพี้ยนมาจาก สากกับ
พลี มีความว่าในถ้ำเล็ก ๆ ของภูเขายายหับ อยู่ในตำบลนี้มีซากหินอันหนึ่ง เมื่อผู้ใด
เจ็บป่วยหรือขอความคุ้มครอง ก็จะไปทำพิธีพลีเช่นเดียวกัน ต่อมาคำว่าสากพลี ได้เพี้ยน
เป็น สะพลี ดังกล่าว **บ้านบางพร้า** เป็นเวลาหลายร้อยปีมาแล้ว มีเรื่องเล่าต่อกันมาว่า
หมู่บ้านบางพร้านี้ เดิมเป็นหมู่บ้านเล็ก ๆ มีผู้คนอาศัยอยู่เป็นจำนวนน้อย มีแม่น้ำสายเล็ก ๆ
สายหนึ่งไหลผ่าน ไปบรรจบแม่น้ำชุมพร แม่น้ำสายนี้ตื้นและแคบชาวบ้านเรียกว่า บางคงมี
ลักษณะคล้ายลำธาร ในบางมีปลาชุกชุมมาก เมื่อชาวบ้านจับปลาได้ก็นิยมนำไปย่าง หรือ
หมักเกลือไว้ตากแห้ง ดังนั้นทุกบ้านจึงทำพร้า สำหรับย่างปลา หรือตากปลาเค็มกันแทบ
ทุกบ้าน หมู่บ้านนี้จึงเรียกว่า บางพร้า ซึ่งเป็นหมู่บ้านที่ตั้งอยู่ที่ตำบลท่ายาง อำเภอเมือง ฯ
สะพานนางสังข์ มีเรื่องเล่าว่า นานมาแล้วมีหญิงสาวคนหนึ่งชื่อ สังข์ ตั้งบ้านเรือนอยู่
กับสามี ที่ริมฝั่งแม่น้ำท่ายาง ต่อมาได้เกิดเหตุร้ายแก่นางคือ ตกคึกของคืนหนึ่ง นางเจ็บ
ท้องจะคลอดลูก สามีไปตามหมอตำแย ซึ่งต้องข้ามฟากแม่น้ำ และเดินทางไปอีกไกล แต่
เมื่อข้ามน้ำเขาก็จมลงไปในสายน้ำที่เชี่ยวกราก ฝ่ายนางสังข์นอนเจ็บท้องอยู่คนเดียว และ
คลอดบุตรออกมาแต่ลูกตาย ต่อมาเมื่อทราบข่าวสามีก็ตายจึงเศร้าโศกเสียใจยิ่งนัก และบอก
ว่าไม่ขอมีชีวิตอยู่ต่อไป บอกชาวบ้านว่าถ้านางตายไปให้เอาบ้าน และที่ดินของนางขาย
เพื่อเอาเงินมาสร้างสะพานข้ามแม่น้ำ เพื่อมิให้ผู้อื่นต้องประสบเคราะห์กรรมเช่นนี้อีก แล้ว
นางก็กลั้นใจตาย ชาวบ้านก็ได้จัดการให้ตามที่นางประสงค์ สะพานที่สร้างนี้ให้ชื่อว่า
สะพานนางสังข์ **เจ้าแม่ทองร้อน** เป็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในคลองสามแก้ว ในอดีตคลอง
สามแก้วใหญ่ และลึกมาก แต่ปัจจุบันตื้นเขิน ในหมู่บ้านนี้มีบ้านหลังหนึ่งเจ้าของชื่อ ทอง
ร้อน มีลูกสาวสวย เมื่อลูกสาวโตเข้าวัยสาวก็มีชายหนุ่มมาหมายปองกันมาก ต่อมา มีหนุ่ม
ชาวอินเดียและอังกฤษ ยกขันหมากมาสู่ขอพร้อมกัน พอมาถึงคลองสามแก้ว เรือก็ล่มลง

ทั้งสองลำโดยไม่ทราบสาเหตุ แก้วแหวน เงินทองที่เตรียมมาก็จมหาย ทำให้ชาวบ้านไป
ขุดค้นหากันก็พบแก้วแหวนเงินทองจริง และเชื่อว่าเจ้าแม่ทองร่อนมีจริง ชาวบ้านแถบนี้
นับถือมาก สถานที่ดังกล่าวอยู่ในเขตตำบลชะอ้ง อำเภอเมือง ฯ *คอนตาเถรและคอนยายซี*
คอนตาเถร เป็นควนหรือเขาเล็ก ๆ อยู่หลังที่ว่าการอำเภอปะทิวปัจจุบัน ส่วนคอนยายซี อยู่
ห่างจากคอนตาเถร ประมาณ ๒๐๐ เมตร มีเรื่องเล่าว่า นานมาแล้วมีผีแว้มคนหนึ่งมีฐานะ
ร่ำรวย แม่ไม่มีลูก ทั้งที่ใจบุญสุนทาน จึงได้ทำพิธีบวงสรวงขอพรจากสิ่งศักดิ์สิทธิ์ แต่
ไม่ได้ผล ต่างฝ่ายต่างโทษกัน จึงหย่ากันแล้วออกบวช ฝ่ายชายไปอยู่ที่คอนตาเถร ฝ่ายหญิง
ไปอยู่ที่คอนยายซี แต่ยังมีพิธีไม่ยอมแพ้กัน จึงได้สร้างวัดแข่งกัน แต่สร้างไม่เสร็จถึงแก่
กรรมก่อนทั้งคู่ ชาวบ้านจึงเรียกเนินทั้งสองด้วยชื่อดังกล่าว บางตำนานกล่าวว่า ในสมัยที่
สร้างพระบรมธาตุเจดีย์ บรรพบุรุษพระบรมสารีริกธาตุที่เมืองนครศรีธรรมราช พระเจ้าศรีธรรม
มาโสกราช ได้แจ้งให้หัวเมืองสิบสองนักษัตร และประชาชนทั่วไปให้ทราบเพื่อช่วยกัน
สร้างพระบรมธาตุเจดีย์ ข่านี่แพร่ไปถึงกรุงศรีอยุธยา มีสองผีแว้มผู้ใจบุญ ได้รวบรวม
ทรัพย์สิ่งของลงเรือสำเภา พร้อมบ่าวไพร่ไปเมืองนคร ฯ เมื่อเดินทางมาถึงเมืองปะทิว
ได้ทราบว่าการสร้างพระบรมธาตุเจดีย์เมืองนคร ฯ เสร็จเรียบร้อยแล้ว ทั้งสองผีแว้มเสียใจ
มากจึงได้ออกบวชทั้งสองคน และเอาทรัพย์สิ่งของที่นำมาไปสร้างเจดีย์ที่ยอดเขาแห่ง
หนึ่งคือ เขาเจดีย์ ปัจจุบันมีวัดตั้งอยู่บริเวณเชิงเขา เรียกว่า วัดเขาเจดีย์ เมื่อสร้างพระเจดีย์ที่
วัดเสร็จแล้ว ทั้งสองผีแว้มได้แยกย้ายกันไปพำนักที่คอนตาเถรและคอนยายซี จนถึงแก่
กรรมชาวบ้านจึงเรียกบริเวณทั้งสองว่า คอนตาเถร และคอนยายซี

๒) วรรณกรรมลายลักษณ์อักษร ได้แก่ จารึก ตำรา และวรรณกรรมอื่น ๆ ดังนี้
จารึกที่ถ้ำเขาเงิน เป็นจารึกบนแผ่นศิลาพระปรมาภิไธยย่อ จปร. ไขว้กับจุลศักราช ๑๐๘ ที่
พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้เสด็จ ฯ ประพาสทางชลมารคถึงถ้ำเขาเงิน

ตำบลท่ามะปลา อำเภอหลังสวน ซึ่งมีพระเจดีย์ที่สร้างค้างอยู่ ณ ชะง่อนศิลาหน้าถ้า พระองค์ได้พระราชทานพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์ บูรณะพระเจดีย์แล้วเสร็จ เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๓๕ (จ.ศ.๑๑๑) มีการฉลองและได้โปรดเกล้าฯ ให้จารึกประกาศพระราชูทิศไว้ใน แผ่นศิลาติดไว้ที่ฐานพระเจดีย์ **ตำรา** การบันทึกเรื่องราวลงในสมุดไทย หรือที่เรียกใน ภาษาถิ่นได้ว่า **บุค** (สมุด) เท่าที่พบในจังหวัดชุมพร มีทั้งที่เป็น**บุคดำ**และ**บุคขาว** ชาว ชุมพรดั้งเดิมถือว่าบุคเป็นของสูงมีค่า จึงจัดเก็บไว้ในที่สูงบนหิ้งบูชา ห้ามเปิดอ่านเล่น จะ เปิดอ่านได้เฉพาะผู้มีวิชาความรู้เท่านั้น รูปแบบการแต่งตำรา นิยมแต่งเป็นร้อยกรอง ที่ แต่งเป็นร้อยแก้วได้แก่ตำรายา บรรดาตำราต่าง ๆ พอประมวลได้ดังนี้คือ ตำรายา ตำรา สิทธิโชค ตำราจับช้าง กฎหมาย พิธีกรรมต่าง ๆ และคำสอน

วรรณกรรมอื่น ๆ ที่เป็นนิทาน นิยาย มีอยู่น้อยมาก เท่าที่พบมีเรื่อง**ไทยเชษฐ** ซึ่งทำ ให้ได้รู้ถึงวิถีชีวิต ค่านิยม คุณธรรม จริยธรรม ถิ่นวรรณภาษา รูปแบบคำประพันธ์ และ ความไพเราะของบทร้อยกรอง

การละเล่นพื้นบ้าน นาฏศิลป์ ดนตรี

การละเล่นของเด็ก เป็นส่วนหนึ่งของชีวิตประจำวันของเด็ก ช่วยให้เด็กได้เรียนรู้ ฝึกฝนและพัฒนาทักษะทั้งด้านร่างกายและจิตใจ รวมทั้งสังคมประกอบกันไป อุปกรณ์ที่ นำมาเล่นเป็นวัสดุที่หาได้ในท้องถิ่น วิธีการเล่นไม่ซับซ้อน บางชนิดมีเพลงประกอบ การละเล่นของเด็กในเขตจังหวัดชุมพรมีหลายชนิดที่เหมือนกับการละเล่นของเด็กในภาค อื่น ๆ ของไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งภาคกลาง เช่น งูกินหาง มอญซ่อนผ้า ตีจับ เคย ริริ ข้าวสาร วึ่งเปียว หมากเก็บ ซ่อนหา ลูกข่าง กระโดดเชือก ตบแปะ แมงมุม จำใจ กระดาน หก ฯลฯ **การละเล่นของผู้ใหญ่** นิยมเล่นกันในเทศกาลและยามว่างจากงาน ซึ่งนอกจาก ให้ความบันเทิงแล้วยังแสดงวิถีชีวิต ความเชื่อ ค่านิยม นบประเพณีของคนไทยในท้องถิ่น การเล่นที่เหมือนกับภาคอื่น ๆ โดยเฉพาะภาคกลาง มีอยู่หลายประการด้วยกัน เช่น **รำแม่ ศรี** ไม่ปรากฏว่าเริ่มแต่เมื่อใด ปัจจุบันขาดการสืบทอดและอนุรักษ์ ท้องถิ่นที่เคยเล่นรำแม่ ศรีมีอยู่หลายแห่งด้วยกันคือ สนามบิน หุ่นพรุแระด หูรอ สะพานยาง นาทุ่ง ท่ายางในเขต อำเภอเมือง ฯ ปากน้ำหลังสวน ในเขตอำเภอหลังสวน และปากน้ำตะ โกในเขตอำเภอทุ่ง ตะ โก การเล่นรำแม่ศรีนิยมเล่นในวันตรุษสงกรานต์ หรือยามว่างงานในตอนกลางคืน โดย นำอุปกรณ์วางไว้กลางวง อาจเป็นกะลามะพร้าวหรือครกตำข้าวก็ได้ สำหรับให้คนทรงขึ้น ไปนั่งยอง ๆ บนนั้น แล้วเอาฝ่ามาผูกตาไม่ให้มองเห็น ส่วนคนอื่นที่เหลื่ออยู่นั้น จะยืนเป็น วงกลมล้อมรอบคนทรงนั้น ร้องเพลงพร้อมตบมือ แล้วเดินเวียนไปรอบ ๆ วงจนกว่าคน

ทรงนั้นจะเกิดอาการสั่นและลุกขึ้นยืนรำ ดอนนี้พวกที่ร้องเพลงคบบมือก็ให้คนทรงทำตาม คำสั่งทุกอย่าง เมื่อเล่นสนุกสนานพอสมควรแล้ว แม่ศรีจะออกจากร่างทรง คนทรงจะล้มลงนอนสั๊กพักและกลับคืนเป็นปกติ จากนั้นก็เปลี่ยนคนทรงอื่น ๆ ต่อไปจนกว่าจะเลิกเล่น บทขับร้องก่อนเข้าและเข้าทรงแล้ว มีบทร้องก่อนเข้าทรงห้าท่อน ดังนี้

ท่อนที่ ๑ แม่ศรีเอ๋ย แม่ศรีสาวสะ ยกมือไหว้พระ ว่ามีคนชม คือเจ้าก็ต่อ คอเจ้าก็กลม ชักผ้าปิดนม ชมแม่ศรีเอ๋ย

ท่อนที่ ๒ แม่ศรีเอ๋ย แม่ศรีฟุ้งฟิ่ง นมยานคู้ดิ่ง แม่ทิ้งเจ้าไว้ หมายก็ต้อง พลุก็ต้อง ไล่เขียนหมากทอง มารองรับไหว้

ท่อนที่ ๓ เชิญเอ๋ยเชิญลง เชิญพระองค์สี่ทิศ องค์ไหนศักดิ์สิทธิ์ เนรมิตลงมา ผีลงไม่ได้ ไต่ไม้ลงมา หนามพุทราเกี่ยวตาเจ้าไว้ หมายก็ต้อง พลุก็ต้อง ไล่เขียนหมากทอง มารองรับหน้า

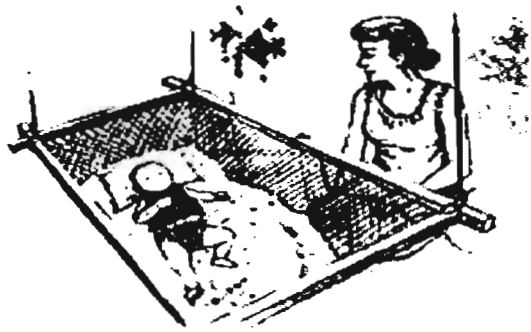
ท่อนที่ ๔ ลงแล้วเหวย ลงแล้ววา ผีลงไม่ได้ เรียกนายลงมา เหล้าสองไห ไก่น้อยสองตัว กระทบสองหัว เครื่องเช่นผีป่า

ท่อนที่ ๕ เชิญลงเถิดแม่ลง อย่าให้คนทรง เขามานั่งท่า เชิญเถื่อนเถิด แม่คุณเถื่อน แม่ศรีแก้มเถื่อน เถื่อนจากท้ายครก

บทขับร้องเมื่อเข้าทรงแล้ว จะเป็นเพลงแบบไทย ๆ ที่ผู้ร่วมเล่นช่วยกันร้อง ได้แก่ เพลงศรีนวลหรือเพลงไทยเดิม แม่ศรีจะลุกขึ้นรำอย่างสวยงาม มีท่ารำแปลก ๆ เป็นที่สนุกสนาน เมื่อร้องรำจนแม่ศรีอ่อนแรง ก็จะพากันหยุด ทุกครั้งที่จบเพลงแต่ละชุด แม่ศรีจะล้มลง พี่เลี้ยงต้องเข้ารับร่างเอาไว้ในนอนหนุนตัก แล้วพ่อครูหรือแม่ครูจะกู่กรอกเข้าไปในหูคนทรงดัง ๆ หลาย ๆ ครั้ง เพื่อให้คนทรงรู้สึกตัวคืนสติกลับมา *การเล่นลูกช่วง* เป็นประเพณีพื้นเมืองของชาวชุมพร ในวันตรุษสงกรานต์ หลังจากที่ได้ทำบุญกันเสร็จเรียบร้อยแล้ว เวลาประมาณเที่ยงวันก็จะมีการเล่นตีกลีหรือบางที่เรียกว่าการเล่นลูกช่วง โดยใช้ลานวัดเป็นสถานที่สำหรับใช้เล่น การเล่นจะแบ่งผู้เล่นออกเป็นฝ่ายละเท่า ๆ กัน จำนวนแล้วแต่จะตกลงกัน ประกอบด้วยผู้เล่นทั้งชายและหญิง บางแห่งอาจแบ่งเป็นหมู่บ้านแข่งขันกัน *อุปกรณ์การเล่น* ใช้ลูกกลีทำด้วยผ้าม้วนให้แข็ง แล้วใช้ผ้าห่ออีกชั้นหนึ่ง พันเป็นเกลียวให้มีหางยาวประมาณ ๔๐ - ๕๐ เซนติเมตร *วิธีเล่น* เริ่มเล่นโดยฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเป็นฝ่ายโยนลูกช่วงไปให้ยังฝ่ายตรงข้าม เมื่อฝ่ายตรงข้ามรับลูกช่วงได้ให้ขว้างกลับมายังฝ่ายโยน ถ้าลูกช่วงถูกตัวผู้เล่นฝ่ายโยนคนใด ให้คนที่ถูกลูกช่วงเป็นเชลยของ

ฝ่ายที่ขว้าง แล้วผลัดกันเป็นฝ่าย โยนเช่นนี้เรื่อยไปจนกว่าฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งจะหมดตัวเหลือ น้อย หรือยอมแพ้ฝ่ายแพ้จะถูกปรับ โดยขอให้ค้ำน้ำหรือราว แล้วแต่จะตกลงกัน

เพลงพื้นบ้าน ขับร้องด้วยภาษาถิ่น มีทำนองเนิบนาบ มีสัมผัสแสดงถึงความเป็นคนเจ้าบท เจ้ากลอน และปฏิภาณไหวพริบที่ทำได้โดยฉับพลัน ซึ่งชาวบ้านเรียกว่า **มุดโต** เนื้อเพลง เป็นทั้งทางโลกและทางธรรมผสมผสานเข้าด้วยกัน ทำให้มีคุณค่าทั้งด้านความบันเทิง ความรู้ ซึ่งนำวิธีการดำเนินชีวิต สั่งสอน อบรม เพลงพื้นบ้านมีไว้ขับร้องในโอกาสต่าง ๆ ในชีวิตประจำวันเช่น กล่อมลูกให้นอนหลับ เกี่ยวกับพิธีระหว่างหนุ่มสาวบอกข่าว เรื่องราว สั่งสอนอบรม เป็นต้น **เพลงกล่อมเด็ก** หรือเพลงกล่อมน้อง มีทำนองช้าเนิบนาบ

ชวนให้่วงนอนทั้งเนื้อร้องและลีลาการขับร้องแสดงความเอื้ออาทร ห่วงใยระหว่างแม่ลูก ตัวอย่างเพลงกล่อมเด็กบางตอน มีดังนี้ “ขวัญอ่อนเหื้อ นอนให้เป็นสุข แม่ไม่มาปลุกเฮย อย่าถูกรบกวน ผูกหมอนแม่ตั้ง รองหลังนิ่มนวล อย่าถูกรบกวนขวัญอ่อนเข้านอนเปลเฮย”

เพลงนา เป็นเพลงพื้นบ้านของชาวมุขพรอย่างแท้จริง ดังมีสำนวนว่า มวยไชยา เพลงนา

มุขพร มีลักษณะเฉพาะของตนเอง ท่วงทำนองเนิบนาบ ไม่มีดนตรีประกอบนิยมขับร้อง ในอำเภอเมือง ๆ แถบตำบลหาดพันไกร ตำบลนาชะอัง ตำบลวังไผ่ ตำบลบางลึก ตำบลนาทุ้ง และในเขตอำเภอปะทิว อำเภอสวี การขับร้องจะร้องเป็นคู่ คนหนึ่งเป็นแม่เพลงร้องนำ เรียก **ต้นไฟ** แม่คู่ หรือแม่เพลง มีคนรับทออีกคนหนึ่งเรียก **ท้ายไฟ** เป็นการผลัดเปลี่ยน

ช่วยกันรื้อนำและรับ การรับอย่างกลมกลืนเรียกว่า ทอย เพื่อกันลื่นและช่วยขัดเกลา
สำนวนอีกด้วย โอกาสในการขับร้องคือเวลาเก็บเกี่ยวข้าวในนา และในโอกาสทั่วไป มี
ธรรมเนียมการร้อง โดยเริ่มจากการบูชาคุณพระรัตนตรัย คุณบิดามารดา ครู อาจารย์ เจ้าฟ้า
พระมหากษัตริย์ แล้วจึงดำเนินเรื่อง เนื้อร้อง มีการไหว้ครู ชมธรรมชาติ เกี่ยวพาราตี และ
เรื่องราวทั่ว ๆ ไป แล้วจบด้วยบทลา ตัวอย่างบางตอนของเพลงนา มีดังนี้

“ไหว้ครู ก่อนจะร้องเพลงนา หัตถ์ซ้ายขวากราบไหว้ มโนน้อมพร้อม
กาย บริสุทธิศไส ทุกอย่างพร้อมน้อมมนัส คุณพระรัตนตรัย.... คุณบิดามารดา ตัวลูก
ยาเคารพ พระคุณล้ำเลิศภพ เลี้ยงลูกมาจนใหญ่ ให้ลูกดีมีสุข ลูกพ้นทุกข์เพราะใคร....
คุณครูบาอาจารย์ พระคุณท่านสอนสั่ง ให้ความรู้ สอนสั่ง ให้ความรู้คอยระวัง หมั่น
อบรมบ่มนิสัย หวังให้ศิษย์ก้าวหน้า พัฒนาชาติไทย....

เทียบพุ่ม พี่นี้เหมือนกระต่าย ที่ปองหมายจันทร์เจ้า ได้แต่มองคอยเฝ้า มีแต่
เศร้าหมองศรี ตั้งร้อยวันพันหน จันทร์ไม่หล่นสักที....

ชมโฉม เหมือนเทพีบ้านนา เหมือนเทพธิดาบ้านทุ่ง หึงหวงใครที่อาจมุ่ง
หมายมามุ่งมาสอย คิดสักนิคนะน้องหนา อย่าลืมหุ่นนาที่รอคอย.

บทลา โอกาสหน้าถ้ามี เหมือนกับที่เขาวา คงจะได้พบหน้า ได้ปราศรัยได้
ถาม วันนี้อย่าไป แสนอาลัยนงราม”.

เพลงบอก นิยมขับร้องกันทั่วไปในจังหวัดในภาคใต้ เช่น ชุมพร สุราษฎร์ธานี
นครศรีธรรมราช ตรัง พัทลุงและสงขลา แต่เพลงบอกชุมพรมีลักษณะเฉพาะตัว ที่แตกต่าง
กันออกไป การขับร้องเพลงบอก แต่เดิมนิยมว่ากันเฉพาะเทศกาลตรุษสงกรานต์ เป็น
ทำนองบอกเล่าไปตามหมู่บ้านใกล้เคียงให้ทราบว่าเป็นวันสงกรานต์ ชื่อนางสงกรานต์
จำนวนนาครที่ให้น้ำ จำนวนฝนที่จะตก และคำทำนายของ โหรในปีเถลิงศก เจ้าของบ้าน
หรือผู้ฟังอาจสอบถามปัญหาข้อสงสัยต่าง ๆ ผู้ขับร้องก็จะตอบโดยสอดแทรกคำคม คติ

สุภายิต คำสอนเกี่ยวกับชีวิต การจงใจให้เด็กสนใจศึกษาเล่าเรียน ให้พัฒนาคุณภาพชีวิต และเหตุการณ์เฉพาะหน้าทั่วไป ทำให้ผู้ถามและผู้ฟังสนุกสนาน และได้สาระประโยชน์ ไปด้วยกัน ผู้ว่าเพลงบอกเป็นผู้มีปฏิภาณไหวพริบ และมีความรอบรู้เรื่องราวต่าง ๆ ดี เพราะต้องว่ากันสด ๆ มีแม่เพลงหนึ่งหรือสองคนเป็นต้นบท มีลูกคู่รับประมาณสามถึงสี่ คน หรือมากกว่าก็ได้ มีฉิ่งเป็นเครื่องกำหนดจังหวะ หรืออาจมีรับแกระ ประกอบอีกก็ได้ เมื่อคณะเพลงบอกไปถึง พอเริ่มเข้าประตูรั้วบ้าน หรือบริเวณบ้าน ก็จะเริ่มร้องเพลง โดยร้องไปเดินไป เนื้อร้องเป็นทำนองขมกขมไม้ ชมบ้านเรือน เจ้าของบ้านจะเตรียมสุรา อาหาร ปลูกเสื่อสาดให้การต้อนรับอย่างเป็นกันเอง คณะเพลงบอกก็จะร้องเพลง และรับประทานอาหารจนอิ่มแล้ว ก่อนกลับก็จะมีการให้ศีลให้พรเจ้าภาพ ตัวอย่างบางตอน ของเพลงบอกมีดังนี้ “ชมบ้านเรือน ชมพันธุ์พฤกษานานาประเภท (ทอย) ทั้ง ขอบเขตปริมณฑลนั้นคันไผ่ นี้ใบไม้ผลมันหล่นอยู่เรียงราย ใบมันหล่นลงเมื่อแห้ง (ทอย) ติดฤดูแล้วใบมันตาย มันหล่นไหน มันหล่นหาย กวาคมันไม่ทัน วันตรุษ ผมไหว้ เข้าบ้านท่านที่เคารพ (ทอย) ขอนอบนบจางงเนียร สิบนิ้วน้อมต่างรูปเทียน เวียนว้าย เหนือเกศา (รับ) ขอพึ่งบารมีคุณพี่เจ้าบ้าน (ทอย) ผมเซซานเข้ามาหา เหมือนนกน้อยพลัด รังมาขอพึ่งพาได้ใบบุญ (รับ) สร้างกุศล จาริกลงในแผ่นดินทอง (ทอย) เราพี่น้องรักศาสนา ไม่เสียทีที่เกิดมา ควรสร้างบารมี (รับ) อย่าทำให้เสียซึ่งกำเนิด (ทอย) ได้เกิดมาในชาตินี้ สร้างความดีเอาไว้ คงไม่ตายโลน (รับ)” เพลงเรือ เป็นเพลงพื้นบ้านสืบทอดกันมานาน

แสดงความผูกพันต่อสายน้ำ ใช้ขับร้องขณะพายเรือในขบวนแห่ชักพระทางน้ำในวันพระ เสด็จ คือวันแรมหนึ่งค่ำเดือนสิบเอ็ด หรือในวันทอดกฐิน ขณะพายเรือไปก็ร้องรำทำเพลง พายเกาะกันไปเป็นกลุ่ม ๆ หยอกเย้ากันไปด้วยถ้อยคำที่คล้องจองเรียบง่ายแต่ไพเราะด้วย ธรรมชาติเป็นที่มาของเพลงเรือ ผู้เล่นเพลงเรือได้แก่ทุกคนในลำเรือ ซึ่งเป็นเรือซึ่งเป็นเรือ หอญหรือเรือชาวล้วนทั้งลำ มีผู้ร้องนำเรียกพ่อเพลงหรือแม่เพลง โดยมีพี่พายทุกคนในเรือ

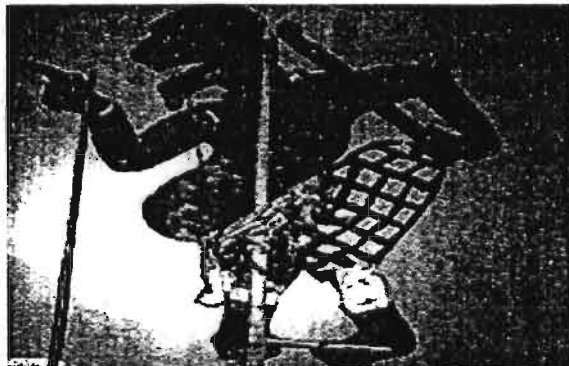
เป็นคู่ เรือลำหนึ่ง ๆ มีผู้ร่อนนำและลูกคู่ตั้งแต่เจ็ดคนสำหรับเรือเล็ก จนถึง ๒๐ - ๓๐ คน แล้วแต่ขนาดของเรือ เสียงขับเพลงเรือจากบรรดาเรือที่มีอยู่มากมาย จะดังไปทั้งลำน้ำสลับเสียงโห่ฮา ด้วยความสนุกสนานรื่นเริงใจ เนื้อเพลงเรือมีทั้งแบบชม โคม ชมนาง ชมไม้ ชมความงาม พรรณาเรื่องราวต่าง ๆ ส่วนแบบชิงชู้เป็นการร้องว่าแก้กันเป็นคู่ ๆ (คู่ลำเรือ) จะว่ากันคนละคราวหรือคนละบทก็ได้ ตามความพอใจตัวอย่างเพลงเรือบางตอนมีดังนี้ “เอ็งเงยเถิดฉาย สลักลายเหมาะสม สวยสอดคอดพนม น่าชมเสียจริง ลวดลายพราวพราว ประดับแก้วเพริดพรั่ง สดใสใหญ่ยิ่ง สุดจะอิงนิยาย มีกนกเครือวัลย์ หน้าบัลลังก์ หลากหลาย บัวคว่ำบัวหงาย ลงรักปิดทอง ช่างสวยสุดซึ่ง หนึ่งไม่มีสอง มีองค์พระทอง อยู่ในห้องชั้นใน ฯลฯ จัดการสมโภช ได้ประโยชน์มากมาย คนไทยสืบสาย รักษา ประเพณี ทำบุญให้วัด จัดเสริมศักดิ์ศรี รักสามัคคี นื่องที่ผมเฮย”

เพลงกรรมดัก (คำดัก) ใช้ร้องเล่นในงานบวชนาค ขณะแห่ นาคเข้าวัดหลังจากทำขวัญนาค แล้วเนื้อเพลงเกี่ยวกับการบวชเช่น นาคลาพ่อ ลาแม่ ลาญาติ ลาคนรัก ระหว่างที่บวชอยู่จะศึกษาเล่าเรียนประพฤติปฏิบัติตนให้สมกับอยู่ในสมณเพศ พ่อแม่ตั้งนาคให้ตั้งใจบวชเรียน ประพฤติตนตั้งมั่นอยู่ในศีลจริยวัตรอันดีงาม แม่เพลง อาจเป็นหญิงหรือชายก็ได้ โดยจะขับร้องกลอนสด ลูกคู่มีกี่คนก็ได้ร้องรับพร้อม ๆ กัน ก่อให้เกิดความไพเราะแม้จะไม่มีดนตรี วรรรรสของเพลงอยู่ที่สำนวน คำสั่งสอน ความกตัญญูรู้คุณ และการสืบทอดพระพุทธศาสนาของเจ้านาค การร้องเพลงกรรมดัก นอกจากจะนิยมร้องในวันบวชนาคแล้วยังใช้ร้องเล่นในโอกาสอื่น ๆ เช่น เวลานวดข้าว และร้องเล่นเพื่อความเพลิดเพลิน บรรเทิงใจ ตัวอย่างบางตอนของเพลงกรรมดัก มีดังนี้ “นาคลาพ่อแม่ ญาติพี่น้อง ฤกษ์งามยามดีเอ๋ย ขอเวลานาทีครันได้ฤกษ์ดี เอ๋ย ครัน ครันเสร็จการธุระในเรื่องเจ้านาค ทำขวัญเอ๋ย ญาติกาพร้อมมานั่งให้มาดเอ๋ยลา พ่อแม่สอนลูกก่อนบวช เชิญไปเถอะพ่อไปเอ๋ย ไม่ต้องโสกเศร้าอาลัยน้ำใจพ่อศรัทธ เอ๋ย ธา ลูกเข้าไปทำหน้าที่สวดมนต์ปฏิบัติ

เอ๋ย อย่าลืมเสียดูกลง ปฏิบัติแต่ชั่ว เอ๋ย คราว **เพลงเห่** ใช้ขับร้องในเทศกาลสงกรานต์ เป็นวันสนุกสนานรื่นเริง เทียวเตร่พักผ่อนหย่อนใจ ร้องรำทำเพลงกันบ้างก็เที่ยวกลางคืน ร้องเพลงเห่เรียกเจ้าบ้าน ลงมาคุยร้องรำด้วยกัน บ้างก็ร้องเพลงเพื่อจัดพุ่มหาเงินมาบำรุงวัด เทียวไปหลาย ๆ บ้าน เจ้าบ้านยินดีจัดหมากพลู บุหรี่ ลงมาต้อนรับ การร้องเพลงเห่มี แพร่หลายในอำเภอท่าแซะ มีนายเพลงร้องไปเที่ยวหนึ่ง แล้วลูกคู่รับพรรคที่สองพร้อมกัน ส่วนเนื้อเรื่องที่หยิบมากล่าวจะเป็นเรื่องใดก็ได้ ว่าไปได้เรื่อย ๆ ไม่จำกัดความยาว ตัวอย่าง บางตอนของเพลงเห่ มีดังนี้ “มาถึงปากทวารพวกลาน **เชิญนั่ง ยกหัตถ์ขึ้นตั้งเหนือเศียร**(ลูก คู่รับ) **เห่ ราเหย ยกมือขึ้นตั้งเหนือเศียรเสย ไหว้ภูมิบ้านภูมิเรือนเหมือนเจ้าบ้านไหว้ คิคคำ ทั้งหลาย อย่าได้ถือ** (ลูกคู่รับ) **เห่ ถือเหย ผิดคำทั้งหลายอย่าได้ถือ เฮย” ลำตัดพื้นบ้าน** (ลำ ตัดป่า) นิยมเล่นกันมานาน และยังมีสืบทอดมาถึงปัจจุบัน การเล่นมี รำมะนาสามลูก คือ ใหญ่ กลางและเล็ก มีระนาดซออยู่ ซอด้วง เป็นเครื่องดนตรี มีผู้เล่นสี่ห้าคน นิยมเล่นเมื่อ เสร็จการทำงานตอนกลางวันแล้ว พอตกลงก็ร้องรำทำเพลงกันตามหมู่บ้าน ในชนบท หมุนเวียนกันไปตามบ้านเพื่อน ๆ ว่ากันแต่กลอนไม่จับเรื่องราว ที่จับทัพเป็นเรื่องต่าง ๆ ก็ มี โดยใช้คนไปยืนสองคนว่ากลอนต่อกัน มีลูกรับผลัดเปลี่ยนกันว่าทำนองต่าง ๆ ต่อมาก็ แสดงเรื่องมีตัวเจ้าเมือง นางเมือง พระเอก พระรอง ตายาย เป็นไปตามเรื่องที่จะแสดง โดย เอาเรื่องราวจากวรรณคดีต่าง ๆ เช่น อิเหนา สังข์ทอง ไกรทอง ลักษณวงศ์ จันทร โครพ ฯลฯ นำมาแสดงเป็นตอน ๆ ให้เหมาะกับตัวแสดง ตัวอย่างบทลำตัดบางตอนมีดังนี้ “**สืบ นี้อาฐ ฝมยกมือขึ้น ไหว้พระองค์ พระพุทธ ธรรม สงฆ์ ระลึกถึงคุณรัตนะกราบคารวะ ทั้ง สามองค์** (ลูกคู่รับ) **สุริโย โสภาส พระหนุ่มน้อยบรรณาถ ออกมานั่งเล่น (ซ้ำ) นั่งลบหลุม ๆ สาว ๆ ไปเสียทั้งเช้าทั้งเย็น**” (ลูกคู่รับ) **สวดมาลัย** มาจากคำเต็มว่า สวดพระมาลัย ใช้ สวดในงานศพ หลังจากพระสงฆ์สวดพระอภิธรรม แล้วก็จะมีการแสดงสวดมาลัยต่อจน สว่าง จุดมุ่งหมายของการสวดมาลัย ก็เพื่อสั่งสอนให้สาธุชนกลัวบาป และเป็นวิธีแก้ความ เจ็บเหงา ในขณะเผาศพ และให้เจ้าภาพ หรือญาติผู้ตายคลายความเศร้าโศกด้วย แต่เดิม พระสงฆ์เป็นผู้สวดพระมาลัย จำนวนสี่รูปหรือหนึ่งเดียว โดยมีตาลปัตรบังหน้า ใช้บท สวดจากหนังสือพระมาลัยที่เรียกว่า พระมาลัยคำสวด (คำสอน) สำหรับผู้สวดมาลัยที่ เป็นคฤหัสถ์ คณะหนึ่งเรียกว่า วงมาลัย วงหนึ่งมีสี่ถึงหกคน หรืออาจมากกว่านี้ก็ได้ผู้เล่น จะเป็นผู้ชายหรือผู้ชายรวมกับผู้หญิงก็ได้ จะนั่งล้อมกันเป็นวง กางคัมภีร์ หรือบทร้องไว้ ตรงกลาง มีแม่เพลงสองคนเรียกว่า แม่ครูคู่ หรือต้นเพลง ที่เหลือเป็นลูกคู่หรือคู่หู ลูกคู่มี หน้าที่ร้องรับการสวดของแม่เพลง และมีการแสดงท่าทางประกอบด้วย อาจมีขลุ่ยและ

รามะนามาเป็นเครื่องดนตรีประกอบด้วยหรือไม่ก็ได้ การแต่งกายส่วนใหญ่แต่งกายตามปกติ แต่บางวงอาจแต่งกายตามเนื้อเรื่อง การสวดมอลัยเริ่มต้นด้วย การตั้งนะโม และไหว้คุณ คือไหว้ครู อาจารย์ และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เคารพนับถือ ต่อจากนั้นสวดบทในกาล อันเป็นบทเริ่มเนื้อเรื่องในหนังสือพระมาลัย ที่เรียกว่า บทในกาลนั้น เพราะคำขึ้นต้นของบทสวดตอนนี้ขึ้นต้นว่า ในกาลอันลับล้น เป็นการเล่าประวัติของพระมาลัย ที่ได้โปรดสัตว์ทั้งหลาย ทั้งในสวรรค์และนรก ผู้ร้องบทนี้ต้องเป็นผู้ชาย เมื่อจบบทในกาลแล้ว จะขึ้นบทถ่านอก หรือเรียกว่าเรื่องเบ็ดเตล็ด คือเป็นเรื่องจากวรรณคดีต่าง ๆ เช่นขุนช้างขุนแผน สังข์ทอง พระอภัยมณี อิเหนา จันทโครพ เป็นต้น ส่วนมาร้องเป็นเพลงลำตัด ชาวบ้านเรียกว่าบทยกมอลัย ปัจจุบันการสวดมอลัย มีอยู่เพียงแห่งเดียวที่ตำบลหาดทรายรี อำเภอเมือง ฯ

หนังตะลุง หนังตะลุงชุมพรได้แบบอย่างมาจากจังหวัดสงขลา เริ่มที่บ้านทุ่งคาใกล้ตัวเมืองชุมพร โดยหนังนกแก้วผู้เป็นชาวสงขลา หนังตะลุงชุมพร มีลักษณะแตกต่างจากหนังตะลุงในภาคใต้อื่น ๆ ในด้านท่วงทำนอง ลีลาการขับร้อง ตัวตลก และขั้นตอนการเข็ด ขั้นตอนการเล่นเริ่มจากการลงโรง (โหมโรง) ออกรูปพระอิศวร (จังหวัดอื่นนิยมออกรูปฤาษี) ออกรูปฤาษีปราชญ์หน้าบท รูปบอกเรื่อง และเล่นเรื่องตามลำดับ หนังตะลุงใช้เล่นในงานพิธีต่าง ๆ เช่น งานแก้บน งานรื่นเริง เทศกาล ไม่แสดงในงานศพ และงานแต่งงาน

โนรา สันนิษฐานว่า ชาวชุมพรได้รับแบบอย่างจากจังหวัดทางภาคใต้ ไม่มีหลักฐานแน่ชัดว่า เริ่มเล่นโนราที่ชุมพรในสมัยใด โนราแสดงในงานพิธีต่าง ๆ เช่น งานแก้บน งานเทศกาลรื่นเริงต่าง ๆ ไม่นิยมแสดงในงานศพ และงานแต่งงาน ทำรำหลัก ๆ ของโนรา มีสองอย่าง เรียกว่าท่าแม่บท แต่ละท่ายังแตกออกเป็น ท่าแม่ลายอีกเป็นจำนวนมากมาย นับร้อยท่า ทำรำหลายท่ามีความคล้ายคลึงกับภาคกลาง แต่ลีลา และวิธีการแตกต่างกันโดยสิ้นเชิง

ขนบธรรมเนียมประเพณีท้องถิ่น

การแต่งกาย ก่อนเปลี่ยนแปลงการปกครองเมื่อปี พ.ศ.๒๔๗๕ ชาวชุมพรแต่งกายตามแบบโบราณ ทั้งหญิงและชายดังนี้ **ผู้หญิง** นุ่งผ้าโจงกระเบน ผ้านอก ห่มผ้าสไบเฉียง คนสูงอายุนิยมสวมเสื้อคอกระเช้า เสื้อกั๊กบ้างเล็ก ๆ ถ้าไปงานพิธีหรือไปวัด จะสวมเสื้อมีแขน ผ้านาคบ่า หรือห่มสไบเฉียง ไว้ผมยาวโดยเกล้าเป็นผมมวย สับผมด้วยหวีโค้งหัวกระเช้าหมาก **ผู้ชาย** ผู้ที่เป็นข้าราชการนุ่งผ้าโจงกระเบน ส่วนมากนิยมผ้าม่วง สวมเสื้อราชประแตน สวมถุงน่องรองเท้า ส่วนชาวบ้านที่มีฐานะเวลาออกงานจะนุ่งผ้าโจงกระเบน สวมเสื้อคอกลม ผ้าวาวม้าคาดเอว คนทั่วไปจะนุ่งกางเกงขาสั้น รัศมีเข็มขัดถ้ามีฐานะดีมักใช้เข็มขัดทอง (ทองคำ) นาคหรือเงิน ทรงผมเป็นทรงดอกกระพุ่ม หรือตัดข้าง ๆ เกรียนบนศีรษะไว้ยาวหวีผมแฉกกลาง สมัยก่อนผู้มีฐานะทั้งชายและหญิงนิยมสวมสายสร้อยทอง (ทองคำ) กั้นเต็มคอ สวมแหวนหลาย ๆ วงเกือบทุกนิ้ว เด็กนิยมไว้จุก สวมกำไลข้อเท้าทำด้วยทองคำ นาค หรือเงิน หญิงสาวก็นิยมสวมกำไลข้อมือ ข้อเท้าเช่นกัน การกินอยู่ สมัยก่อนสงครามมหาเอเชียบูรพา เมื่อปี พ.ศ.๒๔๘๔ การจัดอาหารการกินนิยมจัดเป็นสำรับใส่ถาดหรือใส่กระเพาะ (ทำด้วยไม้) หรือจัดใส่โตก ผู้มีฐานะดีจะใช้โตก นั่งกินบนพื้นนิยมนั่งเป็นวงสำรับ โตก หรือกระเพาะ ผู้ชายนั่งสมาธิ ผู้หญิงและเด็กนั่งพับเพียบ คนสูงอายุมักนั่งชันเข่าข้างหนึ่ง ถ้าเป็นข้าราชการมีฐานะก็จะมีคนคอยรับใช้อีกด้วย อาหารโดยทั่วไปจะตักใส่ถ้วย แล้วตั้งรวมไว้ในสำรับกับข้าว (ถาด โตก กระเพาะ) ตักข้าวสวยใส่จานหรือ โคม ใช้มือเปิบอาหารใส่ปาก วิธีการดังกล่าวนี้ยังพบบ่อยอยู่ตามชนบทแต่ค่อย ๆ หดหายไป **กิริยามารยาท** โดยทั่วไปชาวชุมพรเป็นคนสุภาพ อ่อนน้อม กิริยามารยาทเรียบร้อย พุดจาไพเราะอ่อนหวานตามแบบคนไทยโดยทั่วไป ผู้น้อยให้เกียรติผู้ใหญ่ เคารพนบถนอม ไม่แข็งกระด้างและตีตัวเสมอ เวลาเข้าหาผู้ใหญ่จะอยู่ในอาการสำรวม เดินค้อมตัว รู้จักกล่าวคำขอโทษ ขอภัย ขอบใจ ขอบคุณและเสียใจ กับบุคคลทั่วไป ลักษณะเด่นประการหนึ่งของประเพณี การแนะนำตัวของชาวชุมพร เมื่อจะแนะนำใครต้องบอกถึง ปู่ ย่า ตา ยาย ด้วย เป็นการลำดับความเป็นมาในครอบครัว อันเป็นลักษณะของสังคมไทย ความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนมีลักษณะเป็นสังคมชนบท มีการคบหาสมาคมกันอย่างใกล้ชิด ในหมู่ญาติมิตร เวลาจัดงานประเพณีต่าง ๆ มักมีการเชิญญาติมิตรเพื่อนบ้าน หรือคนรู้จักมักคุ้น ไปร่วมงานกันอย่างอบอุ่น และเป็นการกระชับความสัมพันธ์ให้แน่นแฟ้นยิ่งขึ้น **ประเพณีการทำนา** เริ่มจากการไถหัวฝัดอก ทำขวัญผดุง พิธีปักย่นดำข้าว พิธีรวบข้าว และพิธีทำขวัญข้าว เป็นต้น ประเพณีดังกล่าวนี้ ในสมัย

โบราณถ้อยกันเคร่งครัดมาก ปัจจุบันที่อำเภอท่าชะงะยังมีผู้นิยมถือประเพณีนี้กันมาก พิธีไหว้ผีคอก หรือทำขวัญคอก สมัยก่อนต้องใช้ควายในการทำนา จึงมีการเลี้ยงควายไว้เป็นฝูง เมื่อสิ้นฤดูทำนา ชาวบ้านจะปล่อยควายไปหากินตามทุ่งเลี้ยงสัตว์ หรือตามทุ่งนา พอเริ่มฤดูทำนาคือในเดือนหก ชาวบ้านจะทำพิธีไหว้ผีคอกหรือทำขวัญคอกโดยไปตัดต้นไม้เล็ก ๆ มาทำคอกชั่วคราว แล้วปักหลักหลุง (ไม้หลักใหญ่) ไว้กลางคอกทำเครื่องสังเวย ได้แก่ ขนมต้มแดง ขนมต้มขาว อาหารคาวหวาน มีไก่หนึ่งตัว เหล้าหนึ่งขวด ไว้ที่โคนหลักหลุง ทำพิธีบอกกล่าวให้เจ้าที่เจ้าทาง คุ่มครองป้องกันควายจากโรคภัยไข้เจ็บ ทำการผูกเสาศีด้วยด้ายขาว ด้ายแดงและผูกที่ควายตัวที่เป็นจำฝูงด้วย เสริมพิธีแล้วนำควายเข้าขังในคอก ถ้าไม่ทำพิธีนี้ถือว่าจะใช้ควายไม่ได้ พิธีนี้นิยมทำในวันอังคาร วันแรกเหยียบนาหรือไถนาโดยมากเป็นวันพุธ หยอดกล้าและปักดำใช้ในวันจันทร์ และวันพฤหัสบดีและวันศุกร์ พิธีปักยันต์ข้าว ชาวนาจะทำกันตอนข้าวเริ่มตั้งท้อง เพื่อต้องการให้ข้าวออกรวงได้เต็มที่ อีกประการหนึ่ง เพื่อไม่ให้สัตว์มาทำลายข้าว ผู้ทำพิธีต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถในการท่องบทกลอนทำพิธีได้ถูกต้อง อุปกรณ์ในพิธีประกอบด้วยใบตาลสามใบ ผูกด้วยด้ายขาวด้ายแดง แล้วนำไปผูกติดกับทางระกำ จากนั้นนำไปปักไว้ในนาข้าวเพื่อให้คอยดูแลนาข้าว พิธีรวบข้าว เมื่อข้าวตรวงสุกเต็มที่จวนจะเก็บเกี่ยวได้แล้ว ชาวนาจะมีพิธีรวบข้าว โดยต้องหาฤกษ์ดี มีผู้รู้ทำพิธีเพื่อเป็นขวัญและกำลังใจในการเก็บเกี่ยวข้าว ไม่ให้เจออุปสรรคจากภัยธรรมชาติ และป้องกันสัตว์เข้ามาทำลายข้าวในนา ก่อนเก็บเกี่ยวข้าวต้องทำพิธีนี้ก่อน เครื่องทำขวัญข้าวในการรวบข้าวประกอบด้วย หว่าหนึ่งกิ่ง ไบร่มข้าวหนึ่งใบ หวาน้ำหนึ่งทาง หวานมหนึ่งทาง น้ำข้าวหนึ่งต้น กล้าหนึ่งต้น ใบฝักข้าวหนึ่งใบ ชะนูดพระหนึ่งต้น บังเลหนึ่งต้น ผูกด้วยย่านยายเถา และด้ายแดงด้ายขาวผูกติดกับหลักรวบต้นข้าวมาผูกห้า - เจ็ดกอ ขณะผูก ผู้ทำพิธีจะว่ามนต์คาถาประกอบด้วย บทหลักมีเครื่องพิธีกรรม ประกอบด้วยขนมต้มแดง ขนมต้มขาว ข้าวเหนียวหนึ่งช้อน ข้าวเจ้าหนึ่งช้อน ไข่ไก่หนึ่งฟอง ปลาห้าชนิดคือปลาสด ปลาสด ปลาหมอ ปลากระดี่และปลาโอ เทียนหนึ่งเล่ม รูปสามดอก หมาหนึ่งคำ ดอกไม้สามดอกใส่ในชาม การเก็บข้าว ชาวมุขพรยังใช้แกะเก็บข้าวเป็นรวง ๆ อยู่ ไม่นิยมใช้เคียวเหมือนในภาคกลาง การเก็บเกี่ยวจะขอแรงชาวบ้านมาช่วยการเก็บข้าวเป็นราย ๆ ไป การที่ไม่ใช้เคียวเพราะมีคตินิยมว่าจะทำให้ข้าวตกหล่น กลัวขวัญแม่โพสพจะหลีกหนีไป ขณะเก็บข้าวจะมีการร้องเพลงนาด้วย พิธีทำขวัญข้าวหรือเชิญขวัญข้าว เมื่อนวดข้าวเสร็จแล้ว ก่อนจะนำขึ้นยุกข้าว (ยุ้งข้าว) เพื่อเป็นการตอบแทนคุณแม่โพสพที่ประทานข้าวมาให้ ต้องทำพิธีเชิญขวัญ

ข้าวซึ่งจะทำกันที่บริเวณลานนวดข้าวหลังจากนวดข้าวเสร็จแล้ว ของที่ใช้ในการทำพิธี ประกอบด้วยขนมโค ขนมแดง ขนมขาว ขนมทอด กล้วย อ้อย ถั่ว งา กุ้ง หอย ปู ปลา ข้าวสุก ผักพล่า ยา ไข่ไก่ ไข่เป็ด เป็นต้น นำมาใส่บายศรีและถาดเพื่อทำพิธี เจ้าของบ้านจะเชิญชาวบ้านมาร่วมในพิธี ผู้ทำพิธีจะกางร่มไว้กลางกองข้าวเพื่อให้แม่โพสพเข้ามาอยู่ในร่ม แล้วนำบายศรีและสารบักกับข้าวมาตั้งไว้ ผู้ทำพิธีว่าคำกลอนที่กล่าวถึงเรื่องแม่โพสพ เมื่อจบแล้วให้ขึ้นสามลา *พิธีตักข้าว* เมื่อข้าวใส่คูก (ยุง) แล้วต้องทำพิธีอีกครั้งหนึ่ง ถ้ายังไม่ทำพิธีตักข้าว จะนำข้าวออกจากคูก (ยุง) ไม่ได้ เมื่อได้วันดีแล้ว ไข่กระแซงตักข้าวใส่ไว้มีเครื่องทำขวัญด้วยด้ายแดง ด้ายขาว ผูกแล้วนำข้าวออกจากคูก ซึ่งอาจต้องดูวันดีอีก ถ้าตรงวันศุกร์ วันแรมแปดค่ำ สิบสี่ค่ำ สิบห้าค่ำ (วันพระ วันโกน) แล้ว เจ้าของข้าวจะไม่ยอมเอาข้าวออกจากคูก (ยุง)

ภูมิปัญญาชาวบ้าน

การนั่งห้าง เป็นการจับสัตว์ป่าขนาดกลางและขนาดใหญ่ เพื่อคอยยิงสัตว์ เช่น กระตัง หมูป่า กวาง สมเสร็จและเสื่อ เป็นต้น ปกติทำในป่าลึกบนไม้ที่ไม่เล็ก และใหญ่เกินไป ขึ้นลงได้สะดวกและสัตว์ปีนขึ้นไปไม่ได้ ความสูงของจุดที่ผูกห้าง ต้องสูงพอที่ไม่ให้สัตว์ทำร้ายถึง ไม่ให้สัตว์ได้กลิ่น และไม่ให้อยู่ในระดับสายตาของสัตว์ การนั่งห้างเพื่อยิงสัตว์เป็นอาหาร ให้นั่ง ณ จุดที่สัตว์ออกมาหากิน เช่น จุดที่มีหญ้าอ่อนหรือจุดที่สัตว์ลงมากินน้ำหรือกินดินโป่ง (ดินเค็ม) ส่วนการนั่งห้างเพื่อยิงเสื่อ ให้นั่ง ณ จุดที่มีซากสัตว์ที่เป็นเหยื่อของเสื่ออยู่ ข้อปฏิบัติในการนั่งห้าง พรานป่าถือว่าในป่าใหญ่มักมีอะไรหลายอย่างที่ไม่น่าเชื่อเกิดขึ้นได้เสมอ เช่น เห็นเสื่อเป็นคนที่รู้จักกันมาเรียกให้ลงจากห้าง การเข้าป่านั่งห้างจึงห้ามไม่ให้ใครตามไปและถ้าเห็นใครมาเรียกก็ไม่ให้ลงจากห้างเป็นอันขาด

การจับช้างป่า ในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ในเขตอำเภอท่าแซะ มีป่าที่อุดมสมบูรณ์มีช้างป่าอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก มีการตั้งคอกจับช้างป่า เพื่อนำมาฝึกสอนไว้ใช้งาน การจับช้างป่า ผู้จับต้องมีความชำนาญป่า ต้องใช้เครื่องมือขนาดใหญ่ในการดักจับ สันนิษฐานว่าวิธีการตั้งคอกจับช้าง และการฝึกช้างได้แบบอย่างมาจากชนชาวเขา เช่น กะเหรี่ยง ตองซู้ หรือเผ่าอื่น ๆ จึงทำให้เกิดภาษาที่ใช้ในการฝึกช้าง โดยเฉพาะขึ้นมาที่ไม่เน้นภาษาไทย ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว มีการตั้งคอกจับช้างป่ากันมาก จึงมีกฎเกณฑ์และกฎหมายต่าง ๆ ออกมามากมาย การเตรียมการเมื่อถึงฤดูจับช้างป่า การตั้งคอกจับช้างนิยมทำกันในฤดูแล้งระหว่างเดือนยี่ถึงเดือนห้า เพราะเป็นช่วงว่างจากการทำนา โดยรวมกลุ่มกัน มีผู้นำกลุ่มและแบ่งหน้าที่กัน

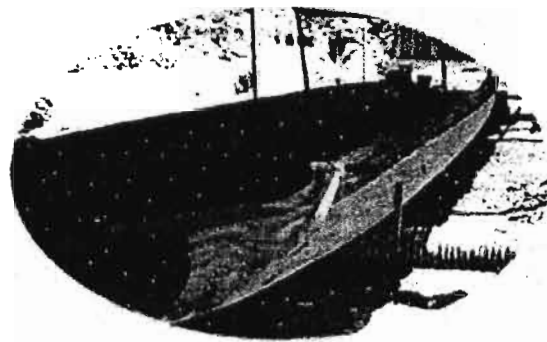
พอช้างเข้าบริเวณเขาแข็ง ลูกคอกตามห้างต่าง ๆ ก็วิ่งจุดได้พร้อมกัน พร้อมกับจุดได้แถว สลักหลัง เรียกว่า กรวก และจุดปะทัดสกัดไล่เป็นระยะ ๆ โขลงช้างก็จะแตกตื่นไปสู่มืด คือ บริเวณปากคอก จะเข้าสู่คอกเป็นแถวหมอบเฒ่าซึ่งเฝ้านับช้างอยู่บนกระราด โดยมีเสียง กระดิ่งเป็นเครื่องวัด เมื่อเสียงกระดิ่งเจียบลง หมายถึงช้างหมดโขลงแล้ว หมอบเฒ่าจะสับ หวายขันชะเนาะบานประตุ (ค้องพัค) ให้หลุมปิดปากคอกพร้อมกับตะโกนดัง ๆ ว่าช่วย คอกไวย ๆ ทั้งคืน ทั้งเสียงช้างและเสียงคนดังสนั่นป่า ช้างถ่ายอุจจาระปัสสาวะด้วยความ ตกใจจนเป็นทะเลโคลน ช้างคืนนอนอยู่ได้ไม่นานนักเพราะคอกแคบ ช้างไม่สามารถกลับ ตัวไปมาได้ เสาหลักจะยิ่งแน่นขึ้นเพราะดินถูกเหยียบย่ำแสงไฟที่จู่รอบ ๆ คอกสว่างไสว เชือกพวนที่เตรียมไว้ ปลายด้านหนึ่งจะผูกติดไว้กับต้นไม้ที่อยู่รอบนอกคอก แล้วทำเป็น บ่วงบาศคล้องประกันขาช้างจากด้านหลัง โดยคล้องจากตัวที่อยู่ด้านปากคอกก่อน ตามลำดับ ช้างจะพยายามใช้วงดึงเชือกคอก ทำงานกันตลอดคืนสุดแล้วแต่จำนวนของ ช้าง ช้างต่อ (ช้างซัก) เป็นชาวบ้านที่มีขนาดใหญ่แข็งแรง มีความสามารถพิเศษพร้อมทั้ง หมอความญ การที่จะใช้ช้างต่อก็เชือกขึ้นอยู่กับจำนวนช้างป่า ขั้นตอนแรก คนงานจะพัง ท้ายคอกแล้วนำช้างต่อเข้าไปนำช้างตัวแรกออก โดยเอาเชือกพวนที่ผูกช้างป่ามาคล้องกับ เชือกพวนที่ผูกไว้ที่คอช้างต่อทั้งสองข้าง ระยะห่างประมาณสองวา แล้วแก้เชือกที่ผูก ประกันขาทั้งสองข้างออก ช้างต่อจะดึงและพาช้างป่าซึ่งคืนรนสุดกำลังจนอ่อนแรงลงใน ที่สุด คนงานจึงเอาเชือกพวนที่ผูกขาหลัง และเชือกพวนที่ผูกอยู่ที่คอช้างป่าไปผูกตรึงกับ ต้นไม้ไว้ ส่วนช้างเชือกอื่น ๆ ก็ทำเช่นเดียวกัน การตรวจช้างของทางราชการ เมื่อได้ช้าง เข้ามาในคอกเรียบร้อยแล้ว เจ้าอนุญาตก็รีบให้คนไปติดต่อสรรพากรจังหวัดและอำเภอ ทางเจ้าหน้าที่ก็จะรับเดินทางมา ส่วนใหญ่ใช้ช้างเป็นพาหนะ เจ้าหน้าที่จะตรวจสอบช้าง ทุกเชือกตามกฎหมาย ถ้าเป็นช้างแม่ลูกอ่อนหรือช้างไม่ได้ขนาด หรือช้างแก่เฒ่าก็สั่งให้ ปล่อยไป จากนั้นจะตรวจสอบขนาดของช้างเพื่อคำนวณเก็บภาษี การแบ่งปันช้าง เจ้า อนุญาตกับนายคอกจะเป็นผู้ดำเนินการแบ่งปันส่วนช้างให้กับทุก ๆ คนที่อยู่ในกลุ่ม โดย เจ้าอนุญาต นายคอก หัวยสิทธิ (กองเสบียง) หมอบเฒ่า หัวหน้าค่านูน จะมีสิทธิเลือกช้าง ก่อน ส่วนคนงานลูกคอก จะได้รับส่วนแบ่งกันไป เพราะจำนวนคนมีมากจึงต้องมี อัตราส่วนในการแบ่งปันช้างดังนี้ ช้างเชือกหนึ่งแบ่งเป็นสองซีก ซีกหนึ่งมีสองขา ขา หนึ่งมีสี่เล็บ เล็บหนึ่งมีสองนิ้ว รวมช้างเชือกหนึ่งจะมี ๑๖ เล็บ หรือ ๓๒ นิ้ว เมื่อจัดแบ่งกันตามรายละเอียดดังกล่าว ช้างเชือกหนึ่งจะมีผู้ได้ส่วนต่าง ๆ ไปหลายราย โดยเฉพาะพวกลูกคอกใครจะรวมกับใครก็ให้ตกลงกัน ถ้าตกลงกันไม่ได้ก็ให้ผู้จัดการ

ดังกล่าวข้างต้นเป็นผู้ชี้ขาด การนำช้างกลับบ้าน ก่อนเดินทางกลับกลุ่มผู้จับช้างจะจัดเก็บคอกช้างให้เรียบร้อย ซึ่งต้องใช้เวลาหลายวัน เมื่อจัดการทุกอย่างเสร็จ ผู้ได้รับส่วนแบ่งก็จะนำช้างกลับไปยังสถานที่ฝึกช้าง ซึ่งได้เลือกทำเลที่มีอาหารช้างอุดมสมบูรณ์เพียงพอ จากนั้นจะจ้างควาญช้างนำช้างเข้าสถานที่ฝึกแล้วจึงให้ให้อาหาร และทำการผูกคอก (ผูกหลัก) ทั้งสองขา และเชือกพวนที่คล้องคอก การสร้างบิณฑกหัดช้าง การจัดสร้างที่สำหรับฝึกหัดช้างเรียกว่า บิณฑก มีลักษณะทำเป็น โรงไม้ซุง หรือปึกไม้กระดานปูพื้น ขนาดความกว้างยาวเท่า ๆ กับตัวช้าง ใช้เสาหลักใหญ่ ๆ สองเสา ใช้ไม้ขนาดไม่ใหญ่นักผูกคอกเป็นคานเรียกว่า งาเทาะ ขนาดตัวช้างและให้ช้างยกวงวงขึ้นพาดได้ นอกจากนั้นต้องมีหลักคอก และไม้คานอื่น ๆ ขนาดอีกตามความจำเป็น พร้อมกับร้านนั่งนอนสำหรับผู้ฝึก โดยเฉพาะ การฝึกหัดช้าง เมื่อสร้างบิณฑกเสร็จ จะมีพิธีจัดช้างเข้าบิณฑกโดยหมอเฒ่าคนเดิม มีการขนบานศาลกล่าวด้วยคาถาอาคม เพื่อขับไล่ภูตผีปีศาจ ปิดไล่พวกอ้ายราน (ผีชนิดหนึ่ง) แล้วใช้ช้างต่อลากเข้าป่าเข้าเทียบบิณฑกผูกคอกทั้งขาหน้า ขาหลัง และคอก จากนั้นเริ่มฝึกช้างให้คุ้นเคยด้วยวิธีต่าง ๆ ผู้ฝึกปรนนิบัติคือ เจ้าของที่เป็นหุ้นส่วน หรือควาญช้าง ตกบ่ายต้องพาช้างไปอาบน้ำ กลางคืนจึงนำไปผูกคอกหลัก (ล้าม) ให้ช้างได้นอนพักผ่อน ทำแบบนี้ไปเรื่อย ๆ ประมาณครึ่งเดือนไปถึงเดือนที่ห้าช้างก็จะเริ่มใช้งานได้ ปัจจุบันไม่พบการตั้งคอกจับช้างในป่าในเขตจังหวัดชุมพรอีกแล้ว เนื่องจากสภาพธรรมชาติเปลี่ยนแปลงไป และไม่มีควาญช้างในการนำช้างป่ามาฝึกใช้งานอีก

การจับลิงป่า การจับลิงป่าต้องใช้คอกซึ่งเป็นกับดัก ทำด้วยไม้ไผ่ กว้างประมาณ ๑๕๐ เซนติเมตร ยาว ๒๐๐ เซนติเมตร สูง ๑๕๐ เซนติเมตร โครงของกรงเป็นไม้จริง แล้วใช้ไม้ไผ่คอกเป็นซี่ ๆ ประตูทางเข้าสามารถยกขึ้นด้านบนและตกลงมาเมื่อลงมาติดกับดัก การติดกับดักมีคอกอ่อน ซึ่งทำจากไม้ไผ่ที่เหลาให้บางและสามารถหย่อนตัวได้ เขี่ยล่อจะผูกติดกับคอกอ่อนซึ่งเป็นขั้ว ลูกเคียว กล้วย ฯลฯ เมื่อลิงมากินเหยื่อก็จะทำให้ไม้ที่เกี่ยวไว้กับ

คออ่อนหลุดออก ทำให้เชือกที่ติดอยู่กับประตูหลุด ทำให้ประตูตกลงมาปิดปากคอก ลิงป่าก็จะถูกขังอยู่ในกับดัก แล้วนำมาฝึกต่อไป การวางกับดัก จะทำในเดือนมกราคม-กุมภาพันธ์ คือฤดูที่ข้าวไร่หรือลูกเดือยออกผลผลิตเพราะลิงป่าจะมากินผลผลิตทางการเกษตร การวางกับดักให้วางห่างจากไร่ไปประมาณ ๒๐ เมตร โดยตั้งไว้ในที่โล่งให้ลิงเห็นเหยื่อล่อที่ใส่ไว้จนเต็มคอกกับดักเมื่อได้เห็นลิงแล้วจะคัดเลือกเอาตัวที่มีอายุพอเหมาะ ถ้าตัวใดหรือมีอายุมากก็จะหัดได้ยาก ลักษณะของลิงที่ดีคือ ลำตัวเป็นรูปทรงกระบอก หางใหญ่ ทำทางคล้ายคนเช่น คางคล้ายคน การนั่งชันเข่าคล้ายคน มักเป็นลิงที่มีบุคลิกดี หัดง่าย การขูดเรือ การขูดเรือในประเทศไทยมีอยู่ทั่วไป เพราะประเทศไทยเป็นประเทศที่

ตั้งอยู่ในเขตที่ราบลุ่มน้ำ จังหวัดชุมพร ไม่มีหลักฐานชัดเจนว่า มีการขูดเรือใช้แต่สมัยใด การขูดเรือที่รู้จักกันแพร่หลายมีสองแบบคือ เรือขูดเบิกขวาน และเรือขูดเบิกไฟ การกำหนดสัดส่วนของเรือ เพื่อทำการฟันเรือได้รูปร่างสมส่วนตามที่ต้องการ โดยมีวิธีการตีเส้นกึ่งกลางลำเรือและแบ่งออกเป็นสี่ส่วน ส่วนที่แบ่งครึ่งลำเรือเรียกว่า ส่วนหัว ส่วนที่แบ่งครึ่งของส่วนหัวเรียกว่า ส่วนสาม การขูดเรือเบิกขวาน ใช้ขวานหลายแบบ แต่งจากไม้ทั้งคันจนเป็นเรือที่สมบูรณ์แบบปัจจุบันช่างใช้วิธีนี้กับการขูดเรือขนาดเล็ก ยาวประมาณ ๘ - ๙ สอก เมื่อได้ไม้ตามขนาดที่ต้องการแล้วผ่าครึ่งไม้ขูดออกเป็นสองส่วนเท่า ๆ กัน โดยใช้เลื่อย การโกนเรือ เริ่มต้นด้วยการตีเส้นตามยาว ไม้กลางลำเรือและเส้น

ด้านข้าง โดยเส้นข้างจะห่างจากริมปีกไม้ประมาณ ๔ - ๕ นิ้ว แล้วแบ่งส่วนครึ่งไม้เรียกว่า ส่วนหัว แล้วลากเส้นทแยงมุมจากจุดที่กำหนดห่างจากหัวเรือประมาณหนึ่งสอก เส้นนี้จะ

ช่วยการขึ้นเรือได้ จากนั้นใช้ขวาน โกลนให้เป็นรูปเรือ เมื่อได้รูปเรือที่โกลนแล้วใช้กระ
แมะขุดไม้ให้ได้รูปเรือตามต้องการ เนื่องจากกระแมะมีลักษณะโค้ง จึงทำให้ท้องเรือที่ขุด
มีลักษณะโค้งมนได้รูปทั้งด้านนอก และด้านในลำเรือ ความหนาของเรือเมื่อขุดเสร็จแล้ว
๒ เซนติเมตร หัวเรือยาวประมาณ ๑ สอก (เรือเล็ก) ความหนาของหัวเรือหนาประมาณ ๗
- ๘ นิ้ว การกำหนดความหนาของเรือใช้วิธีเจาะรูสัก วิธีเจาะรูสัก ใช้เหล็กไซเพื่อกระยะ
ความหนาของเรือ โดยให้ห่างเป็นระยะ ๆ พอประมาณ บริเวณที่ขุดยากที่สุดคือ ส่วนที่
ประจบกันของหัวเรือ ที่เป็นช่องซึ่งเล็กเรียวและแคบ ต้องใช้ความชำนาญจึงจะขุดได้
สวยงาม เรือขนาด ๘ - ๙ สอก ใช้เวลาขุดประมาณ ๑ สัปดาห์ ราคาปัจจุบันการขุดเรือคิด
เป็นความยาวในราคาสอกละ ๓๐๐ บาท โดยที่เจ้าของเรือต้องมีไม้เตรียมไว้ให้ เรือเล็กยาว
ประมาณ ๘ สอก มีราคาประมาณ ๗,๐๐๐ - ๘,๐๐๐ บาท เรือเมื่อขุดเสร็จแล้วต้องลงน้ำมัน
ชันเพื่อรักษาเนื้อไม้ และใส่กระทงให้เรียบร้อย การขุดเรือเบ็กไฟ จะใช้ไม้ทั้งต้น โดยตัด

หัวและท้ายเรือให้ได้ขนาด เริ่มการขุดเรือด้วยการเปิดปีกไม้ตามยาวให้เรียบ กว้าง
ประมาณ ๑๐ - ๑๕ เซนติเมตร ลากเส้นกลางหน้าไม้ที่เปิดไว้ แล้ววัดขนาดของหัวเรือท้าย
เรือให้ได้ขนาดตามที่กำหนดไว้ แล้วใช้ขวานปลิในการขุด ร่องฝั้น คลอดลำเรือ เว้นแต่หัว
เรือและท้ายเรือ ร่องฝั้นมีความลึกประมาณ หนึ่งสอก กว้างประมาณ หนึ่งคืบ จากนั้นให้
คว่ำเรือลงแล้วพันแก้มหมูคือ การแต่งหัวเรือและท้ายเรือส่วนที่เหลือ เมื่อขึ้นตอนนี้เสร็จ
จะเห็นเป็นรูปร่างเรือชัดเจนขึ้น ตัดหลังให้เสมอกัน แต่งผิวให้เรียบตรงแนวเส้นผ่ากลาง
ไม้ แล้วใช้กระแมะขุดเรือส่วนหัวและท้ายเรือ ตั้งแต่ส่วนสามถึงส่วนห้า คือส่วนที่ขุดร่อง
ฝั้นไว้แล้วเรียกว่า เว้นแขนข้าง ใช้ขวานปลิขุดท้องเรือเข้าไป ขุดในร่องฝั้นตั้งแต่ส่วนสาม
ถึงส่วนห้า ให้ได้ท้องเรือที่กลม ถ้าคุณภาพด้านหน้าตัด ลักษณะท้องเรือจะมีรูปคล้ายตัว C
การตีไฟป่า เป็นวิธีการขั้นต่อมา โดยใช้ไฟในการขยายความกว้างของลำเรือ โดยจะใช้
เศษไม้ที่เหลือจากการขุดและโกลนเรือ และจุดไฟในท้องเรือที่เป็นรูปตัว C เมื่อไม้ถูก

เป็นเบื้องต้น เช่น คุณพระพุทฺธ พระธรรม พระสงฆ์ บิณฑบาต ครุอาจารย์
พระมหากษัตริย์ แล้วจึงดำเนินเรื่องไปตามกาลเวลาคือ เช้ารุ่งไหว้ สายร้องชม เทียงเกี้ยว
สาว บ่ายสั่ง เย็นร้อง ลา หรือว่าจะพัน **การขึ้นโขนชิงโรง** งานแห่พระแข่งเรือ เป็น
ประเพณีที่สืบทอดกันมาช้านาน มีให้เห็นอยู่ทั่วไป แต่ที่มีเอกลักษณ์โดดเด่น คือการ
แข่งขันเรือที่อำเภอหลังสวน การแข่งเรือที่อำเภอหลังสวนตัดสินกันที่การขึ้น โขนชิงธง
คือ นายหัวเรือสามารถคว้าธงที่ทูนเส้นชัยได้ก่อน จะเป็นผู้นชนะนายท้ายเรือต้องถือท้ายเรือ
ให้ตรง เพื่อให้ นายหัวเรือขึ้นโขนเรือไปชิงธงที่ทูนเส้นชัยให้ได้ เรือลำใด แม้จะนำหน้าอยู่
ก็ตาม หากนายเรือขึ้นโขนแล้วคว้าธงไม่ได้ หรือคว้าธงได้แต่คนน้ำหรือเรือล่มก่อนที่ท้าย
เรือจะพันกระบอกธง ก็ถือเป็นแพ้ ถ้านายหัวเรือลำอื่นคว้าธงได้พร้อม ๆ กันและได้ธงไป
ลำละท่อนถือว่าเสมอกัน การแห่พระแข่งเรือ จัดขึ้นในวันแรมค่ำ เดือนสิบเอ็ด ของทุกปี
วันดังกล่าวถือว่าเป็นวันพระเสด็จ ชาวบ้านจะพายเรือลากพระจากวัดต่าง ๆ ตามลำน้ำหลัง
สวนขึ้นมาร่วมสมโภชที่วัดค่านประชากร ในงานนี้มีการทำบุญตักบาตร ทอดกฐิน เมื่อ
เสร็จงานบุญแล้วก็มีการแข่งเรือกัน เมื่อถึงเวลาแข่งเรือ จะมีเรือพายมากมายแต่งกายด้วย
เสื้อผ้าแพรพรรณหลากสีสวยงาม ร้องเพลงเรือกันเป็นที่สนุกสนาน ส่วนเรือแข่งขันก็จับคู่
แข่งขันกัน ผู้ชนะจะได้ผ้าสีไปคล้องหัวเรือเป็นรางวัล ลำไหนได้ผ้าสีมากก็เป็นลำที่ชนะ
เมื่อเสร็จงานแล้วก็นำผ้าเหล่านั้นมาเย็บติดกันเป็นม่านนำไปถวายวัดต่อไป วัดที่มีเรือยาว
ในสมัยก่อนมีไม่มาก เป็นวัดที่อยู่ริมแม่น้ำทั้งสิ้นนับจากปากน้ำขึ้นมา คู่จับเคียวที่คู่คู่ผลัด
กันแพ้ชนะเป็นขวัญใจ คนชมอยู่หลายปีคือเรือม้าย่องของวัดบางลำพูและเรือสิงห์ทองของ
วัดแหลมทราย ปัจจุบันประเพณีดังกล่าวมีผู้สนใจเข้าร่วมแข่งขันกันเป็นจำนวนมาก ทั้ง
ที่มาจากจังหวัดใกล้เคียงและที่อยู่ห่างไกลออกไป **ประเพณีขึ้นถ้ำ** ประเพณีนี้ได้มีสืบ
ทอดมาถึงปัจจุบัน มีอยู่ทั่วไปทุกแห่งที่มีถ้ำซึ่งมนุษย์สามารถอยู่อาศัยได้ เช่น ประเพณีขึ้น
ถ้ำเขาถล่ม ถ้ำขุนกระโทง ในเขตอำเภอเมือง ฯ ประเพณีขึ้นถ้ำรับร่อ อำเภอท่าแซะ และ
ประเพณีขึ้นถ้ำเขาพลู อำเภอปะทิว เป็นต้น **ประเพณีขึ้นถ้ำรับร่อ** เชื่อกันว่าในวันแรมสิบสี่
ค่ำ เดือนห้า ซึ่งเป็นวันจบปีจบเดือน ที่เรียกว่า วันตรุษจบปีจบเดือน หากได้ทำบุญปิดทอง
พระหลักเมือง ถือว่าจะได้บุญมากและได้แก้บนปีด้วยการปิดทองจุดธูปประทัดเพื่อ
ขอบคุณพระหลักเมืองที่ได้คุ้มครองอำนวยความสะดวกให้ประชาชนได้อยู่เย็นเป็นสุข รักษาคนให้
รอดพ้นอันตรายทั้งปวงมาได้ครบหนึ่งปี พระหลักเมืองหรือพ่อปู่หลักเมืองเป็น
พระพุทธรูปปูนปั้นองค์ใหญ่ปางมารวิชัยประดิษฐานอยู่กลางถ้ำ รอบถ้ำมีพระพุทธรูปปาง
ไสยาสน์สององค์ และพระพุทธรูปอื่น ๆ อีกนับร้อยองค์ ถัดจากถ้ำพระหลักเมืองเป็นถ้ำที่

สังคีตของยักษ์คนหนึ่ง ชาวบ้านเรียกว่า อ้ายเต้ มีรูปเป็นหินนอนอยู่ในถ้ำ มีโซ่พันผูกอยู่ที่คอยักษ์ โยงปลายโซ่ไปยังเสาหินซึ่งสูงจากพื้นถ้ำถึงเพดานถ้ำ คนสมัยโบราณเชื่อกันว่ายักษ์คนนี้จะหลุดจากโซ่ไปไม่ได้ เพราะมีพระหลักเมืองดูแลอยู่ไม่ให้หลุดไปทำอันตรายมนุษย์ ภายในถ้ำลึกมาก มีเสาหิน หินงอก หินย้อยและธารน้ำที่สวยงามน่าเที่ยวชม อากาศภายในถ้ำเย็นสบายเป็นที่น่าพักผ่อน การทำบุญขึ้นถ้ำรับร่อ กระทำในคืนแรมสิบสามค่ำ เดือนห้า บริเวณวัดถ้ำรับร่อจะมีมหรสพแสดงหลายอย่าง เป็นงานประจำปีที่สนุกสนานของชาวอำเภอท่าเสา และอำเภอข้างเคียง ตอนเช้าของวันแรม สิบสี่ค่ำ เป็นประเพณีขึ้นถ้ำรับร่อ เพื่อนมัสการและปิดทองพระหลักเมือง บริเวณหน้าถ้ำจะมีการเล่นและการแสดงต่าง ๆ เช่น มโนห์รา และมวย เป็นต้น หลังจากประเพณีและงานทำบุญจากถ้ำรับร่อแล้วก็ถือว่าเป็นจุดเริ่มต้นแห่งการทำงานของปีใหม่ ขึ้นต้นเดือนหกฝนก็เริ่มตกตามฤดูกาล ชาวบ้านเริ่มทำที่หว่านกล้าลงมือทำไร่ทำนาของปีต่อไป ประเพณีขึ้นถ้ำเขาพลู เป็นประเพณีทำบุญของชาวอำเภอปะทิว ในวันแรมค่ำเดือนหกของทุกปี จะมีประเพณีขึ้นถ้ำเขาพลู เพื่อทำบุญปิดทองพระหลักเมืองที่ชาวปะทิวเคารพสักการะ มีความเชื่อว่าเป็นพระคู่บ้านคู่เมือง พระหลักเมืองเป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัยที่เก่าแก่ มีความงามตามรูปแบบศิลปกรรมสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น อายุประมาณ ๒๐๐ ปี วัดถ้ำเขาพลู เป็นวัดเก่าแก่ สร้างเมื่อปี พ.ศ.๒๓๒๕ **ไอ้คุณ** ไอ้คุณเป็นตัวละครในหนังตะลุง มีบทบาทสำคัญทั้งต่อ

ผู้ชมและนายหนัง ทำให้เกิดอารมณ์ขันสะท้อนภาพสังคมในท้องถิ่น ตัวตลกของหนังตะลุงชุมพร มีทั้งที่เป็นตัวละครทั่วไป ได้แก่ นายสีแก้ว นายยอดทอง นายเท่ง นายหนูน้อย ฯลฯ และที่เป็นตัวละครเฉพาะถิ่นมีทั้งชายและหญิง ที่เป็นชายได้แก่ ไอ้กั้ง ไอ้ทอง ไอ้ร้อย ไอ้แตน ไอ้เคน ไอ้ฮู้ย ไอ้เสี้ยน ไอ้ต่าย ไอ้โรย ไอ้คุณ ไอ้เค ไอ้แก้ว ไอ้เหว่า ไอ้เพ็ล้อย ไอ้ผลับ มีตัวสอดแทรกเช่น ลาวพรรณ ไอ้จิ้นจิ้ง ไอ้คิก ไอ้ปรัม ไอ้เคลิ้ม ไอ้วก ไอ้พลูด ตัวตลกหญิงได้แก่ กิมโจง กิมม้าย น้ำอ้อย กิมปล่อง หรือกาكيم โพล่ง บัวบก ตัวตลกหนังตะลุงมักจำลองมาจากคนจริง ๆ มีประวัติที่มา

บุคคลสำคัญ

พลเรือเอกพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมหลวงชุมพรเขตอุดมศักดิ์ พระองค์เป็นพระราชโอรสพระองค์ที่ ๒๘ ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ประสูติเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๒๓ พระนามเดิมว่า พระองค์เจ้าอากาศเกษรติวงศ์ ในปี พ.ศ. ๒๔๓๖ ได้เสด็จเข้าศึกษาวิชาการ ณ ประเทศอังกฤษ พร้อมด้วยพระเจ้าลูกยาเธอเจ้าฟ้ามหาวชิราวุธ และทรงศึกษาต่อในวิชาการทหารเรือ จากโรงเรียนนายเรืออังกฤษ เมื่อเสด็จนิวัตสู่สยาม ทรงได้รับโปรดเกล้าฯ ให้ดำรงพระยศนายเรือโท และต่อมาได้เป็นผู้บัญชาการกรมทหารเรือ ถึงปี พ.ศ. ๒๔๖๐ ในปี พ.ศ. ๒๔๔๗ ทรงได้รับโปรดเกล้าฯ สถาปนาพระอิสริยยศขึ้นเป็นพระองค์เจ้าต่างกรม มีพระนามว่าพระเจ้าลูกยาเธอกรมหมื่นชุมพรเขตอุดมศักดิ์ ขณะที่ทรงดำรงตำแหน่งเจ้ากรมยุทธศึกษาทหารเรือ ทรงดำริถึงการปรับปรุงกิจการทหารเรือสยามให้อยู่ในระดับมาตรฐานสากล โดยทหารเรือสยามควรปฏิบัติงานแทนนายทหารเรือต่างชาติที่ว่าจ้างไว้ได้ ในปี พ.ศ. ๒๔๔๘ ทรงกราบบทูลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าฯ เพื่อขอพระราชทานที่ดินเพื่อตั้งโรงเรียนนายเรือที่บริเวณพระราชวังเดิม ฝั่งธนบุรี พระองค์ทรงฝึกสอนทหารเรือด้วยพระองค์เอง ทรงนำนักเรียนนายเรือไปฝึกปฏิบัติการทางทะเลในน่านน้ำต่างประเทศ เช่น สิงคโปร์ ปัตตาเวีย ฟิลิปปินส์ ทรงตั้งโรงเรียนพลทหารเรือเพื่อฝึกอบรมพลทหารเรือในเขตจังหวัดชายทะเล เช่น สมุทรสงคราม สมุทรสาคร สมุทรปราการ ชลบุรี ระยอง และจันทบุรี เป็นต้น ทรงขอรับพระราชทานที่ดินบริเวณอำเภอสัตหีบ จังหวัดชลบุรี เพื่อตั้งกองทัพอเรือ ในปี พ.ศ. ๒๔๖๓ ทรงได้รับโปรดเกล้าฯ ให้เลื่อนพระอิสริยยศเป็น พลเรือเอก พระเจ้าพี่ยาเธอกรมหลวงชุมพรเขตอุดมศักดิ์ และในปี พ.ศ. ๒๔๖๖ ทรงได้รับโปรดเกล้าฯ ให้ทรงดำรงตำแหน่งเสนาบดีกระทรวงทหารเรือ จนกระทั่งพระองค์ประชวร จึงได้กราบบังคมทูลลาออกจากราชการ และเสด็จไปประทับที่หาดทรายรี ทางใต้ของปากน้ำชุมพร และสิ้นพระชนม์ด้วยพระโรคไข้หวัดใหญ่ในปีเดียวกัน ด้วยพระปรีชาสามารถและพระเมตตาของพระองค์เป็นที่ประจักษ์แก่คนทั่วไป

ทำให้ทรงเป็นที่เคารพนับถือของเหล่าทหารเรือ ชาวชุมพร และจังหวัดใกล้เคียง โดยเฉพาะที่จังหวัดชุมพร ได้สร้างศาลของพระองค์ที่บริเวณหาดทรายรี เพื่อเป็นที่ระลึกถึงพระองค์ที่ทรงมีพระคุณแก่ชาวชุมพร **พระยาเพชรกำแพงสงคราม (ซู่ย)** เกิดเมื่อปี พ.ศ. ๒๓๑๘ ได้ดำรงตำแหน่งปลัดเมืองชุมพร และเจ้าเมืองชุมพร มีความสามารถในการรบ และการปกครอง เช่นเป็นผู้นำทหารออกต่อสู้ด้านทานกองทัพพม่า ที่ยกมาตีเมืองชุมพร โดยได้ร่วมทัพกับกรมพระราชวังบวรมหาเสนานุรักษ์ สามารถตีเมืองชุมพรคืนจากพม่าได้ เมื่อปี พ.ศ.๒๓๕๒ จากนั้นได้สร้างวัดราชคฤห์สน์ดาวคะนอง (วัดชุมพรรังสรรค์ หรือวัดท่าตะเกาเหนือ) เพื่อเป็นอนุสรณ์ที่รบชนะพม่า ต่อมาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ท่านได้รับแต่งตั้งให้เป็นแม่ทัพร่วมกับอังกฤษ ไปได้เมืองทวาย มะริด และ ตะนาวศรี จากความสามารถดังกล่าว ท่านได้รับพระราชทานรางวัลพิเศษพานทอง จากพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว และต่อมาได้ถึงแก่อนิจกรรม เมื่อปี พ.ศ.๒๓๗๕

พระยาคำรงสุจริตมหิศรภักดี (คอซิมก้อง ณ ระนอง) เป็นบุตรพระยาคำรงสุจริต ฯ (คอซู่เจียง) ต้นตระกูล ณ ระนอง เริ่มรับราชการในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นที่หลวงศรีโลหภูมิพิทักษ์ ผู้ช่วยเมืองระนอง ต่อมาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้เป็นที่พระยารัตนเศรษฐี เจ้าเมืองระนอง เมื่อปี พ.ศ.๒๔๔๐ และได้รับโปรดเกล้า ฯ ให้เป็นเทศาภิบาลมณฑลชุมพรคนแรก ในปีเดียวกัน ท่านได้เริ่มจัดการปกครอง การรักษาความสงบเรียบร้อย การโยธาธิการ ก่อสร้างสถานที่ราชการ การศึกษา และการศาสนา การภาษีอากร การศาล แลการส่งเสริมอาชีพของราษฎร ระหว่างปี พ.ศ.๒๔๓๕ - ๒๔๔๔ ท่านได้รับแต่งตั้งให้เป็นแม่กองควบคุมการก่อสร้างถนน จากชุมพรไปยังกระบือ หลังจากลาออกจากราชการแล้ว ท่านได้ใช้ชีวิตอยู่ที่เมืองระนอง และได้ถึงแก่อนิจกรรม เมื่อปี พ.ศ.๒๔๖๔ **พระยาจรูญราชโกศการ (คอซิมเต็ก ณ ระนอง)** เป็นบุตรพระยาคำรงสุจริต (คอซู่เจียง) เกิดเมื่อปี พ.ศ.๒๓๕๒ ได้ทำการสำรวจ

หาแร่ดีบุกตลอดเส้นทาง การค้าขายระหว่างเกาะหมาก และหัวเมืองชายฝั่งตะวันตกจนถึง
ตำบลพะโต๊ะ และพระซงในแขวงเมืองหลังสวน และได้ขออนุญาตเปิดเหมือง ทำการค้า
แร่ดีบุก ซึ่งได้สร้างความเป็นปึกแผ่นมั่นคงเกิดผลประโยชน์แก่บ้านเมืองอย่างมาก ในรัช
สมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระยารัตนเศรษฐีรู้สึกว่าคุณภาพแล้ว
จึงได้กราบถวายบังคมลาจากตำแหน่งผู้ว่าราชการเมืองระนอง และได้รับโปรดเกล้าฯ ให้
เป็นที่พระยาดำรงสุจริตฯ ตำแหน่งจางวางเมืองระนอง และนายคอซิมเด็กเป็นที่พระจรรยา
ราชโกศการ ดำรงตำแหน่งผู้ว่าราชการเมืองหลังสวน เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๒๐ ในปี พ.ศ.
๒๔๓๒ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จประพาสหัวเมืองปักษ์ใต้ ได้เสด็จ
ถึงเมืองหลังสวนเป็นครั้งแรก ทอดพระเนตรเห็นพระจรรยา ราชโกศการ ยังมีบรรดาศักดิ์
เป็นเพียงพระ จึงได้โปรดเกล้าฯ ให้มีบรรดาศักดิ์เป็นที่พระยาจรรยา ราชโกศการ ต่อมา เมื่อ
มีการจัดการปกครองเป็นมณฑลเทศาภิบาล พระยาจรรยาฯ รู้สึกว่าตนอายุมากแล้ว จึงได้
กราบถวายบังคมลาออกจากตำแหน่ง แล้วไปอยู่บ้านเดิมที่เกาะหมาก ต่อมาป่วยเป็น
อัมพาต และได้ถึงแก่อนิจกรรมเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๖๐ **เจ้าพระยาภาสกรวงศ์ (พร บุนนาค)**
เป็นเสนาบดีกระทรวงธรรมการคนแรก เกิดเมื่อปี พ.ศ. ๒๓๕๒ ที่จังหวัดชุมพร เป็นบุตร
สมเด็จพระยาบรมมหาประยูรวงศ์ เริ่มเรียนในสำนักพระอาจารย์แก้ว ที่วัดประยูรวงศา
วาส เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๐๗ ไปศึกษาต่อ ณ ประเทศอังกฤษ เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๑๐ ได้ไปทำหน้าที่
ล่ามส่วนตัวให้เจ้าพระยาสุรวงศ์ไวยวัฒน์ (วร บุนนาค) ราชทูตที่ออกไปปฏิบัติงาน ณ
ทวีปยุโรป พ.ศ. ๒๔๑๑ กลับมารับราชการเป็นราชเลขานุการในพระบาทสมเด็จพระจอม
เกล้าเจ้าอยู่หัว ต่อมาได้รับ โปรดเกล้าฯ ให้เป็นที่เจ้าหมื่นศรีสรรักษ์ หัวหมื่นมหาดเล็ก
แต่ยังเป็นราชเลขานุการตามเดิม และได้มีส่วนสนองนโยบายใหม่หลายอย่าง ได้แก่ การ
ตั้งสภารัฐมนตรี สภากองมนตรี พ.ศ. ๒๔๒๒ เป็นราชทูตพิเศษหลายประเทศในยุโรป
ต่อมาได้เป็นอธิบดีกรมพระคลังสวนและจางวางมหาดเล็ก พ.ศ. ๒๔๓๐ เป็นราชทูตพิเศษ
ไปประเทศญี่ปุ่น เมื่อกลับมาได้เป็นอธิบดีจัดการกรมภาษีร้อยชักสาม (กรมศุลกากร)
ต่อมาได้เป็นปลัดบัญชาชึ่งกลาง เสนาบดีกระทรวงเกษตราธิการ และเสนาบดีกระทรวง
ธรรมการคนแรกเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๓๕ และได้รับ โปรดเกล้าฯ ให้เป็นที่เจ้าพระยาภาสกร
วงศ์ในปีเดียวกัน นอกจากนั้นยังเป็นองคมนตรีและรัฐมนตรีด้วย เป็นข้าราชการคนเดียว
เท่านั้น ที่ได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์สูงสุดคือ มหาจักรีบรมราชวงศ์
เจ้าพระยาภาสกรวงศ์ ถึงแก่อนิจกรรม เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๖๓

ศาสนสถานและศาสนวัตถุ

พระธาตุมูจลินทร์ ตั้งอยู่ที่บ้านหนองจิก ตำบลทุ่งตะไคร อำเภอบึงตะโกเป็นพระธาตุเก่าแก่ เดิมเป็นวัดร้างอยู่ในป่า ไม่มีผู้ใดทราบประวัติและไม่มีหลักฐานปรากฏ องค์พระธาตุตั้งอยู่บนแผ่นดินมีคูน้ำล้อมรอบติดกับคลองตะโก องค์พระธาตุเป็นพระเจดีย์เก่า สันนิษฐานว่า ได้รับอิทธิพลศิลปะศรีวิชัย ปัจจุบันอยู่ในสภาพทรุดโทรมมาก ชาวทุ่งตะโก ได้สืบทอดขนบประเพณีมัสการพระธาตุมูจลินทร์ ในวันสงกรานต์สืบทอดกันมาช้านาน เป็นที่เคารพสักการะของพุทธศาสนิกชนอย่างกว้างขวาง คณะมนโรรักษ์คณะใดที่เดิน ทางผ่านองค์พระธาตุจะต้องหยุดรำถวายมือทุกครั้ง **พระหลักเมืองวัดถ้ำเขาพลู** อยู่ในเขต ตำบลชุมโค อำเภอบึงตะโก อยู่ห่างจากตัวอำเภอไปทางเหนือประมาณ ๑ กิโลเมตร เป็นสิ่งสำคัญคู่บ้านคู่เมืองของอำเภอบึงตะโก อีกแห่งหนึ่ง พระหลักเมืองเป็นพระพุทธรูปปูนปั้น ปางมารวิชัย หน้าตักกว้าง ๘๐ เซนติเมตร สูง ๑.๒๐ เมตร ครองจีวรห่มเฉียง ชายสังฆาฏิจรดพระนาภี ประทับอยู่บนฐานชุกชีทรงสูงก่อด้วยปูน ตอนบนทำเป็นรูปดอกบัวกลุ่ม ด้านหน้ามีผ้าทิพย์ห้อยลงมา แทนฐานอาสนะตกแต่งสวยงาม ลวดลายเครื่องประดับต่าง ๆ ทำด้วยไม้แกะติดกับปูนแล้วลงรักปิดทองทั้งหมด ลวดลายแกะสลักมีความอ่อนไหว ประณีต สันนิษฐานว่า เป็นแบบศิลปกรรมสมัยรัตน โกสินทร์ตอนต้น อายุประมาณ ๒๐๐ ปี **เขาเจดีย์** เป็นชื่อภูเขาที่อยู่ในเขตเทศบาลตำบลบางสน บนภูเขามีพระเจดีย์เก่าแก่

สร้างเมื่อประมาณปี พ.ศ.๒๓๕๓ เพื่อเป็นอนุสรณ์สถาน กว้าง - ยาว ด้านละสี่วา สอง สอก องค์เจดีย์เป็นศิลปะแบบอยุธยา ต่อมากรมศิลปากรได้บูรณะขึ้นใหม่ และทางวัดได้สร้างพระบุรพาบรรพตเป็นพระพุทธรูปปางห้ามสมุทรขนาดใหญ่ หันพระพักตร์ไปทางทิศตะวันออก ส่วนทางด้านทิศใต้ขององค์เจดีย์ได้สร้างศาลาเพื่อประดิษฐานรอยพระพุทธรูปจำลอง เขาเจดีย์นับเป็นของคู่บ้านคู่เมืองของอำเภอบึงตะโกตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน

พระพุทธรูปหลักเมืองถ้ำรับร่อ ตั้งอยู่ที่เชิงเขาพระ ตำบลท่าข้าม อำเภอท่าแซะ เป็นพระพุทธรูปปูนปั้นปางมารวิชัย ศิลปะสมัยอยุธยา เรียกกันว่า พระหลักเมือง หรือพ่อปู่หลักเมือง เป็นพระพุทธรูปขนาดใหญ่ หน้าตักกว้างประมาณ ๓ เมตร ประดิษฐานอยู่กลางถ้ำทะเลสีเขียวของเขาพระ หรือเขารับร่อ ตามประวัติกล่าวว่า เมื่อประมาณ ปี พ.ศ.๑๖๐๒ - ๑๘๐๐ พระบรมราชาพระเจ้าพงษาสุระ และพระเจ้าจันทรกานู ซึ่งเป็นกษัตริย์สามพี่น้องของเมืองนครศรีธรรมราช หลังจากที่ได้อพยพหนีภัยมาจากพวกทมิฬแล้ว ก็ได้บูรณะพระธาตุ และรับศาสนาพุทธลัทธิลังกาวงศ์ เข้าสู่เมืองนครศรีธรรมราช และได้เผยแพร่ไปยังเมืองลูกหลวงสิบสองนักษัตร ชาวเมืองอุทุมพรจึงได้รับอารยธรรมศาสนาพุทธด้วย จึงได้สร้างพระพุทธรูปไว้ในถ้ำภูเขาพระ ชาวเมืองได้ยึดถือเอาพระพุทธรูปองค์ใหญ่ไว้คู่บ้านคู่เมือง โดยเรียกชื่อว่า พระปู่หลักเมือง วัตถุประสงค์ที่ใช้สร้างพระพุทธรูป ใช้หินมาวางซ้อนกันแล้วจับด้วยดินเหนียว ส่วนองค์พระใช้ไม้แกะสลักหุ้มด้วยดินแล้วปิดทองทั้งองค์ นอกจากพระปู่หลักเมืองแล้วที่หน้าถ้ำยังมีพระพุทธรูปอีกสามองค์ เป็นพระพุทธรูปปูนปั้นทรงเครื่องปางมารวิชัย หน้าตักกว้าง ๑.๔๐ - ๒.๐๐ เมตร เพื่อเป็นสัญลักษณ์แทนกษัตริย์เมืองนครศรีธรรมราชทั้งสามองค์ นอกจากนั้น รอบ ๆ ถ้ำยังมีพระพุทธรูปปางไสยาสน์อีกสององค์ และพระพุทธรูปสลักด้วยไม้ อีกจำนวนนับร้อยองค์ สันนิษฐานว่าสร้างในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น หรือสมัยอยุธยาตอนปลาย มีการบูรณะเมื่อปี พ.ศ.๒๔๖๕ กรมศิลปากรได้ประกาศขึ้นทะเบียน เป็นโบราณสถานแห่งชาติ เมื่อปี พ.ศ.๒๔๗๕ ปัจจุบัน มีการจัดงานนมัสการบูชาพระหลักเมือง ในวันแรมสิบสี่ค่ำ เดือนห้า ของทุกปี **พระพุทธรูปไสยาสน์** ประดิษฐานอยู่ในวิหารวัดนาสร้าง ในเขตตำบลท่าแซะ อำเภอท่าแซะ อยู่ห่างจากตัวอำเภอไปประมาณ ๒ กิโลเมตร องค์พระยาวเจ็ดวา สองศอก สร้างเมื่อปี พ.ศ.๒๔๕๑

พระบรมธาตุสวี ตั้งอยู่ที่วัดพระธาตุสวี ณ บ้านสวี ตำบลสวี อำเภอสวี สันนิษฐานว่าสร้างสมัยอยุธยา มีตำนานเล่าว่า เมื่อประมาณปี พ.ศ.๑๘๐๓ พระเจ้าศรีธรรมมโศกราชได้ยกทัพ

ขึ้นมารบกับกองทัพอยุธยาที่บริเวณเมืองกำเนิดคนพคุณ เมื่อเสร็จสงครามแล้วได้ยกทัพกลับ ระหว่างทางได้หยุดพักที่วัดร้างแห่งหนึ่ง ในเขตเมืองสวี ได้มีอิกาฝูงหนึ่งจับกลุ่มกันส่งเสียงร้อง และกระพือปีกอยู่บนกองอิฐเก่ากองหนึ่ง ในฝูงกานั้น มีกาเผือกอยู่ตัวหนึ่งเป็นที่น่าแปลกใจ พระองค์จึงให้รื้อกองอิฐนั้นออกดู พบว่าได้กองอิฐเป็นฐานพระเจดีย์ใหญ่ เมื่อขุดคลี่ลงไปก็พบขอบบรรจุพระบรมสารีริกธาตุ พระองค์จึงให้ปฏิสังขรณ์พระเจดีย์นั้น พร้อมทั้งนำพระบรมสารีริกธาตุบรรจุไว้เช่นเดิม พระราชทานนามว่า พระธาตุกาวิปีก (พระธาตุกากระพือปีก) ต่อมาคำว่า กาวี เขียนไปเป็น สวี จึงได้เรียกว่า พระธาตุสวี ในต้นรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว องค์พระบรมธาตุสวีได้หักพังลงมาและถูกปล่อยทิ้งไว้หลายปี จนถึงปี พ.ศ.๒๔๕๕ หลวงพ่อทอง พุทธสุวรรณ โณ อดีตเจ้าอาวาสวัดคอนสะทอน และพระครูคำ จันทรัตโน อดีตเจ้าคณะอำเภอสวีได้บูรณะซ่อมแซมกำแพงรอบเจดีย์ และเมื่อปี พ.ศ.๒๕๓๘ ได้มีการขุดขุดหัวเม็ดพระบรมธาตุสวี พระบรมธาตุสวี เป็นที่เคารพสักการะของชาวสวี และประชาชนในจังหวัดใกล้เคียง ทางวัดได้จัดให้มีงานนมัสการพระบรมธาตุ ในกลางเดือนหก เป็นประจำทุกปี

วัดถ้ำขวัญเมือง ตั้งอยู่ในเขตตำบลนาโพธิ์ ไม่ปรากฏหลักฐานว่าสร้างขึ้นเมื่อใด เดิมบริเวณวัดเป็นป่าทึบ มีสัตว์ป่าอาศัยอยู่มาก บนเขาถ้ำขวัญเมืองมีถ้ำอยู่หลายแห่ง ใช้เป็นที่อยู่ของพระสงฆ์ ทางด้านทิศตะวันออกมีถ้ำใหญ่อยู่ถ้ำหนึ่ง ภายในถ้ำมีพระพุทธรูปประดิษฐานอยู่องค์หนึ่ง เป็นพระพุทธรูปปางห้ามสมุทร ทรงเครื่องเนื้อโลหะ สูงประมาณ ๑.๖๖ เมตร กล่าวกันว่าเป็นพิมพ์เดียวกับพระปางห้ามสมุทรในพระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม ในปี พ.ศ.๒๕๒๓ ทางวัดได้สร้างพระเจดีย์บนเขาองค์หนึ่ง ภายในพระบรมสารีริกธาตุและพระอรหันต์สาวกธาตุไว้ได้ฐานเจดีย์เป็นห้องพัก และห้องสวดมนต์ของพระภิกษุสงฆ์ **วัดขันเงิน** เป็นพระอารามหลวงชั้นตรี ชนิดสามัญ อยู่ในเขตตำบลวังตะกอก อำเภอหลังสวน สร้างเมื่อปี พ.ศ.๒๓๖๘ มีพระพุทธรูปสำคัญประดิษฐานอยู่ในวัดคือ

หลวงพ่อดินทร์ เป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัย ก่ออิฐถือปูนเป็นที่เคารพสักการะของ
พุทธศาสนิกชนมาก วัดชั้นเงินเป็นวัดตัวอย่างด้านการศึกษาของจังหวัด เป็นวัดที่มี
ระเบียบวินัยเคร่งครัด ภิกษุสามเณรทุกรูปต้องศึกษาภาษาบาลี มีการพัฒนาวัดและลูกวัด
ไปพร้อม ๆ กัน **วัดชุมพรรังสรรค์** เป็นพระอารามหลวงชั้นตรี ชนิดสามัญ ตั้งอยู่ที่บ้าน
ตะเกาเหนือ ตำบลนาทุ่ง อำเภอเมือง ฯ ห่างจากตัวอำเภอประมาณ ๑ กิโลเมตร เดิมชื่อวัด
ราชคฤห์ดาวคะนอง คนทั่วไปเรียกว่า วัดท่าตะเกาเหนือ ในสมัยสงครามมหาเอเชียบูรพา
เมื่อปี พ.ศ.๒๔๘๔ ได้มีการทิ้งระเบิดหมายทำลายสถานีรถไฟ แต่พลาดไปถูกพระอุโบสถ
ได้รับความเสียหายพังทลายลงมาเหลือแต่ฐานพระอุโบสถ เป็นที่อัศจรรย์ จึงได้ถวายนาม
ว่า หลวงพ่อรอดสงคราม เป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัย เป็นที่เคารพสักการะจาก
ประชาชนทั่วไป **วัดประเดิม** (วัดสุทธาวาสธาราม) อยู่ในเขตตำบลตากแดด อำเภอเมือง
ฯ สันนิษฐานว่า สร้างมาแต่สมัยอยุธยา เนื่องจากได้พบใบเสมา และเศียรพระพุทธรูปหิน
ทราย สมัยอยุธยาอยู่จำนวนหนึ่งที่วัดนี้ ปัจจุบันมีโบราณสถานสำคัญคือ พระปรางค์ ก่อ
อิฐถือปูน มีทรงแปลก สันนิษฐานว่าเดิมอาจไม่ใช่รูปทรงปัจจุบัน มีการบูรณะหลายครั้ง
จนเปลี่ยนสภาพไปจากเดิม กล่าวกันว่าภายในองค์พระปรางค์มีพระบรมสารีริกธาตุบรรจุ
อยู่ เป็นที่เคารพสักการะของประชาชนทั่วไป ในวันขึ้นสิบห้าค่ำเดือนหก จะมีงานปิดทอง
ห่มผ้าพระธาตุเป็นประจำทุกปี กรมศิลปากร ได้ประกาศขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถานของ
ชาติ เมื่อปี พ.ศ.๒๔๗๕ **วัดท่ายางกลาง** (วัดพิชัยาราม) ตั้งอยู่ที่บ้านท่ายาง ไม่ปรากฏ
หลักฐานว่าสร้างขึ้นเมื่อใด ปัจจุบันมีวัดเก่ารุ่นเดียวกันอยู่สามวัด ตั้งอยู่ติดต่อกันคือวัดท่า
ยางเหนือ วัดท่ายางกลาง และวัดท่ายางใต้ (วัดคงคาราม) ลังก่อสร้างในวัดสร้างขึ้นใหม่
เกือบทั้งหมด เว้นแต่วัดท่ายางกลางมีอุโบสถเดิมเหลืออยู่ **วัดราษฎร์บูรณาราม** อยู่ในเขต
ตำบลท่ามะปลา อำเภอหลังสวน สร้างเมื่อประมาณปี พ.ศ.๒๒๕๖ มีลำห้วยไหลผ่านกลาง
วัด จึงดูเหมือนแบ่งวัดออกเป็นสองส่วน ชาวบ้านเรียกวัดนอกวัดใน วัดนี้แต่เดิมมี
โบราณสถาน และ โบราณวัตถุที่สำคัญคือ เจดีย์ศิลปะสมัยศรีวิชัย พระพุทธรูปสำริดสมัย
เชียงแสน และพระพุทธรูปดินเผาสมัยอยุธยา ในเขตสังฆาวาสมีอาคารที่มีลักษณะ
ศิลปกรรมที่งดงามอยู่หลังหนึ่งคือกุฏิไม้ประดับเชิงชายและฉลุลวดลาย สร้างเมื่อปี พ.ศ.
๒๔๗๔ **วัดพระขวาง** อยู่ในเขตตำบลขุนกระโทก เป็นที่ประดิษฐานพระขวางซึ่งเป็น
พระพุทธรูปปางมารวิชัยหินทรายพอกปูนทับขนาดใหญ่ หน้าตักกว้าง ๑.๔๕ เมตร สูง
ประมาณ ๒.๕ เมตร มีตำนานกล่าวว่า พระพุทธรูปองค์นี้ลอยน้ำมา แล้วหยุดขวางอยู่กลาง
คลองชุมพรตรงหน้าวัด ชาวบ้านช่วยกันดึงขึ้นมาแต่ไม่สำเร็จ ต่อมาพระพุทธรูปองค์นี้ไป

เข้าฝันคนแก่คนหนึ่ง บอกว่าไม่ต้องมูคลาก ท่านจะเสด็จขึ้นไปเอง ขอให้สร้างที่อยู่ให้เสร็จเสียก่อน ชาวบ้านจึงร่วมกันสร้างวิหารขึ้น สำหรับเป็นที่ประดิษฐาน เมื่อสร้างวิหารเสร็จ เช้าวันรุ่งขึ้นปรากฏว่าพระพุทธรูปได้ขึ้นไปประดิษฐานในวิหารเรียบร้อยแล้ว มีการจัดงานนมัสการในวันขึ้นค่ำ เดือนหก เป็นประจำทุกปี พระมาลิกเจดีย์ ตั้งอยู่บนเกาะเล็ก ๆ ชื่อเกาะมัดโพน ริมฝั่งปากน้ำชุมพร เป็นเจดีย์สมัยรัตนโกสินทร์ สูงประมาณ ๑๒ เมตร เวลากลางคืนที่ สามารถเดินตามสันทรายไปยังเกาะได้มีการจัดงานนมัสการในวันขึ้นสิบห้าค่ำ เดือนเจ็ด เป็นประจำทุกปี วัดสามแก้ว ตั้งอยู่ที่บ้านสามแก้ว ตำบลนาชะอัง อำเภอเมือง ฯ ตัววัดตั้งอยู่บนเนินเขาเตี้ย ๆ เคยมีการขุดพบลูกปัดสีต่าง ๆ และกลองมโหระทึก ขนาดต่าง ๆ มีลักษณะคล้ายกับที่พบในเขตอำเภอเกาะสมุย จังหวัดสุราษฎร์ธานี เป็นกลองมโหระทึกที่มีอายุอยู่ประมาณ ๑,๗๐๐ - ๒,๐๐๐ ปี อาจสันนิษฐานได้ว่า บริเวณเนินเขาที่ตั้งวัดสามแก้ว อาจเป็นที่ตั้งของเมืองโบราณที่มีอายุเก่าแก่มาเมืองหนึ่ง วัดสามแก้ว สร้างเมื่อประมาณปี พ.ศ.๒๔๖๘ หลังคาอุโบสถมีลักษณะแตกต่างจากอุโบสถของวัดทั่วไป คือหลังคาไม่มีช่อฟ้าใบระกา ตัวอุโบสถจึงมีลักษณะคล้ายกล่องสี่เหลี่ยมลายไทย ภายในมีภาพจิตรกรรมฝาผนังของช่างเขียนมีชื่อในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว คือ พระยาอนุศาสตร์จิตรกร (จันทร์ จิตรกร) ได้เขียนภาพภายในอุโบสถ เพื่ออุทิศถวายพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ภาพเขียนแบ่งเป็นสามตอน ตอนบนสุดเป็นภาพเทพนม ทั้งเทพบุตรและเทพธิดา ตอนกลางเป็นภาพเทพเจ้าในศาสนาพราหมณ์ ได้แก่ท้าวจัตุโลกบาล เทวดานพเคราะห์ คณະเทพและพระโพธิสัตว์ ตอนล่างสุดตามช่องผนังระหว่างเสา และบานประตูหน้าต่าง เป็นภาพพุทธประวัติ ผนังด้านหน้าเป็นภาพแม่ธรณีบีบมวยผมขนาดใหญ่ ฝีมืองดงามมาก

๒. พัฒนาการทางประวัติศาสตร์

๒.๑ การตั้งถิ่นฐาน^{๒๒}

^{๒๒} <http://www.tv5.co.th/service/mod/heritage/nation/oldcity/chumpom> วันที่ ๙ กรกฎาคม ๒๕๕๖

สมัยก่อนประวัติศาสตร์ ตามแนวเขาทางด้านทิศตะวันตกของจังหวัดชุมพร ซึ่งเป็นภูเขาหินปูนจึงมีเพิงผาและถ้ำอยู่เป็นจำนวนมาก ปรากฏร่องรอยการอยู่อาศัยของมนุษย์อยู่หลายแห่ง มนุษย์สมัยก่อนประวัติศาสตร์จะใช้สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติให้เป็นประโยชน์เพื่อการอยู่อาศัย แหล่งที่อยู่อาศัยมักเป็นถ้ำหรือเพิงผาที่อยู่ในพื้นที่ป่าเขา มีต้นน้ำลำธาร สัตว์น้ำและสัตว์ที่อยู่ในป่า ตลอดจนผลผลิตจากป่าในการดำรงชีวิต ได้มีการสร้างประดิษฐกรรมขึ้นใช้ เช่น เครื่องมือหิน ภาชนะดินเผา ฯลฯ ลักษณะของภาชนะดินเผาที่พบเป็นดินเผาเนื้อหยาบมีเม็ดทราย และกรวดปนมาก เผาด้วยอุณหภูมิต่ำขึ้นรูปด้วยมือ มีทั้งแบบผิวเรียบและผิวมีลายขูดขีด ลายเชือกทาบ

จากการสำรวจครั้งล่าสุด เมื่อปี พ.ศ.๒๕๔๑ ในบริเวณถ้ำเขามดแดงในเขตตำบลเขาค่าย อำเภอสวี พบเศษภาชนะดินเผาที่มีลักษณะแตกต่างออกไปปะปนอยู่กับเศษภาชนะดินเผาแบบแรก เป็นภาชนะดินเผาขัดมัน เนื้อดินละเอียด เผาด้วยอุณหภูมิสูง มีการตกแต่งลวดลายบนผิวภาชนะด้วยลายเส้น แสดงให้เห็นพัฒนาการทางด้านเครื่องมือเครื่องใช้

การดำรงชีวิตของมนุษย์สมัยก่อนประวัติศาสตร์ที่อาศัยอยู่ตามเพิงผาและโพรงถ้ำ ลักษณะของถ้ำมีความสูงตั้งแต่ ๑ - ๒๐ เมตร มีทางขึ้นที่ลาดลดหลั่น สามารถไต่ขึ้นไปได้อยู่ในระดับสูงพ้นจากน้ำท่วมถึง มีอากาศถ่ายเทได้ดีมีบริเวณที่แสงสว่างส่องเข้าถึง อยู่ใกล้แหล่งน้ำตัวอย่างที่อยู่อาศัยดังกล่าวได้แก่ ถ้ำศาลช้างแล่น (ถ้ำทิพย์ปรีดา) อำเภอสวี และถ้ำจวนเรน อำเภอทุ่งตะโก

จากหลักฐานที่พบตามเพิงผาและถ้ำต่าง ๆ เป็นวัตถุประเภทเครื่องมือเครื่องใช้ นอกจากนี้ยังพบภาพเขียนสีบนผนังหินอีกด้วย จึงทำให้พอจะสันนิษฐานได้ว่า จังหวัดชุมพรมีการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์ เมื่อประมาณ ๒,๐๐๐ - ๔,๐๐๐ ปีมาแล้ว

แหล่งที่พบหลักฐานทางโบราณคดีและโบราณวัตถุ ที่มีการสำรวจแล้วมีดังนี้ ถ้ำดินเป็ด ภูเขารับร่อ ถ้ำสนุกสุขารมย์ ถ้ำศาลช้างแล่น ถ้ำลาดน้อย เขามดแดง ถ้ำจวนเรน เป็นต้น

ภาพเขียนสีบนผนังหิน

สมัยแรกเริ่มประวัติศาสตร์ การตั้งถิ่นฐานได้มีการพัฒนาต่อเนื่องจากชุมชนยุคก่อนประวัติศาสตร์ โดยเริ่มมีการรับวัฒนธรรมและอารยธรรมจากดินแดนภายนอก มีการเคลื่อนย้ายชุมชนไปสู่พื้นที่ราบชายฝั่งทะเล ที่มีทางเข้าออกจากแผ่นดินใหญ่ไปสู่ดินแดนอื่น ๆ มากขึ้น ประกอบกับลักษณะการเปลี่ยนแปลงทางภูมิศาสตร์ มีการแผ่ขยายของทะเลเข้าไปในส่วนของแผ่นดิน ทำให้ชุมชนเดิมกลายเป็นชุมชนเมืองท่า และมีการติดต่อกำขายกับดินแดนโพ้นทะเลทั้งจากด้านจีน และอินเดีย กล่าวคือ ทั้งฝั่งทะเลจีนใต้และฝั่งทะเลอันดามัน โดยอาศัยเส้นทางข้ามคาบสมุทรภาคใต้ ซึ่งปรากฏว่ามีอยู่หลายเส้นทางทำให้กลุ่มชุมชนดั้งเดิมมีการพัฒนาเครื่องมือเครื่องใช้ ที่มีเทคโนโลยีสูงขึ้นรู้จักการหล่อโลหะ การหลอมวัตถุดิบเพื่อทำลูกปัดและเครื่องประดับ พบแหล่งโบราณคดีหลายแห่งบนคาบสมุทรภาคใต้ ที่มีโบราณวัตถุบ่งชี้การติดต่อกำขายกับดินแดนโพ้นทะเล เช่น ลูกปัดและอักษรปัลลวะ เป็นต้น

แหล่งโบราณคดีเขาสามแก้ว เป็นแหล่งโบราณคดีสำคัญที่มีร่องรอยหลักฐานของการตั้งถิ่นฐาน ในยุคแรกเริ่มประวัติศาสตร์ ที่มีการสืบทอดมาตั้งแต่ยุคก่อนประวัติศาสตร์ อยู่ที่บ้านสามแก้ว ตำบลนาชะอัง อำเภอเมือง ฯ โบราณวัตถุที่พบเป็นหลักฐานว่าที่เขาสามแก้ว มีการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์มาตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ ต่อเนื่องมาเป็นชุมชนในสมัยแรกเริ่มประวัติศาสตร์ โบราณวัตถุสำคัญที่พบได้แก่ กลองมโหรีที่กสำริด นอกจากนี้ยังมีลูกปัด กำไล คุ่มหู จีสร้อยคอสำริด แก้ว และลูกปัด ชนิดต่าง ๆ สันนิษฐานว่าเป็นชุมชนโบราณที่น่าจะเป็นเมืองท่า ถึงแม้จะอยู่ลึกเข้าไปในแผ่นดิน แต่มีเส้นทางน้ำที่ปรากฏร่องรอยว่า ในอดีตสามารถใช้เป็นเส้นทางออกสู่ทะเลได้ โดยใช้ลำน้ำท่าตะเภาที่มีเส้นทางออกไปสู่ทะเลอ่าวไทยที่ปากน้ำชุมพร มีลักษณะของเนินที่พบโบราณวัตถุจำนวนมาก นั้นอยู่ใกล้กับที่ลุ่ม ชาวบ้านเรียกว่า อู่ตะเภา

ช่วงเวลาที่ชุมชนโบราณเขาสามแก้ว มีความก้าวหน้ามีวิวัฒนาการและดำรงความเป็นชุมชนแบบดั้งเดิม อยู่ระหว่างประมาณ ๕๐๐ ปี ก่อนพุทธกาล จนถึงพุทธศตวรรษที่ ๑๒ หลังจากนั้นลักษณะชุมชนแบบดั้งเดิมเริ่มเสื่อมสลายไป หลาย ๆ ชุมชนในภาคใต้เริ่มเข้าสู่ระบบสังคมและการเมืองแบบเดียวกัน มีลักษณะของนครรัฐ มีศูนย์กลางการปกครอง โดยรับวัฒนธรรมจากชุมชนสมัยประวัติศาสตร์ของดินแดนโพ้นทะเล เป็นหลัก ในการจัดระเบียบสังคม เริ่มมีสถาบันศาสนาและการเมืองในช่วงนี้ (พุทธศตวรรษที่ ๑๒ - ๑๘) จัดให้เป็นสมัยศรีวิชัย เกิดมีอาณาจักรศรีวิชัยและอาณาจักรตามพรลิงค์ เกิดในคาบสมุทรมลายูได้

เมื่อสิ้นยุคชุมชนโบราณแรกเริ่มประวัติศาสตร์ที่ชุมชนโบราณเขาสามแก้ว ประวัติศาสตร์ของเมืองชุมพรก็ขาดหายไปเป็นช่วง ๆ ไม่ต่อเนื่องชัดเจน

จนถึงศักราชได้ ๑๐๕๘ พญาศรีธรรมมาโสกราช ได้เกณฑ์คนจากสิบสองหัวเมือง นักยัต มาปฏิสังขรณ์พระมหาธาตุเจดีย์ศักราชในตำนานนี้น่าจะเป็นปีมหาศักราช เมื่อเทียบเป็นพุทธศักราชแล้ว จะตรงกับปี พ.ศ.๑๗๑๕ ดังนั้นเมืองชุมพรจึงมีอยู่ก่อน พ.ศ. ๑๗๑๕

สมัยสุโขทัย ในสมัยสุโขทัย แม้ไม่มีชื่อเมืองชุมพรในจารึกหรือตำนานใด แต่มีชื่อของรัฐศรีธรรมมาโสกราช ปรากฏอยู่ในศิลาจารึกของพ่อขุนรามคำแหงมหาราช

สมัยอยุธยา มีพงสาวดารกรุงศรีอยุธยาฉบับหนึ่งกล่าวว่า สมัยกรุงศรีอยุธยา ตอนต้นได้ตีเมืองพงสาตี และเมืองแฉ่ง ในลาวเหนือ กวาดล้างลาวมาไว้ที่เมืองปะทิว และเมืองชุมพร เป็นหลักฐานที่ได้เห็นเมืองชุมพรเป็นครั้งแรก ต่อมาเมื่อมีบทพระไอยการตำแหน่งนายทหารหัวเมืองตรา เมื่อปี พ.ศ.๑๕๕๗ อันอยู่ในรัชสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ ได้กล่าวถึงพระชุมพรเมืองตรี นา ๕,๐๐๐ ขึ้นประแดงอินปัญญาซ้าย

ครั้งสุดท้ายในปี พ.ศ.๒๓๐๗ พบชื่อเมืองชุมพรอีกครั้งว่า พม่าได้ติดตามเจ้าเมือง ทวาย ลงมาตีได้เมืองมะริด เมืองมะลิวัน เมืองชุมพร เมืองไชยา เมืองปะทิว เมืองกำเนิด นพคุณถึงเมืองเพชร กองทัพพระยาตากตีแตกพ่ายไป

สมัยธนบุรี เมื่อกรุงศรีอยุธยาแตกในปี พ.ศ.๒๓๑๐ เจ้านครตั้งตนเป็นชุมชนขยาย เขตแนวรวบรวมเมืองต่าง ๆ เข้ามาในอำนาจมีเมืองชุมพรรวมอยู่ด้วย เมื่อสมเด็จพระเจ้า ตากสินมหาราชปราบพม่าที่อยู่ชยาได้แล้ว ได้โปรดเกล้าฯ ให้เจ้าพระยาจักรี (แขก) ไป ปราบชุมนุมเจ้านคร กองทัพยกผ่านเมืองเพชรบุรี เมืองนพคุณ เมืองปะทิว จนถึงเมือง ชุมพร คณะกรรมการเมืองชุมพรหลบหนีไปสมทบเมืองนครฯ ต่อมาทัพหลวงยกมาสมทบ ตีเมืองนครฯ ได้ จัดการปกครองเมืองนครฯ แล้วแต่งตั้งนายมัน ชาวเมืองปะทิวที่ชักชวน สมัครพรรคพวกเข้าสวามิภักดิ์กับทัพเจ้าพระยาจักรี (แขก) ไปร่วมรบเมืองนครฯ ขึ้นเป็น เจ้าเมืองชุมพรเป็นที่พระชุมพร (มัน)

๒.๑.๑ ที่ตั้งเมือง

ที่ตั้งเมืองก่อนสมัยรัตนโกสินทร์ไม่ปรากฏหลักฐานว่าตั้งอยู่ที่ใด เพิ่งจะมีหลักฐาน ปรากฏในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ซึ่งข้อมูลในเว็บไซด์^{๑๑}กล่าวว่า เมืองชุมพรในสมัย รัตนโกสินทร์ตอนต้นไม่ได้ตั้งอยู่บนฝั่งแม่น้ำท่าตะเภาดังเป็นอยู่ปัจจุบัน แต่จะตั้งอยู่ ณ ตำบลใด ที่ใดไม่มีหลักฐานที่แน่นอน ทั้งนี้เมืองชุมพรไม่มีโบราณวัตถุที่เป็น พยานหลักฐานว่าเป็นเมืองแต่โบราณ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุ ภาพได้ทรงเรียบเรียงไว้ในตำนานเมืองระนอง ความตอนหนึ่งว่า เมืองชุมพรประหลาดผิด กับเมืองอื่นในแหลมมลายู เมืองที่ตั้งมาแต่โบราณ เช่น เมืองไชยา เมืองนครศรีธรรมราช เป็นต้น ล้วนมีโบราณวัตถุและมีตัวเมืองปรากฏอยู่บ้าง รู้ได้ว่าเป็นเมืองมาแต่โบราณ แต่ เมืองชุมพรยังไม่ได้พบ โบราณสถานวัตถุเป็นสำคัญแต่อย่างใด

อย่างไรก็ดี จากหลักฐานบางอย่างปรากฏว่ามีหมู่บ้านหนึ่งอยู่ใกล้วัดประเดิม ฝั่ง ซ้ายของแม่น้ำชุมพรเรียกว่า “บ้านวัดประเดิม” หรือ “บ้านประเดิม” ปัจจุบันอยู่หมู่ที่ 20 ตำบลตากแดด อำเภอเมืองชุมพร พิจารณาลักษณะภูมิประเทศจะเห็นว่ามีคลองสอง คลองไหลมาเกือบบรรจบกัน และในระหว่างคลองทั้งสอง คือ คลองชุมพรและคลองท่า ตะเภา ซึ่งขณะนี้เรียกกันว่าคลองร่วม เมืองชุมพรปัจจุบันตั้งอยู่ ณ คลองท่าตะเภา หากใช้ที่ตั้ง ที่คลองชุมพรตามชื่อเมืองไม่ จึงเป็นเหตุหนึ่งทำให้สันนิษฐานว่า เมืองชุมพรแต่เดิมน่าจะ อยู่ที่คลองชุมพร โดยใช้ชื่ออย่างเดียวกัน นอกจากนั้นบริเวณใกล้เคียงวัดประเดิม มีวัดใหญ่

^{๑๑} <http://www.tv5.co.th/service/mod/heritage/nation/oldcity/chumpom> วันที่ ๗ กรกฎาคม ๒๕๕๕ อ้างแล้ว

อยู่บริเวณใกล้เคียงหลายวัดคือ วัดประเดิม วัดนอก วัดพระขวาง และวัดวังไผ่ ส่วนวัดประเดิมเป็นวัดใหญ่ที่สำคัญ ชาวบ้านนับถือและพากันไปทำบุญมากกว่าวัดอื่นๆ ซึ่งตามธรรมเนียมที่ตั้งเมืองโบราณมักจะมีวัดมากและตั้งอยู่ติดๆกัน บริเวณวัดประเดิมถัดมาทางทิศเหนือมีอิฐแผ่นใหญ่จมอยู่ในดินบางแห่ง และมีหลักเมืองแห่งหนึ่งใกล้ๆวัดประเดิม หลักเมืองนี้ชาวบ้านในปัจจุบันมักไม่ค่อยรู้จักว่าเป็นอะไร เพราะสภาพในปัจจุบันเป็นเพียงหินก้อนหนึ่งปักอยู่ในดินใต้ต้นข่อยใหญ่ ชาวบ้านใกล้เคียงเรียกกันว่า “พระข่อย” ถือเป็นเทพารักษ์ศักดิ์สิทธิ์เป็นที่เคารพนับถือของประชาชนทั่วไปตามธรรมดาเมืองโบราณจะต้องมีหลักเมือง พระเสื่อเมืองเป็นประจำเมือง ด้วยเหตุผลข้างต้นนี้ จึงสันนิษฐานว่าเมืองชุมพรเดิมตั้งอยู่ ณ บ้านประเดิม ทางฝั่งซ้ายของเมืองชุมพร จึงมีชื่อตรงกับชื่อคลองอยู่ห่างจากเมืองชุมพรในปัจจุบันไปทางทิศใต้ประมาณ 5 กิโลเมตร

ต่อมาสันนิษฐานว่าได้ย้ายตัวเมืองไปตั้งอยู่ ณ บ้านท่ายาง ตำบลท่ายาง^{๑๔} โดยมีหลักฐานอ้างอิงว่า เมื่อ พ.ศ. 2357 ปีจอ ฉศก. (จ.ศ. 1176) ในรัชกาลที่ 2 แห่งราชวงศ์จักรี พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยได้ ทรงส่งสงฆ์ไทย จำนวน 7 รูป เป็นสมณทูตออกไปเมืองลังกาโดยทางเรือ โดยมีขุนทรงวิชัยหมื่นไกรคุมเครื่องดอกไม้เงินทองไปบูชาพระเจดีย์ฐานทั้งทั้ง 15 ตำบล ครั้นวันขึ้น 10 ค่ำ เดือน 2 เวลา 4 โมง มีคลื่นจัดเรือได้เกยหาดมัทรีปากน้ำชุมพรแตก คณะทูตได้ส่งคนออกหาบ้านคนแล้วโดยสารเรือจับปลามาถึงเมืองชุมพรได้ขออาหารจากเจ้าอธิการวัดท่ายางบริโภค แล้วพากันมาหาเจ้าเมืองกรมการเมืองชุมพรได้ป่าวร้องให้ราษฎรจัดแจงหาอาหารมาถวายพระสมณทูตแล้วออกไปรับพระสงฆ์สมณทูตกับคณะเข้ามา ณ เมืองชุมพรนิมนต์ให้พระสงฆ์อาศัยในวัดท่ายาง คราวนี้จะเห็นได้ว่าเมืองชุมพรในปี พ.ศ. 2357 ตั้งอยู่ ณ ตำบลท่ายาง ภูมิฐานของตำบลท่ายางในปัจจุบันนี้ยังมีบ้านเรือนหนาแน่น และใกล้กับปากอ่าวมีเรือสินค้าขนาดใหญ่ไปมาสะดวก บัดนี้ก็ยังเป็นท่าเรือสินค้า มีเรือต่างๆจากกรุงเทพมหานครบรรทุกสินค้ามาขึ้นแล้วบรรทุกถยนต์ไปในเมืองอยู่เสมอ ท่ายางเป็นตำบลใหญ่ตำบลหนึ่ง ขณะนี้มีวัดถึง 7 วัด วัดที่อยู่ใกล้เคียงตลาดเก่ามีถึง 3 วัดติดกัน คือ วัดท่ายางใต้ วัดท่ายางกลาง และวัดท่ายางเหนือ ตำบลท่ายางจึงน่าจะเป็นที่ตั้งเมืองชุมพรในสมัยต่อมา แต่ย้ายมาเมื่อใดและย้ายไปบ้านท่าตะเภาเมื่อใดยังไม่พบหลักฐานแน่นอน “แต่ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ในปี พ.ศ. ๒๓๖๗ มีหลักฐานว่าเจ้าเมืองชุมพรที่เป็นที่พระยากำแหงสงคราม

^{๑๔} <http://www.chumphon.go.th> วันที่ ๒๘ มิถุนายน ๒๕๔๕

(ช่วย) ได้มาตั้งเมืองชุมพรปัจจุบัน”^{๕๕} แต่ข้อมูลจากเว็บไซต์อำเภอเมืองชุมพรกล่าวว่าในการย้ายจากท่าทางมาท่าตะเภาในครั้งแรกไม่ได้ตั้งที่เมืองปัจจุบัน แต่อยู่คนละฝั่งแม่น้ำ โดยมีข้อความกล่าวว่า “เมื่อตรวจสอบหลักฐานที่พอเชื่อถือได้ พบว่าเมื่อปี พ.ศ. 2433 (ร.ศ.109) พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินประพาสแหลมมลายู ได้เสด็จประทับที่เมืองชุมพรแล้วทรงม้า ทรงช้างพระที่นั่ง ไปยังเมืองกระบุรี จังหวัดระนอง พลับพลาที่ประทับที่ชุมพรอยู่ทางใต้ของคลองท่าตะเภา โดยมีทุ่งดินสาย หนองหว้า หนองหวาย ตำบลกรอกกรณี ปัจจุบันขึ้นกับคลองท่าตะเภา โดยมีทุ่งดินสาย หนองหว้า หนองหวาย ตำบลกรอกกรณี (ปัจจุบันคือตำบลตากแดด) อยู่หลังพลับพลาทุ่งดินสาย ยังปรากฏอยู่ทุกวันนี้ อยู่ใกล้วัดสุบรรณนิมิตร ไปทางทิศตะวันตกและได้ทรงเรือข้ามไปที่บ้านท่าตะเภา ขึ้นที่หน้าบ้านเจ้าเมืองก่อน แล้วเสด็จพระราชดำเนินไปตามริมฝั่งบ้านเรือนราษฎร จึงเป็นที่เชื่อได้ว่า เมื่อ พ.ศ. 2433 (ร.ศ.109) เมืองชุมพรได้มาตั้งอยู่ที่คลองท่าตะเภาแล้ว ตัวเมืองและสถานที่ราชการหาใช้ที่อยู่ในปัจจุบันนี้ไม่ อยู่คนละฝั่งแม่น้ำกับทุ่งดินสายและบริเวณบ้านท่าตะเภาเหนือ ทั้งนี้พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้เสด็จโดยทางเรือพระที่นั่ง 12 กรรเชียง ถึงพลับพลาที่ท่าตะเภาเหนือไปถึงหมู่บ้านที่เป็นเมืองชุมพร เวลาจวนค่ำเสด็จพระราชดำเนินที่หมู่บ้านท่าตะเภาอำเภอเมืองชุมพรตลาดท่าตะเภาเดิมอยู่ตรงข้ามบ้านทุ่งดินสาย บริเวณระหว่างที่ทำการป่าไม้จังหวัดกับตลาดในปัจจุบันนี้ ตลาดท่าตะเภาแต่เดิมเป็นป่ามีเสือชุกชุมมากจนขึ้นชื่อว่า เสือชุมพรคุดมาก เมื่อทางราชการตัดทางรถไฟสายใต้ผ่านตัวเมืองชุมพร ป่าเสือกก็ลายสภาพเป็นตลาดการค้า ต่อมาตัวเมืองได้ย้ายอีกแต่ไม่ทราบว่ามีเมื่อใด เนื่องจากไม่มีหลักฐานแน่นอน แต่จะต้องหลังจาก พ.ศ. 2433 (ร.ศ.109) แล้ว ปรากฏว่าเมื่อพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงจัดการปกครองท้องที่ใหม่ โดยแบ่งการปกครองออกเป็นเมือง อำเภอ ตำบล และหมู่บ้านหลายเมืองรวมเป็นมณฑลเทศาภิบาล ในปีพุทธศักราช 2439 (ร.ศ.115) ได้ตั้งมณฑลชุมพรขึ้น ตั้งศาลารัฐบาล ณ จังหวัดชุมพร ปรากฏหลักฐานว่าตัวเมืองชุมพรได้ย้ายที่ทำการมาตั้งอยู่ริมคลองท่าตะเภา คือที่ปลูกบ้านพักนายอำเภอเมืองชุมพรอยู่ใกล้จวนผู้ว่าราชการจังหวัดในปัจจุบัน เหตุผลที่จำเป็นต้องย้ายเมืองจากบ้านประเดิมและตำบลท่าทางมาอยู่ที่คลองท่าตะเภาไม่พบหลักฐาน ณ ที่ใด”^{๕๖}

^{๕๕} <http://www.tv5.co.th/service/mod/heritage/nation/oldcity/chumphorn> วันที่ ๗ กรกฎาคม ๒๕๕๕ อ้างแล้ว

^{๕๖} <http://www.chumphon.go.th> วันที่ ๒๘ มิถุนายน ๒๕๕๕ อ้างแล้ว

เมืองชุมพรได้เป็นที่ศาลารัฐบาลมณฑลชุมพรด้วย เมื่อเริ่มตั้งเป็นมณฑลขึ้นแล้ว ในปี พ.ศ. 2437 มีเมืองขึ้นกับมณฑลนี้ 3 เมือง คือ เมืองสุราษฎร์ธานี เมืองชุมพร และเมืองหลังสวน ต่อมาในพ.ศ. 2448 (ร.ศ.124) ได้ย้ายศาลาเทศบาลมณฑลชุมพรไปอยู่ที่บ้านดอน ซึ่งเป็นจังหวัดสุราษฎร์ธานี ให้ตรงกับท้องที่ที่ตั้งมณฑล ในปี พ.ศ. 2468 ได้ประกาศยกเลิกมณฑลสุราษฎร์ธานี และโอนการปกครอง 3 จังหวัด รวมทั้งจังหวัดชุมพรด้วยไปขึ้นกับมณฑลนครศรีธรรมราช หลังจากยกเลิกมณฑลเทศาภิบาลทุกมณฑล ในปี พ.ศ. 2476 เป็นเหตุให้ยกเลิกมณฑลนครศรีธรรมราชไปด้วย จังหวัดชุมพรจึงเป็นจังหวัดหนึ่งในราชอาณาจักร ขึ้นตรงต่อราชการบริหารส่วนกลางจนทุกวันนี้

รายชื่อเจ้าเมืองชุมพร เท่าที่มีหลักฐานมีดังนี้^{๑๑}

- ๑) ออกญาเคาะงะ ทราธิบดีศรีสุรัตนวulumหนัก ก่อน พ.ศ.๑๕๕๗
 - ๒) พระชุมพร (มัน) พ.ศ.๒๓๑๒ - ๒๓๑๓
 - ๓) พระยาแก้วโกรพ พ.ศ.๒๓๑๖ เข้าร่วมกองเรือไปตีเมืองมะริด
 - ๔) พระยาเพชรกำแหงสงคราม (ถีน) น่าจะเป็นคนเดียวกับพระยาแก้วโกรพ
 - ๕) พระยาเพชรกำแหงสงคราม (ชู่ย) ก่อน พ.ศ.๒๓๖๗ - พ.ศ.๒๓๖๗
 - ๖) พระยาเพชรกำแหงสงคราม (ยม) พ.ศ.๒๓๖๘
 - ๗) พระยาเพชรกำแหงสงคราม (ครุฑ) ผู้สร้างวัดสุบรรณนิมิต
 - ๘) พระยาเพชรกำแหงสงคราม (กล่อม) เรียกกลับกรุงเทพ ฯ เมื่อปี พ.ศ.๒๔๑๑
 - ๙) พระยาเพชรกำแหงสงคราม (ยัง) บุตรพระยากำแหงสงคราม (ชู่ย) พ.ศ.๒๔๑๑ - ๒๔๓๗
 - ๑๐) พระยารามฤทธิรงค์ (สิน) พ.ศ.๒๔๓๗ - ๒๔๓๙ (รักษาราชการ)
 - ๑๑) พระยาชุมพร (มะลิ ยุคคนันท์) เป็นเจ้าเมืองชุมพรถึงปี พ.ศ.๒๔๔๔
- เจ้าเมืองชุมพรต่อจากนั้นไม่ได้ใช้บรรดาศักดิ์ พระยาเพชรกำแหงสงคราม แต่ใช้ยศหรือบรรดาศักดิ์ที่ได้รับพระราชทานมาแต่เดิม มาดำรงตำแหน่งผู้ว่าราชการเมืองตั้งแต่ปี พ.ศ.๒๔๔๕

^{๑๑} <http://www.tv5.co.th/service/mod/heritage/nation/oldcity/chumporn> วันที่ ๗ กรกฎาคม ๒๕๕๕ อ้างแล้ว

ทางรถไฟจากกรุงเทพ ฯ ถึงชุมพรเปิดใช้งาน เมื่อปี พ.ศ.๒๔๕๕ เมื่อกำหนดทางรถไฟแน่นอนแล้ว จึงสร้างที่ว่าการเมืองต่อมาเรียกว่า ศาลากลางจังหวัด เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๖๒ มีพระยาชุมพรบุรีศรีสมุทรเขต เป็นผู้ว่าราชการเมือง ศาลากลางหลังนี้อยู่ในบริเวณที่เป็นสำนักงานเทศบาลเมืองชุมพรและสำนักงานที่ดินจังหวัดชุมพรในปัจจุบัน เป็นเรือนไม้ชั้นเดียวได้ทุนสูง ใ้เสร็จออกในปี พ.ศ.๒๕๑๒ ที่ว่าการอำเภอเรียกว่าที่ทำการอำเภอท่าตะเภา อยู่ทางด้านทิศตะวันออกของศาลากลาง เป็นเรือนไม้ได้ทุนสูงชั้นเดียวขนาดเล็ก มีมุขเดียวต่อมาเปลี่ยนเป็นอำเภอเมือง ฯ ศาลจังหวัดชุมพร อยู่ทางด้านทิศตะวันตกของศาลากลาง เป็นเรือนไม้ทรงปั้นหยาชั้นเดียว สร้างเมื่อปี พ.ศ.๒๔๗๐ แล้วพัฒนาเป็นระยะๆ ดังนี้

พ.ศ.๒๔๓๕ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงยกเลิกวิธีการปกครองแบบจตุสดมภ์ มาเป็นระบบมณฑลเทศาภิบาล ระบบนี้รวมหัวเมืองขึ้นเป็นมณฑล มีข้าหลวงใหญ่แต่งตั้งจากกรุงเทพ ฯ มากำกับดูแลอีกชั้นหนึ่ง เจ้าเมืองคงมีตามเดิม แต่เปลี่ยนเรียกเป็น ผู้ว่าราชการเมือง เปลี่ยนรูปกรมการเป็นผู้ปฏิบัติราชการ ของหน่วยงานต่าง ๆ ในเมืองหลวง ชั้นแรกข้าหลวงใหญ่มีบรรดาศักดิ์ไม่ถึงพระยา ต่อมาจึงเปลี่ยนแปลงไปเป็นข้าหลวงเทศาภิบาล

พ.ศ.๒๔๕๖ ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เรียกตำแหน่งข้าหลวงเทศาภิบาลว่า สมุหเทศาภิบาล ดำเนินราชการมณฑล มีหน้าที่กว้างขวางเป็นผู้แทนต่างประเทศนครพระกรรม พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

พ.ศ.๒๔๗๕ ถึง พ.ศ.๒๔๕๘ ให้ย้ายเมืองชุมพร ไปตั้งที่บ้านดอน และให้เปลี่ยนชื่อเป็นมณฑลสุราษฎร์ธานี

พ.ศ.๒๔๕๕ มีประกาศกระทรวงมหาดไทย ให้เปลี่ยนเมืองเป็นจังหวัด เปลี่ยนผู้ว่าราชการเมืองเป็นผู้ว่าราชการจังหวัด

พ.ศ.๒๔๗๖ ประกาศยกเลิกระบอบเทศาภิบาล ตำแหน่งผู้ว่าราชการจังหวัด เปลี่ยนเป็นข้าหลวงประจำจังหวัด

๒.๑.๒ ที่มาของชื่อว่าชุมพร

มีคำอธิบายอยู่หลายประการคือ ประการแรก มีเทพธิดาประทานพรแก่เมือง เรียกว่า ประชุมพร ต่อมาพยางค์หน้ากร่อนไปเหลือแต่คำว่า ชุมพร ประการที่สอง เป็นเมืองที่รวมกำลังทหารเพื่อยกไปทำสงครามเรียกว่า เป็นที่ชุมพล ภายหลังเลื่อนมาเป็นชุมพร ประการที่สาม มาจากชื่อบ้านที่มีต้นมะเดื่อมาก เรียกว่า บ้านชุมพร และเป็นเมืองชุมพร ในที่สุด มะเดื่อชุมพรเป็นมะเดื่อ ชนิดหนึ่งภาษาบาลีเรียกว่า อุทุมพร ชาวบ้านมักเรียกมะเดื่อชนิดนี้ว่า ต้นอุทุมพร คำว่า อุกร่อนไป คำว่า ทุม เพี้ยนเป็นชุมกลายเป็นมะเดื่อชุมพร ที่ทำน้ำซึ่งพบซากเมืองชุมพรเก่า ในเขตตำบลตากแดด อำเภอเมือง ฯ ฟังตรงข้ามยังมีต้นมะเดื่อชุมพรขึ้นอยู่มากมาย เมื่อเริ่มเป็นหมู่บ้านคงเรียกกันว่า บ้านมะเดื่อชุมพร ตามแบบคนใต้ที่ไม่ชอบพูดคำยาวหลายพยางค์

๒.๒ เหตุการณ์สำคัญของท้องถิ่น^{๑๑}

๒.๒.๑ การย้ายถิ่น มีการย้ายถิ่นที่สำคัญ ๆ คือ

การย้ายถิ่นของประชากรจากภาคกลาง และจังหวัดเพชรบุรี (ส่วนใหญ่เป็น ลาว ไช่) มาอยู่ในพื้นที่ต่าง ๆ ของจังหวัดชุมพร ปัจจุบันอาศัยเป็นกลุ่มเรียกว่า ไทยทรงดำ

การย้ายถิ่นฐานของชาวไทยอิสลามในภาคใต้มาอยู่ที่จังหวัดชุมพรมีกระจายอยู่ทั่วไป โดยเฉพาะอำเภอพะโต๊ะ มีชาวไทยอิสลามอยู่มาก

การย้ายถิ่นมาประกอบอาชีพทำเหมือง ตำบลนาซา อำเภอหลังสวน มีทั้งชาวไทย พุทธ จีน และไทยอิสลาม

^{๑๑} <http://www.tv5.co.th/service/mod/heritage/nation/oldcity/chumporn> วันที่ ๑ กรกฎาคม ๒๕๕๕ อ้างแล้ว

๒.๒.๒ การย้ายชุมชน

หลังจากสร้างทางรถไฟสายใต้เสร็จ การเดินทางไปยังเมืองหลวงและหัวเมืองต่าง ๆ ได้สะดวกขึ้นทำให้เมืองชุมพรมีการเปลี่ยนแปลงหลายประการ เช่นเดียวกับหัวเมืองอื่นๆ

การตั้งถิ่นฐานของชุมชนสมัยโบราณ จะตั้งอยู่ริมแม่น้ำ มีที่ราบเพียงพอแก่การทำนาเลี้ยงประชาชนในชุมชน และสามารถติดต่อค้าขายกับเมืองต่าง ๆ ได้สะดวก ชุมชนเมืองชุมพรสมัยก่อนจึงตั้งอยู่ตามที่ราบริมแม่น้ำ ลำคลอง เช่น แม่น้ำท่าตะเภา แม่น้ำชุมพร

เมื่อทางรถไฟสายใต้เสร็จแล้ว ย่านชุมชนได้เคลื่อนย้ายมาอยู่ใกล้สถานีรถไฟ ย่านธุรกิจของเมืองชุมพรเดิมอยู่ที่บ้านท่ายาง ริมแม่น้ำท่าตะเภา ภายหลังได้ย้ายมาอยู่ในที่ปัจจุบันใกล้กับสถานีรถไฟชุมพร

วิถีชีวิตของชาวชุมพรเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม การค้าขายขยายตัว เกิดย่านธุรกิจบริเวณพื้นที่ใกล้สถานีรถไฟ การทำมาหากินของประชาชนเปลี่ยนไป จากเดิมทำการเกษตรเพื่อยังชีพเปลี่ยนไปทำเกษตรเพื่อค้าขายมากขึ้น

๒.๒.๓ การต่อสู้กับทหารญี่ปุ่น

ช่วงสงครามโลกครั้งที่ ๒ กองทัพญี่ปุ่นได้ส่งกำลังเข้าจู่โจมประเทศไทย เมื่อวันที่ ๘ ธันวาคม พ.ศ.๒๔๘๔ ได้ใช้กำลังทางเรือ ยกพลขึ้นบกพร้อมกัน เจ็ดจุดคือ จังหวัดประจวบ ฯ จังหวัดชุมพร จังหวัดสุราษฎร์ธานี จังหวัดนครศรีธรรมราช จังหวัดสงขลา จังหวัดปัตตานี และจังหวัดสมุทรปราการ (บางปู) ส่วนทางบกได้รุกเข้ามาทางเมืองพระตะบอง และพิบูลสงคราม รัฐบาลได้ออกประกาศ เมื่อวันที่ ๙ ธันวาคม พ.ศ.๒๔๘๔ ยอมรับเงื่อนไขของประเทศญี่ปุ่น และได้ทำสมุดปกเขียวให้กองทัพญี่ปุ่นเดินทัพผ่านประเทศไทย ฝ่ายสัมพันธมิตรคือ ประเทศอังกฤษได้ส่งเครื่องบินทิ้งระเบิด มาโจมตีจุดยุทธศาสตร์หลายแห่งในทุกภาคของประเทศไทย ในวันที่ ๒๒ ธันวาคม พ.ศ.๒๔๘๔ จังหวัดภาคใต้ถูกทิ้งระเบิดเกือบทุกจังหวัด รวมทั้งจังหวัดชุมพร

การรบที่ท่านางสังข์ ตำบลท่ายาง อำเภอเมือง การยกพลขึ้นบกในภาคใต้ของ กองทัพที่ ๑๕ ของญี่ปุ่น โดยได้ออกจากแหล่งรวมพลในอ่าวไทยด้วยเรือลำเลียง ๘ ลำ ยก พลขึ้นบกที่จังหวัดประจวบ ฯ ชุมพร สุราษฎร์ ฯ และนครศรีธรรมราช กองทัพที่ ๒๕ มี เรือลำเลียงพล ๑๖ ลำ ยกพลขึ้นบกที่จังหวัดสงขลา ปัตตานี และโกตาบารูในมลายู

ที่จังหวัดชุมพรกองกำลังญี่ปุ่นยกพลขึ้นบกช้ากว่ากำหนด ทำให้ฝ่ายไทยมีเวลาเข้า สกัดกันเข้าศึกได้ทันทั่วทั้งที่ที่นอกตัวเมือง เวลา ๐๒.๐๐ น. เรือลำเลียงพลขนาดใหญ่ของ ญี่ปุ่นเข้าจอดที่แนวเกาะเสม็ดในอ่าวปากน้ำ เรือระบายพลไม่ได้แล่นเข้าทางปากน้ำ แต่ แล่นตรงเข้าห้องอ่าวที่บ้านคอสน และบ้านแหลมดิน บริเวณดังกล่าวนี้อ่าวมีเลนลึก ออก นอกฝั่งไปไกลมาก ปรากฏช่วงเวลานั้นน้ำทะเลลดต่ำสุด ทหารญี่ปุ่นลงจากเรือระบายพล ก็มเล่นเกือบถึงเอวเคลื่อนที่ไม่ได้ ต้องให้ทหารจำนวนหนึ่งปลดสัมภาระประจำกายออก แล้วลากเรือกลุยเลนขึ้นมาผูกเชือกไว้กับต้นไม้ริมหาด แล้วจึงให้ทหารทยอยกันสาวเชือก นำตัวขึ้นฝั่ง กว่าจจะรวมพลบนฝั่งได้ก็รุ่งสว่าง กำลังทหารญี่ปุ่นเคลื่อนเข้ายึดทางวัดท่ายาง ได้สายหนึ่ง อีกสายหนึ่งพุ่งตรงเข้ามาที่สะพานท่านางสังข์

กำลังของทางชุมพรคือ ร.พัน ๓๘ กำลังฝึกภาคอยู่ที่สนามบินทับไก่อ ตำรวจภูธร กำลังฝึกตำรวจใหม่อยู่ที่กองกำกับการในตัวเมืองชุมพร ยุวชนทหาร ซึ่งเป็นนักเรียน โรงเรียนศรียาภัย ยังกระจายกันอยู่ตามบ้าน ดังนั้นกำลังตำรวจจึงพร้อมรบกว่าหน่วยอื่น ทางจังหวัดได้สั่งให้เคลื่อนกำลังออกไปยึดคลองท่านางสังข์ ด้านตะวันตกไว้ คือ ฝั่งที่อยู่ ตรงหน้าอนุสาวรีย์ ครั้งนั้นสะพานข้ามคลองท่านางสังข์เป็นสะพานเหล็ก อยู่ทางด้านทิศ เหนือของสะพานปัจจุบัน

ยุวชนทหารหน่วยที่ ๕๒ โรงเรียนศรียาภัย มีกำลังพลร้อยคนเศษแต่มีอาวุธปืนเล็ก ยาวอยู่เพียง ๓๐ กระบอก และปืนกลเบาอีก ๑ กระบอก เมื่อรวมกำลังกันที่สถานี ตำรวจภูธรอำเภอเมือง ฯ ได้แล้ว ร้อยเอกถวิล นิยมเสน ผู้บังคับหน่วยได้แบ่งหมู่ปืนกลเบา ไปสกัดข้าศึกทางทิศเหนือด้านสถานีนาชะอำ แล้วนำหมู่ปืนเล็กมายึดริมถนนข้าง อนุสาวรีย์

ร.พัน๓๘ ได้ส่งหมู่ปืนกลเบา ๓ หมู่ มาถึงสะพานเมื่อเวลาหกนาฬิกาเศษ ได้จัด กำลังเป็นพิเศษให้แต่ละหมู่ปืนกลเบา มี ปืนกลเบา ๓ กระบอก รถยนต์สงครามพาทหาร ๓ หมู่ แล่นฝ่าทหารญี่ปุ่นที่เชิงสะพานไปจนถึงวัดท่ายางได้

ทางด้านสะพานทำนางสังข์เริ่มยิงกันแล้วประปราย ร้อยเอกถวิล นิยมเสน พายุชนทหารวิ่งข้ามสะพานไปยึดเชิงสะพานด้านทิศตะวันออก ปรับแนวประจันหน้ากับทหารญี่ปุ่น ที่ซ่อนตัวอยู่ในป่าปรัง จากนั้นได้มีการยิงต่อสู้กันอย่างหนัก

ตำรวจสมทบยุชนทหารไปจากฝั่งทิศตะวันตก ตำรวจบางหมู่ข้ามไปเสริมแนวยุชนทหารทางด้านวัดท่ายางได้

กำลังทหารทั้งสามหมู่เข้าโจมตีกองทหารญี่ปุ่นเป็นสามรอบ การรบเริ่มตั้งแต่วเวลาประมาณหกนาฬิกาเศษ ร้อยเอกถวิล ถูกยิงเสียชีวิตในสนามรบ เหลือแต่สิบเอก สำนราญ ควรพันธุ์ เป็นผู้อำนวยการรบต่อไปจนถูกยิงกระดูกแขนขวาแตก

การรบในครั้งนั้น ฝ่ายไทยสามารถยันเข้าศึกให้หยุดอยู่กับที่จนถึงเวลาใกล้เที่ยง จึงมีคำสั่งให้หยุดรบจากกรุงเทพ ฯ ปล่อยให้กำลังทหารญี่ปุ่นผ่านไปพม่า

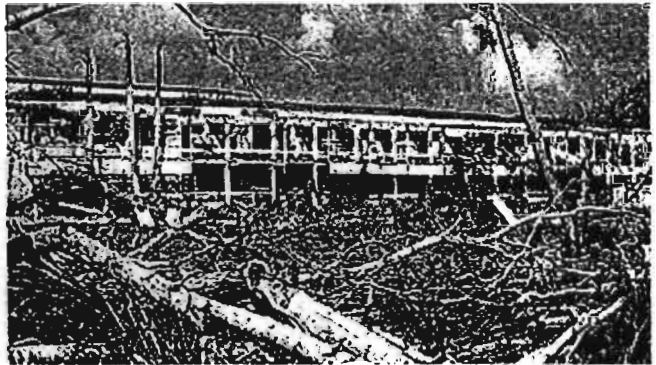
ต่อมาในปี พ.ศ.๒๕๑๖ ร้อยโทสำราญ ควรพันธุ์ ซึ่งเป็นผู้บังคับหน่วยยุชนทหารในการรบ เมื่อปี พ.ศ.๒๔๘๔ ได้ชักชวนยุชนทหาร โรงเรียนศรียาภัย ให้สร้างอนุสาวรีย์ขึ้นเป็นรูปยุชนทหารยืนบนแท่นในท่าถือปืนเล็งอาวุธ ต่อมาปี พ.ศ.๒๕๒๗ ทางจังหวัดชุมพรเห็นว่า รูปอนุสาวรีย์เดิมมีขนาดเล็กไม่สง่างาม จึงขอให้ศิษย์เก่าโรงเรียนศรียาภัยปรับปรุงรูปปั้นและแท่นฐาน ให้หล่อรูปปั้นใหญ่ขนาดเท่าคนจริง เป็นยุชนทหารในท่าแทงปืน พลโท ทวีวิทย์ นิยมเสน บุตรชายร้อยเอก ถวิล นิยมเสน ได้บริจาคเงินสร้างแท่นยืน และขยายฐานใหม่ดังที่เป็นอยู่ปัจจุบัน

ต่อมาในปี พ.ศ.๒๔๘๖ ญี่ปุ่นได้เริ่มสร้างทางรถไฟสายชุมพร - เขาฝาชี ในจังหวัดระนอง โดยแยกจากทางรถไฟสายใต้ ห่างจากตัวสถานีชุมพรไปทางด้านทิศใต้ ประมาณ ๑ กิโลเมตร จึงเกิดมีกองทหารรถไฟญี่ปุ่นมาตั้งค่ายใหญ่ที่เนินเขาสามแก้วอีกค่ายหนึ่ง การสร้างทางรถไฟสายข้ามคอคอดกระนี้ ญี่ปุ่นใช้กรรมกรจีน แยกกลึงค์ ที่เกณฑ์จ้างมาจากมลายู และสิงคโปร์ เมืองชุมพรในห้วงเวลาดังกล่าวจึงมีผู้คนมากมาย ค่าครองชีพสูง เครื่องอุปโภคบริโภคขาดแคลนมาก รวมทั้งยารักษาโรคด้วย ผู้เจ็บป่วยต้องใช้ยาสมุนไพร เสื้อผ้าไม่มีจำหน่าย คนที่ยากจนต้องใช้กระสอบป่านมาทำเครื่องนุ่งห่ม น้ำมันเชื้อเพลิงไม่มี ต้องใช้น้ำมันมะพร้าวและน้ำมันยาง ผู้ที่รับเหมาส่งไม้ ไม้หมอนรถไฟหิน และอาหารให้ญี่ปุ่น ร่ำรวยมีเงินใช้ฟุ่มเฟือย เรียกกันว่า เศรษฐีสงคราม แต่เกิดสภาพเงินเฟ้อ สินค้าราคาแพงและหายาก

ในปลายปี พ.ศ.๒๔๘๖ ญี่ปุ่นเริ่มเพื่อยงพลังในการทำสงคราม ยุติลง ได้มีกองทหารอังกฤษเข้ามายึดครองชุมพร เข้าควบคุมและปลดอาวุธทหารญี่ปุ่น ส่งยารักษาโรค และเสื้อผ้ามาช่วยเหลือนชาวบ้าน ผลของสงคราม เมืองชุมพรเสียหายเฉพาะที่ที่เป็นจุดยุทธศาสตร์ การรถไฟต้องใช้เวลาหลายปีกว่าจะซ่อมแซมให้กลับสู่สภาพปกติ

๒.๒.๔ การเกิดพายุไต้ฝุ่นเกย์

นับเป็นเหตุการณ์ร้ายแรงอันเกิดจากภัยธรรมชาติ ที่ทำความเสียหายต่อจังหวัดชุมพร และจังหวัดใกล้เคียงอย่างมาก อำเภอในจังหวัดชุมพร ที่ประสบภัยนี้ได้แก่ อำเภอปะทิว ท่าแซะ และอำเภอเมือง ฯ ตามลำดับ

มีผู้เสียชีวิตประมาณ ๘๐๐ คน เรือประมงอับปาง ๕๒๐ ลำ ประชาชนเดือดร้อนนับแสนคน การคมนาคมสื่อสารถูกตัดขาด ประชาชนไร้ที่อยู่อาศัย อดอยาก ขาดแคลนอาหาร และสิ่งจำเป็นต่อการดำรงชีวิต

ความรู้เกี่ยวกับอ่าวทุ่งคาสวี

๑. ลักษณะทางภูมิประเทศ พื้นที่อ่าวทุ่งคาสวี ได้รับการตั้งเป็นอุทยานแห่งชาติ หมู่เกาะชุมพร ประกอบด้วยลักษณะทางภูมิประเทศที่หลากหลาย อาจแบ่งได้เป็น ๖ รูปแบบ ดังนี้

ป่าชายเลน เป็นสังคมพืชไม่ผลัดใบ มักปรากฏในบริเวณชายฝั่งทะเลปากคลอง ปากแม่น้ำ และก้นอ่าว ที่มีการขึ้น - ลงของน้ำ และมักเป็นบริเวณที่มีน้ำจืดไหลลง ซึ่งมีผลทำให้น้ำมีความเค็มต่ำกว่าน้ำทะเล ดินที่ป่าชายเลนเจริญได้ดี มักเป็นดิน โคลนเลนละเอียด ที่มักอุดมไปด้วยอินทรีย์วัตถุจนถึงดินที่เป็นเลนแข็ง ด้วยความแตกต่างของสภาพเนื้อดินนี้เอง ทำให้เกิดหมู่ไม้ที่แตกต่างกันออกไป ดินที่เป็นเลนละเอียดจะปรากฏไม้ในกลุ่มเบิกนำ (Pioneer species) จำพวก ไม้แสม (Avicennia sp.) ไม้ลำพูทะเล (Sonneratia sp.) ตลอดจนถึง ไม้โกงกาง (Rhizophora sp.) ส่วนบริเวณที่ดินเลนแข็งตัวมากขึ้น มีการขึ้น - ลงของน้ำน้อย ก็จะปรากฏไม้จำพวก ไม้ถั่วและ ไม้พังกาหัวสุม (Bruguiera sp.) ไม้โปรง (Cerioid sp.) ไม้ตะบูน (Xylocarpus sp.) ไม้ฝาด (Lumnitzera sp.) และ ไม้เหงือกปลาหมอ (Acanthus sp.) เป็นต้น อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะชุมพร ปัจจุบันนี้มีพื้นที่ป่าชายเลนที่ยังคงมีสภาพสมบูรณ์อยู่ประมาณ ๑๗,๓๕๗ ไร่ ซึ่งเกือบทั้งหมดพบได้ในบริเวณอ่าวทุ่งคาสวี โดยปรากฏอยู่ตามชายฝั่งของอ่าวตลอดเข้าไปตามริมคลองต่าง ๆ บริเวณที่ปรากฏป่าชายเลนที่มีความอุดมสมบูรณ์สูง ไม้ขนาดใหญ่และมีอายุมาก พบในบริเวณคลองชุมพร คลองสวี และคลองสวีเฒ่า

ป่าชายหาด เป็นสังคมพืชบริเวณชายฝั่งทะเลทะเลที่เป็นทราย ได้รับไอเค็มจากทะเล (Salt spray) ดังนั้นจึงพบป่าชายหาดได้ในบริเวณที่เป็นหาดทราย ทั้งชายฝั่งบนแผ่นดินและบนเกาะ ในปัจจุบันปัญหาการจับจองพื้นที่บริเวณหลังชายหาด เพื่อทำการเกษตร เช่น ทำสวนมะพร้าวและการประกอบธุรกิจการท่องเที่ยว และที่พักอาศัยเช่น ทำรีสอร์ท และร้านอาหาร ได้ทำลายพื้นที่ป่าชายหาดลงเป็นอันมาก ป่าชายหาดที่ยังหลงเหลืออยู่จึงเป็นเพียงหย่อมเล็ก ๆ เท่านั้น พันธุ์ไม้ที่ปรากฏในป่าชายหาด มักมีลักษณะเป็นพุ่มเตี้ย ลำต้นคดงอ กิ่งสั้น แดกกิ่งก้านมาก ใบหนาแข็งและมักมีหนาม ทั้งนี้เนื่องจากอิทธิพลของลมทะเล และความแห้งแล้งของพื้นที่ ปัจจุบันอุทยานแห่งชาติหมู่เกาะชุมพร เหลือพื้นที่ป่าชายหาดไม่มากนัก บริเวณชายหาดบนเกาะ และชายฝั่งในบางช่วง ที่ไม่มีการบุกรุก ส่วนใหญ่มักมีลักษณะเป็นหย่อมชายฝั่ง เป็นชายฝั่งที่ได้รับอิทธิพลจากน้ำทะเลและกระแสน้ำในทะเลโดยตรง ลักษณะทั่วไปจะเป็นชายหาดที่เป็นทรายจนถึงเป็นโคลน

บริเวณด้านหลังชายหาด อาจพบป่าชายหาด (Beach forest) ได้บ้างในบริเวณที่ไม่มีการทำสวนมะพร้าว ชายฝั่งลักษณะนี้พบได้เป็นแนวยาวตลอดชายฝั่ง โดยในส่วนของอยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติ จะเริ่มจากอ่าวทุ่งมะขามน้อย อ่าวทุ่งมะขามใหญ่ อ่าวท้องตมใหญ่ หาดทรายสีวี อ่าวมะม่วง อ่าวท้องตมน้อย หาดอรุโณทัย ชายฝั่งเกาะกระทะ และอ่าวท้องครก

อ่าวและปากคลอง เป็นบริเวณหนึ่งของชายฝั่ง ที่ได้รับอิทธิพลจากการไหลลงของน้ำจืด อ่าวในที่นี้จึงหมายถึง อ่าวที่มีน้ำจืดไหลลงในปริมาณมากลักษณะ โดยทั่วไปจะพบป่าชายเลน (Mangrove forest) ในบริเวณที่มีการขึ้นลงของน้ำ พื้นดินมักเป็นโคลนละเอียด โคลนจนถึงโคลนปนทราย ในบางบริเวณพบหญ้าทะเล (Sea grass) และสาหร่ายทะเล (Sea algae) เจริญเติบโตติดกันเป็นผืนใหญ่ พื้นที่ส่วนใหญ่มักมีระดับน้ำตื้น บางบริเวณจะปรากฏเป็นสันดอนโคลน (Mud flat) ขนาดใหญ่ ซึ่งจะโผล่พ้นน้ำเวลาน้ำลงต่ำสุด ชายฝั่งลักษณะนี้ประกอบด้วยพื้นที่สำคัญที่สุดคืออ่าวทุ่งคา - สวี ซึ่งมีคลองที่มีน้ำจืดไหลลงมากกว่า ๑๐ คลอง ปัจจุบันบริเวณดังกล่าว ได้รับการขึ้นทะเบียนเป็น “พื้นที่ชุ่มน้ำนานาชาติ”

เกาะ ที่ปรากฏในเขตอุทยานแห่งชาติมีทั้งสิ้น ๔๐ เกาะ โดยส่วนใหญ่เป็นเกาะขนาดเล็ก มักปรากฏโพรงดำเล็ก ๆ อยู่ทั่วไป เกาะที่มีขนาดใหญ่จะปรากฏชายหาดบริเวณชายฝั่งของเกาะ ซึ่งได้รับอิทธิพลของไอทะเล (Salt spray) จะปรากฏพันธุ์ไม้ป่าชายหาด (Beach forest) ส่วนที่อยู่สูงขึ้นไปที่ไม่ได้รับอิทธิพลจากไอทะเล จะปรากฏพันธุ์ไม้ของป่าดิบชื้น (Moist evergreen forest) ส่วนเกาะที่มีขนาดเล็กมักเป็นพันธุ์ในสังคมพืชบนหน้าผา (Cliff Community) ที่มีลักษณะแคระแกร็น ส่วนที่อยู่ใต้น้ำ มักปรากฏแนวปะการัง (Coral reefs) ทางด้านตะวันตกของเกาะ ส่วนด้านตะวันออกที่ได้รับอิทธิพลจากกระแสน้ำ ที่พัดมาโดยมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือ ปรากฏเป็นปะการังที่เจริญบนหิน (Coral Community on rocks)

ภูเขา ที่ปรากฏในเขตอุทยานแห่งชาติมักมีขนาดไม่ใหญ่และสูงมากนัก เป็นภูเขาที่อยู่ติดทะเลทั้งสิ้น พันธุ์ไม้ที่ปกคลุมเป็นพันธุ์ไม้ป่าดิบชื้น (Moist evergreen forest) เกือบทั้งหมด ยกเว้นบริเวณที่เป็นหน้าผา (Cliff Community)^{๑๕}

๒. ลักษณะภูมิอากาศ

ฤดูร้อน อยู่ระหว่างเดือนกุมภาพันธ์ถึงกลางเดือนพฤษภาคม ระยะเวลานี้เป็นช่วงว่างของฤดูมรสุม หลังจากสิ้นสุดฤดูมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือแล้ว อากาศจะเริ่มร้อน

^{๑๕} กรมอุทยานแห่งชาติทุ่งคา-สวี จ.ชุมพร รายงานสถานการณ์การจัดการป่าชายเลน หน้า ๕, ๒๕๔๗

ฤดูฝน อยู่ระหว่างเดือนพฤษภาคมถึงกลางเดือนตุลาคม เป็นช่วงที่ลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ ซึ่งเป็นลมร้อนและชื้นจากมหาสมุทรอินเดียพัดปกคลุม ทำให้มีฝนตกทั่วไป

ฤดูหนาว อยู่ระหว่างเดือนตุลาคมถึงเดือนกุมภาพันธ์ ในระยะนี้จะมีลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งเย็นและแห้งแล้งจากประเทศจีนพัดปกคลุม ทำให้อุณหภูมิลดลงทั่วไปและมีอากาศหนาวเย็น แต่เนื่องจากได้รับอิทธิพลจากทะเลอ่าวไทย อากาศจึงไม่หนาวเย็นมากนักและจะมีฝนตกโดยทั่วไป^{๒๐}

๓. บริบทของ ๔ ชุมชนเป้าหมายในอ่าวตังเกี๋ย

๓.๑ สภาพทั่วไป

ตำบลท่ายาง มีประชากร ๘,๗๗๘ คน มี ๒,๒๓๘ ครัวเรือน ประกอบด้วย ๑๑ หมู่บ้าน ภูมิประเทศส่วนใหญ่เป็นบาง มีคลอง คลองซอย ลำราง จำนวนมาก อาชีพเกษตรกรรม ทำสวน การประมงในคลองและประมงชายฝั่ง ค้าขาย รับจ้าง^{๒๑}

สภาพสิ่งแวดล้อมขณะนี้ยังคงมีความอุดมสมบูรณ์พอสมควร มีความหลากหลายทางระบบนิเวศ ประมงชายฝั่ง ป่าชายเลน ๒ ฝั่งริมแม่น้ำท่าตะเภา และคลองทำนางสังข์ พื้นที่สวนผลไม้ อีกทั้งมีความหลากหลายทางวัฒนธรรม ซึ่งเป็นที่ตั้งบนฐานทรัพยากรที่ต่างกัน

ภายหลังการเลิกทาส สมัยรัชกาลที่ ๕ และต่อมา มีการสร้างเส้นทางรถไฟสายใต้ จึงทำให้กลุ่มคนจากเพชรบุรี ประจวบคีรีขันธ์ ราชบุรี อพยพมาอยู่ในแถบนี้มากขึ้น มีสองกลุ่ม กลุ่มแรกเรียกว่า “คนโน” มาอยู่ที่หมู่ ๒ และ หมู่ ๑๐ กลุ่มที่สองเรียกว่า “ไทยทรงดำ” อยู่ในหมู่ที่ ๒ และหมู่ที่ ๕ เป็นการอพยพอันเนื่องมาจากการเกณฑ์ทหารจากเพชรบุรี โดยเข้ามาเป็นระลอก เป็นกลุ่ม ๆ ตั้งแต่ ๑๐๐ กว่าปีที่ผ่านมา แม้ว่าปัจจุบันจะเปลี่ยนแปลงไปมากพอสมควร แต่ยังคงพยายามรักษาประเพณีของคนไว้ เช่น การทอผ้า การแต่งกาย ชุดไทยทรงดำในงานพิธีต่าง ๆ และช่วงเทศกาลวันสำคัญ มีการจัดงานวัน ไทยทรงดำ ในช่วงเดือนเมษายน และไปร่วมกิจกรรม “ไทยทรงดำ” ที่เพชรบุรี

ด้านเศรษฐกิจ ในอดีตชุมชนแถบนี้มีอาชีพทำนาปีละครั้ง ได้ผลผลิตพอสมควร มีเหลือกักขาย มีปลาในนาข้าว แต่ต่อมาการทำนาน้อยลง เปลี่ยนเป็นสวนมะพร้าว ผลไม้อื่น

^{๒๐} วิทยาลัยพลศึกษา จ.ชุมพร ศูนย์วัฒนธรรมชุมพรและคณะ รายงานผลการประเมินศิลปะและสิ่งแวดล้อม. หน้า ๒๔, ๒๕๔๒ (เอกสารต้นเนา)

^{๒๑} เทศบาลตำบลท่ายาง. ตำบลท่ายาง หน้า ๔, ๒๕๔๕ (เอกสารต้นเนา)

ๆ ขณะเดียวกันกลุ่มคนจีนที่อยู่ที่ตำบลยังคงค้าขายอย่างต่อเนื่อง จนเป็นเขตเศรษฐกิจหลักของชุมชน มีความหลากหลายของธุรกรรมต่าง ๆ มากขึ้น

จากการจัดเวทีวิเคราะห์ร่วมกับชุมชน ชุมชนได้กำหนดของดีของชุมชนดังนี้

ทรัพยากรธรรมชาติ มีป่าชายเลนและหิ้งห้อยหมู่ ๒, หาดคอสนหมู่ ๘ ทิวทัศน์ชายฝั่งหมู่ ๓ และแหล่งอพยพของเหยี่ยวในหมู่ ๘

วิถีชีวิต ศิลปวัฒนธรรม ประเพณี ๑) วิถีประมงหมู่ ๓, ทำน้ำตาลมะพร้าวหมู่ ๑๐, วิถีไทยทรงดำหมู่ ๕ ๒) การละเล่นพื้นบ้าน เล่นลูกช่วง, โยนคลี, ทรงแม่ศรี ช่วงตรุษสงกรานต์ ปัจจุบันไม่มีแล้ว แต่มีผู้รู้ที่เล่าได้ในหมู่ ๔ และ หมู่ ๑๐ ๓) เพลงพื้นบ้าน เพลงบอก เพลงนา ปัจจุบันไม่มีแล้วเช่นกัน แต่มีผู้รู้ที่ร้องได้ในหมู่ ๑๐ ๔) วัดเก่าแก่ วัดพิชัยอาราม และวัดคงคานาม หมู่ ๔ ๕) ร่องรอยประวัติศาสตร์เมืองเก่าหมู่ ๔, ร่องรอยประวัติศาสตร์สงครามโลกครั้งที่สอง หมู่ ๘, หมู่ ๔ และหมู่ ๑๐ และร่องรอยการเดินเรือสมัยโบราณ หมู่ ๔ เชื่อมต่อดำบลปากน้ำ

บุคคลสำคัญ หลวงปู่จรวัดคงคานาม. นายสนั่น ชุมวรฐายี ยุวชนทหาร

ตำบลหาดทรายรี มีเนื้อที่ประมาณ ๑๘,๗๘๐ ไร่ หรือ ๓๐ ตารางกิโลเมตร ประชากรทั้งสิ้น ๓,๘๘๖ คน มี ๑,๒๑๗ ครัวเรือน ปกครองด้วย ๗ หมู่บ้าน ภูมิประเทศส่วนใหญ่เป็นภูเขา ที่ลาดเชิงเขา ที่ราบสูงแบบลูกคลื่น และที่ราบลุ่มชายฝั่งทะเล สูงตั้งแต่ ๗๕ - ๑๗๒ เมตรจากระดับน้ำทะเล อาชีพส่วนใหญ่ทำประมงชายฝั่ง นาุ้ง ทำสวนมะพร้าว ค้าขาย รับจ้างทั่วไป^{๒๒}

อยู่ห่างจากตำบลท่ายางประมาณ ๑๕ กิโลเมตร เดิมขึ้นอยู่กับตำบลปากน้ำ ต่อมาจึงแยกออกเป็นตำบลของตนเอง และมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับตำบลท่ายาง มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์คือ เป็นสถานที่ที่สมเด็จพระมหาลวงชุมพรมาสิ้นพระชนม์

จากเวทีการวิเคราะห์ร่วมกับชุมชน ชุมชนได้ร่วมกันกำหนดของดีของชุมชน คือ

ทรัพยากรธรรมชาติ ตำบลหาดทรายรีมีทรัพยากรธรรมชาติที่หลากหลายมาก ทั้งป่าชายเลน, ป่าพรุ, เกาะ, ชายหาด, แหล่งน้ำดูปะการัง, ศูนย์ศึกษาธรรมชาติ และอุทยานแห่งชาติ, ถ้ำ, สัตว์ป่า เช่นลิงแสม ค่างแว่น เป็นต้น

วิถีชีวิต ศิลปวัฒนธรรม ประเพณี ๑) วิถีประมง, การทำบาติค, การทำกะปิ, ของทะเลแห้ง ๒) สถานที่สำคัญ ได้แก่ ศาลเสด็จเตี้ย, เรือรบ, สวนสมุนไพร ๓) ร่องรอยประวัติศาสตร์สมเด็จพระมหาลวง

^{๒๒} องค์การบริหารส่วนตำบลหาดทรายรี: ตำบลหาดทรายรี หน้า ๔, ๒๕๔๕ (เอกสารตำนาน)

ผู้รู้ หมอสมบรูณ์ กัลปิงหา ผู้รู้เรื่องเกี่ยวกับหมอพร

ตำบลปากน้ำ มีประชากร ๖,๑๑๒ คน มี ๒,๖๕๔ ครัวเรือน ประกอบด้วย ๑๐ หมู่บ้าน ภูมิประเทศส่วนใหญ่เป็นที่ราบติดชายฝั่งอ่าวไทย ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ประมง รับจ้าง และค้าขาย อยู่ห่างจากตำบลท่ายางประมาณ ๑๕ กิโลเมตร^{๒๐}

ปากน้ำเป็นชุมชนเก่าแก่ตั้งอยู่ปากแม่น้ำท่าตะเภา กลุ่มคนดั้งเดิมเป็นชาวจีนอพยพ, คนไทยจากคลองวาฬ จังหวัดประจวบคีรีขันธ์และหลังสวน อาชีพดั้งเดิมจะทำประมงขนาดเล็ก ต่อมามีการอพยพของชาวประมงจากเมืองสมุทรสงคราม, สมุทรปราการและเพชรบุรี เข้ามาอย่างต่อเนื่อง เริ่มมีอาชีพประมงน้ำลึก ขณะเดียวกันก็เป็นท่าเรือส่งมะพร้าวสู่กรุงเทพฯ และนำข้าวสารและเกลือกลับมาขายที่ชุมพร ระนอง กลายเป็นแหล่งรับซื้อขายอาหารทะเลขนาดใหญ่ มีอุตสาหกรรมห้องเย็น เพื่อแช่แข็งอาหารทะเลจำนวนมากเพื่อการส่งออก ด้านการเติบโตเศรษฐกิจเป็นไปอย่างรวดเร็วต่อเนื่อง จึงทำให้เกิดชุมชนแออัดจำนวนมากเกิดขึ้น จนเกิดเป็นปัญหาสังคม อาชญากรรมต่าง ๆ สูงขึ้น

ในการวิเคราะห์เพื่อค้นหาของดีชุมชนไม่สามารถจัดเวทีชุมชนได้เหมือนกับตำบลท่ายางและตำบลหาดทรายรี จึงใช้วิธีการประชุมแลกเปลี่ยนกับ นายพงษ์ศักดิ์ จารุมา ปลัด อบต.ปากน้ำ, นายพงษ์ศักดิ์ อดีตครูโรงเรียนปากน้ำชุมพร, นายอนันต์ ชายสะแกราช ชาวประมงและนักกิจกรรมสังคม และนางวงศ์เวทย์ วัตกำเจริญ นักพัฒนาองค์กรเอกชน ได้ข้อสรุปว่าตำบลปากน้ำเป็นตำบลที่มีความเป็นเมืองสูง และในเขตชุมชนเมืองแทบจะไม่เหลือคนเก่าแก่ ประชากรส่วนใหญ่เป็นคนอพยพมาเพื่อทำการประมง ในพื้นที่หมู่อื่นก็หาคนสืบสานเรื่องราวเก่า ๆ ไม่มี ฉะนั้นในแง่ของชุมชนที่จะให้ความสนใจเรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชนคงเป็นไปได้ยาก เพราะมองเชิงธุรกิจมากกว่า อย่งไรก็ตามหากมองเชิงศักยภาพปากน้ำเป็นพื้นที่ที่มีต้นทุนสำหรับการท่องเที่ยวพอสมควร และชุมชนที่เลือกสำหรับการศึกษาวิเคราะห์คือ หมู่ ๔ บ้านคอกหมู

ทรัพยากรท่องเที่ยวที่สำคัญ คือ ทัศนียภาพ ที่หมู่ ๔, พลับพลาร. ๕, และวิถีประมง นอกจากนั้นยังสามารถอาศัยทรัพยากรทางทะเลเช่นเดียวกับหาดทรายรีได้ รวมทั้งอาศัยแหล่งท่องเที่ยววิถีชีวิต ศิลปวัฒนธรรม ประเพณี ของหาดทรายรีได้เช่นกัน เพราะเดิมเป็นตำบลเดียวกันและมีประวัติศาสตร์ร่วมกันมา

^{๒๐} องค์การบริหารส่วนตำบลปากน้ำ: แผนพัฒนาสามปี ๒๕๕๐-๒๕๕๒ หน้า ๕-๖(เอกสารสำเนา)

ตำบลนาทุ่ง มีประชากร ๓,๐๑๔ คน จำนวน ๗๕๑ ครอบครัวยุค ประกอบด้วย ๗ หมู่บ้าน ภูมิประเทศส่วนใหญ่เป็นที่ราบลุ่ม ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมทำสวนมะพร้าวและสวนปาล์ม, ประมง, รับจ้าง และค้าขาย อยู่ห่างจากตัวเมืองชุมพรประมาณ ๖ กิโลเมตร^{๒๔}

มีอาณาเขตติดกับเทศบาลเมืองชุมพร ความเจริญเข้ามารุกรุกพื้นที่นา จนเหลือจำนวนน้อยมากน้อยมาก อาชีพส่วนใหญ่จึงเป็นงานบริการ เช่น การค้าขาย การรับราชการ บริษัทห้างร้าน จำนวนมากตามสภาพเติบโตแบบเมือง ในขณะเดียวกัน ครอบครัวยุคดั้งเดิม ปัจจุบันจะคงเหลือแต่เด็กและผู้สูงอายุมากขึ้น เนื่องจากคนหนุ่มสาวมีการศึกษาและอพยพออกนอกชุมชนค้นหาทุนการทอ่งเที่ยว

ในการวิเคราะห์เพื่อค้นหาของดีชุมชนไม่สามารถจัดเวทีชุมชนได้เช่นเดียวกับตำบลปากน้ำ ทีมวิจัยจึงใช้การประชุมร่วมกับนายชูเกียรติ นวลศรี ปลัดอบต., นายเลิศ เชาวร์ ลือชัย กำนัน, นายสินสวัสดิ์ ชนม์ทวี และนายมานะ อัมพันธ์กาญจน์ ส.อบต. หมู่ ๗ พบว่าในทัศนะของผู้บริหาร หมู่ ๗ เป็นหมู่บ้านที่มีศักยภาพมากที่สุดในเชิงทรัพยากร อย่างไรก็ตามยังมีปัญหาเรื่องความพร้อมของชุมชน ทุนที่ชุมชนมีอยู่ในมุมมองของทั้ง ๔ ท่าน ได้แก่ ทรัพยากรธรรมชาติที่สวยงามของแหลมคอกวาง-หัว โมง และป่าชายเลนในพื้นที่หมู่ ๗ บ้านปากคลอง ในส่วนของวิถีชีวิต ศิลปวัฒนธรรม ประเพณี เนื่องจากเป็นชุมชนใกล้เมืองจึงแทบจะไม่หลงเหลือประเพณีเก่า ๆ เลย สิ่งที่จะเป็นต้นทุนสำหรับการท่องเที่ยวได้คือ วิถีประมง, การทำกะปิ, ของทะเลแห้ง

๓.๒ การเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมใน ตำบลท่ายาง ตำบลหาดทรายรี ตำบลปากน้ำ และตำบลนาทุ่ง

ตำบลท่ายาง เคยเป็นเมืองเก่าชุมพรมาก่อน แบบแผนการผลิตในอดีตจะเป็นนาข้าว สลับกับสวนผลไม้ พื้นที่นาส่วนใหญ่เป็นสัคนาของผู้ครองเมืองสมัยนั้น ปัจจุบันเป็นมรดกตกทอดมาถึงลูกหลานซึ่งยังคงมีชีวิตรอยู่ และยังคงทิ้งร่องรอยความเจริญในอดีตไว้ เช่น ท่าเรือ โบราณ โรงสีข้าว ภายหลังมีการย้ายเมืองไปอยู่ที่แม่น้ำท่าตะเภา สาเหตุที่ย้ายไม่ปรากฏหลักฐานแต่ในการวิเคราะห์ร่วมกับทีมศึกษาชุมชนน่าจะเป็นเพราะไม่มีที่นาเหลือแล้วสำหรับสัคนา แบบแผนการผลิตและวิถีชีวิตช่วงนั้นยังไม่เปลี่ยนแปลง การขนส่ง ค้าขายยังคงใช้เรือเป็นหลัก แต่เมื่อมีการสร้างรถไฟและเปิดใช้ในปี ๒๔๕๕ มีการอพยพมาตั้งถิ่นฐานของ “คนโน” และ “คนไทยทรงดำ” แบบแผนการผลิตและวิถีชีวิตเริ่ม

^{๒๔} องค์การบริหารส่วนตำบลนาทุ่ง: แผนพัฒนาสามปี ๒๕๕๐-๒๕๕๒ หน้า ๕, ๑๐ (เอกสารต้นฉบับ)

เปลี่ยนไปเป็นการผลิตเพื่อขายมากขึ้น การทำนา ทำสวนผลไม้ เปลี่ยนเป็นการปลูกมะพร้าวจำนวนมาก และอาศัยรถไฟในการขนส่งไปขายที่กรุงเทพฯ ฯ ในส่วนของ“คนใน” ได้นำวิถีสวนแบบ“คนใน” คือการปลูกแบบยกร่องมาใช้กับการทำสวนมะพร้าวรวมทั้งการทำน้ำตาลมะพร้าว ซึ่งปัจจุบันน้ำตาลมะพร้าวของตำบลทำยางแม้ว่าจะเหลือคนทำน้อยแต่ยังคงมีชื่อเสียงว่าอร่อยและไม่ปลอมปน เป็นสินค้าขึ้นชื่ออย่างหนึ่งของทำยางชุมชนจึงถือว่าเป็นของดีชุมชนอย่างหนึ่ง ปัจจุบันมะพร้าวราคาตกต่ำ แต่รูปแบบการผลิตในชุมชนก็ไม่ได้เปลี่ยนแปลงไปมากนัก มีการปรับตัวแบบค่อยเป็นค่อยไป ไปสู่การค้าขายรายเล็ก รายปานกลาง ตลอดจนการรับราชการและประมงขนาดเล็ก บริเวณริมฝั่งแม่น้ำและลำคลอง

ตำบลหาดทรายรี เดิมเป็นตำบลที่เป็นสวนมะพร้าวที่มีชื่อเสียง เมื่อมีถนนลาดยางเข้าถึงส่งผลให้เกิดกิจกรรมการท่องเที่ยวซึ่งแต่เดิมหยุดอยู่เพียงบริเวณหาดทรายรีของตำบลปากน้ำ ประกอบกับหาดทรายรีมีชื่อเสียงในด้านประวัติศาสตร์ซึ่งเสด็จในกรม ฯ ซึ่งเป็นที่เคารพ仰งของคนชุมพรและคนต่างถิ่นอื่น ๆ ตลอดจนความเชื่อในความศักดิ์สิทธิ์ของพระองค์ท่าน ได้ทรงเลือกมาใช้พระชนม์ชีพเมื่อทรงลาออกจากราชการ ทำให้เกิดการขยายตัวของเศรษฐกิจจากเมืองที่รุกโดยผ่านกิจกรรมการท่องเที่ยวทะเล (Mass Tour) การเติบโตการเพาะเลี้ยงชายฝั่ง ทำให้พื้นที่สวน พื้นที่นา ต้องเปลี่ยนแปลงไปจำนวนมาก บริเวณชายฝั่งยังมีการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำอยู่พอสมควร แม้จะยังไม่หนาแน่นนัก แต่แนวโน้มอาจจะมากขึ้น ที่ทำให้ทะเลไม่สามารถรองรับได้ ขณะเดียวกันกลุ่มประมงผิดกฎหมายยังคงเกิดขึ้นอยู่เป็นระยะ ทั้งชุมชนและราชการต้องเฝ้าระวังอย่างเต็มที่

ตำบลปากน้ำ แบบแผนการผลิตไม่ได้รับผลกระทบมากนักจากการมาของรถไฟ เนื่องจากเป็นท่าเรือประมง มาเปลี่ยนแปลงมากเมื่อมีถนนไปถึงทำให้การคมนาคมสะดวก ประกอบกับมีชายหาดที่สวยงาม อยู่ไม่ห่างตัวเมืองมากนัก การท่องเที่ยวเริ่มก่อเกิด จึงเป็นเขตเศรษฐกิจที่เติบโตต่อเนื่อง ทั้งประมงพาณิชย์ อุตสาหกรรมท่องเที่ยว และการท่องเที่ยวความเป็นเมืองขยายเติบโตสู่เขตป่าชายเลน และส่งผลต่อคุณภาพของน้ำทะเลพอสมควร ซึ่งแนวโน้มอนาคตคงจะเพิ่มพูนยิ่งขึ้น หากราชการและเอกชนไม่มีมาตรการรองรับที่ดีและมากพอ

ตำบลนาทุ่ง ปัจจุบันเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตชาวเมืองมากขึ้น หลายหมู่บ้านเป็นหมู่บ้านจัดสรร ขณะเดียวกันเนื่องจากกระแสน้ำทะเลเปลี่ยนแปลง ทำให้เกิดการทำลาย

พื้นที่ดินชายฝั่งของนาทุ่ง ซึ่งยังต้องศึกษาสาเหตุของการเปลี่ยนแปลงกระแสน้ำทะเลต่อไป โดยผู้เชี่ยวชาญเรื่องกระแสน้ำ

ดังนั้นเห็นได้ว่า ชุมชนท่ายาง หาดทรายรี ปากน้ำ และนาทุ่งในอดีต มีทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมอุดมสมบูรณ์ แต่การเปลี่ยนแปลงของชุมชนหลายแห่งมาจากกระแสภายนอก ทั้งเทคโนโลยีการผลิต การอพยพของผู้คน การเติบโตเศรษฐกิจแบบก้าวกระโดด จะมีผลต่อคุณภาพของสิ่งแวดล้อมในระยะยาว

๓.๓ วัฒนธรรมในชุมชน ท่ายาง หาดทรายรี ปากน้ำ และนาทุ่ง

วัฒนธรรม หมายถึง สิ่งที่มีมนุษย์ ชุมชน สังคม สร้างประดิษฐ์จากกระบวนการทางสังคม ทั้งที่เป็นรูปธรรมหรือนามธรรม เพื่อให้เป็นแบบแผนการดำเนินชีวิตที่ดีขึ้น

วัฒนธรรม ยังหมายถึง วิถีชีวิตของมนุษย์ในสังคมหนึ่ง ๆ ดังนั้นหากพิจารณาถึงประเด็นเหล่านี้ จะทำให้ชุมชนมีวัฒนธรรมที่หลากหลายและมากมาย ในพื้นที่ เช่น แหล่งโบราณสถาน แหล่งโบราณคดี แหล่งที่อยู่อาศัยของมนุษย์ก่อนประวัติศาสตร์ ที่กระจายในหลายอำเภอ เช่นที่ ถ้ำดินเป็ด ถ้ำขุนกระทิง ถ้ำน้ำลอดคน้อย เขาสามแก้ว เฉพาะที่เขาสามแก้ว เป็นแหล่งโบราณคดีใหญ่และสำคัญ ซึ่งแสดงหลักฐานการตั้งถิ่นฐานของชุมชนโบราณ สมัยแรกเริ่มประวัติศาสตร์ จากการสำรวจได้พบใบข้าว รูปขวาน ขวานหินขัด แท่นหินบด มีลายสลักรูปสถูปและธรรมจักร ลูกปัดและกำไล ซึ่งแสดงถึงการเคยเป็นชุมชนแรกที่ติดต่อกับชายกับต่างชาติแต่โบราณ

ในพื้นที่ชุมชนท่ายาง หาดทรายรี ปากน้ำ และนาทุ่งไม่มีแหล่งโบราณสถานปรากฏ แม้ว่าจะได้ชื่อว่าเป็นเมืองเก่า แต่ก็เป็นในช่วงรัตนโกสินทร์ตอนต้น จะมีก็เพียงวัดเก่าแก่และรูปปั้น และรูปปั้นที่เป็นที่รู้จักของคนทั่วไปมีเพียงรูปปั้นของเสด็จกรมหลวงชุมพร ฯ และอนุสาวรีย์ยุวชนทหาร

รูปปั้นและศาสนสถาน

พระรูปพลเรือเอกพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมหลวงชุมพร ๑ พระองค์เป็นที่เคารพสักการะของชาวชุมพรและประชาชนโดยทั่วไป จึงมีพระรูปและอนุสรณ์สถานหลายแห่งในชุมชนพื้นที่ศึกษา พระรูปของพระองค์ท่านประดิษฐานอยู่ในสถานที่เกี่ยวข้องกับประวัติของพระองค์ คือพระตำหนักที่สิ้นพระชนม์ ตั้งอยู่ในบริเวณที่ดินส่วนพระองค์ ตำบลหาดทรายรี

พระอิริยาบถที่ปรากฏโดยทั่วไป ทรงเครื่องแบบเจ้ากรมยุทธศึกษาทหารเรือ ประทับยืนอยู่บนแท่น มีขนาดแตกต่างกันไป พระรูปซึ่งประดิษฐานในพระตำหนักกรมหลวงชุมพร ๑ บ้านหาดทรายรี อำเภอเมือง ๑ หล่อด้วยสำริด จำนวนสององค์ องค์เล็กสูง ๕๐ เซนติเมตร สร้างเมื่อปี พ.ศ.๒๕๐๗ องค์ใหญ่ขนาดเท่าองค์จริง สร้างเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๑๘

อนุสาวรีย์ยุวชนทหาร ตั้งอยู่ที่เขตตำบลบางหมากติดต่อหมู่ ๘ ตำบลท่ายาง ใกล้สะพานท่านางสังข์สร้างขึ้นเพื่อเป็นที่ระลึกถึงวีรกรรมของทหารกองพันที่ ๓๘ ตำรวจและยุวชนทหารหน่วยที่ ๕๒ ณ โรงเรียนศรีวิชัย ที่ได้รวมกำลังกันต่อสู้กับกองทัพญี่ปุ่นที่ยกพลขึ้นบกที่หาดคอสน ตำบลท่ายาง อำเภอเมือง ๑ ในสมัยสงครามมหาเอเชียบูรพา เมื่อวันที่ ๘ ธันวาคม พ.ศ.๒๔๘๔

ตัวอนุสาวรีย์เป็นรูปยุวชนทหาร ถือปืนเล็กยาวในท่าเตรียมแทงด้วยดาบปลายปืน ตั้งอยู่บนฐานหินอ่อนสีขาว เหนือฐานหินอ่อนเป็นฐานทรงกลมสูง ๓ เมตร กว้าง ๖ เมตร รอบฐานมีแผ่นจารึกวีรกรรมและชื่อของทหาร ยุวชนทหาร และประชาชนผู้เสียชีวิต เป็นอนุสรณ์เตือนใจให้อนุชนรุ่นหลัง ได้รำลึกถึงวีรกรรมของผู้เสียสละชีวิต ในการปกป้องแผ่นดินไทย

สำหรับชุมชนยังมีรูปปั้นที่ประชากรในตำบลนับถือคือ รูปปั้นหลวงปู่จอร์ ที่วัดคงคานามหรือวัดท่ายางใต้ มีเรื่องเล่าว่าเสด็จในกรม ฯ ทรงนับถือท่านเป็นพระอาจารย์ของพระองค์ท่านรูปหนึ่ง

วัดท่ายางกลางและวัดท่ายางใต้ เป็นวัดเก่าแก่ตั้งแต่สมัยท่ายางเป็นที่ตั้งเมือง วัดท่ายางกลางเป็นวัดที่สันนิษฐานว่าสร้างขึ้นเพื่อเป็นอนุสรณ์ถึงชัยชนะต่อพม่า แม้จะสร้างใหม่เกือบทั้งหมด แต่ยังคงมีบานประตูโบสถ์เก่าแก่ และคำนำถรณ์พระพุทธรูปหลงเหลืออยู่

วัดท่ายางใต้ เคยเป็นสถานที่ที่ทหารรวมพลเพื่อตั้งรับทหารญี่ปุ่นที่ยกพลขึ้นบกในสมัยสงครามโลกครั้งที่สอง และยังเป็นที่ตั้งของรูปปั้นหลวงปู่จอร์ ร่องรอยความเก่าแก่มีเหลือให้เห็น แต่มีเรื่องเล่าว่ามีองค์เจดีย์เก่าแก่ซึ่งไม่ทราบว่าจะก่อสร้างสมัยไหนถูกครอบไว้ในเจดีย์องค์ใหม่

เรื่องเล่าของชุมชน

ในพื้นที่ชุมชนท่ายาง หาดทรายรี ปากน้ำ และนาทุ่งมีเรื่องเล่าที่ถูกรับฟังไว้ได้แก่ **เกาะมัดโคปน** เหตุที่เรียกว่าเกาะมัดโคปน เพราะสมัยก่อนชาวบ้านได้นำตะโพกมามัดรวมกันไว้ที่เกาะจึงเรียกเกาะนั้นว่า เกาะมัดโคปน อีกประการหนึ่งกล่าวว่า ในเมืองชุมพรมีสิ่งของที่ขึ้นชื่อด้วยคำว่า มัด คือมัดทิว มัดโคปน มัดกา มัดหวาย รวมกันเรียกว่า มัดโคปน คำนี้ต่อมาได้เพี้ยนมาเป็น มัดโคปน

บ้านเขาบางผรา เป็นเวลาหลายร้อยปีมาแล้ว มีเรื่องเล่าต่อกันมาว่า หมู่บ้านบางพรานี้ เดิมเป็นหมู่บ้านเล็ก ๆ มีผู้คนอาศัยอยู่เป็นจำนวนน้อย มีแม่น้ำสายเล็ก ๆ สายหนึ่งไหลผ่าน ไปบรรจบแม่น้ำชุมพร แม่น้ำสายนี้คั้นและแคบชาวบ้านเรียกว่า บางคงมีลักษณะคล้ายลำธาร ในบางมีปลาชุกชุมมาก เมื่อชาวบ้านจับปลาได้ก็นอยมนำไปย่าง หรือหมักเกลือไว้ตากแห้ง ดังนั้นทุกบ้านจึงทำผรา สำหรับย่างปลา หรือตากปลาเค็มกันแทบทุกบ้าน หมู่บ้านนี้จึงเรียกว่า บางผรา ซึ่งเป็นหมู่บ้านที่ตั้งอยู่ที่ตำบลท่ายาง อำเภอเมือง ฯ

สะพานท่านางสังข์ มีเรื่องเล่าว่า นานมาแล้วมีหญิงสาวคนหนึ่งชื่อ สังข์ ตั้งบ้านเรือนอยู่กับสามี ที่ริมฝั่งแม่น้ำท่ายาง ต่อมาได้เกิดเหตุร้ายแก่นางคือ ตกตึกของคีนหนึ่ง นางเจ็บท้องจะคลอดลูก สามีไปตามหมอตำแย ซึ่งต้องข้ามฟากแม่น้ำ และเดินทางไปอีกไกล แต่เมื่อข้ามน้ำเขาก็จมลงไปในสายน้ำที่เชี่ยวกราก

ฝ่ายนางสังข์นอนเจ็บท้องอยู่คนเดียว และคลอดบุตรออกมาแต่ลูกตาย ต่อมาเมื่อทราบว่าสามีก็ตายจึงเศร้าโศกเสียใจยิ่งนัก และบอกว่าไม่ขอมีชีวิตอยู่ต่อไป บอกชาวบ้าน

ว่าถ้านางตายไปให้เอาบ้าน และที่ดินของนางขาย เพื่อเอาเงินมาสร้างสะพานข้ามแม่น้ำ เพื่อมิให้ผู้อื่นต้องประสบเคราะห์กรรมเช่นนี้อีก แล้วนางก็กลั้นใจตาย ชาวบ้านก็ได้จัดการให้ตามที่นางประสงค์ สะพานที่สร้างนี้ให้ชื่อว่าสะพานนางสังข์

การละเล่นของชุมชน

รำแม่ศรี ไม่ปรากฏว่าเริ่มแต่เมื่อใด ปัจจุบันขาดการสืบทอดและอนุรักษ์ ท้องถิ่นที่เคยเล่นรำแม่ศรีมีอยู่หลายแห่งด้วยกันคือ สนามบิน ทุ่งพรุแระด หุรอ สะพานยาง นาทุ่ง ท่ายาง ในเขตอำเภอเมือง ฯ

การเล่นรำแม่ศรีนิยมเล่นในวันตรุษสงกรานต์ หรือยามว่างงานในตอนกลางคืน โดยนำอุปกรณ์วางไว้กลางวง อาจเป็นกะลามะพร้าวหรือครกตำข้าวก็ได้ สำหรับให้คนทรงขึ้นไปนั่งยอง ๆ บนนั้น แล้วเอาผ้ามาผูกคานำให้มองเห็น ส่วนคนอื่นที่เหลืออยู่นั้น จะยืนเป็นวงกลมล้อมรอบคนทรงนั้น ร้องเพลงพร้อมตบมือ แล้วเดินเวียนไปรอบ ๆ วง จนกว่าคนทรงนั้นจะเกิดอาการสั่นและลุกขึ้นยืนรำ ตอนนี้นำที่ร้องเพลงตบมือก็ให้คนทรงทำตามคำสั่งทุกอย่าง เมื่อเล่นสนุกสนานพอสมควรแล้ว แม่ศรีจะออกจากร่างทรง คนทรงจะล้มลงนอนสัปดาห์และกลับคืนเป็นปกติ จากนั้นก็เปลี่ยนคนทรงอื่น ๆ ต่อไปจนกว่าจะเลิกเล่น ซึ่งปัจจุบันยังมีเล่นในบางหมู่บ้าน

บทขับร้องก่อนเข้าและเข้าทรงแล้ว มีบทร้องก่อนเข้าทรงห้าท่อน ดังนี้

ท่อนที่ ๑ แม่ศรีเอ๋ย แม่ศรีสาวสะ ยกมือไหว้พระ ว่ามีคนชม คิวเจ้าก็ค่อ คอเจ้าก็กลม ชักผ้าปิดนม ชมแม่ศรีเอ๋ย

ท่อนที่ ๒ แม่ศรีเอ๋ย แม่ศรีฟุ้งฟุ้ง นมยานคั่งคั่ง แม่ทึ่งเจ้าไว้
หมากก็ค้อง พลุก็ค้อง ใส้เขียนหมากทอง มารองรับไหว้

ท่อนที่ ๓ เชิญเอ๋ยเชิญลง เชิญพระองค์สี่ทิศ องค์ไหนศักดิ์สิทธิ์ เนรมิตลงมา ผีลงไม่ได้ ใต้ไม้ลงมา หนามพุทราเกี่ยวคาเจ้าไว้ หมากก็ค้อง พลุก็ค้อง ใส้เขียนหมากทอง มารองรับหน้า

ท่อนที่ ๔ ลงแล้วเหวย ลงแล้ววา ผีลงไม่ได้ เรียกนายลงมา เหล้าสองไห ไก่น้อยสองตัว กระเทียมสองหัว เครื่องเช่นผีป่า

ท่อนที่ ๕ เชิญลงเถิดแม่คุณ อย่าให้คนทรง เขามานั่งท่า เชิญเถื่อนเถิด แม่คุณเถื่อน แม่ศรีแก้มเถื่อน เถื่อนจากท้ายครก

บทขับร้องเมื่อเข้าทรงแล้ว จะเป็นเพลงแบบไทย ๆ ที่ผู้ร่วมเล่นชวนกันร้อง ได้แก่ เพลงศรีนวลหรือเพลงไทยเดิม แม่ศรีจะลุกขึ้นรำอย่างสวยงาม มีท่ารำแปลก ๆ เป็นที่

สนุกสนาน เมื่อร้องรำจนแม่ศรีอ่อนแรง ก็จะพากันหยุด ทุกครั้งที่จบเพลงแต่ละชุด แม่ศรีจะล้มลง ที่เตียงต้องเข้ารับร่างเอาไว้ในนอนหนุนคอก แล้วพ่อครูหรือแม่ครูจะกู่กรอกเข้าไปในหูคนทรงดัง ๆ หลาย ๆ ครั้ง เพื่อให้คนทรงรู้สึกตัวคืนสติกลับมา

การเล่นลูกช่วง เป็นประเพณีพื้นเมืองของชาวท่ายางในวันตรุษสงกรานต์ หลังจากที่ได้ทำบุญกันเสร็จเรียบร้อยแล้ว เวลาประมาณเที่ยงวันก็จะมีการเล่นตลกหรือบางทีเรียกว่าการเล่นลูกช่วง โดยใช้ลานวัดเป็นสถานที่สำหรับใช้เล่น

การเล่นจะแบ่งผู้เล่นออกเป็นฝ่ายละเท่า ๆ กัน จำนวนแล้วแต่จะตกลงกัน ประกอบด้วยผู้เล่นทั้งชายและหญิง บางแห่งอาจแบ่งเป็นหมู่บ้านแข่งขันกัน

อุปกรณ์การเล่น ใช้ลูกกลิ้งทำด้วยผ้าม้วนให้แข็ง แล้วใช้ผ้าห่ออีกชั้นหนึ่ง พันเป็นเกลียวให้มีหางยาวประมาณ ๔๐ - ๕๐ เซนติเมตร

วิธีเล่น เริ่มเล่นโดยฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเป็นฝ่ายโยนลูกช่วงไปให้ยังฝ่ายตรงข้าม เมื่อฝ่ายตรงข้ามรับลูกช่วงได้ให้ขว้างกลับมายังฝ่ายโยน ถ้าลูกช่วงถูกตัวผู้เล่นฝ่ายโยนคนใดให้คนที่ถูกลูกช่วงเป็นเชลยของฝ่ายที่ขว้าง แล้วผลัดกันเป็นฝ่ายโยนเช่นนี้เรื่อยไปจนกว่าฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งจะหมดตัวเหลือน้อย หรือยอมแพ้ ฝ่ายแพ้มจะถูกปรับ โดยขอให้ดื่มน้ำหรือร่ำวง แล้วแต่จะตกลงกัน

เพลงบอก นิยมขับร้องกันทั่วไปในจังหวัดในภาคใต้ เช่น ชุมพร สุราษฎร์ธานี นครศรีธรรมราช ตรัง พัทลุงและสงขลา แต่เพลงบอกชุมพรมีลักษณะเฉพาะตัว ที่แตกต่างกันออกไป

การขับร้องเพลงบอก แต่เดิมนิยามว่ากันเฉพาะเทศกาลตรุษสงกรานต์ เป็นทำนองบอกเล่าไปตามหมู่บ้านใกล้เคียงให้ทราบว่าในวันสงกรานต์ ชื่อนางสงกรานต์ จำนวนนาครที่ให้น้ำ จำนวนฝนที่จะตก และคำทำนายของโหรในปีเถลิงศก เจ้าของบ้านหรือผู้ฟังอาจสอบถามปัญหาข้อสงสัยต่าง ๆ ผู้ขับร้องก็จะตอบโดยสอดแทรกคำคม คติ สุภาษิต คำสอนเกี่ยวกับชีวิต การจงใจให้เด็กสนใจศึกษาเล่าเรียน ให้พัฒนาคุณภาพชีวิต และเหตุการณ์เฉพาะหน้าทั่วไป ทำให้ผู้ถามและผู้ฟังสนุกสนาน และได้สาระประโยชน์ไปด้วยกัน

ผู้ว่าเพลงบอกเป็นผู้มีปฏิภาณไหวพริบ และมีความรอบรู้เรื่องราวต่าง ๆ ดี เพราะต้องว่ากันสด ๆ มีแม่เพลงหนึ่งหรือสองคนเป็นต้นบท มีลูกคู่รับประมาณสามถึงสี่คน หรือมากกว่าก็ได้ มีฉิ่งเป็นเครื่องกำหนดจังหวะ หรืออาจมีรับแกระ ประกอบอีกก็ได้

เมื่อคณะเพลงบอกไปถึง พอเริ่มเข้าประตูบ้าน หรือบริเวณบ้าน ก็จะเริ่มร้องเพลง โดยร้องไปเดินไป เนื้อร้องเป็นทำนองขมกขมไม้ ขมบ้านเรือน เจ้าของบ้านจะเตรียมสุราอาหาร ปลูกเสื่อสาครให้การต้อนรับอย่างเป็นกันเอง คณะเพลงบอกก็จะร้องเพลงและรับประทานอาหารจนอิ่มแล้ว ก่อนกลับก็จะมีกาให้ศีลให้พรเจ้าภาพ

ซึ่งการละเล่นของชุมชนทั้ง ๓ ชนิดนี้ ยังคงพอเห็นในบางหมู่บ้าน คล้ายกับหนังตะลุงและโนราห์ ที่ปัจจุบันในชุมชนไม่มีการแสดงต้องเชิญจากจังหวัดอื่น

ความสัมพันธ์ในชุมชน

สองตำบล ได้แก่ ตำบลท่ายาง และตำบลหาดทรายรี มีลักษณะเป็นสังคมชนบทสูงกว่า ตำบลนาทุ่งและตำบลปากน้ำ มีการพบปะพูดคุย สماعคมในหมู่เครือญาติ เวลาว่างของครอบครัวและชุมชน จะเชิญเพื่อนบ้าน ญาติ ๆ ไปร่วมงาน จนพื้นที่มักคู้ในงานต่างๆ ซึ่งเป็นการกระชับความสัมพันธ์พื้นฐานที่ดี

สำหรับประเพณีที่เป็นแบบแผนที่เกี่ยวข้องกับระบบการผลิต ปัจจุบันที่สูญหายไปที่เกี่ยวข้องกับการทำนา เช่น พิธีทำขวัญคอก พิธีนำควายเข้าคอก พิธีปักยันต์ข้าว พิธีรวบข้าว เป็นต้น ขณะเดียวกันประเพณีส่วนกลางทั่ว ๆ ไป ก็ยังคงดำเนินการต่อเนื่อง เช่น วันสงกรานต์ วันเข้าพรรษา ออกพรรษา เป็นต้น

ประวัติศาสตร์และศิลปวัฒนธรรมชุมชน ข้อมูลจากการเล่าโดยชุมชน

๑. ตำบลท่ายาง

๑.๑ เรื่องเล่าจากการค้นคว้าเอกสารของนายวิเชียร พานิช

จากบันทึกการค้นคว้าของคุณวิเชียร ได้บันทึกไว้ว่า “เมืองชุมพร” เป็นเมืองเก่าแก่เมืองหนึ่ง ตั้งเมื่อใดไม่มีหลักฐานแน่นอน เพิ่งมาปรากฏตามตำนานพระธาตุเมืองนครศรีธรรมราช ฉบับหอสมุดแห่งชาติ มีความตอนหนึ่งว่าเมื่อพุทธศักราช ๑๐๕๘ พระยาศรีธรรมมาโสกราช ได้สร้างเมืองบนหาดทรายรายรอบเป็นเมืองนครศรีธรรมราช ต่อมาได้ก่อสร้างพระเจดีย์ที่บรรจุพระบรมธาตุเมืองนครศรีธรรมราชขึ้น แล้วจัดตั้งเมืองสิบสองนักษัตรตามปุมโหร ให้ใช้ตรารูปสัตว์ประจำปีเป็นตราของเมืองนั้น ๆ สำหรับเมืองชุมพรให้ถือเป็นปีมะแม คือตราแพะ ฐานะเป็นเมืองขึ้นตั้งแต่นั้น^{๒๕}

พุทธศักราช ๑๕๕๗ (จ.ศ.๘๑๖) สมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ ในกฎหมายตราสามดวง ระบุว่า เมืองชุมพรเป็นเมืองตรี ถือศักดินา ๕,๐๐๐ ไร่

^{๒๕} ที่ว่าการอำเภอเมืองชุมพร. ประวัติเมืองชุมพร หน้า ๑-๓ (เอกสารเก่า)

ที่ตั้งเมืองชุมพร ไม่มีหลักฐานชัดเจน เพราะความเป็นเมืองหน้าด่าน มีการสู้รบมาก และเป็นเมืองที่มีน้ำท่วมบ่อย แต่อย่างไรก็ตาม ยังปรากฏหมู่บ้านใกล้วัดประเดิม มีคลอง ๒ คลอง มาบรรจบกัน คือ คลองชุมพรและคลองท่าตะเภา และมีวัดใหญ่บริเวณใกล้เคียงหลายวัด และปรากฏก่อนหินปักอยู่ใต้ดินทางทิศเหนือจรวัด จึงสันนิษฐานว่า บ้านประเดิม คือ ที่ตั้งเมืองชุมพร ต่อมาในปีพ.ศ.๒๓๕๗ (จ.ศ.๑๑๗๖) รัชกาลที่ ๒ แห่งราชวงศ์จักรี ได้ย้ายมาที่บ้านท่ายาง (ม.๔ ต.ท่ายางปัจจุบัน) และเมื่อพ.ศ.๒๔๓๓ (ร.ศ. ๑๐๕) พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จประพาสแหลมมลายู ได้เสด็จประทับม้าที่ชุมพร ก่อนไปเมืองกระบุรี ระนอง หลังจากนั้นจึงมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นมณฑลเทศาภิบาล ตั้งเป็นเป็นมณฑลชุมพร ในปีพ.ศ.๒๔๓๕ และต่อมาปี พ.ศ.๒๔๗๖ ชุมพรจึงเป็นจังหวัดหนึ่ง^{๒๖}

สมเด็จพระยาบรมราชานุภาพได้ทรงวิจารณ์เกี่ยวกับเมืองนี้ ในประชุมพงศาวดารภาคที่ ๕๐ หรือตำนานเมืองระนองไว้ว่า “ในบรรดาหัวเมืองทางแหลมมลายู ตั้งแต่โบราณมา เมืองชุมพรประหลาดผิดเพี้ยนอยู่อย่างหนึ่งที่ไม่มีตัวเมืองเหมือนเมืองไชยา พัทลุง สงขลา ถลาง ตะกั่วทุ่ง ล้วนมีโบราณวัตถุปรากฏอยู่ รู้ได้ว่าเป็นเมืองโบราณ แต่เมืองชุมพรข้าพเจ้าได้เข้าค้นหาแล้วยังมิได้พบ โบราณวัตถุสำคัญ บางทีจะเป็นด้วยเหตุ ๒ อย่าง คือ มีที่นาไม่มาก อยู่ตรงคอแหลมมลายู มักเป็นสมรภูมिरบพุ่ง จึงไม่สร้างเมืองแต่ให้เป็นเพียงด่าน ยังมีเหตุอย่างหนึ่ง คือ ที่ตั้งเมืองชุมพรเป็นที่ราบต่ำ น้ำท่วมทุกปี ทำให้บ้านเมืองไร่นาเสียหายอยู่เสมอ จึงเป็นเหตุให้ไม่นิยมสร้างถาวรวัตถุ

ด้านการปกครอง เท่าที่ศึกษาจากเอกสารปรากฏว่า มีเจ้าเมืองมาแล้วหลายคน ได้แก่ ๑) พระยาแก้วโกมล ๒) พระยาสม ๓) พระยาเกตุ ๔) พระยาจ้อย โดยเฉพาะในส่วนพระยาจ้อย จะมีบุตร ๒ คน คือ พระกำแพงลัด และพระยาสังจะยารักษ์ ซึ่งเป็นต้นตระกูลใหญ่ๆ ของคนท่ายาง เช่น สกุลน่านบัว (สัมปทานรังนก) สกุลรัตนสุนทร มีที่นามาก สกุลเจริญพานิช คำชายริมฝั่งทะเล เป็นต้น

๒) จากการเล่าของผู้รู้ในชุมชน ๑๒ คน (ดูรายชื่อในภาคผนวก ๑) พอสรุปเป็นประวัติศาสตร์ชุมชนพอสังเขป ได้ดังนี้

คุณวิเชียร พานิช ได้บอกเล่าประวัติศาสตร์ชุมชนจากการเป็นคนถิ่นฐานบ้านนี้ มีโอกาสพูดคุยกับผู้รู้ที่เป็นผู้เฒ่าหลายคน และจากการอ่านหนังสือเก่าหลายเล่ม ซึ่งพอจะทบทวนได้ว่า บรรพบุรุษของชุมชนแถบนี้ (เชื่อว่าตำบลท่ายางปัจจุบันเป็นชุมชนเก่าแก่

^{๒๖} ศรีศักดิ์ วัลลิโรคม. คู่มืออารยธรรมคาบสมุทรไทย พิมพ์ครั้งที่ ๒ สำนักพิมพ์มติชน, ๒๕๔๖ หน้า ๖๓

หรือเป็นเมืองเก่าชุมชนนั่นเอง) มาจากทหารไทยที่มาตั้งทัพหลวง ต่อสู้กับพม่า ตั้งแต่รัชกาลที่ ๑ และรัชกาลที่ ๒ ซึ่งสงครามครั้งสุดท้ายที่ชุมชนจะอยู่ในรัชกาลที่ ๒ จนถึงรัชกาลที่ ๓ สงครามจึงยุติลง เนื่องจากพม่าเสียเมืองให้อังกฤษ

ย่าของคุณวิเชียร พานิช เป็นคนค้าบลทำยางและไปแต่งงานกับคนค้าบลปากน้ำเล่าให้ฟังว่า หากทัพพม่ายกทัพมาถึงไหน จะเผาเมืองนั้น (พ.ศ. ๒๓๕๐) จึงทำให้สันนิษฐานว่า เมืองเก่าชุมชนจะถูกเผาทำลายภายหลังสงครามเช่นกัน จึงทำให้ปัจจุบันไม่ค่อยปรากฏหลักฐาน มีเพียงบางชิ้น เช่นที่วัดประเดิม ตำบลตากแดด มีโบราณวัตถุ โบราณสถาน ที่เชื่อว่าเป็นเมืองเก่าช่วงต้นของกรุงรัตน โกสินทร์

ช่วงรัชกาลที่ ๓ ที่ค้าบลทำยาง มีกลุ่มกบฏอั้งยี่เกิดขึ้น ทางกรุงเทพฯ จึงส่งสมเด็จพระราชบวรเสนาบุริรมย์ เป็นทัพหลวงเพื่อปราบกบฏ และรวบรวมคนสร้างเมืองที่วัดพิชัยาราม ตั้งอยู่ที่ค้าบลทำยางปัจจุบัน หลังจากนั้นชุมชนนี้จึงค่อย ๆ เติบโตตามกาลเวลา หลักฐานที่ปรากฏอีกส่วนหนึ่งมาจาก เครื่องลายครามสมัยอยุธยาตอนปลาย และรัตน โกสินทร์ตอนต้น อยู่ในหมู่ผู้ดีเก่า (ขุนนางเก่า)

นอกจากนั้นแล้ว โดยภูมิศาสตร์ ที่ตั้งของค้าบลทำยางยังพบร่องรอยชุมชนใหญ่ ที่มีตลาดโบราณที่หมู่ที่ ๔ มีร้านทอง โรงยาฝิ่น นายอากร มีท่าเรืออู่ตะเภา ประกอบกับการจัดสร้างวัดพิชัยาราม เพื่อเป็นอนุสรณ์ถึงชัยชนะจากสงคราม ซึ่งเจ้าเมืองน่าจะเป็นผู้สร้าง จึงทำให้เชื่อได้ว่าค้าบลทำยางเป็นชุมชนโบราณเก่าแก่ ช่วงรัตน โกสินทร์ตอนต้น

อีกหลักฐานหนึ่งทำให้เชื่อว่า ค้าบลทำยางเป็นชุมชนเก่าแก่ คือ มีวัดถึง ๗ วัด และเป็นวัดขนาดใหญ่ ได้แก่ วัดเหนือ (บน) วัดกลาง วัดใต้ วัดนอก ซึ่งมีหลักฐานเป็นสมอใหญ่ มะขามใหญ่ ๑๐๐ กว่าปี ส่วนวัดที่ไม่ได้กล่าวถึงเป็นเพียงวัดร้าง ไม่มีพื้นที่ที่ชัดเจน บางแห่งเป็นป่าช้าแล้ว

อีกคำบอกเล่าของ นางพานิช จริยธรรม เล่าว่า ค้าบลทำยาง สันนิษฐานเป็นเมืองเก่าแก่ จะเป็นที่ตั้งเมืองชุมพรหรือไม่ไม่มีใครทราบ แต่อดีตมีวัดและสำนักสงฆ์ ๓ แห่งคือ คือ ๑) วัดท่าขาม (ปัจจุบันเป็นที่ตั้งของสถาบันพัฒนาฝีมือแรงงานจังหวัดชุมพร และเคยเป็นที่ตั้งค่ายทหารญี่ปุ่นสมัยสงคราม โลกที่สอง) ต่อมาได้ย้ายไปตั้งที่ใหม่และเปลี่ยนชื่อเป็นวัดท่ายางใต้หรือวัดคงคานาม ๒) วัดร้าง ไม่มีใครทราบชื่อ เรียกวัดร้างสืบทอดกันมาตั้งอยู่บริเวณติดกับบ้านนางหีด-นายณรงค์ปัจจุบัน) ๓) วัดพ่อปู่ชี ตั้งอยู่บริเวณตลาดใน ยังคงมีร่องรอยเสากุฏิของพ่อปู่อยู่ และเป็นวัดเดียวที่ยังมีร่องรอยเหลืออยู่ สันนิษฐานว่า

น่าจะย้ายมาตั้งเป็นวัดโบสถ์หรือวัดพิชัยารามปัจจุบัน ๔) วัดจำชื่อไม่ได้ ตั้งอยู่บริเวณ บ้านยายมปัจจุบัน สันนิษฐานว่าย้ายไปตั้งเป็นวัดท่ายางเหนือ

การคมนาคม มีการสัญจรทางน้ำ ตามลำรางเป็นส่วนใหญ่ อาชีพเกษตรกรรมทำนา (ปัจจุบันไม่มีผู้ทำแล้ว) ทำสวนมะพร้าวตลอด ๒ ฝั่งคลอง และมีอาชีพประมงน้ำจืด ประมงชายฝั่งพอสมควร

เป็นชุมชนที่มีการอพยพมาเป็นระยะเวลาไม่นาน มีลาวโซ่ง ไทยทรงดำ เป็นต้น ปัจจุบันยังคงเหลือร่องรอยพอสืบค้นได้

วัฒนธรรม ประเพณี ส่วนใหญ่จะมีส่วนเกี่ยวข้องกับวิถีการผลิตเช่น โนราโจร ที่มี ๔ เพลงบอก เพลงเรือ ม.๔ การละเล่นทรงแม่ศรี ม.๔ และทรงกลม ม.๕ ประเพณีการส่ง ตายายในช่วงเวลาก่อนสงกรานต์

ช่วงระยะที่กรมหลวงชุมพรเขตอุดมศักดิ์ทรงนำทหารมาฝึกที่ บ้านหาดทรายรี ได้ เคยเสด็จมาลองของ (การทดลองเวทมนต์ของขลัง ทางอยู่ยงคงกระพัน) กับหลวงปู่จร ที่ วัดท่ายางใต้ ตามคำบอกเล่าของนายจิตร สุขจิต (ปัจจุบันเสียชีวิตแล้ว) ซึ่งบวชเป็นเณรอยู่ในขณะนั้น ซึ่งได้เล่าให้นายประสาน นาวานุกุลและนายฉัตรชัย นาวานุกุลผู้เป็น หลานชายฟังว่า เมื่อท่านเสด็จมาถึงภูเขของหลวงปู่จรท่านได้ทรงยิงปืนแต่ยังไม่ออก หลวง ปู่จรจึงได้ถามว่า “เชื้อแล้วไซ้ไหม” เสด็จในกรมจึงตรัสถามหลวงปู่ว่ามีอะไรดี หลวงปู่ ตอบว่า “ไม่มีอะไรนอกจากสักกระหม่อม” ท่านจึงทรงขอให้หลวงปู่สักให้ และทดลอง ฟันดาบไล่ ซึ่งฟันไม่เข้า ท่านจึงกราบนับถือเป็นอาจารย์

สมัยสงครามโลกครั้งที่ ๒ กองทัพญี่ปุ่นบุกชุมพร ขึ้นบกที่บ้านคอสน ม.๘ ต้อง เผชิญการต่อต้านกับกองทัพไทยและยุวชนทหารที่บริเวณบ้านท่ายาง ม. ๔, บ้านนาเหนือ ม. ๕, และบ้านอู่ตะเภา ม.๖ ซึ่งรบอยู่ประมาณ ๖ ชั่วโมง จึงยุติศึกภายหลังการประกาศเข้า ร่วมของรัฐบาลและอนุญาตให้กองทัพญี่ปุ่นตั้งทัพผ่านประเทศไทยและกรีธาทัพได้ จาก คำบอกเล่าของนางพานิชบอกว่า ทหารญี่ปุ่นตั้งทัพอยู่ที่ท่ายางนานประมาณ ๔ ปี โดยตั้ง โกดังอยู่ที่บริเวณวัดท่าขามดังกล่าวมาแล้ว และตั้งค่ายอยู่ที่วัดโบสถ์ สำหรับเรือจอดเรียง รายตั้งแต่บริเวณที่ตั้ง โกดังถึงบริเวณวัดท่ายางใต้

ด้านเศรษฐกิจ พบว่าอาชีพการเก็บรังนกนางแอ่น มีมานานตั้งแต่รัชกาลที่ ๕ รัชกาลที่ ๖ โดยมีขุนนางจากกรุงเทพฯ มากำกับดูแล ทำให้ชุมชนมีความเจริญ ประกอบ กับเป็นเมืองท่า มีคนจีนมาค้าขาย (จากมณฑลทวนสี กวางตุ้ง) จนช่วงรัชกาลที่ ๖ มีกบฏ อั้งยี่ที่ภาคใต้ ทางกรุงเทพฯจึงให้พระยาพิชรักดีจ่านน มาเป็นมือปราบ ภายหลังการปราบ

เรียบร้อย ซึ่งได้สร้าง โรงเรียนสอาดเผดิมวิทยา โรงเรียนปากน้ำ ตามลำดับ จึงนับได้ว่าเป็นชุมชนที่มีเศรษฐกิจดี

๒. ตำบลหาดทรายรี จากการบอกเล่าผู้รู้ในชุมชน ๑๖ คน (ดูรายชื่อในภาคผนวก ๑)สรุปว่า เป็นชุมชนเก่าแก่ แต่ไม่พบหลักฐาน มีส่วนที่สำคัญทางประวัติศาสตร์สำคัญ คือ หมอพร (กรมหลวงชุมพรเขตอุดมศักดิ์) ได้เสด็จมาใช้ชีวิตภายหลังออกจากราชการ (แต่เพียงระยะสั้นมาก เนื่องจากมาเพียงไม่กี่วันก็สิ้นพระชนม์) ตามคำบอกเล่าของทั้ง ๔ คน เมื่อครั้งที่ท่านตามเสด็จสมเด็จพระชนกนาถรัชกาลที่ ๕ มาแวะขึ้นฝั่งที่บ้านคอหมู ท่านได้เสด็จไปจนถึงบ้านหาดทรายรี ท่านพอพระทัยสถานที่บริเวณบ้านฝั่งแดงจนถึงทุ่งมะขาม และได้ตีตราประทับจองด้วยตั้งพระทัยจะตั้งเป็นฐานทัพเรือ แต่ปู่โสมซึ่งเป็นความเชื่อของชาวบ้านว่าเป็นผู้ดูแลรักษาพื้นที่นั้น ไม่ยินยอมให้ทั้งหมด แต่แบ่งให้ครึ่งเดียวบริเวณหาดทรายรีซึ่งเป็นบริเวณที่ตั้งศาลและสวนสมุนไพรรปัจจุบัน โดยมีเส้นแบ่งคือ คลองอีเล็ด ท่านจึงตั้งพระทัยจะใช้สถานที่ดังกล่าวไว้ทำสวน ศึกษาเรื่องสมุนไพรรเพื่อช่วยรักษาโรคต่าง ๆ ในตำบลหาดทรายรีนี้เมื่อวันปลายของชีวิต แต่บางคนก็บอกว่าท่านต้องการที่จะสร้างบริเวณนี้เป็นฐานทัพเรือ และจากคำบอกเล่าของ นายวิเชียร พานิช ท่านได้รับเด็กจากอุตะเภามาไปเลี้ยงดูที่กรุงเทพ ซึ่งปัจจุบันก็มีลูกหลานสืบต่อมาอยู่ที่ ม.๖ ซึ่งทีมศึกษาชุมชนได้พยายามตามร่องรอยแต่ไม่มีใครที่จะให้ข้อมูลได้

๓. ตำบลปากน้ำ จากการบอกเล่าของผู้รู้ ๕ คน (ดูรายชื่อในภาคผนวก ๑)ได้บอกเล่าให้ฟังว่าตำบลปากน้ำเริ่มเป็นชุมชนหลังจากเรือสำเภายังคนจีนหลายครอบครัวอาศัยอยู่ทรุดโทรมจึงย้ายขึ้นมาอยู่บนบก ตระกูลคนจีนที่สำคัญเท่าที่จำได้คือตระกูล “กาญจนจარი” ของขุนอารีราชกิจ, ตระกูล “เจริญพานิช” ซึ่งมีขุนพิพัฒน์เป็นต้นตระกูล และตระกูล “วิเชียรเกื้อ” ในช่วงต้นอาศัยอยู่บริเวณที่เคยเป็นห้องเย็นอุตสาหกรรม ภายหลังจึงย้ายมาอยู่สองริมฝั่งแม่น้ำท่าตะเภาบริเวณปากแม่น้ำต่อเนื่องไปถึงคลองอีเล็ด

อีกกลุ่มเป็นคนไทยจากคลองวาฬ จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ซึ่งล่องเรือมาค้าขายที่ปากน้ำ เห็นว่าปากน้ำอุดมสมบูรณ์ดีจึงชวนญาติพี่น้อง และเพื่อนบ้านโยกย้ายมา โดยจับจองบริเวณชายหาดบ้านฝั่งแดง ปัจจุบันเป็นพื้นที่ของหาดทรายรี กลุ่มนี้เป็นต้นตระกูลภูมิสุวรรณ ตระกูลอื่น ๆ เท่าที่ทราบก็มี ตระกูลเจริญเดช ตระกูลสงวนศิลป์ แต่ย้ายมาจากที่ใดไม่ทราบ ซึ่งทีมศึกษาชุมชนได้พยายามตามร่องรอยแต่ไม่พบผู้รู้ที่จะให้ข้อมูลได้

๔. ตำบลนาทุ่ง ไม่สามารถค้นหาผู้รู้ได้เลย จึงต้องศึกษาจากเอกสารเท่านั้น ซึ่งก็มีบันทึกอยู่น้อยมาก

บทที่ ๓

วัฒนธรรมชุมชนกับการเปลี่ยนแปลงแบบแผนการดำรงชีวิตของชุมชน

รอบอ่าวทุ่งคา – สวี จากอดีตถึงปัจจุบัน

จากข้อมูลของชุมชนแสดงให้เห็นว่า ตำบลท่ายาง ตำบลหาดทรายรี ตำบลปากน้ำ และตำบลนาทุ่ง ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบันมีความสัมพันธ์ต่อกันและกัน ในหลากหลายมิติทั้งด้านกายภาพ ภูมิอากาศ ทรัพยากรธรรมชาติ วัฒนธรรม ตลอดจนประวัติศาสตร์ของชุมชน และสัมพันธ์กับภาพรวมของจังหวัดชุมพร ซึ่งในบทนี้จะนำเสนอผลการศึกษาของพัฒนาการการเปลี่ยนแปลงของวัฒนธรรมชุมชน โดยจะแบ่งเป็น ๖ ยุคดังรายละเอียดต่อไปนี้

พัฒนาการการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมชุมชนยุคก่อนประวัติศาสตร์สู่ช่วงยุคเริ่มต้นประวัติศาสตร์

ในยุคที่กล่าวนี้ในพื้นที่ของตำบลท่ายาง ตำบลหาดทรายรี ตำบลปากน้ำ และตำบลนาทุ่ง ไม่มีหลักฐานของการมีมนุษย์อาศัยอยู่ มีแต่ร่องรอยการอยู่อาศัยเป็นกลุ่มเล็กๆตามป่าเขา ถ้ำ เพิง ผา ตามแนวเขาทางด้านทิศตะวันตกของจังหวัดชุมพร บริเวณอำเภอท่าแซะ อำเภอสวีปัจจุบัน ซึ่งมีการขุดพบ เครื่องมือหิน ภาชนะดินเผา ฯลฯ ลักษณะของภาชนะดินเผาที่พบเป็นดินเผาเนื้อหยาบมีเม็ดทราย และกรวดปนมาก เผาด้วยอุณหภูมิต่ำขึ้นรูปด้วยมือ มีทั้งแบบผิวเรียบและผิวมีลายขูดขีด ลายเชือกทาบดังปรากฏหลักฐานในถ้ำรับร่อ ถ้ำจวนเรน เป็นต้น การดำรงชีพยุคนี้เป็นการล่าสัตว์เป็นอาหาร ดังนั้นวัฒนธรรมของมนุษย์ช่วงนี้ เป็นการอยู่กับสภาพธรรมชาติและต้องอยู่ให้รอด การประดิษฐ์เครื่องมือล่าสัตว์อาศัยอยู่ตามถ้ำเพื่อให้รอดพ้นจากสัตว์ร้ายต่างๆ ตลอดจนการประดิษฐ์สิ่งของเครื่องใช้ตามความจำเป็น

เมื่อมนุษย์ที่อยู่ตามถ้ำ ป่า เขา มีจำนวนมากขึ้น การแสวงหาอาหารจากของป่า และสัตว์ป่าต้องมากขึ้นตามลำดับ มนุษย์จำเป็นต้องเพิ่มพูนอาหารด้วยการทดลองทำเกษตรกรรม และการปศุสัตว์ในเขตที่ลุ่ม ใกล้อ่างน้ำ จึงค่อยๆพัฒนาเป็นชุมชนเกษตรกรรม ในช่วงนี้วัฒนธรรมจึงเปลี่ยนจากการอยู่ตามสภาพธรรมชาติเป็นวัฒนธรรมการรวมกลุ่ม มีระบบการเป็นหัวหน้ากลุ่ม หัวหน้าเผ่า สิ่งประดิษฐ์ที่ใช้ในชีวิตมีความประณีตขึ้นทำด้วยสำริด เป็นภาชนะรูปทรงต่างๆ มีลูกปัด กำไล ตลอดจนการก่อสร้าง

บ้านเรือนที่ทำด้วยไม้ ตัวเรือนทรงสูงเพื่อป้องกันน้ำท่วม และป้องกันสัตว์ร้าย ภัยภัยสำคัญที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในช่วงนี้ ได้แก่ เทคโนโลยี การกสิกรรม และการปศุสัตว์ ซึ่งทำให้มนุษย์ต้องออกจากถ้ำ มาอยู่แบบรวมกลุ่ม รวมเป็นชุมชน และร่วมกันสร้างวัฒนธรรม ประเพณี เพื่อการดำรงอยู่บนบรรพตฐานร่วมกันอย่างสันติสุข ทั้งมีด้านการเมืองการปกครอง การเกษตร ปศุสัตว์ การแลกเปลี่ยนค้าขายสินค้ากับต่างชาติ (ดังมีหลักฐานร่องรอยของเมืองท่าสำเภ การขุดพบเครื่องมือ เครื่องใช้ และเครื่องประดับที่วัดสามแก้ว ซึ่งจากการศึกษาเอกสารในบทที่ ๒ กล่าวว่าเป็นชุมชนแรกของจังหวัดชุมพรยุคเริ่มต้นประวัติศาสตร์) และประเพณีต่างๆที่เกี่ยวข้อง สิ่งเหล่านี้เป็นตัวยึดโยงระหว่างครอบครัวและชุมชน ที่อยู่รวมกันเป็นชุมชนที่ชัดเจนขึ้น หรืออาจเรียกว่า วัฒนธรรมชุมชนที่อยู่ร่วม ช่วยเหลือเอื้ออาทรต่อกันและกัน

พัฒนาการการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมยุคประวัติศาสตร์นครรัฐและการช่วงชิงอำนาจ (ยุคสุโขทัย – ยุครัตนโกสินทร์ตอนต้นรัชสมัยรัชกาลที่ ๓ ตอนต้น)

เมื่อชุมชนเติบโตขึ้นเรื่อยๆ จึงมีพัฒนาการของระบบการปกครองเป็นนครรัฐ มีเจ้าเมืองครอบครองหลาย ๆ ชุมชน การแลกเปลี่ยนสินค้าระหว่างชุมชนเปลี่ยนเป็นการค้าขายมีทั้งการค้าขายกับต่างชาติ และค้าขายระหว่างนครรัฐ ในช่วงนี้ชุมชนต้องใช้เรือขนาดเล็กเพื่อค้าขายระหว่างชุมชนริมฝั่งแม่น้ำ และเรือขนาดใหญ่สำหรับพื้นที่ห่างไกล

ในยุคนี้ชุมชนท่ายางและชุมชนปากน้ำและนาทุ่ง (หาดทรายริชณะนั้นเป็นส่วนหนึ่งของตำบลปากน้ำ เพิ่งแยกมาเป็นตำบลอิสระเมื่อประมาณ ๑๕ ปีมานี้เอง)เริ่มปรากฏหลักฐานของการเป็นชุมชน และมีหลักฐานว่าท่ายางเป็นที่ตั้งของเมืองชุมพร (โดยมีหลักฐานกล่าวถึงในรัชสมัยรัชกาลที่ ๒ ปีพ.ศ. ๒๓๕๗) แต่จะเป็นมาตั้งแต่เมื่อใดไม่มีหลักฐานปรากฏ และไม่มีหลักฐานว่าย้ายไปที่ท่าตะเภาเมื่อใดเพียงมีหลักฐานว่าในปีพ.ศ. ๒๓๖๗ ท่าตะเภาเป็นที่ตั้งของเมือง)

ในช่วงนี้ท่ายางและปากน้ำก็เช่นเดียวกับนครรัฐอื่น ๆ เริ่มมีการค้าขายที่คึกคักมากขึ้น สินค้าออกช่วงนี้ยังคงเป็นสินค้าของป่าเป็นหลัก มีการทำนาเพื่อยังชีพ และต้องพึ่งพาสินค้าเกลือ เสื้อผ้ารวมทั้งภาชนะของใช้จากภายนอก สำหรับนาทุ่งไม่มีหลักฐานกล่าวถึงการค้าขายเนื่องจากไม่ได้เป็นเมืองท่า คาดว่าคงเป็นพื้นที่เกษตรเป็นสำคัญเช่นชื่อชุมชนขณะเดียวกันยุคนี้เป็นยุคที่นครรัฐต่างๆ ทั้งในสมัยกรุงสุโขทัย สมัยอยุธยา สมัยธนบุรี และสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ต้องการขยายอำนาจการเมือง จึงมีการสู้รบช่วงชิงอำนาจ

กับอาณาจักรศรีวิชัยบ้าง กับรัฐพม่าบ้างอย่างต่อเนื่อง และด้วยทำเลของชุมชนแถบนี้ เป็นรอยต่อของอำนาจ จึงมีกองทัพผ่านมาผ่านไป และบางครั้งเป็นพื้นที่สู้รบโดยตรง ดังนั้นชุมชนลักษณะนี้ถึงแม้จะมีฐานะเป็นเมืองแต่ก็ไม่พร้อมจะสร้างบ้านแปลงเมือง ชุมชนแถบนี้จึงไม่ค่อยมีโบราณสถาน และโบราณวัตถุหลงเหลือมากนัก มีเพียงวัดเท่านั้นที่ได้สร้างไว้หลายแห่ง เช่น วัดท่ามะขาม วัดท่ายางใต้ วัดท่ายางกลาง เป็นต้น ผลของสงครามทำให้ชุมชนมีความระส่ำระสายเป็นช่วงๆ ฉะนั้นชุมชนแถบนี้จึงต้องพึ่งพาตนเองเป็นส่วนใหญ่ วัฒนธรรมกล่อ วัฒนธรรมเครือญาติตลอดจนระบบความยึดหยุ่นปรับตัวรับสิ่งใหม่ๆ จากภายนอก จึงเข้ามาทดแทนวัฒนธรรมกลุ่ม วัฒนธรรมช่วงนี้ จึงมีทั้งวัฒนธรรมชุมชนที่มีความสัมพันธ์พื้นฐานร่วมกันด้วยดี ขณะเดียวกันเริ่มมีวัฒนธรรมค้าขายทางเรือมาผสมผสานเพิ่มมากขึ้น ด้านประเพณีที่เกี่ยวข้องก็สัมพันธ์กับวิถีชีวิตชาวนา และการใช้ชีวิตริมฝั่งแม่น้ำเป็นหลัก สะท้อนออกมาในรูปของ เพลงนาและพิธีต่างๆ เกี่ยวกับแบบแผนการผลิตการทำนา เช่น การไหว้ผีคอก ทำขวัญคอก พิธีปักยันต์ข้าว พิธีรวบข้าว และพิธีทำขวัญข้าว ในแง่วิถีชีวิตที่ต้องเกี่ยวข้องกับแม่น้ำก็สะท้อนออกมาในรูปของ เพลงเรือและการแข่งเรือ เป็นต้น

ปัจจัยที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมในช่วงนี้คือภาวะการสงครามที่แย่งชิงระหว่างนครรัฐ ทำเลที่ตั้งของชุมชนแถบนี้เป็นรอยต่อของอำนาจ จึงทำให้ชุมชนระส่ำระสาย เกิดการพึ่งตนเองในระดับย่อย เป็นวัฒนธรรมเครือญาติ วัฒนธรรมกล่อ และการปรับตัวยึดหยุ่นกับการเปลี่ยนแปลงภายนอก แต่จะเป็นชุมชนยึดโยงเข้มแข็งพึ่งตนเองเป็นจุดๆ มากกว่าการผนึกเป็นภาพรวม ซึ่งปัจจัยเสริมที่สำคัญ คือทำเลที่ตั้ง ไกลจากอำนาจนครรัฐที่ใหญ่กว่า

พัฒนาการการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมยุคชุมชนร่วมสร้างบ้านแปลงเมือง (พ.ศ.๒๓๖๕ ปลายรัชสมัยรัชกาลที่ ๓- พ.ศ.๒๔๘๓ รัชสมัยรัชกาลที่ ๘)

หลังสงครามไทย-พม่า ในรัชกาลที่ ๓ ยุคถึง ชุมชนแถบนี้อยู่ในความสงบ ในยุคนี้เมืองถูกย้ายจากท่ายาง ไปตั้งที่ท่าตะเภา อย่างไรก็ตามท่ายางยังคงมีบทบาทสำคัญทางการค้าในฐานะเมืองท่าขนถ่ายสินค้า และ แหล่งรวบรวมรังนก การค้าขายมีมากขึ้นพร้อมกับกลุ่มคนจีนที่อพยพเข้ามา ส่วนหนึ่งตั้งรกรากที่ตำบลท่ายาง ยึดอาชีพค้าขาย และเป็นนายอากรบ่อนเบี้ย และมีสินค้าสำคัญคือรังนก ซึ่งเป็นเศรษฐกิจหลัก คนจีนอีกส่วนหนึ่งยังคงอาศัยในเรือบริเวณอ่าวในเขตตำบลปากน้ำ ยึดอาชีพประมงชายฝั่ง

ปีพ.ศ.๒๕๕๕ ซึ่งตรงกับต้นรัชสมัยของรัชกาลที่ ๖ รถไฟสร้างเสร็จถึงชุมพร จึงเกิดการอพยพของคนต่างถิ่นมาเป็นระลอก ๆ โดยเฉพาะคนในจากราชบุรี และเพชรบุรี ส่วนใหญ่มาตั้งรกรากที่ทำยาง เนื่องจากช่วงนี้ทำยางยังคงเป็นย่านธุรกิจของชุมพร และยังมีกลุ่มดาวโง้ง หรือไทยทรงดำซึ่งอพยพหนีการเกณฑ์ทหารมาจากเพชรบุรี มาบุกเบิกป่าในเขตตำบลท่ายาง ด้วย ๒ ปัจจัยนี้มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจและสังคมชุมชนท่ายางเป็นอย่างมาก คือ ๑) กลุ่มคนเหล่านี้ได้นำเทคโนโลยีแบบ เกษตรกรรมยก ร่อง สวนมะพร้าวเข้ามาทดแทนการทำนาข้าว สินค้าส่งออกสำคัญช่วงนี้จึงได้แก่ รั้งน กมะพร้าว น้ำตาล ส่วนสินค้านำเข้าจะเป็นเกลือ ข้าว เป็นต้น ๒) ศูนย์การค้าขายเริ่มย้ายไป ทำตะเภาริมทางรถไฟ แต่ทำยางยังคงความสำคัญในฐานะเมืองท่าขนถ่ายสินค้านำเข้าเมืองท่าตะเภา และแหล่งรวบรวมผลผลิตรั้งน ก ๓) ขณะเดียวกัน หนทางการค้าขาย แลกเปลี่ยนสินค้าเพิ่มเป็น ๒ ทางเลือกได้แก่ ทางน้ำ และทางรถไฟ สำหรับชุมชนตำบล ปากน้ำยังคงดำรงสถานะท่าเรือน้ำลึกสำหรับเรือใหญ่ แต่มีการเปลี่ยนแปลงคือ คนจีน ขึ้นมาอาศัยบนบก และมีคนไทยอพยพมาจากประจวบและหลังสวนเพิ่มเติม ชุมชนเริ่ม ขยายไปตามความยาวของชายฝั่งทะเล การประมงชายฝั่งมีบทบาทสูง ชุมชนนาทุ่งยังคงไม่ มีการกล่าวในหลักฐานมากนัก มีเพียงกล่าวถึงการสร้างวัดในปี พ.ศ. ๒๓๖๓ เพื่อฉลองชัย ชนะจากศึกพม่าของพระยาเพชรกำแหงสงคราม (ชู่)ว่า ได้สร้างวัดขึ้น ๒ วัดคือ วัดแก้ว ตะเคียนทองดาวกระจาย(วัดชุมพรรังสรรค์ในปัจจุบัน) และวัดราชคฤห์ดาวคะนองหรือ วัดนาทุ่งในปัจจุบัน

วัฒนธรรมชุมชนช่วงนี้ จึงมีการเปลี่ยนแปลง ๒ ด้าน ได้แก่ แบบแผนการผลิต จาก นาข้าว เปลี่ยนเป็นสวนมะพร้าว และสวนผลไม้ แต่ก็ยังคงมีการทำนาเพื่อบริโภคอยู่ บ้าง ทำให้ประเพณีดั้งเดิมเกี่ยวกับนายังคงมีการสืบทอดอยู่ แต่เนื่องจากแบบแผนการผลิต มะพร้าวเป็นการเพาะปลูกเชิงเดี่ยว ทำให้ชุมชนเริ่มต้องพึ่งพาระบบเงินตรา มากขึ้น ขณะเดียวกัน แรงงานส่วนเกินในระดับครัวเรือนบางส่วน สามารถเข้าสู่ระบบบริการใน การค้าขายที่ชุมชนเมืองริมทางรถไฟและการประมงที่ชุมชนปากน้ำ ดังนั้นวัฒนธรรม ชุมชนแถบนี้ จึงเริ่มขึ้นอยู่บนภาคการเกษตร ข้าว มะพร้าว และภาคบริการค้าขายริมทาง รถไฟกับท่าเรือประมงปากน้ำ เงินตราและคนจีนซึ่งอยู่ในภาคค้าขายเริ่มเข้ามา มีบทบาท สูงขึ้น แต่ฐานรากของชุมชนยังคงเหนียวแน่นอยู่ ด้วยระบบเกดอ ระบบเครือญาติ และ ความเป็นคนท้องถิ่น

พัฒนาการการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมยุคสงครามโลกครั้งที่๒ (พ.ศ.๒๔๘๔-๒๔๘๖)
และการพัฒนาเมืองหลังสงครามโลกครั้งที่๒ (พ.ศ.๒๔๘๗-๒๕๑๐)

ระหว่างสงครามโลกครั้งที่ ๒ กองทัพญี่ปุ่นต้องการยึดครองไทยเพื่อผ่านไปรบกับ
อังกฤษที่พม่าและอินเดีย แม้เป็นช่วงสั้นของวีรกรรม ยุวชนทหาร ที่สู้รบกับกองทัพญี่ปุ่น
แต่สะท้อนให้เห็นว่า **วีรกรรมชุมชนที่ยึดโยงเป็นคนท้องถิ่นร่วมกัน** พร้อมต่อสู้ ปกป้อง
แผ่นดินของตนเองได้ชัดเจน ช่วงนี้เกิดภาวะข้าวยากหมากแพง ชุมชนต้องหลบซ่อน
เครื่องบินสัมพันธมิตรที่มาทิ้งระเบิดค่ายญี่ปุ่นในชุมพร ชุมชนที่อยู่ห่างไกลออกไปจะ
ได้รับผลกระทบน้อย อย่างไรก็ตามชุมพรเป็นสมรภูมิสู้รบในช่วงสงครามไม่ยาวนานมาก
นัก ทำให้วัฒนธรรมเปลี่ยนแปลงไม่มากนัก **ทำอย่างไรยังเป็นเมืองท่าขนถ่ายสินค้า ปากน้ำ
เริ่มมีการทำประมงพาณิชย์โดยคนจีนที่มาตั้งรกรากเดิมและคนจีนที่โยกย้ายมาจากภาค
กลางฝั่งอ่าวไทย** **นาทุ่งมีบทบาทเสมือนขานเมืองของตำบลท่าตะเภา** **ระยะนี้วัฒนธรรม
เก่าแก่เริ่มเข้ามามีบทบาท ขณะที่วัฒนธรรมเกลอเริ่มลดความสำคัญลง**

พัฒนาการการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมยุคพัฒนาชุมชน (พ.ศ.๒๕๑๐-๒๕๔๐)

เมื่อเข้าสู่ยุคการพัฒนาตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมฉบับที่ ๑ ที่เน้นการ
พัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน ถนน สร้างเมือง อาคารราชการ โรงเรียน ทำให้ความเจริญด้าน
เศรษฐกิจ ไปอยู่บริเวณในเมือง และริมทางรถไฟชัดเจนขึ้น ผลทำให้วัฒนธรรม ทำนา
และประเพณี การละเล่นที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งประเพณีและการละเล่น โบราณอื่น ๆ หายไป
ถูกแทนที่ด้วยบันเทิงอื่น ๆ ที่รับมาจากวัฒนธรรมทุนนิยม ในแง่เศรษฐกิจ ทำยางรังนก
มะพร้าว และอาหารทะเล ยังคงมีบทบาทสำคัญทางเศรษฐกิจ ทำให้ชุมชนแถบนี้ เข้าสู่
ระบบเศรษฐกิจการค้าอย่างชัดเจน มีการสร้างถนนลาดยางจากเมืองถึงปากน้ำ ทำให้
บทบาทเมืองท่าค้าขายค่อย ๆ หดไป ท่าเรือปากน้ำเปลี่ยนแปลงจากท่าเรือค้าขายและ
ท่าเรือประมงพาณิชย์ เหลือเพียงเป็นท่าเรือประมงพาณิชย์ พร้อมกันนั้นก็เกิด
อุตสาหกรรมห้องเย็น ประมงชายฝั่งลดลง ชาวประมงเปลี่ยนอาชีพไปเป็นลูกจ้าง
เรือประมงพาณิชย์ วัฒนธรรมเก่าแก่ยังมีบทบาทสูง คือมีความสัมพันธ์ช่วยเหลือกันใน
ฐานะเก่าแก่กับลูกจ้าง วัฒนธรรมเกลอสูญหายไป แต่ความเป็นชนบททำให้วัฒนธรรม
เครือญาติยังคงเข้มแข็งอยู่

ปัจจัยที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรม คือ ปัจจัยจากภายนอกที่ผ่านมาจาก
ระบบเศรษฐกิจการค้า การปกครอง และระบบโรงเรียน ที่หลอมรวมเข้าสู่ชุมชนแถบนี้ ใน

นามว่า พัฒนา อย่างไรก็ตามแม้ว่า วัฒนธรรมใหม่จะเข้ามามีผลกับชุมชนแถบนี้ แต่เนื่องจาก ชุมชนมีสายใยยึดโยงทางวัฒนธรรมร่วม และมีกิจกรรมพื้นฐานทางสังคมที่ดี จึงทำให้ชุมชนไม่เปลี่ยนแปลงเร็วไปนัก พร้อมกันนั้น จากประสบการณ์เดิมที่วัฒนธรรมชุมชนมีประสบการณ์เผชิญกับการเปลี่ยนแปลงในช่วงสงครามยุคต่าง ๆ มากมายนพอสมควร ทำให้วัฒนธรรมยืดหยุ่นได้ แต่ไม่แตกสลาย โดยเฉพาะทัศนคติต่อการศึกษาเรียนรู้ ชุมชนแถบนี้ให้ความสำคัญต่อการส่งลูกหลานไปเรียนหนังสือจำนวนมาก เพื่อการเท่าทันกับการเปลี่ยนแปลงใหม่ ๆ ชุมชนแถบนี้ได้รับผลจากการพัฒนาอย่างต่อเนื่องในหลายส่วน เช่น อุตสาหกรรมห้องเย็นและโรงงานที่เกี่ยวข้องกับผลิตผลจากทะเลที่ตำบลปากน้ำ อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวที่ตำบลปากน้ำและตำบลหาดทรายรี การเติบโตของเมืองที่รุกเข้าเขตชนบท ขณะเดียวกันราคามะพร้าวที่เป็นพืชเศรษฐกิจราคาตกอย่างยาวนาน ทำให้เปลี่ยนมาเป็นต้นปาล์ม และการทำงานกึ่ง

ผลกระทบช่วงนี้จึงก่อให้เกิดสภาพที่ระบบนิเวศชายฝั่งเสื่อมโทรมอย่างรวดเร็ว กลุ่มคนจากต่างจังหวัดมามากขึ้น ในระดับวัฒนธรรมชุมชน ทำให้การทำเตาเผาหายไป เหลือเพียง ๓-๔ แห่ง ระบบกลองหายไป มีระบบกลุ่มอาชีพ สมาคมนักธุรกิจเข้ามาทดแทน

ปัจจัยที่สำคัญของการปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมชุมชน คือการเติบโตของเศรษฐกิจในทิศทางใหม่ ทักษะใหม่ เช่น การท่องเที่ยว การอุตสาหกรรม การค้าขาย ซึ่งชุมชนแถบนี้มีทักษะ ประสบการณ์มาระดับหนึ่ง แบบค่อยเป็นค่อยไป จึงปรับตัวเข้าสู่ระบบใหม่ได้พอสมควร แต่ขณะเดียวกัน วัฒนธรรมเครือญาติและวัฒนธรรมทางสังคมพื้นฐานงานบวช งานศพ งานวัด ยังสามารถเป็นฐานให้รู้จักกัน ให้คุ้นเคยกัน และให้ความช่วยเหลือกันและกัน

ยุคกระจายอำนาจ (พ.ศ.๒๕๔๐-๒๕๕๐)

การกระจายอำนาจจากส่วนกลางสู่ส่วนท้องถิ่นมีความเด่นชัดมากขึ้นในรูปของ องค์การบริหารส่วนท้องถิ่น ได้แก่ เทศบาลตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล ทำให้การจัดการชุมชนเพื่อกำหนดทิศทางการพัฒนาของชุมชน เปลี่ยนจากผู้นำชุมชน กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน สู้ อบต. หรือเทศบาล ซึ่งหมายรวมถึง การฟื้นฟูวัฒนธรรม การจัดการการท่องเที่ยว ทำให้เกิดวัฒนธรรมส่วนที่เกี่ยวข้องกัน ได้แก่ วัฒนธรรมชุมชนที่เป็นเครือญาติ-ตระกูล วัฒนธรรมตามระบบเศรษฐกิจใหม่ที่อยู่บนฐานทรัพยากรธรรมชาติ วัฒนธรรมการจัดการของท้องถิ่น โดยผ่านอบต. และวัฒนธรรมที่ผ่านกิจกรรมพื้นฐานของชุมชน เช่น งาน

ประเพณีต่าง ๆ ตลอดจนวัฒนธรรมที่ผ่านภาษา การละเล่น การแสดง ซึ่งแสดงถึงการเป็นกลุ่มเป็นพวก ผลกระทบที่เกิดขึ้นนี้ทำให้เห็นเครือข่ายธุรกิจชัดเจนขึ้น เครือข่ายวัฒนธรรมพอมีก่อนที่เคลื่อนไหวอยู่บางระดับ และเห็นภาพของการพัฒนาความสัมพันธ์ของเครือข่ายวัฒนธรรมที่มีอยู่ใน ๓ ระดับ ได้แก่

๑. เครือข่ายวัฒนธรรมในชุมชนซึ่งมีการเชื่อมโยงด้วยวิถีชีวิต ความเชื่อ ค่านิยม ประเพณี การละเล่น และกิจกรรม โดยมีวัดและผู้อาวุโสเป็นส่วนกลาง

๒. เครือข่ายวัฒนธรรมระหว่างชุมชนที่เชื่อมโยงด้วย การสื่อสารด้วยรูปแบบต่างๆ

๓. เครือข่ายวัฒนธรรมท้องถิ่นที่เชื่อมโยงด้วย ระบบกลไก ตระกูลเครือญาติและภาษาถิ่น ซึ่งเครือข่ายวัฒนธรรมระดับนี้จะอยู่โยงค้ำค้ำเป็นเกลียวเชือกเพื่อเลือกปรับ รับวัฒนธรรมใหม่ๆที่จะเข้ามาอย่างรู้ตัว เช่น การปรับ รับ วัฒนธรรมที่เข้ามาพร้อมระบบเศรษฐกิจใหม่ เป็นต้น

บทที่ ๔

การเสริมสร้างเครือข่ายวัฒนธรรมของชุมชนรอบอ่าวทุ่งคา – สวี เพื่อการจัดการ ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยชุมชน

ในการเสริมสร้างเครือข่ายวัฒนธรรมของชุมชนรอบอ่าวทุ่งคา – สวี เพื่อการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยชุมชนนั้น ผู้วิจัยอาศัยปัจจัย ๒ ปัจจัย คือ ปัจจัยแรกเป็นองค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษาพัฒนาการการเปลี่ยนแปลงและการดำรงอยู่ของวัฒนธรรมชุมชนในบทที่ ๓ เพื่อใช้ประโยชน์ในการเลือกวิธีการเข้าหาบุคคลและการเลือกแกนนำในการทำงานชุมชน และปัจจัยที่สอง การออกแบบการวิจัยโดยใช้วิธีการวิจัยนั่นเองเป็นการเสริมสร้างให้ชุมชนทั้ง ๔ ก่อรูปเป็นเครือข่ายวัฒนธรรม ซึ่งโดยปกติการเลือกใช้วิธีการศึกษาแบบมีส่วนร่วมจะเป็นกระบวนการที่เสริมสร้างให้เกิดเครือข่ายด้วยตัวมันเอง ในกระบวนการทำงานจะทำให้เริ่มเกิดการรวมตัวหลวม ๆ จากความสนใจร่วมกันในประเด็นการศึกษาที่กำหนดไว้ และเมื่อผ่านระยะเวลาหนึ่ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งขั้นตอนของการนำข้อมูลมาใช้วิเคราะห์ร่วมกัน ได้เห็นทิศทางร่วมกันก็จะเป็นการเสริมสร้างให้การก่อตัวของเครือข่ายเป็นรูปธรรมยิ่งขึ้น ซึ่งจากรายละเอียดกระบวนการทำงานที่จะนำเสนอต่อไปนี้จะช่วยให้เห็นกระบวนการก่อเกิด และพัฒนาของเครือข่าย

กระบวนการทำงานเพื่อเสริมสร้างเครือข่ายและกระบวนการก่อเกิด และพัฒนาการของเครือข่าย

ขั้นตอนที่หนึ่ง จากองค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษาพัฒนาการในการเปลี่ยนแปลงในบทที่ ๓ ซึ่งทำให้ทราบว่า วัฒนธรรมเครือข่ายในชุมชนนี้ยังคงเข้มแข็ง แต่ขณะเดียวกันวัฒนธรรมใหม่ที่มาพร้อมกับการกระจายอำนาจการปกครองและระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมก็มีบทบาทสูงภายใต้การผสมผสานกับวัฒนธรรมเครือข่าย ทีมวิจัยจึงได้กำหนดรูปแบบในการลงชุมชนโดยการเริ่มจากการเข้าไปอย่างไม่เป็นทางการ แต่อาศัยความเป็นคนท้องถิ่นเพื่อสร้างความไว้วางใจ และใช้ท่าทีในการปรึกษาหารือเพื่อสร้างความสนใจและขอความร่วมมือในการแนะนำตัวบุคคล

ขั้นตอนที่สอง การแนะนำตัวและประสานงานกับผู้รู้ในชุมชนที่ได้รับคำแนะนำ ขั้นตอนนี้เป็นขั้นตอนเพื่อกระตุ้นให้แกนนำ ผู้รู้ในชุมชน ได้สนใจคิด และกระตุ้นให้อยากมองภาพชุมชนในอนาคต, สร้างบรรยากาศไว้วางใจ และเป็นการประเมินความ

สนใจขั้นต้นของผู้นำชุมชน ขณะเดียวกันก็เป็นโอกาสในการค้นหาทีมศึกษาชุมชน และกำหนดชุมชนเป้าหมายในการศึกษา ซึ่งขั้นตอนนี้สามารถทำได้โดย

๑. แนะนำตัวกับนายก อบต. กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ตามโอกาสจะเอื้ออำนวย เพื่อชี้แจงวัตถุประสงค์โครงการ หลักการ และแนวทางการทำงาน ในการไปชี้แจงควรมีเอกสารประกอบ ระหว่างการพูดคุยต้องรู้จักสังเกตภาษากายของผู้ร่วมสนทนา และพยายามหาประเด็นที่คู่สนทนาสนใจ แล้วค่อย ๆ เชื่อมเรื่องราวของเรา ขณะเดียวกันก็แสดงความอ่อนน้อมถ่อมตนด้วยการ ขอคำแนะนำในการเข้าสู่ชุมชน ตามข้อมูลเกี่ยวกับผู้รู้ ผู้สนใจ-หรือเรื่องชุมชนเป้าหมาย ถ้าเป็นไปได้ควรขอเวลาเพื่อขอเข้าร่วมประชุมประจำเดือนซึ่งปกติทั้งสองสถาบันจะจัดเป็นประจำทุกเดือน เพื่อสร้างโอกาสในการทำความเข้าใจในวงกว้าง และใช้เป็นเวทีกำหนดชุมชนเป้าหมาย ซึ่งจะดีกว่าการกำหนดกับผู้รู้เพียงลำพัง ซึ่งในกรณีการศึกษาครั้งนี้สามารถเข้าร่วมได้ ๒ ตำบล คือ ตำบลท่ายาง กับตำบลหาดทรายรี และ**ก็เห็นผลแตกต่างอย่างชัดเจน คือ ในสองตำบลดังกล่าว มีอาสาสมัครศึกษาชุมชนถึง ๑๕ คนจาก ๒๐ คน และสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมได้อย่างครบกระบวนการ**

การก่อเกิดเครือข่ายในขั้นตอนนี้เกิดจากผู้สนใจจากองค์กรท้องถิ่น และเข้ามาให้การสนับสนุนในการติดต่อประสาน โดยอาศัยเครือข่ายขององค์กรท้องถิ่นที่ตนเองมีอยู่ ขณะเดียวกันก็เรียกเกิดกลุ่มผู้นำที่สนใจที่อยากจะค้นหารากเหง้าของชุมชนของตน เช่น **กรณีตัวอย่างที่ตำบลท่ายาง เมื่อเข้าพบชี้แจงก็เกิดความสนใจ จึงประสานไปยังอบต.หาดทรายรีเพื่อแนะนำทีมวิจัย เป็นต้น**

๒. ลงพบผู้รู้ ผู้สนใจ ที่ได้รับคำแนะนำมา เปิดประเด็นพูดคุยกับผู้สนใจและผู้รู้ อย่างกระตือรือร้นให้มากที่สุด พร้อมกับหาข้อมูลเกี่ยวกับผู้รู้ ผู้สนใจเพิ่ม ในขั้นตอนนี้จะช่วยเราในการค้นหาทีมศึกษาชุมชน

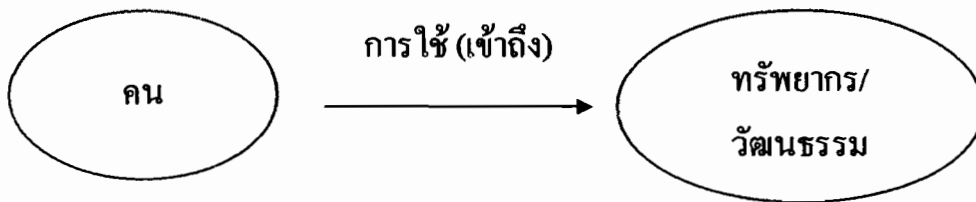
๓. ชวนผู้สนใจเป็นอาสาสมัครทีมศึกษาชุมชน จากขั้นตอนนี้จะเห็นได้ว่า**เริ่มเกิดเครือข่ายอย่างหลวม ๆ ของ ชุมชนท่ายาง หาดทรายรี ปากน้ำ และนาทุ่ง อันเป็นเครือข่ายของผู้สนใจเรื่องประวัติศาสตร์ชุมชน วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม หรืออาจเป็นผู้ที่สนใจอยากสานต่อกิจกรรมการท่องเที่ยว**

ขั้นตอนที่สาม การเตรียมทีมศึกษาชุมชน เพื่อให้เข้าใจรายละเอียดโครงการ วิธีการศึกษา เครื่องมือที่จะใช้ในการศึกษา มีกระบวนการดังนี้

๑. ทำความเข้าใจเกี่ยวกับโครงการส่งเสริมเครือข่ายการท่องเที่ยวฯ ในด้านแนวคิด หลักการ วัตถุประสงค์ ผลที่คาดว่าจะได้รับ กระบวนการ ระยะเวลา แผนงาน บทบาทภารกิจ

๒. ทำความเข้าใจกรอบการศึกษา (Rapid Rural Appraisal : RRA) : RRA เป็นเครื่องมือซึ่งนำไปประยุกต์ใช้ในการศึกษาชุมชน ทั้งนี้ด้วยเหตุผล ๔ ประการ คือ

- การมองชุมชนแบบองค์รวมและเป็นระบบ
- เป็นเครื่องมือที่สามารถสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชน
- ใช้ระยะเวลาสั้น
- ใช้กรอบการศึกษา คนกับทรัพยากร โดยมองการใช้และการเข้าถึงดังรูป

และมีข้อมูลที่ต้องศึกษาค้างนี้ ประวัติศาสตร์และพัฒนาการของชุมชน ศักยภาพของชุมชนด้านสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม, การเปลี่ยนแปลงที่สำคัญ, ผลกระทบและกระบวนการแก้ไขปัญหา, ปัญหาและความต้องการในปัจจุบัน และแนวโน้มอนาคต เน้นประเด็นสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรม, ใครบ้างที่เกี่ยวข้องกับชุมชน ในด้านสิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรม ที่เป็นรูปธรรมกิจกรรมวัฒนธรรมอะไรบ้าง, กระแสการท่องเที่ยวและกระแสการอนุรักษ์ ในทัศนคติของชุมชน ซึ่งกรอบการศึกษานี้จะช่วยให้ชุมชน รู้จักรากเหง้าของตนเอง สามารถใช้ข้อมูลนี้กระตุ้นให้ชุมชนเกิดความภาคภูมิใจในชุมชนของตน

อย่างไรก็ตามในการนำ RRA มาใช้ครั้งนี้ ไม่ได้ใช้เต็มรูปแบบ แต่ประยุกต์วิธีการ และกรอบการวิเคราะห์มาใช้ (ในการศึกษาเต็มรูปแบบ จะศึกษาชุมชนในทุกองค์ประกอบของระบบชนบท แต่ทีมวิจัยประยุกต์มาใช้เฉพาะในการ ศึกษาของดีชุมชนเบื้องต้น เพื่อเป็นข้อมูลในการวางแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเท่านั้น)

๓. ใช้การศึกษาข้อมูลมือสอง เพื่อเป็นเครื่องมือกระตุ้นความสนใจทีมศึกษาชุมชน และ เพื่อรู้ เข้าใจ ชุมชนพอสังเขป ก่อนเริ่มลงพื้นที่ศึกษาชุมชนกลุ่มเป้าหมาย

ขั้นตอนนี้อาจมีคนถอนตัวบ้างหากไม่ใช่ผู้ที่สนใจจริง ๆ โดยเฉพาะผู้ที่สนใจเฉพาะประเด็นกิจกรรมท่องเที่ยว แต่จะดีในแง่ของความยั่งยืนของเครือข่าย เพราะจะเป็นการคัดสรรให้เหลือแต่ผู้ที่ตั้งใจจะทำเพื่อพัฒนาชุมชนจริง ๆ ขณะเดียวกันผู้ที่สนใจก็จะเริ่มมีการพัฒนาความสัมพันธ์มากขึ้น

ขั้นตอนที่สี่ การศึกษาชุมชนอย่างมีส่วนร่วม โดยใช้วิธีการศึกษาชุมชนแบบเร่งด่วน หรือ RRA ดังกล่าวแล้วข้างต้น ขั้นตอนนี้จะเป็นขั้นตอนสำคัญที่จะก่อให้เกิดเครือข่ายที่หลากหลาย เพราะกระบวนการศึกษาชุมชนแบบ RRA เป็นกระบวนการเริ่มต้นเพื่อให้ชุมชนเกิดความสนใจ และค้นหาตัวตน และเปิดโอกาสให้ชุมชนร่วมศึกษา^{๓๖} ให้บทบาท ทีมศึกษาชุมชน ได้ลงศึกษารายละเอียดตามกรอบการศึกษา ซึ่งประกอบด้วย ข้อมูล ๒ ส่วน ได้แก่

๑. ทรัพยากรธรรมชาติ โดยมองในประเด็นการเปลี่ยนแปลง

๒. คน/วัฒนธรรม โดยจะศึกษาในประเด็น

- วัฒนธรรม ประเพณี ที่มีอยู่ในชุมชนและที่หายไป
- ผู้รู้ ผู้ชำนาญด้านวัฒนธรรม ความสามารถ ปัจจัยที่ทำให้เขาเหล่านั้นขับเคลื่อนงานด้วยดี
- ปัญหาและความต้องการของปัจเจกบุคคลและกลุ่มต่าง ๆ โดยเน้นในประเด็นสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม

ขั้นตอนนี้ทีมศึกษาชุมชนจะไปสัมภาษณ์ผู้รู้ข้อมูลในชุมชนตนเองตามกรอบดังกล่าว ทั้งสัมภาษณ์เชิงลึก และ สัมภาษณ์กลุ่ม ในการดำเนินการสัมภาษณ์ ทีมศึกษาชุมชนจะต้องพยายามสร้างบรรยากาศให้เป็นการพูดคุยมากกว่าเป็นการสัมภาษณ์ โดยใช้ประเด็นคำถามปลายเปิด นอกจากนั้นทีมศึกษาชุมชนจะต้องพยายามสร้างบรรยากาศให้เกิดการวิเคราะห์ข้อมูลร่วมกับผู้สนใจและผู้รู้ ในรายละเอียดของประเด็นที่กำหนดไว้ด้วย

อย่างไรก็ตามในขั้นตอนนี้แม้ว่าในการนำ RRA มาใช้จะไม่เต็มรูปแบบ แต่ในกระบวนการศึกษาของ RRA ที่เน้นสร้างกระบวนการการมีส่วนร่วม ทำให้กระบวนการเก็บข้อมูลก่อให้เกิดองค์ความรู้ใหม่แก่ชุมชน เกิดการเรียนรู้ เริ่มมีการก่อรูปของเครือข่ายเป็นกลุ่มสนใจร่วมกัน

^{๓๖} วีระชัย วีระนันทชาติ “บทสะท้อนกลับจากชุมชนและบทเรียนการดำเนินงานโครงการส่งเสริมเครือข่ายการท่องเที่ยว”

ขั้นตอนที่ห้า จัดเวทีนำเสนอข้อมูลแต่ละชุมชน เพื่อเติมต่อข้อมูลและวิเคราะห์โดยใช้เวลา ๑ วัน ซึ่งทีมศึกษาชุมชนใช้วิธีนัดหมายประชุมวิเคราะห์ข้อมูลร่วมกันกับชุมชนซึ่งสามารถจัดได้เพียง ๒ ตำบล คือ ตำบลหาดทรายรี และตำบลท่ายาง โดยจัด ๓ ครั้ง คือ เวทีการต่อเติมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูล ครั้งที่หนึ่งจัดที่ศาลาเอนกประสงค์องค์การบริหารส่วนตำบลหาดทรายรี เมื่อวันที่ ๑๗ ธันวาคม ๒๕๔๕ มีผู้เข้าร่วม ๒๕ คน ครั้งที่สอง จัดที่สถานีอนามัยตำบลท่ายาง เมื่อวันที่ ๒๐ ธันวาคม ๒๕๔๕ มีผู้เข้าร่วม ๒๖ คน ครั้งที่สาม จัดที่บ้านนายกเทศมนตรีตำบลท่ายาง เมื่อวันที่ ๑๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๐ มีผู้เข้าร่วม ๑๐ คน โดยในครั้งนี้มีกิจกรรมล่องเรือเพื่อศึกษาเส้นทางการเดินทางเรือสินค้าในอดีต และเส้นทางเดินทางเรือเชื่อมต่อไปยังอำเภอหลังสวนและจังหวัดสุราษฎร์ด้วย (รายชื่อผู้เข้าร่วมดูในภาคผนวก)

ในการดำเนินการประชุมที่วิจัยจะร่วมกับทีมศึกษาชุมชน นำเสนอข้อมูล และดำเนินการให้เกิดการวิเคราะห์ข้อมูล มองเห็นศักยภาพของตนเอง เห็นพัฒนาการของชุมชน เป็นการกระตุ้นให้ชุมชนเกิดความภูมิใจในสิ่งที่ชุมชนมีอยู่ และเกิดการวางแผน ขณะเดียวกันก็อยากให้คนนอกได้รับรู้

ซึ่งผลการทำงานร่วมกันในที่ประชุมได้ก่อให้เกิดการตัดสินใจของผู้เข้าร่วมดังต่อไปนี้

๑. เกิดข้อสรุปร่วมกันว่าชุมชนมีทรัพยากรที่หลากหลาย และมีศักยภาพที่จะพัฒนาเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมได้ ทรัพยากรด้านต่าง ๆ ได้แก่

ประวัติศาสตร์ชุมชน ประกอบด้วย การเป็นที่ตั้งเมืองเก่าของตำบลท่ายาง วัดมีตำนาน ชุมชนวัฒนธรรมหลากหลาย (ไทยทรงดำ ชุมชนชาวจีน คนใน อิสลามและคนพุทธเดิม) ประเพณีเฉพาะถิ่น (รำแม่ศรี ฯลฯ) กรมหลวงชุมพร ยุวชนทหาร พิพิธภัณฑ์ชุมชน (โรงเรียนคอสน) ขนบพื้นเมือง ตลาดเช้า

ทรัพยากรธรรมชาติ ประกอบด้วย หาดทรายสวยงาม ป่าชายเลนตัวอย่าง ทะเล เกาะแก่ง แม่น้ำและชุมชนริมน้ำ นก สัตว์น้ำต่าง ๆ หิ้งห้อย

วิถีชีวิต ประกอบด้วย ชาวนา ชาวประมงพื้นบ้าน / ประมงริมแม่น้ำ การทำอุตสาหกรรมแปปลา การเพาะเลี้ยงชายฝั่ง ชาวสวนมะพร้าว ชาวสวน

กลุ่มอาชีพ / กลุ่มสังคม กองทุนออมทรัพย์ กลุ่มมิตรทอผ้า กลุ่มบาติก กลุ่มกะปิ กลุ่มอสม.

๒. เกิดความเห็นร่วมกันว่า เพื่อให้ได้มาซึ่งรูปแบบแนวทางในการพัฒนาการท่องเที่ยว ควรต้องจัดเวทีใหญ่ ร่วมกันทั้ง ชุมชนท่ายาง หาดทรายรี ปากน้ำ และนาทุ่ง เพื่อคุยความเป็นไปได้ในการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและ หา รูปแบบแนวทางในการพัฒนา โดยที่ประชุมได้มอบหมายให้ทีมศึกษาชุมชนหรือผู้นำชุมชนแต่ละชุมชนเพื่อกำหนดวัน (ซึ่งเห็นได้ว่า ผลการสรุปในข้อนี้เกิดจากการนำข้อมูลมาวิเคราะห์ร่วมกันในเวที ทำให้ชุมชนได้ทบทวนอดีตของตนเอง ด้านประวัติศาสตร์ การอพยพ การตั้งถิ่นฐานเมื่อเริ่มแรก การต่อสู้กับภัยธรรมชาติ ป่าไม้ สัตว์ป่า ภัยธรรมชาติ การดิ้นรนแต่ละยุคสมัย และทำให้เห็นการเปลี่ยนแปลง และแนวโน้มอนาคต ทำให้เกิดความตระหนัก รักใคร่ สามัคคี และอยากอวดของดีที่ตนมีอยู่ โดยนำเสนอในรูปแบบการท่องเที่ยว)

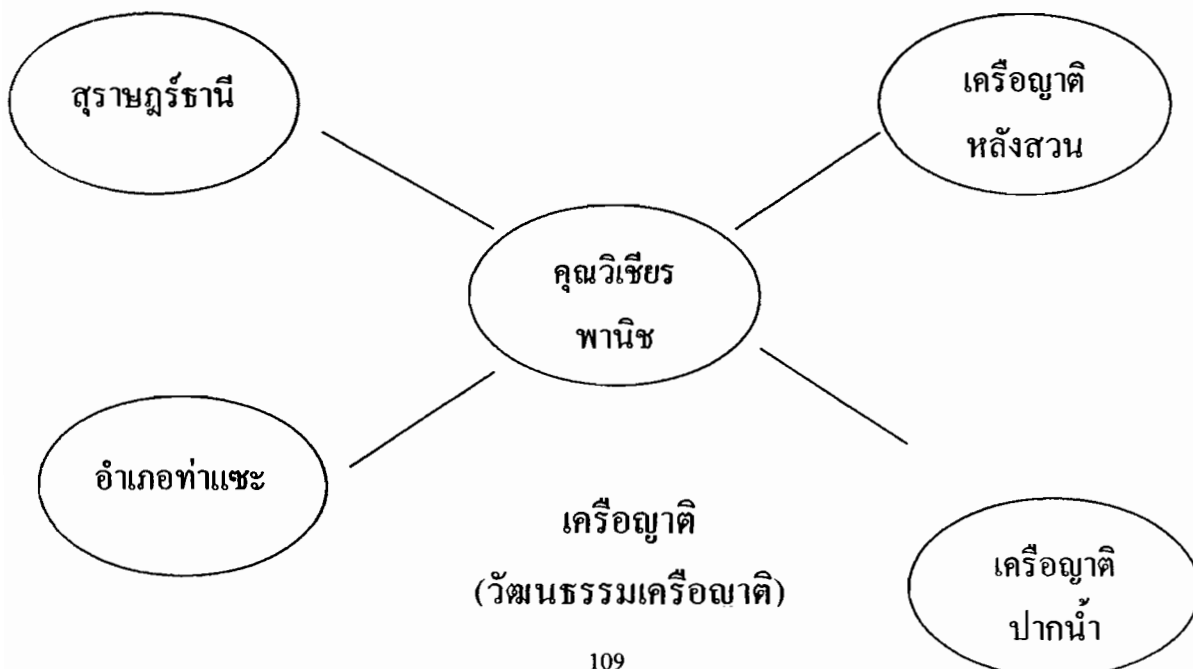
๓. เกิดแกนนำ ผู้ใฝ่รู้ และแตกขยายเป็นเครือข่าย อย่างน้อย ๕ คน ประกอบด้วย คุณวิเชียร พานิช, มล.สุชาดา กฤดากร, คุณทับ สมตัน, เยาวชน, และคุณสุวรรณี ธรรมวุฒิ ที่สนใจใฝ่รู้และแตกแขนงการศึกษาอื่น ๆ ออกไป เช่น

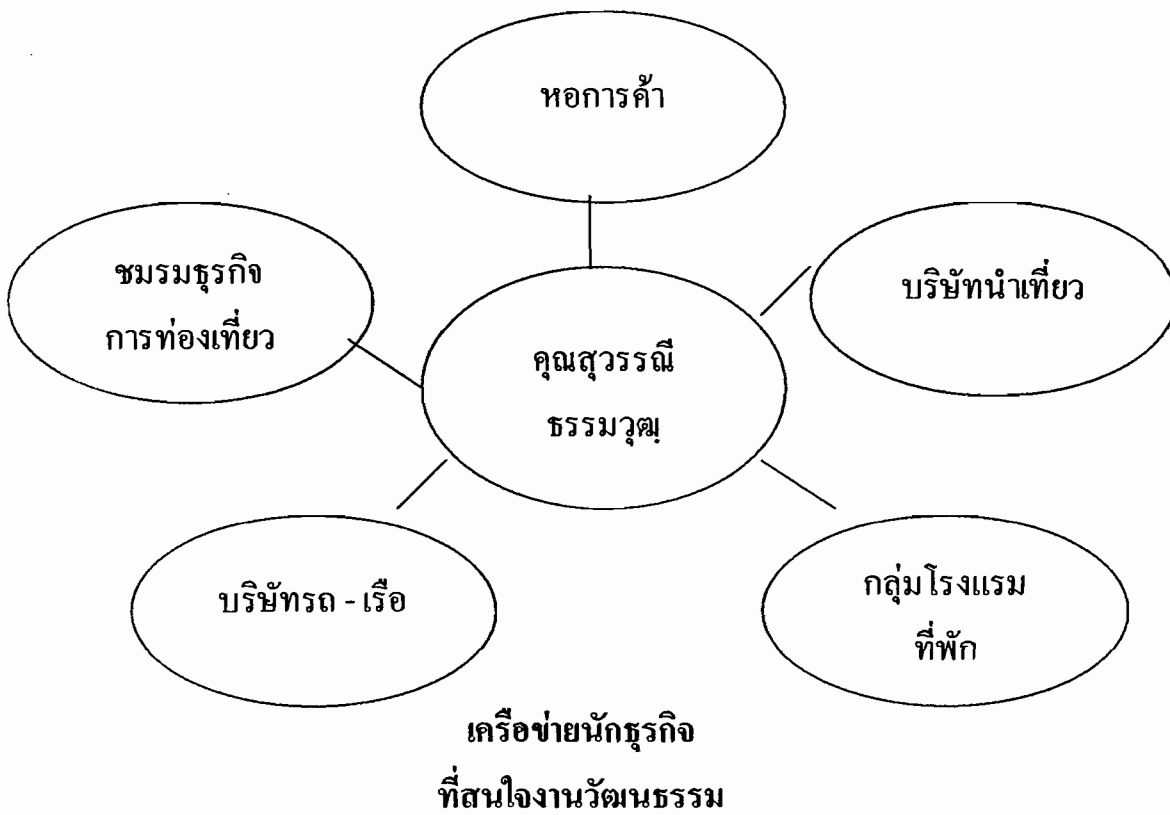
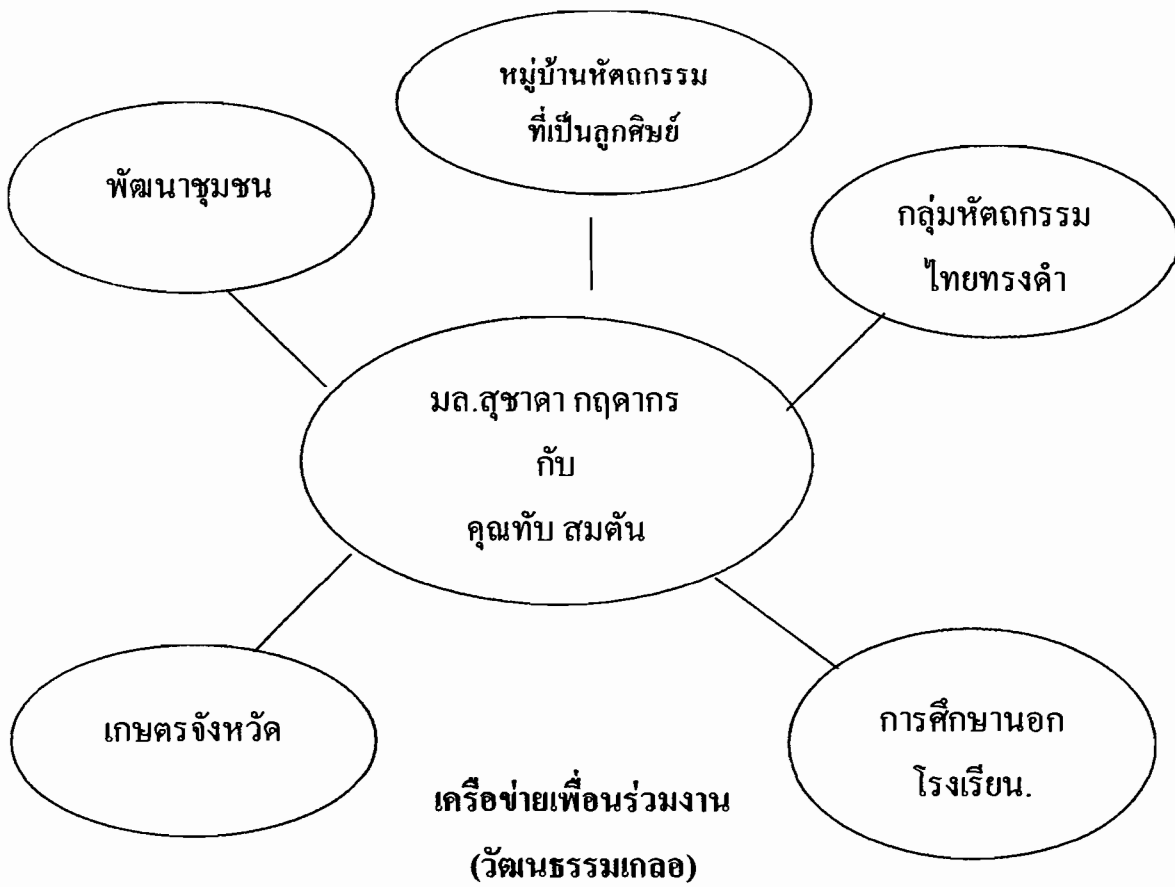
คุณวิเชียร สนใจจะฟื้นฟู บูรณะท่าเรือโบราณ และโรงสีเก่า เพื่อจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ชุมชน

มล.สุชาดา กฤดากรกับคุณทับ สมตันจะร่วมกันประยุกต์การตัดเย็บ สิ่งประดิษฐ์ของชำร่วยในรูปกระเป๋า ของใส่ปากกาดินสอ กับกลุ่มไทยทรงดำ ที่หมู่ที่ ๕ ตำบลท่ายาง เยาวชนสนใจรวบรวมวัตถุโบราณ และการแสดงโชว์ เป็นต้น

คุณสุวรรณี ธรรมวุฒิ สนใจจะนำเรื่องนี้ไปแลกเปลี่ยนกับ องค์การบริหารส่วนจังหวัดเพื่อผลักดันให้สานต่อแนวคิดที่ริเริ่มกันเป็นจริง

ซึ่งแต่ละคนก็จะมีเครือข่ายวัฒนธรรมของตนเองอยู่แล้ว ดังรูป

ขั้นตอนที่หก เป็นการจัดเวทีใหญ่ซึ่งมีองค์ประกอบครบทั้ง ๔ ชุมชน คือ ทำยาง หาดทรายรี ปากน้ำ และนาทุ่ง ซึ่งขั้นตอนนี้เป็นขั้นตอนสุดท้ายของวิธีการศึกษาวิจัยที่ผู้วิจัยออกแบบ ขั้นตอนนี้ข้อมูลการวิจัยและผลการวิเคราะห์จากขั้นตอนที่สี่จะถูกนำไปใช้ร่วมกับชุมชนในการกำหนดรูปแบบและแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยชุมชน รายละเอียดในการดำเนินการจะกล่าวอีกครั้งในบทที่ ๕

ในการจัดเวทีครั้งนี้นอกจากได้ข้อสรุปเรื่องรูปแบบ แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยชุมชนแล้ว ยังก่อให้เกิดคณะผู้ก่อการซึ่งประกอบด้วยทีมศึกษาชุมชนเดิม เพื่อผลักดันแนวทางที่กำหนดขึ้น ให้เป็นจริงต่อไป

แนวทางการการเสริมสร้างเครือข่ายวัฒนธรรมของชุมชนรอบอ่าวทุ่งคา – สวี เพื่อการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยชุมชน

จากสิ่งที่เกิดขึ้นข้างต้น น่าจะสรุปได้ว่า เครือข่ายวัฒนธรรมของชุมชนรอบอ่าวทุ่งคา – สวี เพื่อการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยชุมชนจะเกิดขึ้นได้นั้น จะต้องสร้างให้ภาคีที่เกี่ยวข้องทุกระดับเกิดการเรียนรู้ และตระหนักในของดีที่ตนเองมีอยู่ เกิดความภาคภูมิใจในอดีต ปัจจุบันของตน ซึ่งการจะสร้างให้เกิดการเรียนรู้ในแต่ละระดับนั้นสามารถสร้างได้โดย

- ๑) เชื่อมั่นในการนำกระบวนการทำงานแบบมีส่วนร่วมมาใช้ และพยายามใช้ในทุกระดับ เช่นกรณีนี้ใช้ตั้งแต่ขั้นตอนการกำหนดพื้นที่การศึกษาร่วมกัน
- ๒) สร้างความเข้าใจให้กับผู้นำชุมชน เพื่อสร้างความไว้วางใจและการยอมรับ โดยการเข้าพบทำความเข้าใจ หรือการทำงาน อันจะนำไปสู่การเรียนรู้ของผู้นำ
- ๓) กระตุ้นให้ชุมชนเข้ามาร่วมเรียนรู้ประเด็นที่เราต้องการให้เกิดการพัฒนา เช่นในกรณีนี้ได้ใช้สามวิธีการให้เกิดการเรียนรู้ คือ
 - การสร้างทีมศึกษาชุมชน
 - การใช้ กระบวนการ RRA ในการศึกษาค้นหาของดีชุมชน ซึ่งในระหว่างการศึกษาไม่ได้เน้นการเก็บข้อมูล แต่เน้นให้เกิดการแลกเปลี่ยนระหว่างผู้ให้ข้อมูลกับผู้สัมภาษณ์
 - การจัดเวทีแลกเปลี่ยนทั้ง ๓ เวที ทำให้ชุมชนมีโอกาสนำข้อมูลของตนเองทั้งในอดีต และปัจจุบัน เกิดความรู้สึกรักเป็นเจ้าของข้อมูลและอยากพัฒนาข้อมูลต่อไป

- การจัดเวทีใหญ่ซึ่งมีองค์ประกอบครบทั้ง ๔ ชุมชน คือ ทำยาง หาดทรายรี ปากน้ำ และนาทุ่ง เพื่อการกำหนดรูปแบบและแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยชุมชน ทำให้ชุมชนเกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของ เกิดความรับผิดชอบ อยากผลักดันสิ่งที่คิดฝันให้เป็นจริง อันเป็นเงื่อนไขสำคัญของความยั่งยืน

บทที่ ๕

การสร้างแนวทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบยั่งยืน อันจะเป็นวิถีทางหนึ่ง ของการสร้างชุมชนเข้มแข็ง

ในการที่จะพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมให้ยั่งยืนนั้น จำเป็นต้องทำให้ชุมชนเกิดความภูมิใจในชุมชนของตนเอง ตระหนักถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้นจากการท่องเที่ยว มีความรู้สึกเป็นเจ้าของ หวงแหนในสิ่งที่ชุมชนมีและดำรงอยู่ เกิดความคิดฝันต้องการดำเนินการท่องเที่ยวด้วยตนเอง ซึ่งในการสร้างความภูมิใจ ทีมวิจัยได้ออกแบบการวิจัยให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการเก็บข้อมูลดังกล่าวแล้วในบทที่ ๓ สำหรับการสร้างความตระหนักและความคิดฝันต้องการดำเนินการท่องเที่ยวด้วยตนเอง ทีมวิจัยได้ออกแบบกระบวนการวิจัยขั้นตอนสุดท้ายให้เป็นขั้นตอนของการนำข้อมูลจากการวิจัยมาให้ชุมชนร่วมกันสร้างแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมด้วยตนเอง ขั้นตอนนี้มีวิธีการดำเนินการโดยจัดให้มีเวทีประชุมใหญ่ ๔ ชุมชน ได้แก่ ท่ายาง หาดทรายรี ปากน้ำ และนาทุ่ง เพื่อแลกเปลี่ยนต่อเติมข้อมูล ในบทนี้จะกล่าวถึงสรุปผลการประชุมเชิงปฏิบัติการที่ชุมชนได้ร่วมกันใช้ข้อมูลในการกำหนดรูปแบบการท่องเที่ยวและแนวทางการพัฒนาซึ่งสรุปได้ดังนี้

กระบวนการสร้างแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบยั่งยืน

ทีมศึกษาชุมชนได้ประสานผู้นำชุมชนเพื่อกำหนดวัน เวลา สถานที่ ในการจัดเวทีประชุมเชิงปฏิบัติการ โดยกำหนดเป็นวันที่ ๑๑-๑๒ มีนาคม ๒๕๕๐ ที่อาคารเอนกประสงค์ของเทศบาลตำบลท่ายาง มีผู้เข้าร่วม ๕๐ คน (ดูรายชื่อผู้เข้าร่วมได้ในภาคผนวก)

วัตถุประสงค์การจัดเวทีเพื่อนำข้อมูลมาวิเคราะห์ความเป็นไปได้ในการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยชุมชน และหารูปแบบแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยชุมชน ซึ่งมีขั้นตอนการประชุมเป็นสองขั้นตอน คือ

ขั้นตอนที่หนึ่ง นำเสนอข้อมูลสรุปผลการวิเคราะห์ศักยภาพของ ชุมชนท่ายาง หาดทรายรี ปากน้ำ และนาทุ่งที่ได้จากการประชุม ๓ เวที (เวทีที่หนึ่งจัดที่ศาลาเอนกประสงค์ องค์การบริหารส่วนตำบลหาดทรายรี เมื่อวันที่ ๑๗ ธันวาคม ๒๕๔๙ มีผู้เข้าร่วม ๒๙ คน เวทีที่สอง จัดที่สถานีอนามัยตำบลท่ายาง เมื่อวันที่ ๒๐ ธันวาคม ๒๕๔๙ มีผู้เข้าร่วม ๒๖ คน เวทีที่สาม จัดที่บ้านนายกเทศมนตรีตำบลท่ายาง เมื่อวันที่ ๑๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๐ มีผู้เข้าร่วม ๑๐ คน: รายชื่อผู้เข้าร่วมดูในภาคผนวก)

ขั้นตอนที่สอง การร่วมวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้กรอบการวิเคราะห์ SWOT

- จุดแข็งของชุมชน มีอะไรบ้าง เพราะอะไรถึงเข้มแข็ง ยั่งยืน
- จุดอ่อนของชุมชน มีอะไรบ้าง เพราะอะไรถึงอ่อนแอ
- โอกาส สถานการณ์ หน่วยงาน นโยบายจากภายนอกชุมชน มีอะไรบ้างที่จะเอื้อให้ชุมชนได้เกิดการพัฒนา
- ความเสี่ยง หน่วยงาน นโยบาย จากภายนอกชุมชน มีอะไรบ้างที่อาจทำให้งานของชุมชนเสียหายได้

การนำกรอบ SWOT มาใช้กับชุมชนนั้น เป็นการยากที่จะให้ชุมชนจำแนกว่าอะไรเป็นจุดแข็ง (Strength) อะไรเป็นโอกาส (Opportunity) หรือ อะไรเป็นจุดอ่อนหรือสิ่งคุกคาม (Threat) ดังนั้นทีมวิจัยจึงประยุกต์โดยรวมจุดแข็งและโอกาสเป็นข้อบวก และรวมจุดอ่อนและสิ่งคุกคามเป็นข้อลบ แล้วให้ชุมชนวิเคราะห์ โดยข้อบวกใช้คำถาม **ว่าอะไรเป็นความภูมิใจของชุมชนในการนำเสนอต่อคนภายนอก และจะมีอะไรบ้างที่มาสสนับสนุนให้สิ่งที่คิดเป็นจริง** ข้อลบให้คิดถึงจุดอ่อนที่มีอยู่และ **ปัญหาอุปสรรค ความเสี่ยงที่มีอยู่และอาจเกิดขึ้น**

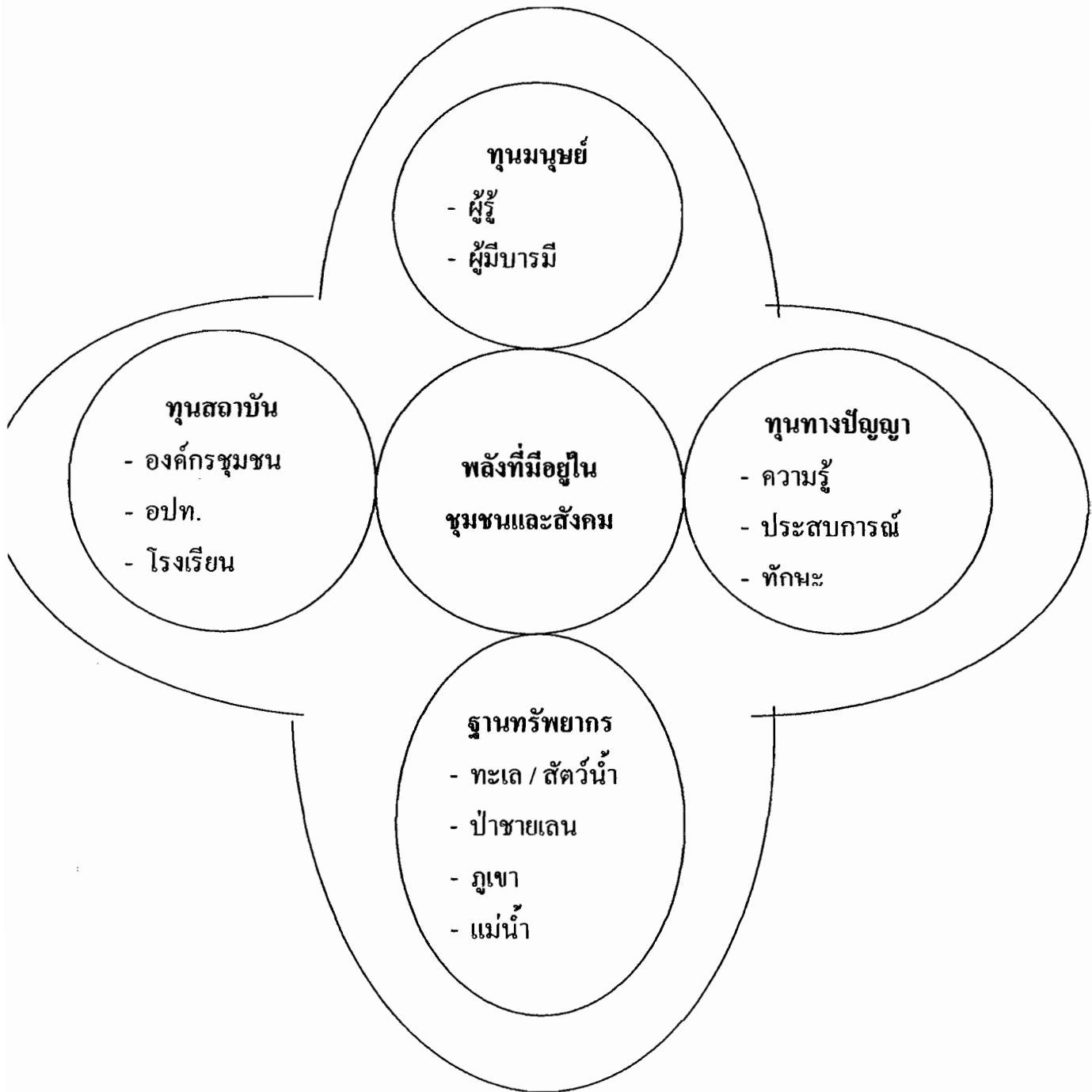
ผลการวิเคราะห์จากที่ประชุม

๑. สรุปผลการวิเคราะห์จุดอ่อน จุดแข็ง ของชุมชนท่ายาง หาดทรายรี ปากน้ำ และนาทุ่ง
 ๒. ข้อสรุปเบื้องต้นเกี่ยวกับรูปแบบและแนวทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยชุมชน
 ๓. แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน เพื่อนำสู่การสร้างชุมชนเข้มแข็ง
๑. สรุปผลการวิเคราะห์จุดอ่อน จุดแข็ง ของ ชุมชนท่ายาง หาดทรายรี ปากน้ำ และนาทุ่ง ที่ประชุมได้ร่วมกันวิเคราะห์และได้ข้อสรุปร่วมกันดังตารางข้างล่าง

สิ่งที่ภาคภูมิใจ (จุดแข็ง) / สิ่งทีเอื้ออำนวย	ปัญหา (จุดอ่อน)ที่มีอยู่ หรืออาจเกิดขึ้น / ความเสี่ยง
ประวัติศาสตร์ชุมชน - เป็นชุมชน โบราณ เก่าแก่มีหลักฐานมากมาย - ยุคสมัยการเปลี่ยนแปลงของสังคม ชุมชนที่น่าสนใจ	- ขาดการฟื้นฟู เรียนรู้ภายในชุมชนอย่างจริงจัง

สิ่งที่ภาคภูมิใจ (จุดแข็ง) / สิ่งทีเื้อออำนวย	ปัญหา (จุดอ่อน)ที่มีอยู่ หรืออาจเกิดขึ้น / ความเสี่ยง
<p>ทรัพยากรธรรมชาติ</p> <ul style="list-style-type: none"> - แม่น้ำ ลำคลอง ชายฝั่ง หาดทราย สวยงาม - ป่าชายเลนยังอุดมสมบูรณ์ - อบต. ผู้นำชุมชน สนใจด้านสิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรม - หลากหลายแบบแผนการผลิตบนฐานทรัพยากรด้วยกัน 	<ul style="list-style-type: none"> - แนวโน้มคุณภาพของแม่น้ำอาจด้อยลง เนื่องจากการเป็นเมือง - น้ำเสียจากการเพาะเลี้ยงชายฝั่ง - การเปลี่ยนแปลงของนิเวศชายฝั่ง อันเนื่องจากรือทอ่งเทียว รือประมง ใช้ออกจำนวนมาก - ยังคงมีการใช้เครื่องมือประมงผิดกฎหมาย - มีคนภายนอกมาลงทุนมากขึ้น ทำให้มีการขายที่ดิน
<p>กลุ่มองค์กรชุมชน/กลุ่มอาชีพ</p> <ul style="list-style-type: none"> - มีความหลากหลายกลุ่มอาชีพ ที่สะท้อนวิถีชีวิตของชุมชนกับการจัดการทรัพยากร เช่น สวนมะพร้าว ประมงชายฝั่ง การแปรรูปสัตว์ทะเล เป็นต้น กลุ่มอาชีพซึ่งสามารถเป็นทั้งแหล่งเรียนรู้ และของที่ระลึก เช่น กลุ่มบาติก กลุ่มกระชูด - นายทุนยังเื้อเพื่อ มีน้ำใจ และคนท้องถิ่น มีความร่วมมือกันระดับหนึ่ง - มีกลุ่มอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ 	<ul style="list-style-type: none"> - เด็ก เยาวชน ไม่ค่อยเข้ามามีส่วนร่วม
<p>วัฒนธรรม</p> <ul style="list-style-type: none"> - มีกลุ่มคนวัฒนธรรมหลากหลายมาอยู่ร่วม - วัดยังเป็นศูนย์กลางจิตใจชาวบ้าน - ประเพณี วัฒนธรรมยังคงมีอยู่ในบางชุมชน - การปรับตัวของชุมชนกับการเปลี่ยนแปลงใหม่ - มีเครือข่ายวัฒนธรรม ที่เชื่อมโยง ทำงานร่วมกันได้ระดับหนึ่ง 	<ul style="list-style-type: none"> - วัฒนธรรม ประเพณีบางอย่างสูญหายไป - ขนบโบราณมีผู้สืบทอดได้น้อยลง และไม่เป็นที่นิยมในท้องตลาด - ชาวบ้านยังยึดผลประโยชน์ส่วนตนมากอยู่

กรอบวิเคราะห์ที่ ๑ เพื่อค้นหาศักยภาพและข้อจำกัด

ดำเนินงานที่จะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน และการสร้างชุมชนที่เข้มแข็ง โดยได้ข้อสรุปจากการอภิปราย ดังต่อไปนี้

๑. การทำงานของคณะผู้ก่อการ ควรเป็นรูปแบบเครือข่าย ซึ่งหมายถึง การเชื่อมโยงบุคคล กับ บุคคล บุคคลกับกลุ่ม/องค์กร กลุ่ม/องค์กร กับ กลุ่ม/องค์กร การประสานงานด้านการใช้ทรัพยากรร่วม กำหนดเป้าหมาย วิธีการทำงาน ในลักษณะที่สมาชิกเป็นอิสระในการดำเนินกิจกรรมของตนเอง เพื่อสร้างพลังการขับเคลื่อน การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ได้อย่างเป็นจริง **ทั้งนี้การประสานงาน ทำงานร่วม ต้องเป็นลักษณะฉันทกันเพื่อน เท่าเทียม เสมอภาค ซึ่งเป็นต้นทุนทางสังคมที่ คณะผู้ก่อการ มีอยู่ และนำไปสู่การทำกิจกรรมการพัฒนาชุมชน และสังคมให้เข้มแข็ง พึ่งตนเองได้**

๒. จะต้องนำข้อมูลเก่าที่มีอยู่ ขยายผลสู่เวทีระดับตำบล จำนวน 4 ครั้ง ๆ ละ 1 ตำบล เพื่อเพิ่มเติมเนื้อหาให้สมบูรณ์ และเป็นการกระตุ้นให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมพิจารณาหาแนวทางการพัฒนาข้อมูล ให้เป็นประโยชน์ในการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และเกิดความรู้ถึงการเป็นเจ้าของ

๓. ส่งเสริม สนับสนุน ให้ชุมชนที่เกี่ยวข้องร่วมปรึกษาหารือ เรื่องการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เช่น การบริหารจัดการ มัคคุเทศก์ท้องถิ่น แหล่งวัฒนธรรม แหล่งทรัพยากรการท่องเที่ยว การทำนุดูแลรักษา

๔. ดำเนินการส่งเสริม การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยชุมชน โดยการประชาสัมพันธ์ให้ข้อมูลเกี่ยวกับเครือข่ายการท่องเที่ยววัฒนธรรมโดยชุมชนที่เกิดขึ้นแล้ว ผ่านสื่อท้องถิ่น เช่น วิทยุชุมชน หนังสือพิมพ์ท้องถิ่น หน่วยงาน อบต. เพื่อให้ชุมชนเกิดความรู้ความเข้าใจ ตลอดจนความเชื่อมั่นในเรื่องการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เพื่อนำไปสู่ความร่วมมือให้เกิดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่จัดการโดยชุมชนในจังหวัดที่เป็นจริง

๕. อบรมความรู้ทักษะที่จำเป็นสำหรับการบริหารจัดการการท่องเที่ยวให้กับผู้ที่เกี่ยวข้องในชุมชน เช่น การจัดโปรแกรมการท่องเที่ยว, การบริหารจัดการกลุ่ม, การบริการ และมัคคุเทศก์ท้องถิ่น ในด้านความรู้ ข้อมูลที่ชัดเจนและเทคนิควิธีการนำเสนอที่น่าสนใจ เป็นต้น

๖. ส่งเสริมการตลาดโดยการประชาสัมพันธ์กับบริษัททัวร์ท้องถิ่น และทัวร์ต่างจังหวัด โดยผ่านสื่อเอกสารสิ่งพิมพ์ web site ที่เกี่ยวข้อง

๗. พัฒนาและปรับปรุงโปรแกรม การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เป็นระยะ ๆ เพื่อให้สอดคล้องกับวิถีวัฒนธรรมใหม่ของชุมชน

๘. คณะผู้ก่อการ ควรยุติบทบาทตนเอง และถ่ายทอดความรู้ การจัดการสู่ อบต. และชุมชนที่เข้ามาเกี่ยวข้อง ให้การดำเนินการได้ด้วยตนเอง

คณะผู้ก่อการเชื่อว่าหากสามารถดำเนินการตามแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนดังกล่าวได้ จะทำให้ชุมชนเข้มแข็งขึ้น เพราะ

- ๑) ชุมชนมีความภาคภูมิใจในวัฒนธรรม และเข้าใจชุมชน ตัวตนของตนเอง และมองเห็นทิศทางอนาคตได้อย่างชัดเจน รวมทั้งสามารถกำหนดทำที่ต่อทิศทางการพัฒนาชุมชนด้วยตนเอง
- ๒) โปรแกรมการท่องเที่ยว จะทำให้เครือข่ายระดับครอบครัว-ตระกูล ระดับเขต ระดับชุมชน เช่น กิจกรรมทางสังคม ระดับท้องถิ่น เช่น การพัฒนาชุมชน และเครือข่ายธุรกิจ มีปฏิสัมพันธ์ร่วมทำงาน เกิดการเรียนรู้ เข้าใจกันและกัน อันจะเป็นวิถีความสัมพันธ์พื้นฐานของชุมชนแบบใหม่ที่จะก่อให้เกิดความยั่งยืนได้
- ๓) เกิดบทเรียนระหว่างการทำงาน เพื่อสร้างนวัตกรรม การพัฒนาชุมชน การฟื้นฟูวัฒนธรรม การฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ พร้อมๆกับการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม
- ๔) ผลการดำเนินการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม สามารถสร้างรายได้ระดับหนึ่งให้กับชุมชน ทำให้เป็นแรงจูงใจ ฟื้นฟู และพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติ วัฒนธรรม และเศรษฐกิจ ไปพร้อมกันซึ่งจะทำให้ชุมชนเข้มแข็ง พึ่งตนเองได้ในที่สุด

บทที่ ๖

สรุปผลการศึกษา อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

โครงการวิจัย “เครือข่ายวัฒนธรรมชุมชนรอบอ่าวทุ่งคา – สวี เพื่อเสริมสร้างแนวทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยชุมชน” มีวัตถุประสงค์สำคัญเพื่อศึกษาวิจัยวัฒนธรรมชุมชนกับการเปลี่ยนแปลงแบบแผนการดำรงชีวิตของชุมชนรอบอ่าวทุ่งคา – สวี จากอดีตถึงปัจจุบัน เพื่อให้ชุมชนร่วมกันค้นหารูปแบบและแนวทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบยั่งยืน ด้วยการเสริมสร้างเครือข่ายวัฒนธรรมของชุมชนรอบอ่าวทุ่งคา – สวี เพื่อการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยชุมชน อันจะเป็นวิถีทางหนึ่งของการสร้างชุมชนเข้มแข็ง ซึ่งการวิจัยครั้งนี้ทีมวิจัยได้ใช้กระบวนการศึกษาอย่างมีส่วนร่วม ด้วยเชื่อว่ากระบวนการดังกล่าวจะเป็นการกระตุ้นชุมชนให้เกิดสำนึกภูมิใจในรากเหง้าและความสามารถของตนเอง เกิดความสนใจอยากเรียนรู้ และกระตุ้นให้เกิดการรวมตัวกันเป็นเครือข่าย ในบทนี้จะได้กล่าวถึงสรุปผลการศึกษาและข้อเสนอแนะที่คิดว่าน่าจะเป็นประโยชน์กับชุมชนในการนำไปพัฒนาต่อ

สรุปผลการศึกษา

จากผลการศึกษาร่วมกันระหว่างนักวิจัย และทีมศึกษาชุมชนในเรื่องต่าง ๆ ปรากฏผลการวิจัยดังนี้

๑. พัฒนาการเปลี่ยนแปลงของชุมชนและปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม คำบลท่ายาง คำบลหาดทรายรี คำบลปากน้ำ และคำบลนาทุ่ง ในยุคต่าง ๆ

พัฒนาการเปลี่ยนแปลงของชุมชนด้านวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมของ คำบลท่ายาง คำบลหาดทรายรี คำบลปากน้ำ และคำบลนาทุ่ง จะมีความสัมพันธ์กับเหตุการณ์ใหญ่ๆของท้องถิ่น ภูมิภาคและประเทศอย่างแนบแน่น โดยเริ่มตั้งแต่ยุคประวัติศาสตร์ ซึ่งยุคนั้นมนุษย์เริ่มเป็นกลุ่มใหญ่มากขึ้น ต้องการ ใช้ที่ดิน น้ำ เพื่อการเกษตร ต้องการ ไม้เพื่อสร้างเป็นบ้าน และใช้สัตว์ป่ามาเป็นการปศุสัตว์ ทำให้ทรัพยากรถูกใช้มากขึ้นแต่ยังไม่เสียคุณภาพมากนัก เนื่องจากประชากรยังน้อย วัฒนธรรมช่วงนี้จะตอบสนองการยังชีพ **ปรับเปลี่ยนเป็นชุมชน เมื่อกลุ่มคนมีมากขึ้นจะมีหัวหน้ากลุ่มเผ่า มีกฎระเบียบ และมีพิธีกรรมที่เกี่ยวกับการเกษตร (ข้าว) มากขึ้น สิ่งประดิษฐ์ สถาปัตยกรรม หัตถกรรม เครื่องประดับซับซ้อน สะเทียคอ่อนมากขึ้น**

เมื่อเข้าสู่ยุคนครรัฐจนถึงสมัยสงครามโลกครั้งที่ ๒ ชุมพรหรือชุมชนแถบนี้ได้รับผลกระทบจากสงครามแย่งชิงเมือง ผู้คน ทรัพยากร ระหว่างพม่ากับอยุธยา กรุงธนบุรีกับ นครศรีธรรมราช ประเทศไทยกับประเทศญี่ปุ่น เป็นต้น ทั้งนี้ด้วยที่ตั้งของชุมพร เป็นรอยต่อของการช่วงชิงเขตแดน ชุมชนแถบนี้จึงอยู่ในภาวะระง่ำระสาย ไม่สามารถสร้างเมืองอย่างถาวรประณีตได้ แม้แต่ในชุมชนเองยังมีเรื่องเล่าต่อกันถึง “เมื่อพม่ายึดเมืองก็จะเผาทำลายเมืองฆ่าและกวาดค้อนผู้คน” ผลของสงครามโลกครั้งที่ 2 ที่สัมพันธมิตรทิ้งระเบิดที่ชุมพร ที่มีค่ายญี่ปุ่นถึง 3 ค่าย ทำให้เกิดภาวะข้าวยากมากแพ่งไปทั่ว ดังนั้นวัฒนธรรมของชุมพร จึงต้องพึ่งพาตนเองเป็นอย่างสูง พึ่งพาตนเองเป็นกลุ่มๆ กระจายเป็นพื้นที่ ๆ อาศัยระบบเครือญาติ เกือบ และการร่วมกิจกรรมชุมชน ซึ่งจะเป็นเครือข่ายท้องถิ่นตั้งแต่ระดับปัจเจก ครอบครัว ชุมชน และสังคม

ประสบการณ์ในการพึ่งพาตนเองจากยุคที่ผ่านมาทำให้ในยุคพัฒนาถึงปัจจุบัน แม้ว่ารัฐส่วนกลางและ ช่วงหลังเป็นรัฐท้องถิ่น (อบต.) จะเข้ามามีบทบาทกำหนดทิศทางของการพัฒนาชุมชนเป็นส่วนใหญ่แต่ยังต้องคำนึงถึงข้อคิดเห็นของชุมชนมากพอสมควร ซึ่งกระบวนการภาคประชาชนในพื้นที่นี้จะค่อนข้างเข้มแข็ง ความสัมพันธ์พื้นฐานวัฒนธรรมมีความใกล้ชิด พร้อมเข้าร่วมทำกิจกรรม เพียงการบอกกล่าวขอความร่วมมือ จากเครือข่ายวัฒนธรรมที่ดำรงมานาน อย่างไรก็ตามในระยะหลังด้วยกระแสโลกาภิวัตน์และความใส่ใจในการส่งเสริมลูกหลานให้มีการศึกษาสูง ๆ ทำให้เกิดภาวะผู้คนอพยพเข้ามา มาก ขณะเดียวกันคนชุมพรรุ่นหลัง ๆ อพยพออกจำนวนมาก ทำให้เกิดความหลากหลายวัฒนธรรมที่ต้องอยู่ร่วมบนความแตกต่าง จึงเกิดวัฒนธรรมชุมชนที่มีความยืดหยุ่น ปรับตัวได้เร็วของชุมชนแถบนี้

ปัจจัยหลักที่ทำให้วัฒนธรรมชุมชนเปลี่ยนแปลงกล่าวได้ว่าเป็นปัจจัยที่มาจากภายนอกเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งประกอบด้วย

๑.๑ ภาวะสงครามที่มีมาต่อเนื่องและยาวนาน ส่งผลต่อผู้คนในชุมชนไม่สามารถดำเนินการชีวิตที่เป็นปกติสุขได้ ดังนั้นชุมชนจึงต้องพึ่งพาตนเองมากกว่าพึ่งพาอำนาจรัฐ ซึ่งวัฒนธรรมชุมชนจึงต้องแสดงซึ่งการอยู่ร่วมกันเป็นหมู่่มาก ด้านภาษา ประเพณี การละเล่น บทเพลง ความเชื่อ กิจกรรมงานบุญต่างๆในวัด เพื่อร่วมกันช่วยเหลือ กันในระดับปัจเจก ครอบครัว เครือญาติ และระดับชุมชน

๑.๒ นโยบายทิศทางการพัฒนาประเทศ

๑) การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน เช่น ทางรถไฟ ทำให้ชุมชนธุรกิจย้ายจากท่าทางไปอยู่ใกล้ริมทางรถไฟ ท่าเรือที่ท่าตะเภา ตำบลท่าทางลดความสำคัญลง พร้อมกับการสร้างถนนที่ทำให้คลองแม่น้ำไม่ไหลสายเลือดของการเดินทางอีกต่อไป ชุมชนตลาดริมแม่น้ำไม่ค่อยมีชีวิตชีวา กลายเป็นชุมชนริมถนน ซึ่งเป็นลักษณะการค่อยๆปรับเปลี่ยน แต่ยังไม่มากนัก เพราะชุมชนดั้งเดิมยังอยู่กับสวนริมแม่น้ำ แต่คนรุ่นใหม่เริ่มอยู่ติดถนน

๒) รถไฟและถนนนำมาซึ่งการอพยพใหม่ของคน 2 กลุ่ม และการผสมผสานวัฒนธรรมได้แก่

- กลุ่มคนในจากราชบุรี เพชรบุรี ที่นำเทคโนโลยีเกษตรกร่อง เข้ามาอาศัยอยู่ผสมผสานกับคนดั้งเดิม บางกลุ่มเป็นกลุ่มไทยทรงดำ ซึ่งปัจจุบันยังคงรักษาวัฒนธรรมของตนเองได้อย่างเข้มแข็ง

- กลุ่มคนจีน ที่มาค้าขายแต่โบราณ และมากขึ้นช่วงมีรถไฟ เข้ามาทำอาชีพทั้งในเมืองและที่ตำบลปากน้ำ ซึ่งมีปรากฏหลักฐาน ศาลเจ้า โรงเรียนภาษาจีนที่ชัดเจน ทำให้ชุมชนดั้งเดิม ปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมการอยู่ร่วมบนความหลากหลาย ใช้ได้ทั้งวัดและศาลเจ้า อาหารได้ และก๋วยเตี๋ยว ตลอดจนการแต่งงานข้ามกลุ่มพอสมควร

๓) นโยบายการสร้างโรงเรียนพร้อมกับที่ว่าการอำเภอ ทำให้ชุมชนละแวกนั้นสนใจให้ลูกหลานเรียนหนังสือมากขึ้น ทำให้สามารถยืดหยุ่นรองรับการเปลี่ยนแปลงใหม่ๆ ได้

๔) นโยบายส่งเสริมอุตสาหกรรมอาหารสัตว์ อุตสาหกรรมห้องเย็นและการท่องเที่ยว ทำให้ผู้คนอพยพเข้ามามากขึ้น ทั้งระยะสั้น และระยะยาว ชุมชนชาวนา ชาวสวน เรือประมงขนาดเล็ก ต้องปรับเปลี่ยนอาชีพสู่ภาคนอกการเกษตร เช่นการรับจ้างในโรงงาน ในธุรกิจท่องเที่ยวมากขึ้น ชุมชนจึงขาด กำลังคนหนุ่มสาว ภาคการเกษตรต้องปล่อยทิ้งไว้ และรอลูกหลานส่งเงินกลับ ซึ่งส่วนใหญ่จะดำรงชุมชนอยู่ได้ด้วยเศรษฐกิจ ๒ ขา คือ ภาคเกษตรและนอกภาคเกษตร

การปรับตัว เปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมของชุมชนในช่วงต่าง ๆ ก็เพื่อให้ชุมชนสามารถดำรงอยู่ได้ ซึ่งจากการศึกษาพบว่า ในชุมชนจะมีการปรับวัฒนธรรมและพัฒนาความสัมพันธ์ในเครือข่ายเพื่อให้สอดคล้องกับสถานการณ์ เพื่อรักษาการดำรงอยู่ของชุมชนเอง ซึ่งเห็นได้จากช่วงสำคัญ ๆ ของการเปลี่ยนแปลง จะมีวัฒนธรรมบางประเด็นมาเสริม เชื่อมโยงได้อย่างเหมาะสม จึงแสดงว่ามนุษย์จะมีความเกี่ยวข้องกับแบบแผนการใช้ทรัพยากรของสังคมอย่างแน่นแฟ้น และแบบแผนการใช้ทรัพยากรนี้ จะสะท้อนเป็นวิธีการ ชีวิตของชุมชน หรือ

วัฒนธรรมชุมชนนั่นเอง และในการพัฒนาความสัมพันธ์ของเครือข่ายวัฒนธรรมจะมีการพัฒนาอยู่ใน ๓ ระดับ ได้แก่

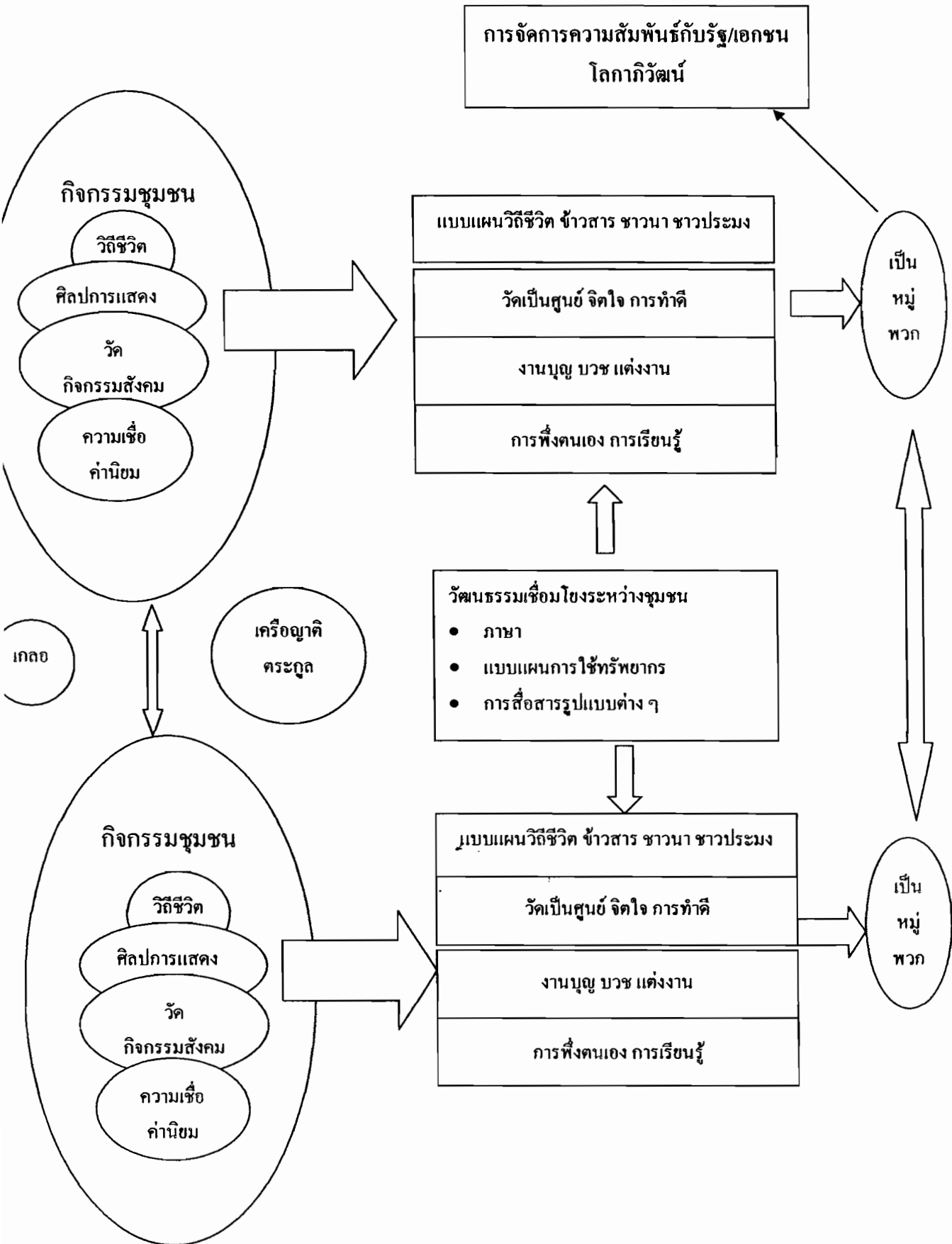
๑) เครือข่ายวัฒนธรรมในชุมชนซึ่งมีการเชื่อมโยงด้วยวิถีชีวิต ความเชื่อ ค่านิยม ประเพณี การละเล่น และกิจกรรม โดยมีวัดและผู้อาวุโสเป็นส่วนกลาง

๒) เครือข่ายวัฒนธรรมระหว่างชุมชน ที่เชื่อมโยงด้วย การสื่อสารด้วยรูปแบบต่างๆ

๓) เครือข่ายวัฒนธรรมท้องถิ่นที่เชื่อมโยงด้วย ระบบเกลอ ตระกูลเครือญาติและภาษาถิ่น ซึ่งเครือข่ายวัฒนธรรมระดับนี้จะอยู่โยงติดพันเป็นเกลียวเชือกเพื่อเลือกปรับ รับ วัฒนธรรมใหม่ๆที่จะเข้ามาอย่างรู้ตัว เช่น การปรับ รับ วัฒนธรรมที่เข้ามาพร้อมระบบเศรษฐกิจใหม่ เป็นต้น

จากผลการศึกษาเห็นได้ว่า วัฒนธรรมชุมชนที่ดำรงอยู่ได้ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงมาตลอดเวลาคือ การพึ่งตัวเองเป็นกลุ่ม เป็นหมู่่มากและชุมชนได้ออกแบบวัฒนธรรม ประเพณี มารองรับมากมายเพื่อให้คนช่วยเหลือพึ่งพากันและกัน

ครูป้างล่างประกอบ

๒. การเสริมสร้างเครือข่ายวัฒนธรรมของชุมชนรอบอ่าวทุ่งคา – สวี เพื่อการจัดการ
จากการศึกษาสรุปได้ว่า เครือข่ายวัฒนธรรมของชุมชนรอบอ่าวทุ่งคา – สวี เพื่อการ
จัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยชุมชนจะเกิดขึ้นได้นั้น จะต้องสร้างให้ภาคีที่เกี่ยวข้องทุก
ระดับเกิดการเรียนรู้ และตระหนักในของดีที่ตนเองมีอยู่ เกิดความภาคภูมิใจในอดีต ปัจจุบัน
ของตน ซึ่งการจะสร้างให้เกิดการเรียนรู้ในแต่ละระดับนั้นสามารถสร้างได้โดย

- ๑) เชื่อมมันในการนำกระบวนการทำงานแบบมีส่วนร่วมมาใช้ และพยายามใช้ในทุกระดับ
ขั้นตอน เช่นกรณีนี้ใช้ตั้งแต่ขั้นตอนการกำหนดพื้นที่การศึกษาร่วมกัน
- ๒) สร้างความเข้าใจให้กับผู้นำชุมชน เพื่อสร้างความไว้วางใจและการยอมรับ โดย
การเข้าพบทำความเข้าใจ หรือการทำงาน อันจะนำไปสู่การเรียนรู้ของผู้นำ
- ๓) กระตุ้นให้ชุมชนเข้ามาร่วมเรียนรู้ประเด็นที่เราต้องการให้เกิดการพัฒนา เช่นใน
กรณีนี้ได้ใช้สามวิธีการให้เกิดการเรียนรู้ คือ
 - การสร้างทีมศึกษาชุมชน
 - การใช้ กระบวนการ RRA ในการศึกษาค้นหาของดีชุมชน ซึ่งในระหว่าง
การศึกษาไม่ได้เน้นการเก็บข้อมูล แต่เน้นให้เกิดการแลกเปลี่ยนระหว่างผู้ให้
ข้อมูลกับผู้สัมภาษณ์
 - การจัดเวทีแลกเปลี่ยนทั้ง ๓ เวที ทำให้ชุมชนมีโอกาสเข้าใจชุมชนของตนเองทั้ง
ในอดีต และปัจจุบัน เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของข้อมูลและอยากพัฒนาข้อมูล
ต่อไป
 - การจัดเวทีใหญ่ซึ่งมีองค์ประกอบครบทั้ง ๔ ชุมชน เพื่อการกำหนดรูปแบบและ
แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยชุมชน ทำให้ชุมชนเกิด
ความรู้สึกเป็นเจ้าของ เกิดความรับผิดชอบ อยากผลักดันสิ่งที่คิดฝันให้เป็นจริง
อันเป็นเงื่อนไขสำคัญของความยั่งยืน

๓. รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

ด้วยกระบวนการศึกษา แบบมีส่วนร่วม ดำเนินการอย่างเป็นขั้นตอน การเตรียมทีม
ศึกษา การเก็บข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล และการเปิดเวทีการต่อเติมข้อมูล และการเปิดเวที
ใหญ่เพื่อวิเคราะห์และกำหนดรูปแบบ แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมร่วมกัน
ทำให้ที่ประชุมได้มองภาพฝันร่วมที่ต้องการ เห็นทิศทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม
แบบยั่งยืน โดยกำหนดไว้ ๒ รูปแบบ ได้แก่

๑. เส้นทางท่องเที่ยวโบราณคดีศึกษา ประวัติศาสตร์ชุมชนชุมพร
๒. เส้นทางท่องเที่ยวความหลากหลายของวัฒนธรรมชุมพร

ซึ่งทั้ง 2 เส้นทางจะมีแหล่งเรียนรู้และเป็นแหล่งข้อมูลพร้อมนำเสนอได้พอสมควร แต่ทั้งนี้ชุมชนต้องพร้อมที่จะเป็นผู้จัดการ ดำเนินการด้วยตนเอง ดังนั้นแนวทางเพื่อให้เกิดรูปแบบอย่างจริงจังนั้นจึงกำหนดไว้ ๔ แนวทาง คือ

๑) จัดระบบการทำงานประสานเชื่อมโยงกลุ่ม ต่างๆ ในชุมชน

๒) พัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมทั้ง 2 เส้นทางโดย การจัดปรับภูมิทัศน์ จัดปรับสิ่งอำนวยความสะดวกในการท่องเที่ยว จัดทำข้อมูลที่เหมาะสมเพื่อนำเสนอให้กับกลุ่มเป้าหมายต่าง ๆ จัดอบรมมัคคุเทศก์ท้องถิ่น เป็นต้น

๓) เพิ่มทักษะในการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยชุมชน

๔) สร้างธุรกิจชุมชน ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เช่น ผลิตสินค้าจากชุมชนที่สะท้อนภูมิปัญญาท้องถิ่น

๔. แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน เพื่อนำสู่การสร้างชุมชนเข้มแข็ง

จากการอภิปรายข้อคิดเห็นของคณะผู้ก่อการ ต่อแนวทางพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน เพื่อนำสู่การสร้างชุมชนเข้มแข็ง ซึ่งที่ประชุมได้ร่วมกันอภิปรายถึงแนวทางการดำเนินงานที่จะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน และการสร้างชุมชนที่เข้มแข็ง ได้ข้อสรุปดังต่อไปนี้

๔.๑ การทำงานของคณะผู้ก่อการ ควรเป็นรูปแบบเครือข่าย ซึ่งหมายถึง การเชื่อมโยงบุคคล กับ บุคคล บุคคลกับกลุ่ม/องค์กร กลุ่ม/องค์กร กับ กลุ่ม/องค์กร การประสานงานด้านการใช้ทรัพยากรร่วม กำหนดเป้าหมาย วิธีการทำงาน ในลักษณะที่สมาชิกเป็นอิสระในการดำเนินกิจกรรมของตนเอง เพื่อสร้างพลังการขับเคลื่อน การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมได้อย่างเป็นจริง ทั้งนี้การประสานงาน ทำงานร่วม ต้องเป็นลักษณะฉันทะเพื่อน เท่าเทียม เสมอภาค ซึ่งเป็นต้นทุนทางสังคมที่ คณะผู้ก่อการ มีอยู่ และนำไปสู่การทำกิจกรรมการพัฒนาชุมชน และสังคมให้เข้มแข็ง พึ่งตนเองได้

๔.๒ จะต้องนำข้อมูลเก่าที่มีอยู่ ขยายผลสู่เวทีระดับตำบล จำนวน 4 ครั้ง ๆ ละ 1 ตำบล เพื่อเพิ่มเติมเนื้อหาให้สมบูรณ์ และเป็นการกระตุ้นให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมพิจารณาหาแนวทางการพัฒนาข้อมูล ให้เป็นประโยชน์ในการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และเกิดความรู้สึกรักความเป็นเจ้าของ

๔.๓ ส่งเสริม สนับสนุน ให้ชุมชนที่เกี่ยวข้องร่วมปรึกษาหารือ เรื่องการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เช่น การบริหารจัดการ มัคคุเทศก์ท้องถิ่น แหล่งวัฒนธรรม แหล่งทรัพยากรการท่องเที่ยว การทำนุดูแลรักษา

๔.๔ ดำเนินการส่งเสริม การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยชุมชน โดยการประชาสัมพันธ์ให้ข้อมูลเกี่ยวกับเครือข่ายการท่องเที่ยววัฒนธรรมโดยชุมชนที่เกิดขึ้นแล้ว ผ่านสื่อท้องถิ่น เช่น วิทยุชุมชน หนังสือพิมพ์ท้องถิ่น หน่วยงาน อบต. เพื่อให้ชุมชนเกิดความเข้าใจตลอดจนความเชื่อมั่นในเรื่องการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เพื่อนำไปสู่ความร่วมมือให้เกิดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่จัดการโดยชุมชนในจังหวัดที่เป็นจริง

๔.๕ อบรมความรู้ทักษะที่จำเป็นสำหรับการบริหารจัดการการท่องเที่ยวให้กับผู้ที่เกี่ยวข้องในชุมชน เช่น การจัดโปรแกรมการท่องเที่ยว, การบริหารจัดการกลุ่ม, การบริการ และ มัคคุเทศก์ท้องถิ่น ในด้านความรู้ ข้อมูลที่ชัดเจนและเทคนิควิธีการนำเสนอที่น่าสนใจ เป็นต้น

๔.๖ ส่งเสริมการตลาดโดยการประชาสัมพันธ์กับบริษัททัวร์ท้องถิ่น และทัวร์ต่างจังหวัด โดยผ่านสื่อเอกสารสิ่งพิมพ์ web site ที่เกี่ยวข้อง

๔.๗ พัฒนาและปรับปรุงโปรแกรม การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เป็นระยะ ๆ เพื่อให้สอดคล้องกับวิถีวัฒนธรรมใหม่ของชุมชน

๔.๘ คณะผู้ก่อการ ควรยุติบทบาทตนเอง และถ่ายทอดความรู้ การจัดการสู่ อบต. และชุมชนที่เข้ามาเกี่ยวข้อง ให้การดำเนินการได้ด้วยตนเอง

คณะผู้ก่อการเชื่อว่าหากสามารถดำเนินการตามแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนดังกล่าวได้ จะทำให้ชุมชนเข้มแข็งขึ้น เพราะ

๑) ชุมชนมีความภาคภูมิใจในวัฒนธรรม และเข้าใจชุมชน ตัวตนของตนเอง และมองเห็นทิศทางอนาคตได้อย่างชัดเจน รวมทั้งสามารถกำหนดทำที่ต่อทิศทางการพัฒนาชุมชนด้วยตนเอง

๒) โปรแกรมการท่องเที่ยว จะทำให้เครือข่ายระดับครอบครัว-ตระกูล ระดับกล่อ ระดับชุมชนเช่น กิจกรรมทางสังคม ระดับท้องถิ่น เช่น การพัฒนาชุมชน และเครือข่ายธุรกิจ มีปฏิสัมพันธ์ร่วมทำงาน เกิดการเรียนรู้ เข้าใจกันและกัน อันจะเป็นวิถีความสัมพันธ์พื้นฐานของชุมชนแบบใหม่ที่จะก่อให้เกิดความยั่งยืนได้

๓) เกิดบทเรียนระหว่างการทำงาน เพื่อสร้างนวัตกรรม การพัฒนาชุมชน การฟื้นฟู วัฒนธรรม การฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ พร้อมๆกับการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

๔) ผลการดำเนินการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม สามารถสร้างรายได้ระดับหนึ่งให้กับชุมชน ทำให้เป็นแรงจูงใจ ฟื้นฟู และพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติ วัฒนธรรม และเศรษฐกิจ ไปพร้อมกันซึ่งจะทำให้ชุมชนเข้มแข็ง พึ่งตนเองได้ในที่สุด

อภิปรายผล

การศึกษาชุมชนครั้งนี้ผู้วิจัยต้องการใช้กระบวนการศึกษาและผลการศึกษาที่ได้ เป็นเครื่องมือในการกระตุ้นความตระหนักของชุมชนในเรื่องประวัติศาสตร์ชุมชนวัฒนธรรม ชุมชนและสิ่งแวดล้อม และสร้างเครือข่ายการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ในกระบวนการเก็บข้อมูลจึงเน้นการเก็บข้อมูลจากชุมชน แต่ก็มีข้อจำกัดเรื่องแหล่งข้อมูล เพราะเหตุการณ์ในอดีตนานเกินและขาดการถ่ายทอด จึงต้องอาศัยข้อมูลมือสอง และอาศัยข้อมูลมือสองนี้เองในการกระตุ้นชุมชน

ในการศึกษาโดยใช้กระบวนการดังกล่าวพบว่า จากกระบวนการศึกษาแบบมีส่วนร่วมที่ชุมชนเข้าร่วมศึกษา และวิเคราะห์ข้อมูล และมองทิศทางอนาคตร่วมกัน ก่อให้ชุมชนคิดเป็นระบบขึ้น เข้าใจการเปลี่ยนแปลงสังคม ทรัพยากร และวัฒนธรรม ว่าล้วนสัมพันธ์กัน และเข้าใจถึงการใช้วัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวซึ่งต้องเป็นแบบยั่งยืน ในกระบวนการเรียนรู้ชุมชนได้เกิดความภูมิใจอัตลักษณ์ของตนเอง และพร้อมจะเป็นผู้กำหนดทิศทางของตนเองได้ เพื่อรับมือกับปัจจัยภายนอก มากกว่าการเป็นผู้รับอย่างในอดีต ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

๑. ทีมศึกษาชุมชนรู้สึกเป็นเจ้าของข้อมูล เจ้าของวัฒนธรรม ด้วยการทำงานไป เรียนรู้ไป จนหลายคนพร้อมจะดำเนินการศึกษาค้นคว้า แยกแขนงออกไป อีกในหลายด้าน นับได้ว่าเป็นการกระตุ้นให้ชุมชน ตื่นรู้ และแสดงตัวตนออกมา

๒. ผลจากการศึกษาชุมชน ทำให้ชุมชนมองพัฒนาการอย่างเข้าใจ ตระหนักถึงผลการเปลี่ยนแปลง และนำสู่การมองภาพฝัน อย่างมีส่วนร่วมของตนเอง ไม่เพียงแต่การท่องเที่ยวเท่านั้น ยังรวมถึงการมีส่วนร่วมกำหนดชะตากรรมชีวิตของตนเองได้มากขึ้น ในทุกมิติ วัฒนธรรม

๓. การที่องค์กรปกครองท้องถิ่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ได้มีส่วนรับรู้ แต่แรก เข้าร่วมในกระบวนการศึกษาชุมชน ย่อมมองภาพอดีต ปัจจุบัน และอนาคตอย่างเข้าใจ เป็นเนื้อหาเดียวกับชุมชน ดังนั้นกระบวนการจัดทำแผนชุมชนที่เคยทำประชาคมในแต่ละหมู่บ้าน แล้วรวมเป็นตำบล อาจต้องคำนึงถึงงานข้อมูลต่าง ๆ ก่อนวางแผน และต้องคำนึงถึงปัจจัยทางวัฒนธรรม กับการพัฒนาด้วย โดยเฉพาะ องค์การบริหารส่วนจังหวัด เทศบาลตำบลท่ายาง และ อบต.หาดทรายรี ที่แสดงความสนใจที่จะมีส่วนผลักดันในระยะต่อไป

๔. แม้ว่าเครือข่ายวัฒนธรรมของทั้ง ๔ ตำบล อันได้แก่ ตำบลท่ายาง ตำบลหาดทรายรี ตำบลปากน้ำ และตำบลนาทุ่งจะมีตัวแทนเข้าร่วมไม่มาก แต่ได้สะท้อนถึงการผนึกแน่นของวัฒนธรรมบนฐานทรัพยากร และในอนาคตอาจจะพัฒนาถึงวิธีการบริหารจัดการวัฒนธรรม เพื่อตอบสนองวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชนได้ชัดเจนขึ้น อันเป็นการสอดคล้องกับนโยบาย

การกระจายอำนาจซึ่งชุมชนต้องเข้ามีส่วนร่วม ดังนั้นวัฒนธรรมใหม่ เพื่ออยู่ร่วมบนความหลากหลายและแตกต่าง ชุมชนต้องเข้ามาจัดการพอสมควร

๕. ทรัพยากรเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม มีความอุดมสมบูรณ์มาก น่าสนใจทั้งงานวิชาการ และเรื่องเล่าต่างๆ หากชุมชนต้องการจัดทำเป็นโปรแกรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่คิดฝันย่อมมีความเป็นไปได้ระดับหนึ่ง ซึ่ง อบต. และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอาจนำข้อมูลเหล่านี้ไปพิจารณาประกอบได้

๖. เครือข่ายวัฒนธรรมแถบนี้มีศักยภาพระดับหนึ่ง โดยเฉพาะในงานพื้นฐานวัฒนธรรม แต่การจะขับเคลื่อนสู่มิติใหม่ ๆ อาจต้องแลกเปลี่ยนเรียนรู้เชิงประสบการณ์ด้วยกัน เช่นกัน เพราะมีความหลากหลายกลุ่มคน หลากหลายวัฒนธรรม ซึ่งจะต้องผนึกกำลังร่วมกันเป็นเครือข่ายวัฒนธรรมเพื่อเป้าหมายในระยะต่อไป

๗. ชุมชนละแวกนี้มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกับระบบการปกครอง การค้าขาย การสงคราม และการพัฒนา ซึ่งส่วนใหญ่มาจากภายนอกชุมชนเป็นตัวกระทำการเปลี่ยนแปลงหลักมากกว่าการเปลี่ยนแปลงจากภายในชุมชน และหากคาดการณ์ถึงแนวโน้มอนาคต กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนจะมีมากขึ้นจากนโยบายกระจายอำนาจให้ชุมชนตัดสินใจเองในทิศทางที่ต้องการ ซึ่งจะทำได้ **ไกลไกลการปรับเปลี่ยนเปลี่ยนจากปัจจัยภายนอกเป็นปัจจัยภายในเป็นผู้กำหนดมากขึ้น** ซึ่งปัจจัยภายในชุมชนที่จะสามารถสร้างความเป็นชุมชนจะต้องประกอบด้วย

๑) ความเป็นคนตื่นรู้ พร้อมเรียนรู้การเปลี่ยนแปลงใหม่ ๆ ของวัฒนธรรมที่เข้ามาปะทะ แล้วดำเนินการปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมกับสถานการณ์ เช่น การยอมรับเทคโนโลยีเกษตรกร่องสวนมะพร้าวจากคนใน แล้วผสมผสานจนเป็นของตนเอง

๒) ความพร้อมของครอบครัว ชุมชน ที่ส่งเสริมให้โอกาสด้านการศึกษาของบุตรหลานเป็นไปอย่างกว้างขวาง

๓) อาศัยวัฒนธรรมเครือญาติ ซึ่งยังคงเข้มแข็ง และวัฒนธรรมเกลอ หมู่พวกที่มีภาษาประเพณี การละเล่น ซึ่งยังคงมีอยู่บ้างในระดับเปราะบาง เป็นผู้เชื่อมโยงการเป็นหมู่พวกเพื่อให้ความช่วยเหลือกัน เพื่อให้ความช่วยเหลือกันและกัน

๔) ประสบการณ์ในอดีตที่เป็นชุมชนที่ห่างไกลอำนาจรัฐ จึงสั่งสมบทเรียนการพึ่งพาตนเองสูง ดังนั้นจึงพร้อมเผชิญปัญหาเอง ไม่ต้องพึ่งรัฐมากนัก

ข้อเสนอแนะ

๑. การศึกษาชุมชนครั้งนี้ เป็นเพียงบทนำร่องเพื่อสร้างความเข้าใจกับบางชุมชนเท่านั้น ดังนั้นเพื่อให้เอื้อประโยชน์ที่กว้างขวางขึ้น จึงมีข้อเสนอ ๒ วิธี ได้แก่

๑.๑ การดำเนินการศึกษาชุมชนที่ละตำบล ครบทุกหมู่บ้านแล้วนำประเด็นมาแลกเปลี่ยนกันทั้ง ๔ ตำบล เพื่อให้เกิดความรู้ เข้าใจ และตระหนัก ซึ่งจิตวิญญาณภูมิปัญญาท้องถิ่น ทำให้ผู้ศึกษาเห็นคุณค่าของชุมชน

๑.๒ นำผลสรุปจากการวิจัยนี้ไปเผยแพร่ พูดคุยกับหมู่บ้านอื่นๆ ที่ยังไม่มีส่วนร่วมมากนัก เป็นการขยายผลการเรียนรู้ต่อไป หรือถกเถียงต่อเติมข้อมูลให้ชัดเจน สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

๒. ควรนำข้อมูลไปสู่การบรรจุเนื้อหาบางประการ หรือบางประเด็น สำหรับโรงเรียนที่สนใจ จัดการเรียนการสอน ในหลักสูตรท้องถิ่น เพื่อให้เยาวชนรู้และตระหนัก ต่องานกิจกรรมชุมชนยิ่งขึ้น

๓. รูปแบบการสนับสนุนการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม แม้ว่าจะมีทรัพยากรการท่องเที่ยวที่อุดมสมบูรณ์ แต่การสนับสนุนต้องมีการเตรียมพร้อมชุมชน มีการฟื้นฟูวัฒนธรรม มีการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวด้านกายภาพ และสิ่งอำนวยความสะดวก และการพัฒนาบริการการท่องเที่ยว เช่น ข้อมูล มัคคุเทศก์ท้องถิ่น เอกสารเผยแพร่ เป็นต้น ซึ่งหน่วยงานทั้งระดับตำบล จังหวัด และสมาคมผู้ประกอบการท่องเที่ยว อาจร่วมเป็นผู้สนับสนุนตามที่ชุมชนคิดค้นไว้

๔. ควรนำเรื่องเล่าที่ได้ฟังกระตุ้นชุมชนและองค์กรท้องถิ่นให้เกิดการสร้างพิพิธภัณฑ์ชุมชน ที่บอกเล่าเรื่องราวของชุมชนท่ายางและปากน้ำ ซึ่งจะทำให้การท่องเที่ยวมีเสน่ห์ยิ่งขึ้น

๕. เนื่องจากชุมพรเป็นจังหวัดที่ดำเนินการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์อยู่แล้ว การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ และเชิงวัฒนธรรม อาจต้องมีภาคีเข้าร่วมหลายฝ่าย เป็นที่ปรึกษาของชุมชนเพื่อให้งิจกรรมท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมสามารถดำรงความยั่งยืนได้จริง

บรรณานุกรม

- สำนักงานอุทยานแห่งชาติ กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช: “อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะชุมพร” คู่มือท่องเที่ยวอุทยานแห่งชาติทางทะเล ลำดับที่ 89 หน้า 9-11, 2536
- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. กองอนุรักษ์.. แผนปฏิบัติการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแห่งชาติ. หน้า 1 กรุงเทพฯ:อัลซาม, 2544
- สมชัย วิเศษมงคลชัย.. แนวทางการจัดการความรู้เพื่อพัฒนาระบบมาตรฐานการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชน. หน้า 11 กรุงเทพฯ:สำนักงานสภาพัฒนาการศึษา 2546
- พจนานุกรม.. คู่มือการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน. หน้า 10-16 กรุงเทพฯ:โครงการท่องเที่ยวเพื่อชีวิตและธรรมชาติ, 2546
- งานส่งเสริมแหล่งท่องเที่ยววัฒนธรรม, กองส่งเสริมแหล่งท่องเที่ยว, การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม หน้า ๓-๔ เอกสารสำเนา, ๒๕๕๐
- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, กองอนุรักษ์. แผนปฏิบัติการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแห่งชาติ. หน้า ๑ กรุงเทพฯ:อัลซา, ๒๕๔๔
- พงษ์สวัสดิ์ ดันติเจริญกิจ.. คู่มือการดำเนินงานจัดตั้งคณะกรรมการที่ปรึกษาระดับตำบล เพื่อสนับสนุนการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนเพื่อการจัดการทรัพยากรชายฝั่ง. หน้า 24 กรุงเทพฯ:โครงการส่งเสริมเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนเพื่อการจัดการทรัพยากรชายฝั่ง, 2549
- ปาริชาติ วลัยเสถียร และคณะ, คู่มือการพัฒนาชุมชน หน้า ๑๒๗, กรุงเทพฯ, อุทยานพิมพ์, ๒๕๓๕
- ปาริชาติ วลัยเสถียร และคณะ, คู่มือการพัฒนาชุมชน หน้า ๑๒๖, อ่างแล้ว
- <http://www.tv5.co.th/service/mod/heritage/nation/oldcity/chumpom> วันที่ 7 กรกฎาคม 2549
- <http://www.tv5.co.th/service/mod/heritage/nation/oldcity/chumpom>, วันที่ 7 กรกฎาคม 2549
- อ่างแล้ว
- <http://www.tv5.co.th/service/mod/heritage/nation/oldcity/chumpom>, วันที่ 7 กรกฎาคม 2549
- อ่างแล้ว
- <http://www.tv5.co.th/service/mod/heritage/nation/oldcity/chumpom>, วันที่ 7 กรกฎาคม 2549
- อ่างแล้ว
- <http://www.tv5.co.th/service/mod/heritage/nation/oldcity/chumpom>, วันที่ 7 กรกฎาคม 2549
- อ่างแล้ว

<http://www.chumphon.go.th> วันที่ 28 มิถุนายน 2549

<http://www.tv5.co.th/service/mod/heritage/nation/oldcity/chumpom> วันที่ 7 กรกฎาคม 2549
อ้างอิงแล้ว

<http://www.chumphon.go.th> วันที่ 28 มิถุนายน 2549

<http://www.tv5.co.th/service/mod/heritage/nation/oldcity/chumpom> วันที่ 7 กรกฎาคม 2549
อ้างอิงแล้ว

<http://www.chumphon.go.th> วันที่ 28 มิถุนายน 2549

<http://www.tv5.co.th/service/mod/heritage/nation/oldcity/chumpom> วันที่ 7 กรกฎาคม 2549
อ้างอิงแล้ว

<http://www.tv5.co.th/service/mod/heritage/nation/oldcity/chumpom> วันที่ 7 กรกฎาคม 2549
อ้างอิงแล้ว

กรมอุทยานแห่งชาติทุ่งคา – สวี จ.ชุมพร.: รายงานสถานการณ์การจัดการป่าชายเลน. หน้า 5
กรุงเทพฯ., 2547

วิทยาลัยพลศึกษา จ.ชุมพร ศูนย์วัฒนธรรมชุมพรและคณะ: รายงานผลการประเมินศิลปะและ
สิ่งแวดล้อม. หน้า 24, 2542 (เอกสารสำเนา)

เทศบาลตำบลท่ายาง.: ตำบลท่ายาง หน้า 4, 2549 (เอกสารสำเนา)

องค์การบริหารส่วนตำบลหาดทรายรี. ตำบลหาดทรายรี หน้า 4 (เอกสารสำเนา)

องค์การบริหารส่วนตำบลปากน้ำ: แผนพัฒนาสามปี 2550-2552 หน้า 5-6 (เอกสารสำเนา)

องค์การบริหารส่วนตำบลนาทุ่ง: แผนพัฒนาสามปี 2550-2552 หน้า 5, 10 (เอกสารสำเนา)

ที่ว่ากล่าวอำเภอเมืองชุมพร. ประวัติเมืองชุมพร หน้า 1-3, 2549 (เอกสารสำเนา)

ศรีศักดิ์ วัลลิโรดม.. คู่มืออารยธรรมคาบสมุทรไทย. หน้า 63 กรุงเทพฯ:มติชน 2546

วีระชัย วีระนันทชาติ “บทสะท้อนกลับจากชุมชนและบทเรียนการดำเนินงานโครงการ
ส่งเสริมเครือข่ายการท่องเที่ยว” โครงการ CHARM. 2549

ภาคผนวก

รายชื่อผู้ให้ข้อมูล

ตำบลท่ายาง

ลำดับที่	ชื่อ	นามสกุล	วันที่สัมภาษณ์
1	นางพานิช	จริยธรรม	ประชุมกลุ่มย่อยวันที่ 12 ก.ค. 2549
2	นางพินัย	นาวานุกูล	ประชุมกลุ่มย่อยวันที่ 12 ก.ค. 2549
3	นายฉัตรชัย	นาวานุกูล	ประชุมกลุ่มย่อยวันที่ 12 ก.ค. 2549
4	นายประสาน	นาวานุกูล	ประชุมกลุ่มย่อยวันที่ 12 ก.ค. 2549
5	นางสุวรรณา	ศรียาภัย	ประชุมกลุ่มย่อยวันที่ 12 ก.ค. 2549
6	นายอมร	ศรียาภัย	ประชุมกลุ่มย่อยวันที่ 12 ก.ค. 2549
7	นายปราโมทย์	สุขจีบ	ประชุมกลุ่มย่อยวันที่ 12 ก.ค. 2549
8	นางสมบัติ	แสงไสย	ประชุมกลุ่มย่อยวันที่ 12 ก.ค. 2549
9	นายกิตติศักดิ์	สันต์คการ	ประชุมกลุ่มย่อยวันที่ 12 ก.ค. 2549
10	นายวิเชียร	พานิช	ประชุมกลุ่มย่อยวันที่ 12 ก.ค. 2549
			สัมภาษณ์วันที่ 20 สิงหาคม 2549
11	มล.สุชาดา	กฤดากร	ประชุมกลุ่มย่อยวันที่ 12 ก.ค. 2549
			สัมภาษณ์วันที่ 20 ส.ค. 2549
12	นายสนั่น	ชุมวรชัย	สัมภาษณ์วันที่ 22 ส.ค. 2549

ตำบลหาดทรายรี

1	นางจันทน์	สงวนศิลป์	สัมภาษณ์วันที่ 12 ต.ค. 2549
2	น.ส.สุภาพร	เดชสวัสดิ์	ประชุมกลุ่มย่อยวันที่ 13 ต.ค. 2549
3	นายสำเร็จ	ทองกลาง	ประชุมกลุ่มย่อยวันที่ 13 ต.ค. 2549
4	นายเสรี	อนุกุล	ประชุมกลุ่มย่อยวันที่ 13 ต.ค. 2549
5	นางเขียน	สันติวิมล	ประชุมกลุ่มย่อยวันที่ 13 ต.ค. 2549
6	น.ส.ภาวิณี	คล้ายเจริญ	ประชุมกลุ่มย่อยวันที่ 13 ต.ค. 2549
7	นายพรชัย	เพชรพิมพันธ์	ประชุมกลุ่มย่อยวันที่ 13 ต.ค. 2549
8	นางสารภี	เดชสวัสดิ์	ประชุมกลุ่มย่อยวันที่ 13 ต.ค. 2549

ตำบลหาดทรายรี ต่อ

ลำดับที่	ชื่อ	นามสกุล	วันที่สัมภาษณ์
9	นายสวัสดิ์	อำพระนคร	สัมภาษณ์วันที่ 14 ต.ค. 2549
10	ครูเถียน	สงรัตน์	สัมภาษณ์วันที่ 14 ต.ค. 2549
11	ผญบ.พินัย	สิทธิากร	ประชุมกลุ่มย่อยวันที่ 14 ต.ค. 2549
12	นางอภิศรา	ส่งศรี	ประชุมกลุ่มย่อยวันที่ 14 ต.ค. 2549
13	นายสมชาย	บุตร โสภา	ประชุมกลุ่มย่อยวันที่ 14 ต.ค. 2549
14	ผญบ.ภฤตพร	แช่ลิ้ม	สัมภาษณ์วันที่ 15 ต.ค. 2549
15	นางเพียร	ณ.สรงคาน	สัมภาษณ์วันที่ 15 ต.ค. 2549
16	หมอสมบูรณ์	กัลปิงหา	สัมภาษณ์วันที่ 15 ต.ค. 2549

ตำบลปากน้ำ

ลำดับที่	ชื่อ	นามสกุล	วันที่สัมภาษณ์
1	นางรัชนี	โชติโรจน์	สัมภาษณ์วันที่ ๘ มกราคม 2550
2	นางเสียง	วิเชียรเกื้อ	สัมภาษณ์วันที่ ๑๑ มกราคม 2550
3	นายประกอบ	สุวรรณเมณะ	สัมภาษณ์วันที่ ๑๑ มกราคม 2550
4	นายอำนวย	บัวเขียว	สัมภาษณ์วันที่ ๑๘ มกราคม 2550
5	นายวิเชียร	พานิช	สัมภาษณ์วันที่ ๑๘ มกราคม 2550

รายชื่อผู้เข้าร่วมประชุมแลกเปลี่ยนและเชื่อมต่อข้อมูล

ครั้งที่ 1 ตำบลหาดทรายรีเมื่อวันที่ 15 ธันวาคม 2549 ณ. ศาลาเอนกประสงค์ ต.หาดทรายรี

ลำดับที่	ชื่อ	นามสกุล	ตำแหน่ง
1	นายสมชาย	แช่ลิ้ม	นายก อบต. หาดทรายรี
2	นายทวี	มุสิกพล	เลขานายกฯ ม.4 หาดทรายรี
3	นายประ โยชน์	ตันพาณิช	อบต.หาดทรายรี (รองนายกฯ)
4	จรรย์	เย็นสุวรรณ	ส.อบต. ม.1 หาดทรายรี
5	นายสมพร	ชื่นบาน	ส.อบต. ม.6
6	นายสมพัทธ์	ยอดจิตร	ส.อบต.
7	แสงทอง	รวิตริน	อบต.หาดทรายรี
8	นายสุรศักดิ์	วิเชียรเกื้อ	อบต.หาดทรายรี

ลำดับที่	ชื่อ	นามสกุล	ตำแหน่ง
9	นายคดี	ผดพ่อน	อบต.หาดทรายรี
10	สกุลตลา	ไมตรีจิตร	กำนัน ม.2 ต.หาดทรายรี
11	นายสาโรช	สุนิตย์	สารวัตรกำนัน หาดทรายรี
12	นายวิวัฒน์	สูงยิ่ง	สารวัตรกำนัน ม.6
13	นายวรพงษ์	ภักดีเสนา	ผช.สารวัตรกำนัน ม.6
14	นายสมเดช	ภูมิสุวรรณ	ผญบ. ม.1
15	นายจารึก	เรืองไชย	ผช.ผญบ. ม.1
16	นายสมชาย	บุตร โสภา	ผช.ผญบ. ม.1
17	นายพิชัย	พูลผล	ผช.ผญบ. ม.3 หาดทรายรี
18	พินัย	สุทธิยาตร	ผญบ. ม.6
19	นายบุญช่วย	สินลายม	ผช.ผญบ. ม.6
20	รจนา	เพชรวรรณ	ผช.ผญบ. ม.7
21	นายชำนาญ	แก้ววิเชียร	ผช.ผญบ. ม.7
22	นายชานนท์	พิมพ์ทอง	ปชช. ม.3
23	นายไพศาล	เหมือนจิตร	ปชช. ม.3
24	ประเทือง	เจียนมัน	ปชช. ม.3
25	นิศารัตน์	พิมพ์ทอง	ปชช. ม.3
26	ยุพา	เพชรประดับ	ปชช. ม.3
27	ประคอง	อามา	ปชช. ม.4
28	นายอภิวัฒน์	บัวนิทาน	ปชช. ม.5
29	นายชาญชัย	เอี่ยมสง่า	ปชช. ม.5
29-30	ผู้วิจัย 2 ท่าน		
31-50	ทีมศึกษาชุมชน 20 ท่าน		

ครั้งที่ 2 ตำบลท่ายาง เมื่อวันที่ 20 ธันวาคม 2549 ณ. สถานีอนามัยตำบลท่ายาง

ลำดับที่	ชื่อ	นามสกุล	ตำแหน่ง
1	นางเดือนใจ	น้อยศรี	อสม. หมู่ 1
2	นางอมร	วิเศษมาก	อสม. หมู่ 2
3	นางดวงแข	แจ่มใส	อสม. หมู่ 2
4	นางนิตยา	ชุ่มชื่น	อสม. หมู่ 3
5	นางสุวรรณา	ศรียาภัย	อสม. หมู่ 4
6	น.ส.รัชณี	เทวชู	อสม. หมู่ 4
7	น.ส.สมใจ	เพชรกุล	อสม. หมู่ 5
8	นางสุนีย์	แก้วนิ่ม	อสม. หมู่ 6
9	นายพินิจ	สว่างศรี	อสม. หมู่ 7
10	นางสุภารัตน์	ทองพันธ์	อสม. หมู่ 8
11	น.ส.ชุลีพร	กรยีนยง	อสม. หมู่ 8
12	น.ส.กัญธิมา	สวัสดิ์	อสม. หมู่ 9
13	น.ส.ดวงพร	เวียนสาว	อสม. หมู่ 9
14	นางจุฬารัตน์	นิลมา	อสม. หมู่ 10
15	น.ส.ศรีจันทร์	ชูรังสฤยดี	อสม. หมู่ 10
16	นางวิไล	เจียว่วน	อสม. หมู่ 11
18	นายปรีชา	สุวรรณภพ	ผญบ. ม.2
19	นายอภิรักษ์	หญิงอัมฤทธิ	ผญบ. ม.9
20	นายชิงชัย	ดวงผจญ	ผญบ. ม.10
21	นายสนั่น	ชุมวรจายี	ปชช. ม.1
24	นายวสันต์	ศรีสุวรรณ	ปชช. ม.2
22	นายประสาน	นาวานุกูล	ปชช. ม.4
25	นายฉัตรชัย	นาวานุกูล	ปชช. ม.4
23	นายกิตติศักดิ์	สันต์การ	ปชช. ม.8
17	นายอนุพงษ์	ธนภัทร	รองนายกเทศมนตรี
26	นายอมร	ศรียาภัย	สารวัตรกำนัน
27-28	ผู้วิจัย 2 ท่าน		
29-48	ทีมศึกษาชุมชน 20 ท่าน		

ครั้งที่ 3 ตำบลท่ายาง เมื่อวันที่ 15 กุมภาพันธ์ 2550 ณ บ้านนายกเทศมนตรี ต. ท่ายาง

ลำดับที่	ชื่อ	นามสกุล	ตำแหน่ง
1	นางดวงแข	แจ่มใส	อสม. หมู่ 2
2	นางนิตยา	ชุ่มชื่น	อสม. หมู่ 3
3	นางสุวรรณา	ศรียาภัย	อสม. หมู่ 4
4	นายเฉลิม	มณีสุข	กำนันตำบลท่ายาง
5	นายปรีชา	สุวรรณภาพ	ผญบ. ม.2
6	นายอภิรักษ์	หฤศอัมฤทธิ์	ผญบ. ม.9
7	นายประสาน	นาวานุกูล	ปชช. ม.4
8	นายกิตติศักดิ์	สันต์การ	ปชช. ม.8
9	นายวสันต์	ศรีสุวรรณ	ปชช. ม.2
10	นายจักรชัย	นาวานุกูล	ปชช. ม.4
11	กำนันเฉลิม	มณีสุข	ทีมศึกษาชุมชน
12	นายวิเชียร	พานิช	ทีมศึกษาชุมชน
13	มล.สุชาดา	กฤดากร	ทีมศึกษาชุมชน
14	นางทับ	สมคัน	ทีมศึกษาชุมชน
15	นายทะนง	เพชรรัตน์	ทีมศึกษาชุมชน

รายชื่อผู้เข้าร่วมประชุมใหญ่ 4 ชุมชนเมื่อวันที่ 11-12 มีนาคม 2550 ณ ศาลา
 เอนกประสงค์ เทศบาลตำบลท่ายาง ตำบลท่ายาง อำเภอเมือง จังหวัดชุมพร
 ตำบลหาดทรายรี

ลำดับที่	ชื่อ	นามสกุล	ตำแหน่ง
1	นายสาโรช	สุนิตย์	สารวัตรกำนัน หาดทรายรี
2	นายธานี	แก้ววิเชียร	ผช.ผญบ. ม.7
3	นายจารึก	เรืองไชย	ผช.ผญบ. ม.1
4	สกุลตลา	ไมตรีจิตร	กำนัน ม.2 ต.หาดทรายรี
5	นายบุญช่วย	สินลายม	ผช.ผญบ. ม.6
6	นายสมพร	ชื่นบาน	ส.อบต. ม.6
7	นายอภิวัฒน์	บัวนิทาน	ปชช. ม.5
8	นายชานนท์	พิมท่าทอง	ปชช. ม.3
9	นายไพศาล	เหมือนจิตร	ปชช. ม.3
10	นายชาญชัย	เอี่ยมสง่า	ปชช. ม.5
11	นายประโยชน์	คันพาณิช	อบต.หาดทรายรี (รองนายกฯ)
12	จรรย์	เย็นสุวรรณ	ส.อบต. ม.1 หาดทรายรี
13	ประคอง	อามา	ปชช. ม.4 หาดทรายรี
14	นายพิชัย	พูลผล	ผช.ผญบ. ม.3 หาดทรายรี
15	รจนา	เพชรวรรณ	ผญบ. ม.1
16	นายสมเดช	ภูมิสุวรรณ	ผญบ. ม.1
17	นายสมพักตร์	ยอดจิตร	ส.อบต.
18	นายสมชาย	บุตร โสภา	ผช.ผญบ. ม.1
19	พินัย	สุทธิยาคร	ผญบ. ม.6
20	นายวิวัฒน์	สูงยิ่ง	สารวัตรกำนัน ม.6

ตำบลท่ายาง

ลำดับที่	ชื่อ	นามสกุล	ตำแหน่ง
21	นางเดือนใจ	น้อยศรี	อสม. หมู่ 1
22	นางอมร	วิเศษมาก	อสม. หมู่ 2
23	นางนิตยา	ชุ่มชื่น	อสม. หมู่ 3
24	นางสุวรรณา	ศรียาภัย	อสม. หมู่ 4
25	นายพินิจ	สว่างศรี	อสม. หมู่ 7
26	น.ส.ชุลีพร	กรเย็นง	อสม. หมู่ 8
27	น.ส.กัญธิมา	สวัสดิ์	อสม. หมู่ 9
28	น.ส.ศรีจันทร์	ชูรังสฤษฎ์	อสม. หมู่ 10
29	นายปรีชา	สุวรรณภพ	ผญบ. ม.2
30	นายธวัฒน์	คล้ายรุ่ง	ผญบ. ม.3
31	นายกฤษา	มหนูเสวต	ผญบ. ม.8
32	นายอภิรักษ์	หญิงอัมฤทธิ์	ผญบ. ม.9
33	นายชิงชัย	ดวงผจญ	ผญบ. ม.10
34	นายสนั่น	ชุมวรฐายี	ปชช. ม.1
35	นายประสาน	นาวานุกูล	ปชช. ม.4
36	นายกิตติศักดิ์	สันต์การ	ปชช. ม.8
37	นายวสันต์	ศรีสุวรรณ	ปชช. ม.2
38	นายฉัตรชัย	นาวานุกูล	ปชช. ม.4
39	นายอมร	ศรียาภัย	สารวัตรกำนัน
40	นายอนุพงษ์	ธนภัทร	รองนายกเทศมนตรีตำบลท่ายาง
41	น.ส.สกาวัฒน์	นาคสุวรรณ	เจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชนตำบลท่ายาง
ตำบลนาทุ่ง			
42	นายธีรพงษ์	เสนาภักดี	รองนายก อบต.นาทุ่ง
43	นายสินสวัสดิ์	ชนม์ทวี	ส.อบต.นาทุ่ง หมู่ 7
44	นายมานะ	อำพันกาญจน์	ส.อบต.นาทุ่ง หมู่ 7

คำบลปากน้ำ

45 ผู้แทนนายกอบต. คำบลปากน้ำ

46 ผู้แทนกำนันคำบลปากน้ำ

ผู้แทนหน่วยงานราชการและธุรกิจ

ลำดับที่	ชื่อ	นามสกุล	ตำแหน่ง
47	ผู้แทนสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดชุมพร		
48-49	ตัวแทนจากบ้านไร่กาแฟ 2 ท่าน		
50	นางสุวรรณณี	ธรรมวุฒิ	นายกสมาคมนักธุรกิจการท่องเที่ยว
ทีมวิจัยและวิทยากร			
	นายเดช	พุ่มคชา	วิทยากร
	นางนาฎยา	วีระฉันทะชาติ	วิทยากร
	นางวีระชัย	วีระฉันทะชาติ	ผู้วิจัย
	น.ส.วิยะนา	นาวานุกูล	ผู้วิจัย

ทีมศึกษาชุมชน

1	กำนันเฉลิม	มณีสุข	อาสาสมัครตำบลท่ายาง
2	นายวิเชียร	พานิช	อาสาสมัครตำบลท่ายาง
3	มล.สุชาดา	กฤดากร	อาสาสมัครตำบลท่ายาง
4	นายอมร	ศรียาภัย	อาสาสมัครตำบลท่ายาง
5	น.ส.สุนิตรา	สุขจีบ	อาสาสมัครตำบลท่ายาง
6	นางวนิดา	อ้อยแดง	อาสาสมัครตำบลท่ายาง
7	นางทับ	สมตัน	อาสาสมัครตำบลท่ายาง
8	นายทะนง	เพชรรัตน์	อาสาสมัครตำบลท่ายาง
9	นายพลากร	พรหมใจ	อาสาสมัครตำบลหาดทรายรี
10	นางอภัสรา	ส่องศรี	อาสาสมัครตำบลหาดทรายรี
11	สารภี	เดชสวัสดิ์	อาสาสมัครตำบลหาดทรายรี
12	นางกฤตพร	แซ่ถิ่ม	อาสาสมัครตำบลหาดทรายรี
13	นายพิณิจ	จูงเยี่ยม	อาสาสมัครตำบลหาดทรายรี
14	นายทวี	จีวพงศ์	อาสาสมัครตำบลหาดทรายรี
15	นายพิทักษ์	น้อยญาติ	อาสาสมัครตำบลหาดทรายรี

ทีมศึกษาชุมชน ต่อ

16	นายพงษ์ศักดิ์	จารุมา	อาสาสมัครตำบลปากน้ำ
17	นายชาญยุทธ์	สังข์ทอง	อาสาสมัครตำบลปากน้ำ
18	นายอนันต์	ชายสะแกราช	อาสาสมัครตำบลปากน้ำ
19	นายชูเกียรติ	นวลศรี	อาสาสมัครตำบลนาทุ่ง
20	นายเลิศเชาว์	ถือชัย	อาสาสมัครตำบลนาทุ่ง

